Memoria de sostenibilidad

2008

Memòria de sostenibilitat

2008

Sustainability report

2008

GRI REPORT
GRI CHECKED

ESTEVE

www.esteve.com

Memoria de sostenibilidad

2008

GRI REPORT
GRI CHECKED

ESTEVE

Con la certificación de:

Somos miembros de:

Memoria de sostenibilidad

2008

Encuesta de valoración

Nos gustaría seguir mejorando en próximas ediciones de nuestra memoria y por ello le agradeceríamos rellenara la breve encuesta que encontrará en la siguiente dirección de nuestra web: **www.esteve.com/encuestasostenibilidad**

Índice de contenidos

1. Carta de Gerencia 10

2. Resumen ejecutivo 13

3. ESTEVE, un grupo empresarial de referencia 25
3.1. Misión 27
3.2. Nuestros valores, nuestra identidad 27
3.3. Perfil de la organización 28
3.3.1. Organización y gobierno corporativo 28
3.3.2. Ámbitos de actuación y áreas terapéuticas 29
3.3.3. Vocación investigadora 30
3.3.4. Presencia internacional 31
3.3.5. El camino hacia la excelencia 32
3.4. Principales cifras en 2008 34
3.5. Cambios significativos en la actividad en 2008 36
3.6. Grupos de interés 36
3.7. Participación en instituciones 39
3.7.1. Participación en organizaciones 39
3.7.2. Colaboración con las asociaciones de pacientes 39
3.8. Garantía de profesionalidad y ética 39

4. Ámbito económico 43
4.1. Modelo de gestión 45
4.2. Nuestra actividad en I+D 45
4.2.1. Nuevas entidades químicas o biológicas 46
4.2.2. Desarrollo de formas farmacéuticas innovadoras 48
4.2.3. Desarrollo de nuevos procesos de fabricación de Principios Activos Farmacéuticos (API's) 49
4.2.4. Desarrollo de medicamentos para uso veterinario 49
4.2.5. Investigación con animales 50
4.3. Internacionalización de ESTEVE en 2008 51
4.4. Relaciones con los clientes 52
4.4.1. Salud y seguridad de los clientes 52
4.4.2. Atención al cliente y grado de satisfacción 55
4.4.3. Códigos de buenas prácticas y sanciones comerciales 58

4.5. Gestión de riesgos 58
4.6. Socios estratégicos 59
4.7. Relaciones con los proveedores 60
4.8. Relaciones con los gobiernos, administraciones e instituciones públicas 62
4.9. Caso práctico: HIVACAT 63
4.10. Balance objetivos 2008/Presentación objetivos 2009 65

5. Ámbito social interno 67
5.1. Modelo de gestión 69
5.2. Indicadores básicos del equipo humano 69
5.2.1. Distribución de los colaboradores por países 69
5.2.2. Distribución de los colaboradores por género y edad 70
5.2.3. Rotación media 71
5.3. Políticas de diversidad, igualdad y no discriminación 71
5.4. Desarrollo profesional en ESTEVE 73
5.4.1. La formación profesional como herramienta para la innovación y la internacionalización 73
5.4.2. Desarrollo y carrera profesional 75
5.4.3. Programas de colaboración y cooperación educativa 76
5.5. Relaciones laborales 77
5.5.1. Participación de los colaboradores en convenios colectivos 77
5.5.2. Comunicación de los cambios organizativos y/o estructurales 77
5.6. Beneficios sociales 78
5.7. Prevención de riesgos laborales. Salud y seguridad 78
5.7.1. Modelo de gestión 78
5.7.2. Indicadores de accidentabilidad 80
5.7.3. Balance objetivos 2008/Presentación objetivos 2009 81
5.8. Caso práctico: reorganización e integración área financiera 83
5.9. Balance objetivos 2008/Presentación objetivos 2009 85

6. Ámbito social externo 87
6.1. Modelo de gestión 87

6.2. Fundación Dr. Antonio Esteve 87
6.3. Acción social 89
6.3.1. Universalización del derecho a la salud y ayuda humanitaria 89
6.3.2. Promoción social 92
6.3.3. Promoción de la salud 92
6.3.4. Promoción científica 92
6.3.5. Resultados alcanzados en el ámbito social 92
6.4. Reconocimientos 93
6.5. Voluntariado 94
6.6. Caso práctico: Alianza Empresarial GAVI 95
6.7. Balance objetivos 2008/Presentación objetivos 2009 97

7. Ámbito medioambiental 99
7.1. Modelo de gestión 101
7.2. Minimización del impacto ambiental 102
7.2.1. Cambio climático y huella ecológica 102
7.2.2. Inversiones medioambientales 102
7.2.3. Atención a la biodiversidad 104
7.3. Ecoeficiencia y consumos 105
7.3.1. Consumo de materias primas, agua y energía 106
7.3.2. Emisiones a la atmósfera y vertidos 106
7.4. Gestión de residuos 107
7.5. Caso práctico: "Descobreix el riu" (Descubre el río) 110
7.6. Balance objetivos 2008/Presentación objetivos 2009 112

8. Características de la memoria 115
8.1. Parámetros de la memoria: perfil, alcance y cobertura 117
8.2. Niveles de aplicación de la Guía GRI 120
8.3. Cuadro de indicadores GRI 121

9. Carta de verificación 132

CARTA DE LA PRESIDENCIA

Mediante la presentación de la Memoria de Sostenibilidad 2008, ESTEVE desea renovar su compromiso permanente desde el año 2002 con los 10 principios del Pacto Mundial.

En este documento se reflejan los logros y los progresos de nuestra trayectoria empresarial hacia la sostenibilidad, entendida como un equilibrio armónico entre las dimensiones económica, social y medioambiental. Por segundo año consecutivo esta Memoria ha sido verificada por una entidad independiente y ha obtenido el reconocimiento "A+" por parte del GRI.

La coyuntura económica y financiera adversa en la que se encuentran inmersos la mayor parte de los países, no sólo no ha debilitado nuestro compromiso con la sostenibilidad, sino que todavía lo ha reforzado más si cabe. Y, en este sentido, los principios del Pacto Mundial constituyen para nosotros una referencia fundamental en todas nuestras actuaciones.

Durante el ejercicio 2008 ESTEVE ha invertido cerca de 68 millones de euros en I+D, con un equipo humano de más de 300 profesionales dedicados a la investigación, y se ha sumado al proyecto HIVACAT, un partenariado público-privado pionero en Europa para el desarrollo de una vacuna contra el SIDA. Referente a la gestión de los RRHH, entre nuestras fortalezas destacaría la capacidad de captación y gestión del talento, el alcance y formación que reciben nuestros colaboradores formación y el desarrollo de las carreras profesionales dentro de ESTEVE. Referente a la acción social, en 2008 se han destinado más de 2.200.000 euros a programas de promoción social, de la salud y científica, con más de 30.000 personas directamente beneficiarias. Finalmente, en relación al ámbito medioambiental, se ha incrementado la tasa de reciclaje y se han reducido las emisiones de CO2, mediante iniciativas como el *Manual de Conducción Eficiente y Movilidad Sostenible.*

Durante 2008 ESTEVE se ha incorporado en calidad de socio a la Red Pacto Mundial España-ASEPAM, y ha participado activamente en numerosas actividades y proyectos de formación, sensibilización y desarrollo del Pacto Mundial.

Atentamente,

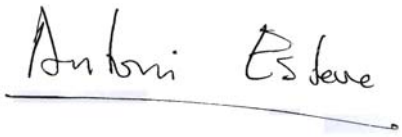

Dr. Antoni Esteve
Presidente

Carta de Gerencia

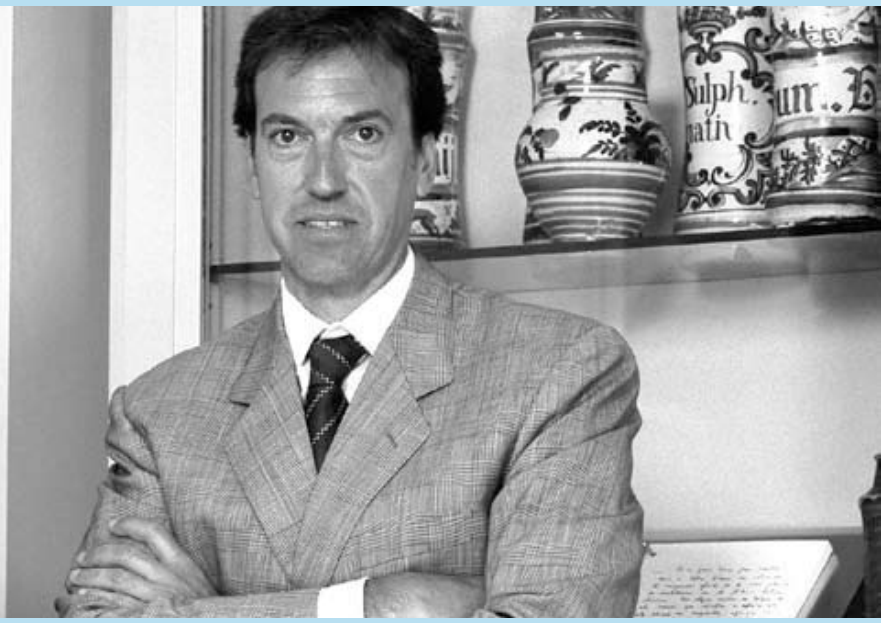

Nuestra actividad en el ámbito de la salud, nos exige ser promotores de buenas prácticas en materia de sostenibilidad. En ESTEVE trabajamos desde hace 80 años construyendo sobre la base de este compromiso y la memoria de sostenibilidad que hoy tienes en tus manos, es un ejercicio de esta responsabilidad y voluntad de diálogo.

Por segundo año consecutivo, la memoria ha sido verificada por una firma independiente (KPMG) y sigue los criterios que establece la *Global Reporting Initiative*, quien una vez más la ha reconocido con la máxima calificación: A+. Esta verificación supone una garantía adicional además de un valor añadido a la información que ofrecemos, puesto que previo a la elaboración de la memoria se ha realizado un estudio para identificar la información realmente relevante y de interés para nuestras distintas audiencias.

La actividad de ESTEVE en 2008, período que recoge la memoria, ha sido intensa. Un año marcado por muchos condicionantes en un entorno de crisis internacional. Las reglas del mercado en el que actuamos están cambiando, aparecen nuevos clientes que nos exigen no sólo el mejor producto, de la mejor calidad, seguridad y eficacia, sino, también, garantías adicionales; exigen información, compromiso y sobre todo diálogo. 2008 ha sido un año en el que hemos dado un paso importante en el proceso de internacionalización, un camino que emprendimos ya hace algunos años y que forma parte de nuestra estrategia empresarial. También hemos llevado a cabo un proceso de renovación y modernización de los órganos de gobierno de nuestra organización, cada día más compleja. Y a través de la lectura de esta memoria descubrirás cómo la innovación está incrustada en nuestro ADN desde nuestra fundación, cómo estamos avanzando en el desarrollo tanto de productos propios, como en el codesarrollo con terceros, mediante el establecimiento de alianzas innovadoras.

Los pacientes, las administraciones sanitarias, los profesionales de la salud, el equipo de colaboradores de ESTEVE y la sociedad en general, conforman el eje vertebrador a través del cual gira la actividad de nuestra compañía, nuestro presente y nuestro futuro, lo que somos y lo que queremos ser. Con todos ellos, desde diferentes ámbitos, seguimos trabajando: para proporcionar conocimientos científicos y nuevas herramientas a los profesionales, que faciliten su trabajo; proponiendo iniciativas que mejoren la atención al paciente; colaborando con nuestro entorno mediante iniciativas solidarias y, con nuestro equipo, clave para conseguir cualquier objetivo, contribuyendo a su desarrollo y mejora personal y profesional.

Como siempre, nuestro reto es seguir avanzando, seguir contribuyendo a la construcción de un mundo más responsable, más sostenible y, cómo no, también más saludable.

Antoni Esteve

Albert Esteve

Resumen Ejecutivo

Resumen Ejecutivo

2. Resumen ejecutivo

ESTEVE, un grupo empresarial de referencia

Ámbitos de actuación

ESTEVE, como grupo químico-farmacéutico, desarrolla su actividad en distintos ámbitos de la salud como son: productos de prescripción, OTC*, vacunas, comercialización de medicamentos genéricos propios y para terceros, productos de uso veterinario y principios activos farmacéuticos. También ha formalizado diversas alianzas estratégicas (*joint-ventures*) con terceros, como por ejemplo, ISDIN en dermocosmética y ESTEVE TEIJIN HEALTHCARE en el ámbito de las terapias respiratorias a domicilio.

Presencia internacional

Uno de los ejes principales de nuestro crecimiento es la internacionalización, lo que nos lleva a ampliar nuestra presencia en el mundo de forma constante. En la actualidad ESTEVE está presente con sedes propias en:

EUROPA / ESPAÑA, PORTUGAL, ITALIA, ALEMANIA, SUECIA, TURQUÍA
AMÉRICA / EEUU, MÉXICO
ASIA / CHINA

Principales cifras de 2008 (en millones de euros):

Garantía de profesionalidad y ética

Desde ESTEVE velamos para que todas las actuaciones de nuestros colaboradores se realicen con el máximo respeto y ética profesional. Por ello contamos por una parte con herramientas internas de control y por otra, con la adhesión voluntaria a diversas iniciativas internacionales, como por ejemplo, la adhesión al Pacto Mundial de las Naciones Unidas. Asimismo cabe destacar que ESTEVE ha sido la primera compañía farmacéutica española en recibir la certificación A+ del GRI (*Global Reporting Initiative*) para su memoria de sostenibilidad 2007.

** Productos farmacéuticos autorizados para la venta libre o sin prescripción médica.*
[1] Incluye el 50% de ISDIN.

Ámbito económico

Nuestra actividad en I+D

La estrategia de diversificación de la I+D de ESTEVE hace que dispongamos de 4 unidades, especializadas en:

:: Descubrimiento y desarrollo de nuevas entidades químicas o biológicas.
:: Desarrollo de nuevas formas farmacéuticas innovadoras.
:: Desarrollo de nuevos procesos de fabricación de principios activos farmacéuticos.
:: Desarrollo de nuevos medicamentos para uso veterinario.

En 2008, ESTEVE ha destinado a la inversión en I+D cerca de 68 millones de euros, con un equipo humano de más de 300 profesionales dedicados a la investigación.

Atención al cliente

La mejora continua es uno de nuestros objetivos, por lo que en varias de nuestras unidades de negocio se han establecido encuestas periódicas para conocer y valorar el grado de satisfacción de nuestros clientes e identificar y priorizar conjuntamente nuestas áreas de mejora. Desarrollamos un gran número de actividades formativas que tienen por objetivo ofrecer a nuestros clientes un servicio de la máxima calidad.

Códigos de Buenas Prácticas

En 2008, ESTEVE ha continuado participando en el proceso de actualización del Código de Buenas Prácticas con los Profesionales de la Salud y con el de las Organizaciones de Pacientes.

Socios estratégicos

Nuestra apuesta por una colaboración transparente y comprometida con nuestros interlocutores nos ha llevado a construir proyectos empresariales ambiciosos, por ejemplo:

ALIANZAS ESTRATÉGICAS		
ISDIN	ENTRE EL GRUPO PUIG Y ESTEVE. ACTIVIDAD EN EL SEGMENTO DE LA DERMOFARMACIA	50% ESTEVE + 50% PUIG
ZHEJIANG HUAYI PHARMACEUTICAL (ZHP)	AMBAS *JV* SE ESTABLECIERON CON EL GRUPO HUADONG MEDICINE, UNO DE LOS LÍDERES DE SU SECTOR EN CHINA	61% ESTEVE + 39% GRUPO HUADONG MEDICINE
ESTEVE HUAYI PHARMACEUTICAL (EHP)		61% ESTEVE + 39% GRUPO HUADONG MEDICINE
ESTEVE TEIJIN HEALTHCARE (ETH)	ALIANZA CON TEIJIN PHARMA (JAPÓN), CONSTITUIDA A PRINCIPIOS DE 2009. TERAPIAS RESPIRATORIAS DOMICILIARIAS	50% ESTEVE + 50% TEIJIN PHARMA

HIVACAT: ESTEVE e IrsiCaixa suman esfuerzos en el desarrollo de una vacuna contra el VIH

A finales de 2008, ESTEVE se incorpora a un partenariado público-privado para el desarrollo de una vacuna contra el SIDA.

Ámbito social interno

Equipo humano

En línea con el crecimiento del equipo humano de los últimos años, la expansión internacional de ESTEVE ha hecho que durante 2008 se incremente en un 10% el número de colaboradores, así como la diversidad de nacionalidades, con un total de 2.667[2] colaboradores repartidos en todo el mundo.

Desarrollo profesional en ESTEVE

La formación y el desarrollo profesional siguen siendo dos de los puntos fuertes de ESTEVE. En 2008 las horas de formación por empleado han sido de 50,5[3], llegando a un 95%[4] del equipo humano total.

PRINCIPALES ACCIONES DE DESARROLLO
PROGRAMA DE DESARROLLO DEL *LIDER COACH* (COMERCIAL FARMA)
PROGRAMA DE DESARROLLO DE MANDOS Y TÉCNICOS (PLANTA FARMACÉUTICA MARTORELLES)
PROGRAMA DE DESARROLLO DE MANDOS INTERMEDIOS (ESTEVE QUÍMICA)

Relaciones laborales

Desde su origen nuestra compañía se ha caracterizado por una sensibilidad especial por las relaciones laborales encaminadas a hacer una buena gestión de las negociaciones con los representantes de los colaboradores haciéndoles partícipes de los objetivos y retos para el futuro y así llegar a marcos satisfactorios para ambas partes.

Prevención de riesgos laborales. Salud y seguridad

Durante 2008 nuestros centros con certificación OHSAS 18001:2007 han superado con éxito las auditorías anuales de recertificación y se han certificado los centros de actividad farmacéutica de España. Además, la planta de producción de química fina farmacéutica, ZHP, ubicada en China, se ha certificado con éxito durante 2008 en las normas OHSMS 18000.

[2] *No incluye la plantilla de ISDIN, puesto que esta empresa tiene una gestión de Recursos Humanos independiente a ESTEVE.*
[3] *No incluidas las filiales de más reciente incorporación al Grupo, es decir, Suecia, USA, Alemania y Turquía.*
[4] *Porcentaje de personas que durante un año han asistido como mínimo a un curso o seminario. No incluidas las filiales de más reciente incorporación al Grupo, es decir, Suecia, USA, Alemania y Turquía.*

En cuanto a los indicadores de índice de gravedad y de duración media, la evolución de 2008 ha sido positiva, situándonos por debajo de los referentes del sector español de COASHIQ.

Ámbito social externo

ACCIÓN SOCIAL

Distribución de los recursos económicos

La aportación dineraria total en 2008 ha sido de 2.241.441 euros.

Universalización del derecho a la salud y ayuda humanitaria

:: **Donación de medicamentos**

Durante el año 2008 se han atendido 26 solicitudes de medicamentos de diversas ONG's de cooperación al desarrollo. Geográficamente se han distribuido principalmente en África y América del Sur, y en menor medida en Asia y Europa.

:: **Programa *CUIDA'M*** (CUÍDAME)

ESTEVE es patrocinador del programa *CUIDA'M* que permite a niños de países en vías de desarrollo, recibir tratamiento médico vital. En 2008, 25 niños han podido recibir un tratamiento a su enfermedad.

:: **Alianza empresarial *GAVI* para la vacunación infantil**

GAVI es la mayor iniciativa mundial a favor de la vacunación infantil y está integrada por gobiernos de países en desarrollo, gobiernos de países industrializados, el banco mundial, la OMS, UNICEF, fabricantes de vacunas, etc… En 2008, ESTEVE se ha adherido a la alianza en calidad de "patrocinador oro".

:: **Ayuda humanitaria**

Somos miembros del Fondo de Ayuda Humanitaria de Emergencias (FAHE) de FARMAMUNDI, cuya misión es enviar medicamentos y ayuda humanitaria en situaciones de emergencia. Durante 2008, se envió ayuda a Ecuador, Myanmar, Sichuan y el Congo.

Promoción social

Entre otras organizaciones, colaboramos con el *Banc dels Aliments* (Banco de los Alimentos), cuya misión es donar alimentos a las personas más necesitadas.

Promoción de la salud

Un ejemplo de nuestra colaboración a la promoción de la salud es nuestra contribución a la Fundación Carreras que lucha contra la leucemia.

Promoción científica

Colaboramos con 300.000 euros anuales en el proyecto GENOMA ESPAÑA, dedicado a la investigación científica.

Resultados alcanzados en el ámbito social

El impacto final de los proyectos de promoción social y salud ha sido de 30.659 beneficiarios.

VOLUNTARIADO

Durante 2008 se han llevado a cabo diversas iniciativas de voluntariado, como por ejemplo una acción medioambiental "*Descobreix el riu*" (Descubre el río), abierta a familiares de colaboradores de ESTEVE. Contó con la participación de 48 adultos y 13 niños; una campaña de recogida de juguetes (684 juguetes), una campaña de recogida de libros, "*Sant Jordi Solidari*" (794 libros) y un campaña de donación de sangre (167 donaciones).

Ámbito medioambiental

Durante este año nuestros centros con certificación ambiental ISO 14001:2004 han superado con éxito las auditorías anuales de seguimiento o de recertificación. Además, continuando con el proyecto internacional, durante 2008 iniciamos el proceso para la certificación de nuestra planta de Jiutepec en México, realizando la auditoría de diagnóstico.

De nuestra gestión de residuos, durante 2008 destacamos:

:: En la actividad farmacéutica, el ratio TN de residuo farmacéutico generado/millones de unidades fabricadas en Martorelles ha mejorado respecto al de años anteriores, pasando de 2,52 en 2007 a 2,01 en 2008.
:: ESTEVE está adherida a sistemas integrados de gestión de envases farmacéuticos como SIGRE y ECOEMBES.
:: La tasa de reciclaje en ESTEVE ha pasado de 0,60 en 2007 a 0,62 en 2008, TN de residuos valorizados/TN totales de residuos, de acuerdo al principio de valorizar antes que destinar a tratamiento aquellos residuos que no se han podido minimizar en origen.

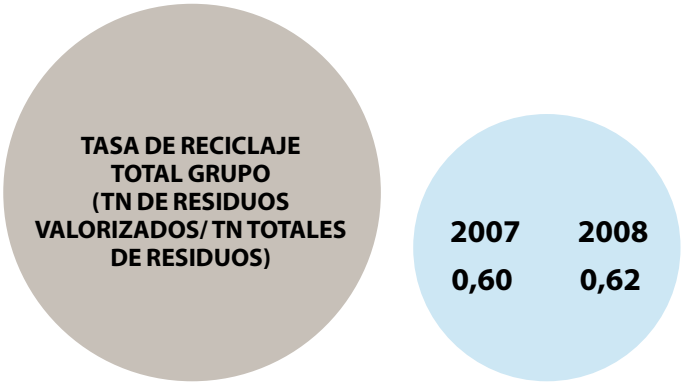

En 2008 se han realizado numerosas acciones vinculadas a minimizar el impacto en el cambio climático y la ecoeficiencia, para disminuir la emisión de CO_2.

Además se han incorporado criterios de eficiencia ambiental y control de la contaminación como factor de decisión para la elección de los modelos de vehículos de la flota comercial, se ha desarrollado un plan de formación a cuatro años para

fomentar las buenas prácticas en la conducción e iniciado la edición de un Manual de Conducción Eficiente y Movilidad Sostenible.

ESTEVE ha dedicado en 2008 8,4 millones de euros en inversiones y gastos en materia ambiental, lo que muestra nuestro compromiso y responsabilidad con el medio ambiente.

Respecto a la nueva sede corporativa y centro de I+D de ESTEVE que se ubicarán en Sant Cugat, se ha trabajado, durante 2008, para incorporar criterios de sostenibilidad en el proyecto básico, entre los que destacan aspectos como la integración paisajística, la eficiencia energética del edificio y el reaprovechamiento del agua.

Ámbito Empresa

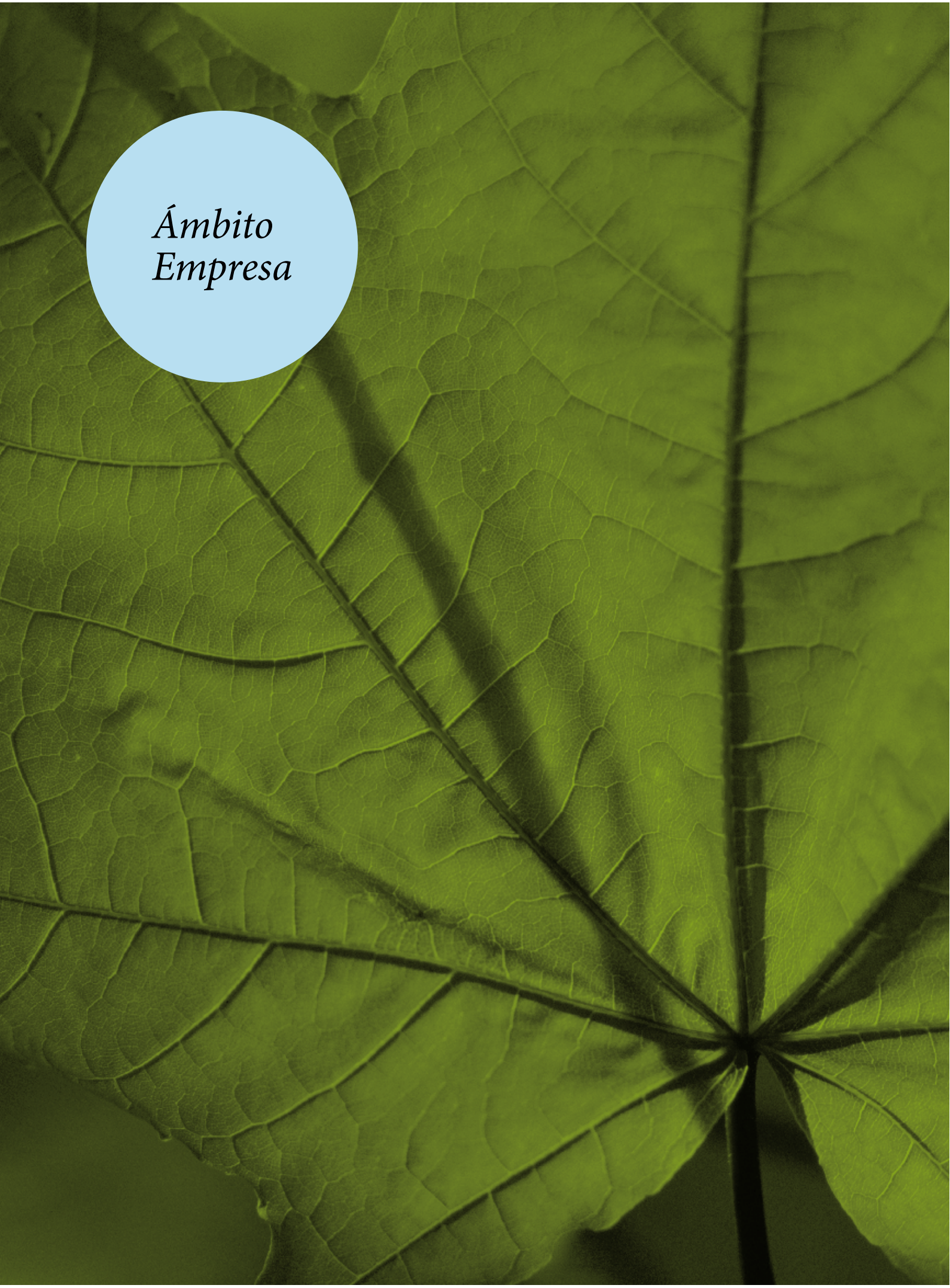
Ámbito
Empresa

3. ESTEVE, un grupo empresarial de referencia

3.1. Misión

ESTEVE es un grupo químico-farmacéutico internacional que centra sus esfuerzos en la innovación y excelencia en el ámbito de la salud, trabajando día a día para conseguir la satisfacción de sus clientes y contribuir al bienestar de la sociedad.

3.2. Nuestros valores, nuestra identidad

Nuestros valores constituyen el eje central de todas las actuaciones de nuestra organización y son el resultado de la reflexión del equipo de dirección del Grupo, reconfirmados por una parte representativa de los colaboradores de ESTEVE.

:: ESTEVE es un grupo familiar profesionalizado con proyección internacional, que quiere mantener y consolidar su prestigio en el sector químico-farmacéutico.
:: ESTEVE, como Organización de Aprendizaje Permanente, sitúa a las personas en el centro de su modelo de gestión, y se compromete al desarrollo de su capital humano.
:: ESTEVE favorece una gestión participativa y transparente que estimule a asumir nuevas responsabilidades en un clima de confianza mutua.
:: ESTEVE reitera su vocación de liderazgo mediante la investigación e innovación de productos, servicios, sistemas y procesos.
:: ESTEVE reafirma su espíritu de servicio hacia sus clientes internos, externos y asociados, más allá de las expectativas convencionales, con la voluntad de ser socio estratégico de referencia para ellos.
:: ESTEVE quiere ser un grupo flexible y con capacidad de respuesta rápida a los retos y oportunidades de su entorno y con capacidad para preverlos y adelantarse a ellos.
:: ESTEVE manifiesta su voluntad de mejora constante en la calidad de sus productos y servicios así como en sus actividades de gestión, y busca activamente la construcción de sinergias que faciliten el avance en este camino de excelencia.
:: ESTEVE promueve activamente que sus relaciones con las personas y con el medio ambiente estén de acuerdo con los principios del desarrollo sostenible.
:: ESTEVE cree que el constante desarrollo de estos valores le hará más eficiente y competitivo en la creación de tangibles e intangibles, proporcionándole una rentabilidad sostenida.

En ESTEVE, las conductas de las personas están en consonancia con lo que establecen nuestras Señas de Identidad, el conjunto de valores que recoge nuestra cultura como elemento diferenciador. De entre ellos, conviene destacar la apuesta constante por la formación y el desarrollo de nuestro capital humano.

3.3. Perfil de la organización

Los orígenes de ESTEVE se remontan al año 1929, cuando el Dr. Antoni Esteve i Subirana fundó la primera de las empresas. Desde entonces, y gracias a una intensa actividad investigadora, vocación internacional y a una política activa de alianzas estratégicas con otras compañías, ESTEVE se ha consolidado como uno de los grupos empresariales líderes en España en el ámbito de la salud.

3.3.1. Organización y gobierno corporativo

ESTEVE está experimentando una etapa de crecimiento, internacionalización y adaptación a los nuevos tiempos, tecnológica y estructuralmente. Todo este proceso hace necesario que los órganos de gobierno del Grupo se adapten también a las nuevas necesidades y requerimientos de futuro. Por eso, ESTEVE ha dado en 2008 un paso más en la evolución de su estructura de gobierno y ha renovado su Consejo de Administración, evolución que ha de contribuir a garantizar la continuidad, así como a asegurar la proyección de futuro.

De acuerdo con las prácticas de Buen Gobierno Corporativo, ya en 2006, se creó la Comisión de Auditoría, con un reglamento propio y que está formada por profesionales no ejecutivos. La Comisión de Auditoría, presidida por un profesional independiente, depende directamente del Consejo de Administración. Adicionalmente se creó la función de Auditoría Interna que reporta directamente a la Comisión de Auditoría y que tiene como misión asegurar un control interno razonable y seguro, de acuerdo con unas normas preestablecidas y mediante acciones planificadas, agregando valor a la organización mediante procesos de mejora continua.

La estructura organizativa ejecutiva de ESTEVE está formada por una Gerencia, constituida por dos Consejeros Delegados, a los que reporta la Dirección General. De esta Dirección General depende el órgano ejecutivo llamado Grupo de Directores (integrado por 17 representantes, entre los que se encuentran representantes de las empresas que operan internacionalmente). Este equipo está compuesto por los directores/as de negocio y responsables de las distintas áreas de soporte. Tanto la Dirección General como el Grupo de Directores tienen como misión velar por el correcto funcionamiento del grupo y sus actividades de negocio, asegurar la con-

secución de los objetivos empresariales establecidos y garantizar que las decisiones corporativas se trasladen a la organización de forma rápida y eficiente.

3.3.2. Ámbitos de actuación y áreas terapéuticas

ESTEVE desarrolla su actividad en dos ámbitos de actuación, el farmacéutico (investigación, desarrollo y comercialización de medicamentos) y el químico (desarrollo, producción y comercialización de principios activos para medicamentos). Es de especial mención, la reciente entrada de ESTEVE en el ámbito de la Terapia Respiratoria Domiciliaria, de la mano de Oximeplus y a través de la creación de la empresa ESTEVE TEIJIN HEALTHCARE (*joint-venture* entre ESTEVE y TEIJIN PHARMA).

Las actividades químico-farmacéuticas de ESTEVE se pueden resumir a través del siguiente cuadro:

UNIDAD DE NEGOCIO	ÁREAS TERAPÉUTICAS /ACTIVIDAD
PRESCRIPCIÓN	ATENCIÓN PRIMARIA, ANALGESIA, CARDIOVASCULAR…
FARMACIA / OTC*	NUTRACÉUTICOS, OTORRINOLARINGOLOGÍA, MANEJO DEL INSOMNIO, ANTIPRURIGINOSOS
VACUNAS	GRIPE, MENINGITIS Y OTRAS
PHARMA DOSE	FABRICACIÓN DE ESPECIALIDADES FARMACÉUTICAS PARA TERCEROS
PENSA PHARMA	PRODUCTOS GENÉRICOS
VETERINARIA	PRODUCTOS PARA ANIMALES DE ABASTO Y MASCOTAS
ESTEVE QUÍMICA	PRINCIPIOS ACTIVOS FARMACÉUTICOS
ISDIN (*JOINT VENTURE*)	PRODUCTOS DERMOFARMACÉUTICOS
ESTEVE TEIJIN HEALTHCARE (*JOINT VENTURE*)	TERAPIA RESPIRATORIA A DOMICILIO

** Productos farmacéuticos autorizados para la venta libre o sin prescripción médica.*

3.3.3. Vocación investigadora

La innovación siempre ha sido la razón de ser de nuestra organización, tanto en el plano de los productos como en el de los servicios. ESTEVE colabora además en la investigación y desarrollo de proyectos de otras compañías mediante alianzas estratégicas.

ESTEVE cuenta con un nivel científico ampliamente reconocido, no sólo por las distintas compañías con las que colabora, sino también por el Ministerio de Ciencia e Innovación, como lo demuestra el hecho de estar calificada como Empresa Excelente, dentro del Plan PROFARMA (Plan Nacional de Fomento de la Investigación), distinción que no sólo reconoce los logros científicos sino también los económicos e industriales. Esta calificación ha sido revalidada en 2008, después de haber superado con éxito la correspondiente auditoría técnica.

La vocación investigadora y capacidad para generar alianzas de ESTEVE se ha puesto nuevamente de relieve, en diciembre de 2008, a través de un acuerdo de colaboración con el Instituto de Investigación del SIDA IrsiCaixa, impulsado por la Obra Social "la Caixa" y el *Departament de Salut de la Generalitat de Catalunya*, para el desarrollo de una vacuna contra el SIDA (ver caso práctico Cap. 4).

3.3.4. Presencia internacional

ESTEVE, con sede central en Barcelona, tiene una amplia presencia en todo el mundo. Esta dimensión internacional cuenta con el sólido apoyo de las plantas de fabricación que ESTEVE posee en Europa, América y Asia.

Uno de los ejes principales de nuestro crecimiento es la internacionalización, lo que nos lleva a ampliar nuestra presencia en el mundo de forma constante. En la gráfica que sigue a continuación se explicita cómo se articula dicha presencia de ESTEVE: con sedes propias en España, Portugal, Italia, Suecia, Alemania, Turquía, EEUU, México y China, a través de productos comercializados en los 5 continentes.

SEDES DE ESTEVE EN EL MUNDO

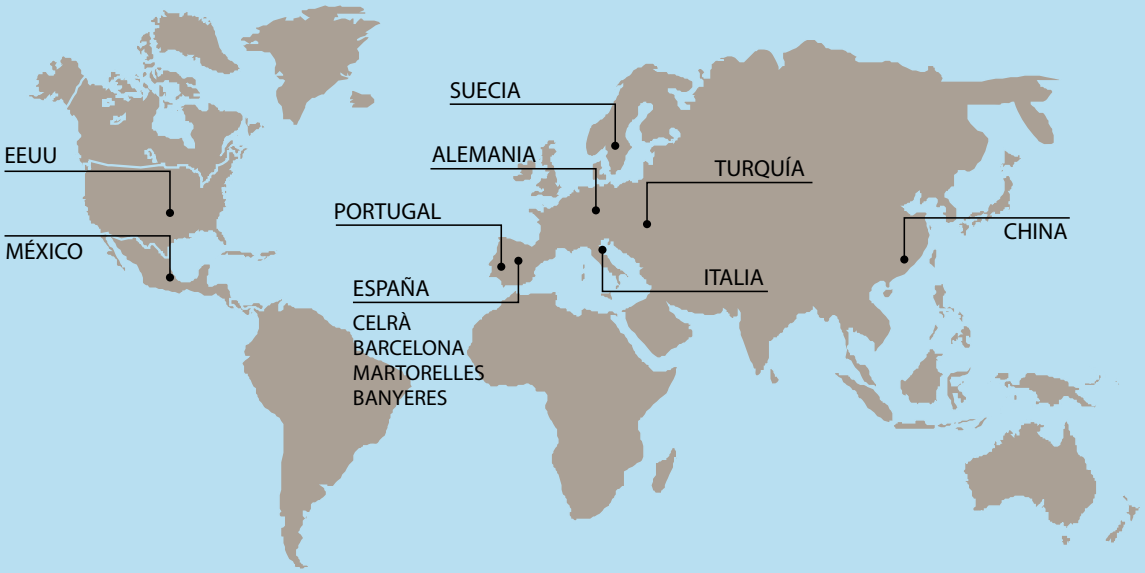

3.3.5. El camino hacia la excelencia

Estar presentes en los principales mercados del mundo, hace necesario poder garantizar el más alto nivel en lo que a requerimientos de calidad, seguridad y eficacia se refiere. ESTEVE siempre se ha caracterizado por un elevado compromiso con la calidad, la seguridad y la salud y la protección del medioambiente. Prueba de ello son las constantes auditorías realizadas por terceros y los elevados estándares y certificaciones a los que, de forma voluntaria, ESTEVE se ha adherido. Asimismo, cabe destacar que ESTEVE ha sido la primera compañía farmacéutica española en recibir la certificación A+ del *GRI* (*Global Reporting Initiative*) para su memoria de sostenibilidad 2007, y que ha revalidado en 2008.

ORGANISMOS REGULADORES	DESCRIPCIÓN	OBSERVACIONES
GENERALITAT DE CATALUNYA MINISTERIO DE SANIDAD: AGENCIA ESPAÑOLA DEL MEDICAMENTO	Garantiza las condiciones de fabricación, calidad y seguridad en la fabricación de medicamentos y las buenas prácticas en laboratorio	Acreditación GMP de la planta farmacéutica de Martorelles y de las plantas de Esteve Química a través de inspecciones periódicas, siendo las últimas: :: Planta de Martorelles en octubre de 2006 :: A la espera de recibir una inspección durante el próximo año 2009, Esteve Química recibió una inspección durante 2005. :: Acreditación GLP, certificado desde 1996 el centro de I+D de la c. Mare de Déu de Montserrat, 221
FDA (*Food & Drug Administration*, EEUU)	Garantiza las condiciones de fabricación, calidad y seguridad en la fabricación de medicamentos y las buenas prácticas en laboratorio	Esteve Química está homologada desde 1978 por la FDA, y ha recibido diversas auditorias periódicas, siendo las últimas: :: 2006: La planta química de Banyeres del Penedès :: 2007: La planta química de Naucalpan :: 2008: La planta química de Celrà y la planta química de Barcelona La planta farmacéutica de Martorelles fue homologada en octubre de 2003
KIKO (Japón) Agencia Reguladora de la Sanidad Japonesa	Garantiza las condiciones de fabricación, calidad y seguridad en la fabricación de medicamentos y las buenas prácticas en laboratorio	2007: Homologada la planta de Esteve Química en Celrà
KFDA (Corea) Agencia Reguladora de la Sanidad de Corea del Sur	Garantiza las condiciones de fabricación, calidad y seguridad en la fabricación de medicamentos y las buenas prácticas en laboratorio	2008: Homologada la planta química de ZHP en China

CERTIFICACIONES		
ISO 9001:2000 CALIDAD	Garantiza los sistemas de control de calidad de la organización	Certificadas desde 1994 las plantas químicas de Celrà y Barcelona
ISO 14001:2004 MEDIO AMBIENTE	Garantiza el control y la mejora del rendimiento medioambiental de la organización	:: Certificada desde 2001 la planta química de Celrà :: Certificada desde 2003 la planta farmacéutica de Martorelles :: Certificadas desde 2004 las plantas químicas de ZHP en China y Banyeres del Penedés
OHSAS 18001:2007 SEGURIDAD Y SALUD	Garantiza el correcto funcionamiento de los sistemas de seguridad y salud en el trabajo	:: Certificadas desde 2004 las plantas químicas en España :: Certificada desde 2008 la planta farmacéutica de Martorelles
OHSMS 18000 SEGURIDAD Y SALUD	Garantiza el correcto funcionamiento de los sistemas de seguridad y salud en el trabajo	Certificada la planta química de ZHP en China desde 2008

3.4. Principales cifras en 2008

En la siguiente tabla se observa el importante esfuerzo inversor realizado en innovación y en activos industriales en el último quinquenio. Estas inversiones son la traducción de nuestra apuesta de crecimiento, tanto en el ámbito nacional, como internacional, de todas nuestras unidades de negocio.

Asimismo cabe destacar, durante 2008, la inversión de 8,4 millones de euros con el fin de mejorar nuestras instalaciones y reducir el impacto medioambiental de nuestras actividades (ver apartado 7.2.2).

MILLONES DE EUROS	2003-2005	2006-2008	TOTAL
GASTO I+D+I[1]	143,0	155,3	298,3
INVERSIÓN EN I+D+I	14,2	21,3	35,5
TOTAL I+D+I	**157,2**	**176,6**	**333,8**
INVERSIÓN EN ACTIVOS INDUSTRIALES	123,4	93,0	216,4
INVERSIÓN EN I+D+I	14,2	21,3	35,5
INVERSIÓN TOTAL	**137,6**	**114,3**	**251,9**

[1] *En 2008 el esfuerzo innovador de ESTEVE ha recibido el apoyo de diversas instituciones públicas en forma de ayudas y subvenciones, a través de programas de fomento de la I+D, por valor de 1.54 millones de euros.*

PRINCIPALES CIFRAS*

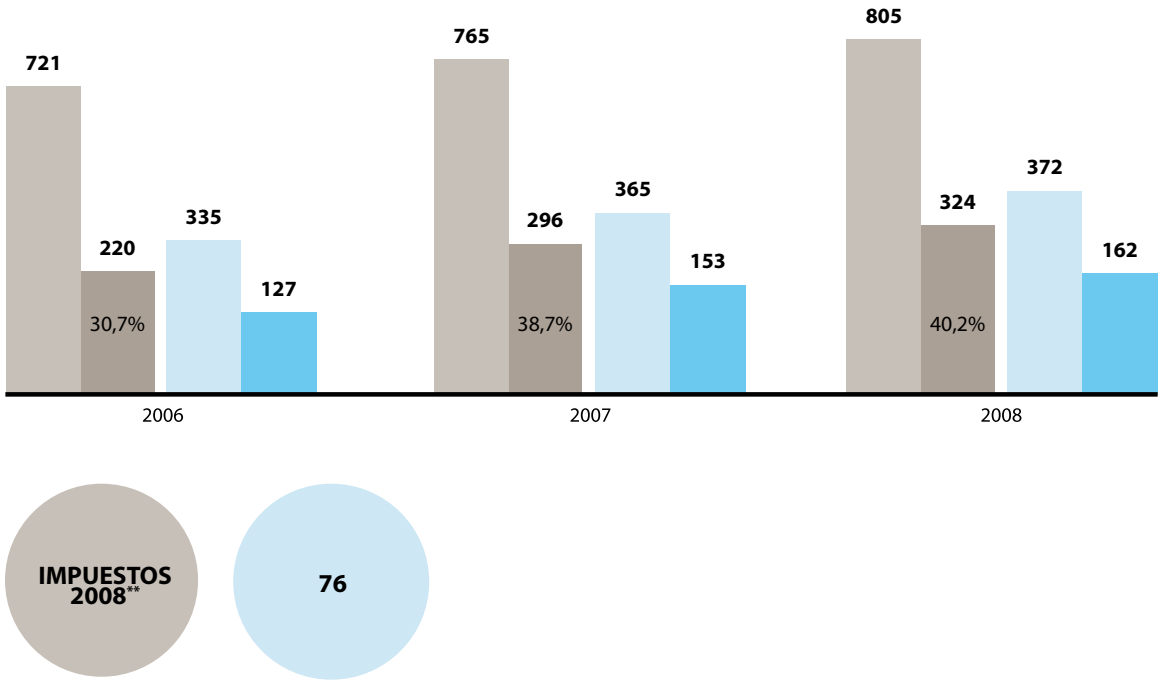

** Cifras consolidadas (millones de euros).*
*** No incluye el importe de las deducciones pendientes del ejercicio 2008 en concepto de I+D.*
[2] Incluye el 50% de ISDIN.

Cabe destacar que ESTEVE fue la primera compañía farmacéutica española en recibir la certificación A+ del GRI (*Global Reporting Initiative*) para su memoria de sostenibilidad 2007, habiendo sido revalidada en 2008

3.5. Cambios significativos en la actividad en 2008

2008 ha sido un año de intenso crecimiento de la compañía y desarrollo de nuevas actividades para ESTEVE. Estas son algunas de las más significativas:

:: Construcción de una nueva planta de producción química en China y constitución del nuevo equipo de EHP (puesta en marcha prevista durante 2009).
:: Traspaso y validación de los primeros productos en la nueva planta productiva de Jiutepec en México.
:: Adquisición de la empresa Oximeplus y creación de la *joint-venture* ESTEVE TEIJIN HEALTHCARE S.L. en 2009 para el desarrollo y mejora de las terapias respiratorias domiciliarias.
:: Finalización y puesta en marcha de las instalaciones de Innovación Farmacéutica (Infa) en la planta de Martorelles.
:: Revisión del proyecto básico para la construcción de las nuevas instalaciones de I+D y sede corporativa en St. Cugat del Vallès (Barcelona).
:: La filial de genéricos de ESTEVE, Pensa Pharma, inicia actividad comercial en Turquía y establece una nueva filial en Suecia.
:: 74 nuevas comercializaciones de productos, considerando los de prescripción, no prescripción (OTC) y genéricos en España, Italia, Portugal y Turquía.

3.6. Grupos de interés

El desarrollo de nuestra actividad nos lleva a relacionarnos con numerosos y diversos grupos de interés (*stakeholders*), según muestra el cuadro que sigue a continuación. Nuestro trabajo y colaboración diaria con todos estos grupos nos permite mejorar los canales de comunicación y diálogo, anticipar nuevas necesidades, fortalecer los mecanismos de cooperación y, en suma, tratar de cumplir, en la medida de lo posible, las demandas y expectativas de cada uno de ellos.

GRUPOS DE INTERÉS

Asimismo, cabe destacar que uno de los objetivos fundamentales del Plan Director de Responsabilidad Social Empresarial (RSE) 2009-2011 de ESTEVE es continuar desarrollando los canales de comunicación y diálogo con todos nuestros *stakeholders*.

La memoria de sostenibilidad es también una importante herramienta de comunicación con todos nuestros *stakeholders* que se añade a los canales abiertos tradicionales. En cada uno de los apartados de este informe se describen con mayor detalle las demandas y expectativas de nuestros grupos de interés, así como las respuestas que ESTEVE ha ido proporcionando durante el año 2008.

PRINCIPALES GRUPOS DE INTERÉS DE ESTEVE Y FORMAS DE COMUNICACIÓN	
COLECTIVOS	**FORMAS DE COMUNICACIÓN**
ACCIONISTAS	:: Junta General de Accionistas :: Consejo de Administración :: Encuentros periódicos formales e informales
COLABORADORES INTERNOS	:: A través de sus responsables y de los departamentos de RRHH :: A través de sus representantes legales: Comités de Empresa, Comités de Seguridad y Salud y Comités de Medioambiente :: EVER·net (intranet) :: En Grupo (revista interna) :: Resto de canales tradicionales (correo electrónico, tablones de anuncios, buzones de sugerencias, etc.)
PROFESIONALES DE LA SALUD	:: A través de sus Asociaciones y representantes :: Visitas periódicas de nuestros delegados :: Formación e información científica continuada a través de la organización de eventos de alto nivel :: A través de www.esteve.com, nuestra web, que permite un diálogo directo y bidireccional (encuestas, *newsletter*), además de ofrecer servicios a estos colectivos
PACIENTES	:: A través de las webs que contienen información relevante acerca de diversas patologías, tanto www.esteve.com como en http://portalpaciente.esteve.com :: A través del Foro Español de pacientes y de asociaciones de pacientes :: A través de los profesionales a quienes facilitamos datos y materiales para ayudar al paciente a despejar sus dudas y cumplir mejor el tratamiento
CLIENTES	:: Visitas a nuestras instalaciones, auditorías y verificación de buenas prácticas :: Encuestas de satisfacción del cliente :: Jornadas especializadas y foros de debate
PROVEEDORES	:: Visitas a sus instalaciones, auditorías y verificaciones de buenas prácticas :: Jornadas especializadas y foros de debate
SOCIOS ESTRATÉGICOS Y OTROS *PARTNERS*	:: Visitas a instalaciones, auditorías y verificación de buenas prácticas :: Comunicaciones regulares
EMPRESAS DEL SECTOR	:: Presencia activa en las patronales y otras asociaciones empresariales de los sectores químico y farmacéutico
ADMINISTRACIONES PÚBLICAS	:: Participación activa en los organismos más representativos del sector :: Implicación directa con las administraciones públicas :: Visitas a nuestras instalaciones
ORGANIZACIONES NO GUBERNAMENTALES Y OTRAS ENTIDADES	:: Diálogo y atención de sus peticiones ofreciendo nuestra colaboración en aquellos casos en los que sus peticiones encajen con nuestras líneas de actuación :: Jornadas especializadas y foros de debate :: Visitas a sus instalaciones

3.7. Participación en instituciones

ESTEVE es una empresa socialmente comprometida y participa activamente en numerosas entidades, proyectos e iniciativas, tanto del sector de la salud como en otros ámbitos como la cultura y educación, entre otros.

3.7.1. Participación en organizaciones

Nuestra colaboración no es sólo económica sino también participativa. ESTEVE es miembro, entre otras, de las instituciones detalladas en la siguiente página.

3.7.2. Colaboración con las asociaciones de pacientes

ESTEVE colabora activamente con las asociaciones de pacientes, ya que constituyen uno de los grupos de interés clave para la compañía. En cumplimiento del Código Español de Buenas Prácticas de Interrelación de la Industria Farmacéutica con las Organizaciones de Pacientes aprobado en 2008, ESTEVE da a conocer públicamente todas sus colaboraciones, tanto financieras como no financieras.

3.8. Garantía de profesionalidad y ética

Desde ESTEVE velamos para que todas las actuaciones de nuestros colaboradores se realicen con máximo respeto y ética profesional. Para ello contamos por una parte, con herramientas internas de control y por otra, con la adhesión voluntaria a diversas iniciativas internacionales.

:: Señas de Identidad de ESTEVE: Entregadas a todas las personas que se incorporan a la empresa. Referencia constante en las acciones de la compañía.

:: Por lo que respecta a la investigación clínica, los postulados éticos que ESTEVE se ha marcado son extremadamente exigentes y rigurosos, anteponiendo siempre los derechos de los pacientes y su atención médica a cualquier otra consideración. Por otra parte, en aras de la transparencia, ESTEVE se compromete a publicar los ensayos clínicos de Fases II y III de los que es Promotor, en la web de la *IFPMA* (*International Federation of Pharmaceutical Manufacturers & Associations*).

SECTOR QUÍMICO-FARMACÉUTICO

- ASEBIO (Patronal Española de las Empresas Biotecnológicas)
- Asociación Española de Fabricantes de Productos de Química Fina (AFAQUIM)
- Asociación Nacional para el Autocuidado de la Salud (ANEFP)
- *Association of the European Self-Medication Industry* (*AESGP*)
- *European Federation of Pharmaceutical Industries and Associations* (*EFPIA*)
- Farmaindustria (Patronal Española de la Industria Farmacéutica)
- *Federació Empresarial Catalana del Sector Químic* (*FEDEQUIM*)
- *International Federation of Pharmaceutical Manufacturers & Associations* (*IFPMA*)

...

CIENTÍFICAS Y DE INVESTIGACIÓN

- *Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i Balears*
- Centro de Estudios para el Fomento de la Investigación (CEFI)
- *Fundació Bioregió de Catalunya*
- *Fundació Catalana per a la Recerca i la Innovació*
- Fundación Conocimiento y Desarrollo (CYD)
- Fundación Genoma España
- Fundación para la Innovación Tecnológica (COTEC)

...

:: ESTEVE cumple los códigos éticos y de buenas prácticas de los sectores en los que opera, como por ejemplo, el Código Español de Buenas Prácticas de Promoción de Medicamentos y de Interrelación de la Industria Farmacéutica con los Profesionales Sanitarios y el Código Español de Buenas Prácticas de Interrelación de la Industria Farmacéutica con las Organizaciones de Pacientes. Ambos han sido aprobados o modificados por Farmaindustria en 2008, a través de un proceso que ha contado con la participación activa de ESTEVE.

:: Adhesión al Pacto Mundial desde el año 2002. Esta iniciativa, impulsada por las Naciones Unidas, supone asumir un compromiso empresarial con los 10 principios referentes al respeto hacia Derechos Humanos, la dignidad de las condiciones laborales, la protección del medio ambiente y la lucha anticorrupción. Anualmente

MEDIOAMBIENTALES Y DE PREVENCIÓN DE RIESGOS LABORALES

- Agenda 21 (*Compromís Ciutadà per la Sostenibilitat*)
- *CEN* (*Consell d'Empreses per la Natura*) *de AccioNatura*
- COASHIQ (Comisión Autónoma de Seguridad e Higiene en el Trabajo de Industrias Químicas y Afines)

...

SOCIALES

- ASEPAM – Red Pacto Mundial España
- *Fundació Catalana per a l'Esport*
- Fundación Edad&Vida
- Fundación Integra

...

ACADÉMICAS

- *Universitat de Barcelona*
- *Universitat Autònoma de Barcelona*
- ESADE
- IESE

...

se presenta el Informe de Progreso reportando los avances en cada uno de estos ámbitos. Destacar que el último informe presentado (2006) ha sido distinguido con un "*notable reporting*" por parte del Pacto Mundial. Asimismo, en 2008 ESTEVE se ha incorporado a ASEPAM-Red Española del Pacto Mundial, como miembro de pleno derecho.

:: Durante 2008 ESTEVE ha continuado desarrollando su compromiso contra la falsificación de medicamentos a través de la mejora técnica de sus envases, así como también prestando su apoyo a las iniciativas de lucha contra el fraude impulsadas por la industria farmacéutica.

Ámbito Económico

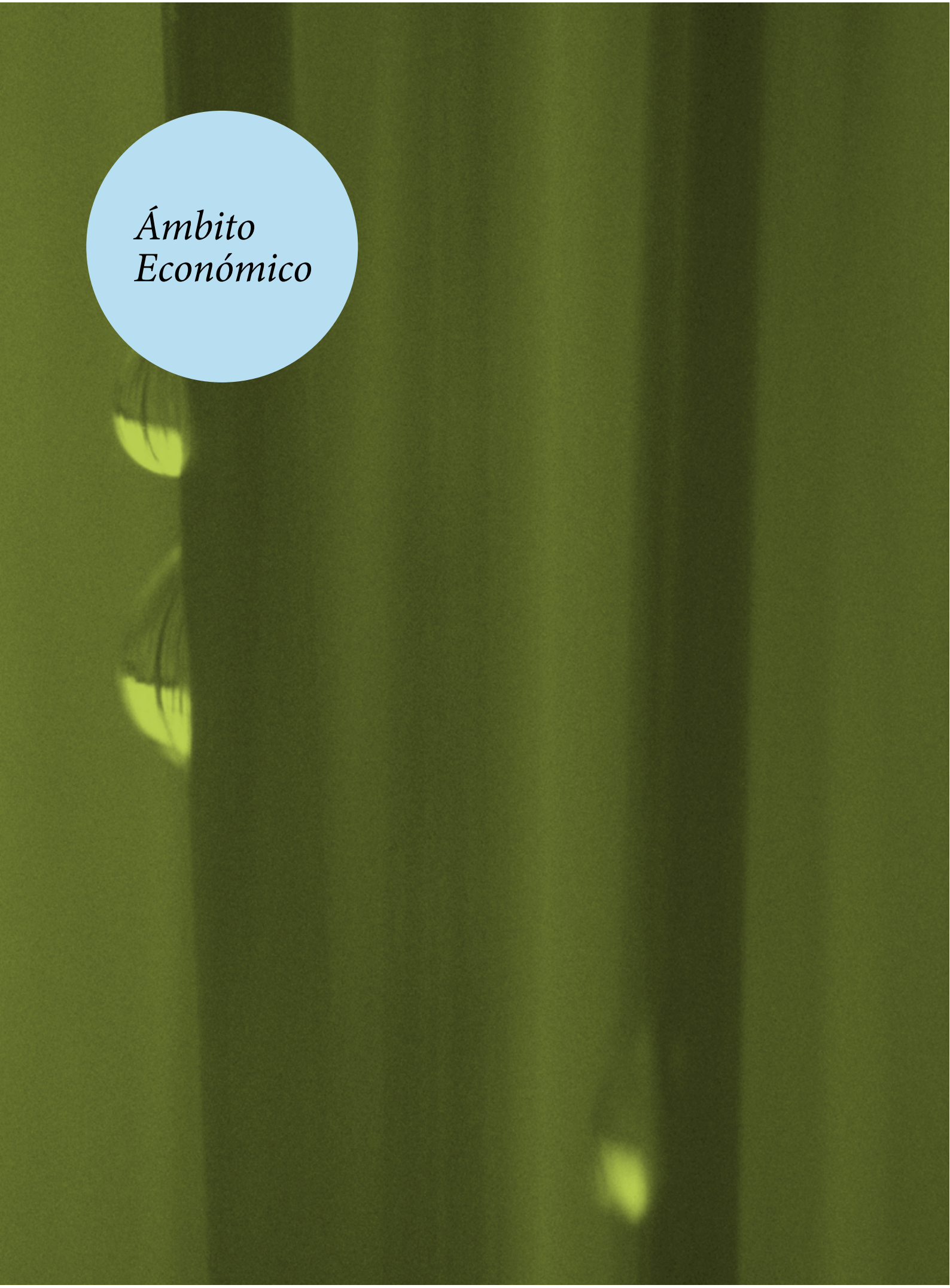

Ámbito Económico

4. Ámbito económico

4.1. Modelo de gestión

El firme compromiso de ESTEVE con la sociedad se traduce en dos grandes campos de actuación. Por una parte, en una intensa actividad innovadora dirigida al descubrimiento, desarrollo y comercialización de medicamentos, cuyo valor terapéutico contribuya a mejorar la salud y el bienestar de los pacientes. Por la otra, en un exhaustivo control de los procesos técnicos y productivos, para garantizar productos eficaces, seguros y de máxima calidad. Todo ello se concreta en una oferta de productos y servicios que, gracias al valor que aportan a nuestros *stakeholders*, permite generar un flujo adecuado de ingresos para mantener el requerido nivel de inversiones en I+D y en activos industriales, que habrán de garantizar la sostenibilidad empresarial.

4.2. Nuestra actividad en I+D

La innovación es la razón de ser de ESTEVE, extendiéndose a todas sus actividades desde sus inicios, hace ya 80 años. Las investigaciones lideradas por el fundador, el Dr. Antoni Esteve i Subirana, condujeron a los primeros productos propios, cuya comercialización internacional impulsó el crecimiento sostenido de ESTEVE, consolidado mediante una estrategia innovadora basada en la diversificación dentro del ámbito del medicamento.

Uno de los puntos fuertes de esta estrategia de diversificación reside en la existencia de diversas unidades de I+D, cuyo objetivo es proveer de productos propios a las respectivas unidades de negocio y que, en conjunto, conforman una potente plataforma de desarrollo global de medicamentos. ESTEVE dispone de unidades de I+D especializadas en las siguientes áreas:

:: Descubrimiento y desarrollo como medicamentos de nuevas entidades químicas o biológicas.
:: Desarrollo de formas farmacéuticas innovadoras.
:: Desarrollo de nuevos procesos de fabricación de principios activos farmacéuticos.
:: Desarrollo de medicamentos para uso veterinario.

Globalmente, ESTEVE ha destinado a I+D cerca de 68 millones de euros en 2008, con un equipo humano de más de 300 profesionales dedicados a la investigación.

4.2.1. Nuevas entidades químicas o biológicas

La unidad de I+D de nuevas entidades es la de mayor tamaño y, junto con la de innovación farmacéutica, configuran el grueso de la I+D farmacéutica a la que ESTEVE destina, de modo sostenido en el tiempo, entre el 10% y el 12% de sus ventas en medicamentos de prescripción. El conjunto de sus instalaciones abarca una superficie superior a los 8.000 m² y está dotada con las tecnologías más avanzadas.

Los proyectos de I+D de ESTEVE en el ámbito de nuevas entidades químicas están centrados en las estapas de descubrimiento en el tratamiento del dolor, complementados con proyectos en otras áreas terapéuticas en co-desarrollo con otras compañías. En la tabla siguiente se muestra el portafolio de proyectos de nuevas entidades de ESTEVE.

PORTAFOLIO DE PROYECTOS DE INVESTIGACIÓN DE NUEVAS ENTIDADES QUÍMICAS O BIOLÓGICAS DE ESTEVE

	FASE	DESCRIPCIÓN	INDICACIÓN	*PARTNER*
Antagonistas Sigma-1	Fase I	Antagonistas selectivos Sigma-1	Dolor	Original ESTEVE
Agonistas 5-HT7	Preclínica	Agonistas selectivos 5-HT7	Dolor	Original ESTEVE
Antagonistas neutros CB1	Preclínica	Antagonistas neutros CB1 de acción periférica	Síndrome Metabólico	Original ESTEVE
Surfaxin® (lucinactant)	Registro	Surfactante pulmonar sintético humanizado	Síndrome de distrés respiratorio del recién nacido prematuro	Discovery Labs (EEUU)
Rencarex®	Fase III	Anticuerpo monoclonal IgG1 híbrido	Adenocarcinoma renal de células claras	Wilex (Alemania)
Rhucin® (rHC1INH)	Fase III	Inhibidor recombinante del complemento humano C1	Angioedema hereditario	Pharming (Holanda)

La excelencia científica y técnica de los proyectos se consigue mediante la colaboración activa con los mejores grupos externos en cada campo, ya sean empresas de base tecnológica, grupos académicos, instituciones de referencia, u otras compañías farmacéuticas.

Esta estrategia de colaboración activa con grupos externos de excelencia está configurando un nuevo modelo de investigación en red, iniciado hace unos años con un implante en el *Parc Científic* de Barcelona, donde ESTEVE dispone de dos laboratorios (uno de química y otro de farmacología) y un espacio de uso exclusivo en el anima-

lario. Debido a los buenos resultados obtenidos, esta estrategia se está consolidando y ampliando a otros ámbitos.

Se están desarrollando también formas de colaboración innovadoras para abordar alianzas estratégicas muy ambiciosas, como es el caso del proyecto HIVACAT (ver caso práctico p. 63).

Otro ejemplo es la participación en el programa CENIT a través de la agrupación de interés económico GENIUS PHARMA, en la que también participan Almirall, Palau Pharma, Crystax, Enantia y Galchimia, y que pretende el desarrollo en España de nueve plataformas tecnológicas relevantes para la investigación y desarrollo de medicamentos.

ESTEVE también participa activamente en la *Innovative Medicines Initiative* (*IMI*), como compañía perteneciente al *European Federation of Pharmaceutical Industries and Associations* (*EFPIA*) en varios temas dentro del programa de trabajo de la última convocatoria de *IMI* y forma parte del *Research Director Group*.

Los proyectos en los que participa ESTEVE dentro de la primera convocatoria de *IMI* son los siguientes:
:: *Expert Systems for in Silico Toxicity Prediction.*
:: *Pain Research.*
:: *European Medicines Research Training Network.*
:: *Pharmaceutical Medicine Training Programme.*

Durante 2008, se ha producido otro hecho decisivo para consolidar a ESTEVE como un nodo importante de las redes de excelencia en investigación farmacéutica. Se trata de la incorporación del Dr. Carlos Plata Salamán, que aporta liderazgo científico avalado por una amplia y brillante carrera académica y en la industria farmacéutica multinacional, en México, Japón y los Estados Unidos de América.

4.2.2. Desarrollo de formas farmacéuticas innovadoras

La unidad de Innovación Farmacéutica es responsable de la I+D de desarrollo de formas farmacéuticas o galénicas innovadoras, así como del desarrollo de productos de alto valor añadido, en áreas clave para la empresa, como el soporte a la *pipeline* de I+D de nuevas entidades químicas y de genéricos de valor añadido.

Con el objetivo de establecer nuevas tecnologías de formulación y *drug delivery* para productos innovadores, esta área ha continuado desarrollando, en 2008, nuevas áreas tecnológicas para formas sólidas. Estas actividades han generado nuevos derechos de propiedad industrial. En el mismo sentido, el área de Innovación Farmacéutica ha establecido en 2008 colaboraciones con empresas e instituciones de investigación nacionales e internacionales, en áreas clave para la caracterización final de productos formulados sólidos con técnicas analíticas innovadoras.

Durante el último año, se han iniciado 4 nuevos proyectos de I+D y 8 proyectos de productos genéricos e innovadores para Europa y Estados Unidos.

Cabe destacar también que durante 2008 se ha obtenido la acreditación por parte de la Agencia Española del Medicamento para la nueva planta piloto farmacéutica, situada en Martorelles, con la que se culmina el proceso de ampliación de esta unidad, ocupando una superficie total de más de 1.000m^2.

La nueva unidad tiene capacidad para desarrollar productos innovadores y producir lotes para ensayos clínicos de formas farmacéuticas sólidas, como comprimidos, comprimidos recubiertos, cápsulas, e intermedios de formulación como *pellets* a perfil de disolución rápida o modificada. El área analítica está autorizada para analizar y liberar los lotes con un cumplimiento total de las GMP (*Good Manufacturing Practices*).

4.2.3. Desarrollo de nuevos procesos de fabricación de Principios Activos Farmacéuticos

La unidad de desarrollo de nuevos procesos de fabricación de principios activos farmacéuticos, se focaliza en tres áreas: desarrollo de procesos para productos ESTEVE, desarrollo de procesos para terceros y procesos para el mercado genérico internacional. En el último año se ha potenciado el negocio de terceros, creciendo en nuevas tecnologías, en inversiones y en recursos, incrementado así la capacidad de respuesta. Asímismo, en el ámbito de genéricos se ha dado especial relevancia a la anticipación en productos con elevado valor añadido, al uso de nuevas tecnologías e incrementado las alianzas y colaboraciones externas.

4.2.4. Desarrollo de medicamentos para uso veterinario

La actividad experimental de la I+D Veterinaria se desarrolla fundamentalmente a través de acuerdos de colaboración con terceros, tanto para la realización de estudios preclínicos (metabolismo, biodisponibilidad, tolerancia, depleción de residuos en carne, ecotoxicidad, etc.) como para la implementación de protocolos de estudios clínicos multicéntricos.

En los últimos años, esta apuesta por la innovación se ha visto reforzada por una notable internacionalización de nuestra actividad que se ha traducido en la obtención de autorizaciones de comercialización de especialidades desarrolladas íntegramente por Esteve Veterinaria, (como Dinalgen, Otoclean o Danilon), en numerosos países europeos, y actualmente también están en trámite en mercados tan exigentes como Japón. Nuestra apuesta por la innovación ha fructificado también en los últimos años en la concesión de tres patentes y el inicio de la tramitación de una cuarta, en Europa y Estados Unidos, de productos y formas de administración de desarrollo propio.

4.2.5. Investigación con animales

En el estudio previo a la elaboración de esta memoria, realizado para conocer los aspectos que suscitan más interés, la investigación con animales de experimentación se mostró como un aspecto "de elevado interés" entre nuestras audiencias.

Ante todo, hay que subrayar la necesidad de realizar estudios en animales, previos al ensayo de medicamentos en personas. Estos estudios en modelos animales son indispensables para disponer de suficientes datos preclínicos de eficacia y seguridad de los medicamentos en investigación, que justifiquen el inicio de su investigación clínica en personas.

ESTEVE tiene un firme compromiso ético en materia de protección de los animales utilizados en el ámbito de la investigación y pone los medios necesarios para que los animales se encuentren en las condiciones adecuadas que garanticen su bienestar, a la vez que asegura que su sacrificio se realice siempre con métodos humanitarios.

Por ello cuenta con un Comité Ético de Experimentación Animal aprobado por el *Departament de Medi Ambient de la Generalitat de Catalunya*, que vela por el bienestar y la salud de los animales utilizados en todos los procedimientos experimentales, evaluando la idoneidad de los mismos, así como la de los métodos utilizados para eliminar el malestar de los animales. Adicionalmente, todos los ensayos con animales son comunicados al *Departament d'Agricultura de la Generalitat* y cumplimos con la legislación vigente en esta materia[4].

Con respecto a los ensayos clínicos con animales, necesarios para la aprobación de medicamentos de uso veterinario, ESTEVE cumple también la normativa vigente y somete a aprobación previa de la Agencia Española del Medicamento y Productos Sanitarios todos los estudios de este tipo.

[4] *Real Decreto 1201/2005, de 10 de octubre, sobre protección de los animales utilizados para experimentación y otros fines científicos; Ley 32/2007, de 7 de noviembre, para el cuidado de los animales, en su explotación, transporte, experimentación y sacrificio; y Ley 5/1995 del 21 de junio y Decreto 214/1997 del 30 de julio de "Protecció dels animals utilitzats per a experimentació animal i per altres finalitats científiques" de la Generalitat de Catalunya.*

4.3. Internacionalización de ESTEVE en 2008

Durante el año 2008 ESTEVE ha continuado incrementando su actividad internacional a través de:

:: Mayor presencia en Turquía, a través de la filial Pensa Ilaç, que ya cuenta con un equipo de 69 colaboradores (estructura central más equipo comercial). Durante 2008, se han lanzado 3 nuevos productos.

:: Pensa Pharma también se establece a través de una nueva sede en Suecia. Asimismo, incrementa su actividad en Italia y Portugal.

:: La nueva planta de producción química EHP en China sigue su proceso de construcción. Está previsto iniciar la producción durante 2009.

:: En 2008 ESTEVE ha actualizado su Política de Calidad Farma a nivel internacional, garantizando de este modo que las directrices de calidad rigen por igual en todos los países en los que operan las empresas del Grupo.

:: En cuanto a la internacionalización del equipo humano, para asegurar la homogeneización de los procesos y de los estándares de calidad, prevención y medio ambiente en todas las plantas productivas de la actividad química, se fomentan los intercambios de profesionales a nivel internacional.

:: Por lo que respecta a la I+D, los nuevos medicamentos se desarrollan con una perspectiva internacional de modo que puedan ser accesibles en todos los países del mundo. Uno de los indicadores de la internacionalización de la I+D es la amplitud de la extensión internacional de las distintas patentes que protegen las diferentes invenciones.

4.4. Relaciones con los clientes

4.4.1. Salud y seguridad de los clientes

La industria químico-farmacéutica forma parte de un sector muy regulado en todo el mundo. Esto implica que todas las actividades y procesos empresariales estén constantemente sometidos a auditorías internas y externas y a revisiones muy estrictas para garantizar que los productos y servicios sean eficaces, totalmente seguros, respetuosos con el entorno y de una excelente calidad.

Nuestros clientes de la actividad química (a través de Esteve Química) son principalmente empresas intermediarias o laboratorios farmacéuticos que transformarán el producto recibido en medicamento, mientras que los clientes finales de la actividad farmacéutica son los pacientes o consumidores, que recibirán nuestro producto a través de la prescripción médica, fundamentalmente.

Cumplimiento de buenas prácticas en los ámbitos químico

Cada etapa del ciclo de vida del producto, desde la fase de desarrollo a la de comercialización, está sujeta a normativas estrictas que velan por la salud y seguridad del paciente. Así, las fases de investigación clínica están sujetas a las *GLP* (*Good Laboratory Practices*) y a las *GCP* (*Good Clinical Practices*). En la etapa de fabricación y escalados, las *GMP* (*Good Manufacturing Practices*) establecen los sistemas de producción y control que deben seguirse para asegurar la calidad de los productos fabricados y, por tanto, la seguridad del paciente. Durante la fase de desarrollo y registro de los medicamentos, se realizan estudios que tienen por objeto asegurar la eficacia, seguridad y estabilidad del producto. En el ámbito estatal, la ley del medicamento (Ley de Garantía de uso racional de los medicamentos 29/2006) también rige los requisitos que deben cumplir los laboratorios farmacéuticos en materia de calidad, seguridad y eficacia de los medicamentos.

Garantía de calidad en los ámbitos químico y farmacéutico

Las Autoridades Sanitarias aprueban el producto basándose en la documentación que se les suministra al respecto. El Sistema de Calidad tiene elementos diversos de control que aseguran la calidad de los procesos y los productos. Entre ellos destacan los controles que efectuamos a los materiales de partida antes de su utilización; los controles de calidad de producto intermedio y acabado; la homologación de nuestros proveedores; la formación continua de nuestros colaboradores; el sistema de documentación que permite establecer los procedimientos a seguir en las diferentes actividades desarrolladas a la vez que documentar y trazar las operaciones efectuadas; el programa de autoinspecciones a los diferentes departamentos implicados en la producción y control para verificar el grado de cumplimiento en materia de *GMP'S* y las inspecciones periódicas por parte de las Autoridades Sanitarias, de los mercados a los cuales estamos vendiendo.

El Sistema de Garantía de Calidad dispone también de: un sistema de control que nos permite trazar e investigar las causas y la afectación de un producto en caso de originarse desviaciones en los procesos de fabricación o control respecto a lo establecido; un sistema de reclamaciones que permite atender las quejas que por motivos de calidad nos pueden hacer llegar nuestros clientes estudiando sus causas; y un sistema de retirada del producto del mercado que se aplica en caso de existir un defecto en un medicamento.

En el ámbito farmacéutico se ha aprobado, en 2008, una nueva Política de Calidad, cuyo objeto es fijar los requisitos a cumplir en materia de calidad, por parte de las diferentes compañías del Grupo que, a raíz de la internacionalización, comerciali-

zan productos en distintos países. El compromiso es cumplir con los estándares de calidad fijados por las normativas y directrices internacionales así como asegurar el cumplimiento de las diferentes regulaciones locales al respecto.

Esteve Química, por su parte, ha desarrollado su Política de Calidad creando la figura del *Quality Compliance Director*, responsable de la calidad de todos los centros de la compañía (Celrà, Banyeres, Barcelona, Naucalpan, Jiutepec, ZHP y EHP). Simultáneamente se ha creado una unidad especializada (*Global Quality Assurance*) para dar soporte a los sistemas de calidad de las diferentes plantas de Esteve Química. El objetivo es unificar criterios para lograr un único standard de calidad dentro de Esteve Química y trabajar en la adecuación de nuevas pautas de actuación regulatoria por parte de las autoridades o los clientes.

Información del producto

Dentro de la legislación que aplica a los medicamentos, está regulada también cuál es la información que deben incorporar los materiales impresos que acompañan a los medicamentos tales como etiquetas, prospectos o estuches.

El 100% de la información del etiquetaje de los medicamentos está aprobada por la Agencia Española del Medicamento y Productos Sanitarios (AEMPS)[5].

Adicionalmente, todos los anuncios publicitarios de medicamentos deben estar autorizados por el Ministerio de Sanidad y Consumo, y la información dirigida a los profesionales de la salud notificada a la *Generalitat de Catalunya*.

Nuestros delegados en el ámbito farmacéutico, informan periódicamente a los profesionales sanitarios (médicos, farmacéuticos y veterinarios) sobre las características del producto, estudios recientes, nuevas indicaciones, etc.

Disponemos, además, de un servicio a través de la web donde presentamos información de nuestros medicamentos (ficha técnica y prospecto); y de un servicio de atención al cliente, tanto *on-line* como por vía telefónica.

Prácticamente todas nuestras especialidades farmacéuticas han incorporado ya el código Braille. A medida que se realizan cambios o adaptaciones en el *packaging*, todos los nuevos productos se van adaptando a este código necesario para el colectivo de personas invidentes.

[5] *Ley 29/2006, de 26 de julio, de Garantías y Uso Racional de los Medicamentos, y los Reales Decretos 1345/2007, de 11 de octubre de Autorización y Registro de Medicamentos, y el 1416/1994, de 25 de junio, por el que se Regula la Publicidad de los Medicamentos de Uso Humano.*

Dentro del ámbito químico, tanto el equipo comercial como el técnico facilitan toda la información que precisa el cliente a través de diversos canales de comunicación, especialmente las reuniones presenciales.

Farmacovigilancia

La seguridad es uno de los ejes principales del proceso de investigación y desarrollo de medicamentos, que está presente desde las primeras fases preclínicas, mucho antes de llegar a la etapa de ensayos clínicos. La vigilancia de la seguridad de los medicamentos, denominada farmacovigilancia, arranca con el inicio de la investigación clínica y se mantiene mientras el medicamento está disponible en el mercado.

El objetivo final de la farmacovigilancia es la protección de los pacientes, lo que implica una monitorización continua de la seguridad del medicamento, de modo que pueda detectarse rápidamente la aparición de nuevos datos de seguridad.
Así, nuestros delegados en el ámbito farmacéutico y veterinario reciben formación periódica en materia de farmacovigilancia, encaminada a promover la recogida de nuevos datos de seguridad de los productos entre los profesionales sanitarios con los que están en contacto. El control del cumplimiento de la legislación vigente en farmacovigilancia, junto con el elevado estándar de calidad de ESTEVE, se consigue mediante una serie de informes anuales, trimestrales, *ad hoc* y auditorías.

4.4.2. Atención al cliente y grado de satisfacción

La mejora continua es uno de nuestros objetivos, por lo que en varias de nuestras unidades de negocio se han establecido encuestas periódicas para conocer y valorar el grado de satisfacción de nuestros clientes e identificar y priorizar conjuntamente nuestras áreas de mejora.

Satisfacción de los clientes en el ámbito farmacéutico: salud humana

En los estudios realizados se percibe nuestra capacidad de compromiso, y el rigor y afán por mejorar como principales objetivos de ESTEVE, orientando nuestras políticas a fortalecer este posicionamiento.

En PharmaDose, una de las unidades de negocio de ESTEVE, cuyos clientes son otras empresas farmacéuticas, se realiza una encuesta bienal a los principales clientes. Esta encuesta incluye aspectos como: calidad y puntualidad en la documentación facilitada; evaluación de las reuniones con los clientes (utilidad, grado de implantación de los acuerdos…); actitud de los colaboradores de ESTEVE (capacidad de resolución de

problemas, amabilidad…) y las tareas de los departamentos de Calidad y Producción ante el cliente. El resultado global obtenido es de 5,3 sobre 6, no habiendo ningún apartado con una nota inferior a 4,3.

Satisfacción de los clientes en el ámbito farmacéutico: salud animal

La encuesta anual realizada por la división Veterinaria de ESTEVE a finales de 2008 destaca, como aspectos más relevantes, la relación comercial (con unas buenas relaciones humanas, buen servicio, rapidez, efectividad y proximidad), el producto (buena calidad, buen respaldo técnico, fiabilidad y oferta adecuada de nuevos productos) y el precio (buena relación calidad/precio).

Satisfacción de los clientes en el ámbito químico

El hecho de tener una cartera de clientes relativamente reducida, permite realizar reuniones periódicas personalizadas con nuestros clientes. En estos encuentros, que constituyen una gran oportunidad, los clientes pueden manifestar sus inquietudes y, posteriormente, establecemos conjuntamente los puntos de mejora.
Adicionalmente, en Esteve Química, también se realizan encuestas de satisfacción del cliente. Los resultados de los indicadores (que están establecidos en el Manual de Calidad e incluyen aspectos como: la puntualidad en las entregas, el número de devoluciones, etc.), se revisan anualmente y sirven de base para las acciones correctoras pertinentes.

Servicios de formación dirigida a los profesionales de la salud

Desarrollamos un gran número de actividades formativas que tienen por objetivo ofrecer a nuestros clientes un servicio de calidad, acreditado, continuado y ampliamente reconocido por nuestros asociados.

En salud humana, podemos destacar el programa de formación Post Grado ESTEVE, a través del cual facilitamos a los profesionales de la salud cursos acreditados para que complementen su formación. También facilitamos el acceso de nuestros clientes a congresos, simposios u otras reuniones de carácter científico para poner a su disposición las últimas novedades, tendencias o avances científicos.

Durante 2008 las distintas unidades de ESTEVE han organizado un total de 115 cursos y seminarios, habiendo facilitado el acceso a reuniones de carácter científico a un total de 32.474 profesionales de la salud humana (médicos y farmacéuticos) y de la salud veterinaria.

Merecen una mención especial los siguientes eventos:

PRINCIPALES EVENTOS FORMATIVOS 2008

MÉDICOS/ FARMACÉUTICOS (PRESENCIAL)

- REUNIONES SOBRE "INSOMNIO: CAUSAS Y TRATAMIENTOS"
- II JORNADAS INTERNACIONALES ESTEVE EN DERMATOLOGÍA PEDIÁTRICA
- II SIMPOSIO ESTEVE EN SALUD DE LA MUJER. PRESENTE Y FUTURO EN LA MENOPAUSIA
- CHARLAS SOBRE "EL PAPEL DEL FARMACÉUTICO EN LA NUEVA ERA DE LA REHIDRATACIÓN ORAL"
- VIII SIMPOSIO ESTEVE DE AVANCES EN VACUNAS
- SIMPOSIO INTERNACIONAL ESTEVE EN ANALGESIA
- SIMPOSIO INTERNACIONAL ESTEVE EN CARDIOLOGÍA

MÉDICOS/ FARMACÉUTICOS *(ON-LINE)*

- PROGRAMA DE APROXIMACIÓN AL DIAGNÓSTICO POR IMAGEN EN PATOLOGÍA TORÁCICA
- ELECTROCARDIOGRAFÍA ELEMENTAL
- EL PACIENTE CON DOLOR CRÓNICO. APROXIMACIÓN MULTIDISCIPLINAR Y HERRAMIENTAS ASISTENCIALES PARA UN ABORDAJE PERSONALIZADO

VETERINARIOS (PRESENCIAL)

- II JORNADAS TÉCNICAS SOBRE "¿CÓMO TRATO A MI PACIENTE CON CÁNCER?" Y "REHABILITACIÓN Y FISIOTERAPIA CANINA"
- CONFERENCIA SOBRE EL SÍNDROME DE CUSHING

4.4.3. Códigos de buenas prácticas y sanciones comerciales

En 2008, ESTEVE ha continuado participando activamente en el proceso de actualización del Código Español de Buenas Prácticas de Promoción de Medicamentos y de Interrelación de la Industria Farmacéutica con los Profesionales Sanitarios y en la elaboración, por primera vez, de un Código Español de Buenas Prácticas de Interrelación de la Industria Farmacéutica con las Organizaciones de Pacientes, ambos elaborados por Farmaindustria, organización patronal del sector farmacéutico.

El Departamento de Calidad Comercial farmacéutica de ESTEVE tiene la misión de velar por el cumplimiento de estos dos nuevos códigos y asegurar que la información que se ofrece a los profesionales sanitarios es completa, inmediata y cierta, con la finalidad de garantizar la protección y mejora de la salud pública. Durante 2008 se ha entregado un ejemplar de estos nuevos códigos a todos los colaboradores que visitan profesionales de la salud (médicos y farmacéuticos), se han realizado 2 sesiones formativas (en julio y diciembre), y también se ha formado específicamente a todas las personas de nueva incorporación.

No se ha tenido conocimiento de ninguna incidencia o reclamación por incumplimiento de leyes, regulaciones o códigos voluntarios relativos a la salud y seguridad de los productos durante su ciclo de vida, ni a la información y etiquetado de los productos, ni en relación con la privacidad y/o fuga de datos personales.

Tampoco se ha tenido conocimiento de ninguna denuncia o sanción respecto a prácticas monopolísticas y contra la libre competencia. Así como tampoco respecto a ningún incumplimiento de las regulaciones de márqueting, publicidad, promoción y patrocinio.

4.5. Gestión de riesgos

En ESTEVE entendemos que un proceso permanente y continuado de análisis de riesgos del Grupo, así como la aplicación de medidas orientadas a su reducción, es imprescindible para garantizar nuestra sostenibilidad.

Durante el año 2008 se han actualizado y ampliado diferentes apartados del mapa de riesgos de ESTEVE. Concretamente se ha actualizado el posible impacto de los factores asociados al contexto de crisis financiera y económica internacional, así como las posibles consecuencias para la empresa y se han implantado ya, de forma pro-activa, diferentes medidas orientadas a mitigar sus posibles efectos. Y, por otro lado, se ha iniciado la evaluación de riesgos de filiales de reciente incorporación al Grupo. Adicionalmente, se han iniciado proyectos e implantado medidas orientadas a actuar y mitigar los riesgos identificados.

En ESTEVE hemos sido capaces de establecer un notable número de alianzas y acuerdos comerciales...

4.6. Socios estratégicos

A lo largo de nuestra historia, en ESTEVE hemos sido capaces de establecer un notable número de alianzas y acuerdos comerciales, que nos han permitido disponer de un portafolio de productos equilibrado y altamente competitivo, así como crear una serie de unidades estratégicas de negocio en las áreas terapéuticas más activas del mercado.

Esto se pone de manifiesto a través de acuerdos estratégicos de licencia con las principales compañías multinacionales, del codesarrollo de nuevos medicamentos con empresas de biotecnología, y de la producción y comercialización tanto de principios activos farmacéuticos como de productos farmacéuticos para uso humano y veterinario en todo el mundo.

ESTEVE cuenta con 87 acuerdos de licencia, que incluyen hasta 90 productos licenciados. La gran mayoría de empresas licenciadoras mantienen la colaboración con ESTEVE desde hace ya muchos años, de forma que han sido muchos los medicamentos comercializados a través de esta fórmula.

Nuestra apuesta por una colaboración transparente y comprometida con nuestros interlocutores (clientes, proveedores y socios) nos ha llevado a construir proyectos empresariales ambiciosos bajo la fórmula de *joint-ventures*:

ALIANZAS ESTRATÉGICAS		
ISDIN	ENTRE EL GRUPO PUIG Y ESTEVE. ACTIVIDAD EN EL SEGMENTO DE LA DERMOFARMACIA	50% ESTEVE + 50% PUIG
ZHEJIANG HUAYI PHARMACEUTICAL (ZHP)	AMBAS *JV* SE ESTABLECIERON CON EL GRUPO HUADONG MEDICINE, UNO DE LOS LÍDERES DE SU SECTOR EN CHINA	61% ESTEVE + 39% GRUPO HUADONG MEDICINE
ESTEVE HUAYI PHARMACEUTICAL (EHP)		61% ESTEVE + 39% GRUPO HUADONG MEDICINE
ESTEVE TEIJIN HEALTHCARE (ETH)	ALIANZA CON TEIJIN PHARMA (JAPÓN), CONSTITUIDA A PRINCIPIOS DE 2009. TERAPIAS RESPIRATORIAS DOMICILIARIAS	50% ESTEVE + 50% TEIJIN PHARMA

4.7. Relaciones con los proveedores

De la misma manera que hemos diferenciado a nuestros clientes en función de nuestras dos principales actividades, la farmacéutica y la química, los proveedores significativos para nuestra actividad se encuentran distribuidos entre estos dos ámbitos y son muy diferentes entre sí.

Con independencia de que el proveedor sea del ámbito químico o farmacéutico, el proceso de selección está sistematizado y en el análisis de riesgo del proveedor, se favorece a aquellos proveedores que cuentan con procesos de gestión certificados como por ejemplo el de Gestión de la Calidad (ISO 9001), el de Medio Ambiente (ISO14001) o el de Gestión de la Prevención de Riesgos Laborales (OHSAS 18001).

En el ámbito farmacéutico, la mayoría de las inversiones y proyectos que gestionamos directamente son diseñados y ejecutados por proveedores españoles o bien de países miembros de la Unión Europea, razón por la cual el riesgo asociado a los Derechos Humanos se considera inexistente. En todos ellos se aplican todas las normativas y requerimientos legales previstos dentro del marco de la Unión Europea. Los requerimientos legales forman parte de los distintos contratos que se establecen para el desarrollo. El correcto cumplimiento de todos los requerimientos es supervisado desde la fase de diseño del proyecto hasta la finalización del mismo, evaluándose, en cada caso, el cumplimiento de la normativa vigente.

En concreto, dentro del ámbito farmacéutico referente a los equipos productivos y material de acondicionamiento, el 100% de los proveedores pertenecen a la Unión Europea. Mientras que en relación a las materias primas, aproximadamente el 70%

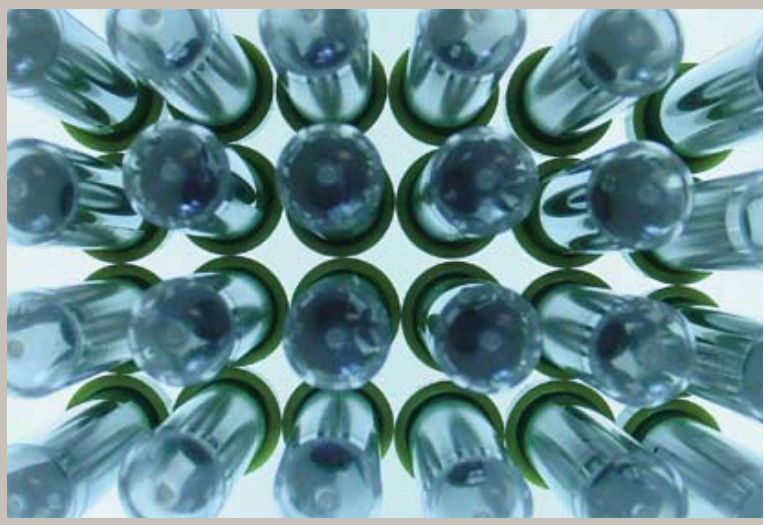

de los proveedores pertenecen a la Unión Europea, el 93% a países miembros de la OCDE, y sólo el 7% provienen de otros países.

En relación a este 7% de los proveedores, sus plantas son auditadas periódicamente por ESTEVE (aproximadamente cada 3 años), asegurando el cumplimiento estricto de la normativa de producción farmacéutica (*GMP*'s), que incluye un apartado específicamente destinado a la Gestión de los Recursos Humanos.

Referente a la actividad química, tanto para los principios activos farmacéuticos, como para el resto de materias primas y materiales, se realiza un profundo seguimiento del cumplimiento de los requisitos de calidad. En las homologaciones de los distintos proveedores de principios activos es de obligado cumplimiento la normativa de *GMP* (*Good Manufacturing Practices*) para el mercado EU y FDA (*Food & Drug Administration*-EEUU) para el de EEUU. Regularmente se audita a una parte de los proveedores (en función de criterios como: número de reclamaciones, volumen de compras, importancia de los productos…). Adicionalmente, el informe de auditoría permite conocer si la empresa está adherida al Pacto Mundial de las Naciones Unidas.

4.8. Relaciones con los gobiernos, administraciones e instituciones públicas

ESTEVE siempre ha tenido como prioridad la comunicación y colaboración con los gobiernos (central, autonómicos y locales), a través de sus servicios de salud, sociedades científicas y corporaciones médicas y farmacéuticas, con el fin de desarrollar proyectos que faciliten la relación de los profesionales de la salud con los pacientes, lo cual redunda en una mejora de la atención que reciben.

ESTEVE dispone de un Departamento de Relaciones Institucionales, cuyos miembros tienen como objetivo principal mantener un diálogo abierto y constante con la Administración Pública (central y autonómica). Este departamento constituye un área estratégica de la compañía, de apoyo y servicio a la organización, respecto a las políticas de relación con las instituciones y de comunicación, mediante el desarrollo constante de las relaciones institucionales con autoridades y organismos de la administración central y autonómicas, entidades corporativas profesionales, universidades, sociedades científicas sanitarias y asociaciones de pacientes.

Las opiniones de la empresa se canalizan a través de la participación en estas entidades, especialmente, en Farmaindustria, patronal española del sector farmacéutico, de la que Antoni Esteve (Presidente del Grupo) fue presidente hasta octubre de 2008.

ESTEVE se propone ser socio o *partner* con las Administraciones para alcanzar los retos estratégicos del país en industrialización, empleo e innovación. Además, la empresa está fuertemente comprometida con la sostenibilidad del sistema social y sanitario español.

4.9. Caso práctico

HIVACAT: ESTEVE e IrsiCaixa suman esfuerzos en el desarrollo de una vacuna contra el VIH

Uno de los proyectos de futuro más emblemáticos de ESTEVE es, sin duda, el proyecto HIVACAT. A finales de 2008 ESTEVE y el *Institut de Recerca de la SIDA* IrsiCaixa, impulsado por la Obra Social de "*la Caixa*" y el *Departament de Salut de la Generalitat de Catalunya*, firmaron un acuerdo de colaboración mediante el cual ESTEVE se incorporaba al programa de investigación.

Esta iniciativa, sin precedentes en España y que sitúa a nuestro país en la primera línea internacional de la investigación desarrollada en este ámbito, nace de dos centros consolidados de investigación sobre el SIDA: el *Institut de Recerca de la SIDA* IrsiCaixa en el *Hospital Germans Trias i Pujol* de Badalona, y el *Servei de Malalties Infeccioses i SIDA* del *Hospital Clínic* de Barcelona.

Este proyecto recibió un nuevo impulso gracias a la colaboración de ESTEVE, que invertirá 6 millones de euros durante los próximos 4 años. La intervención de ESTEVE en el proceso de investigación se iniciará cuando se haya llegado a la fase de prueba de la vacuna en personas, asumiendo el desarrollo clínico posterior hasta su comercialización. Este convenio supone la primera experiencia significativa de colaboración en este ámbito entre administración, investigadores y empresa.

Actualmente más de 33 millones de personas en todo el mundo están infectadas por el virus del VIH y cada año se producen 2.5 millones de nuevos casos. Durante el año 2007 se produjeron 2 millones de muertes a causa del SIDA a nivel mundial. En España, desde el comienzo de la epidemia, se han registrado 74.885 casos de SIDA -1.464 en 2007- y actualmente nuestro país continua siendo uno de los que tiene mayor incidencia de casos de SIDA en toda Europa.

Durante los últimos 25 años se han conseguido importantes avances en el control de la infección del virus VIH gracias a los tratamientos antiretrovirales. Aunque estos fármacos no erradican la infección, su coste es elevado, no están exentos de efectos secundarios y son difícilmente accesibles para gran parte de la población mundial. Por todo ello, hoy en día uno de los grandes retos científicos y sociales es obtener una vacuna que sea efectiva contra el virus VIH.

4.10. Balance objetivos 2008/Presentación objetivos 2009

Los principales objetivos económicos para el año 2009 se basan en el presupuesto estimado que detallamos a continuación.

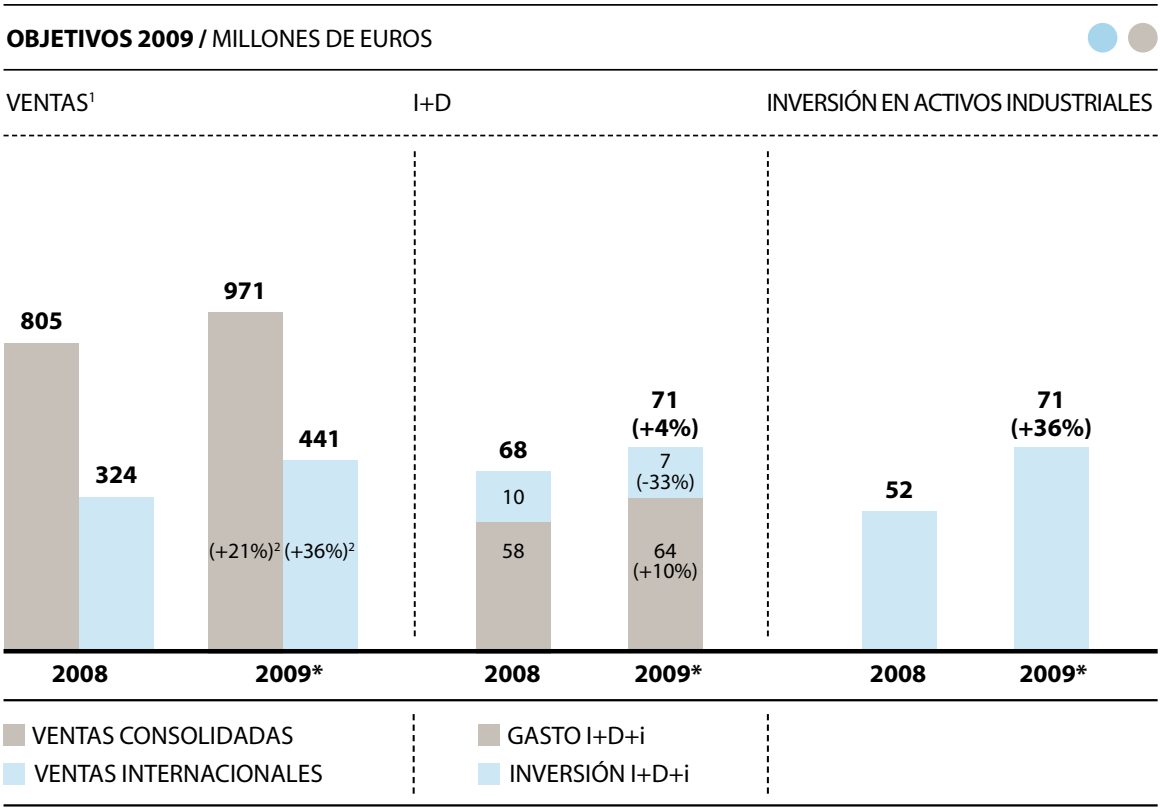

Los objetivos en términos corporativos emanan de nuestra visión ESTEVE 2015, que se ha convertido en nuestro faro guía. Esta visión se traduce en 4 grandes objetivos:

:: **Personas**: Mantener y desarrollar un equipo humano y profesional excelente.

:: **Innovación**: Asegurar un flujo de inversión en innovación constante que nos permita aportar nuevas soluciones en forma de medicamentos, procesos o servicios.

:: **Internacionalización**: Seguir potenciando nuestra actividad internacional de forma que en 2015 dos terceras partes del total de las ventas procedan de la actividad internacional.

:: **Interés**: Entendido como la capacidad de generar la necesaria sostenibilidad económico-financiera del Grupo.

[1] *Incluye el 50% de ISDIN.*
[2] *Crecimiento orgánico (ventas propias) e inorgánico (a través de otras empresas).*
* *Las cifras de 2009 son estimadas.*

Ámbito Social

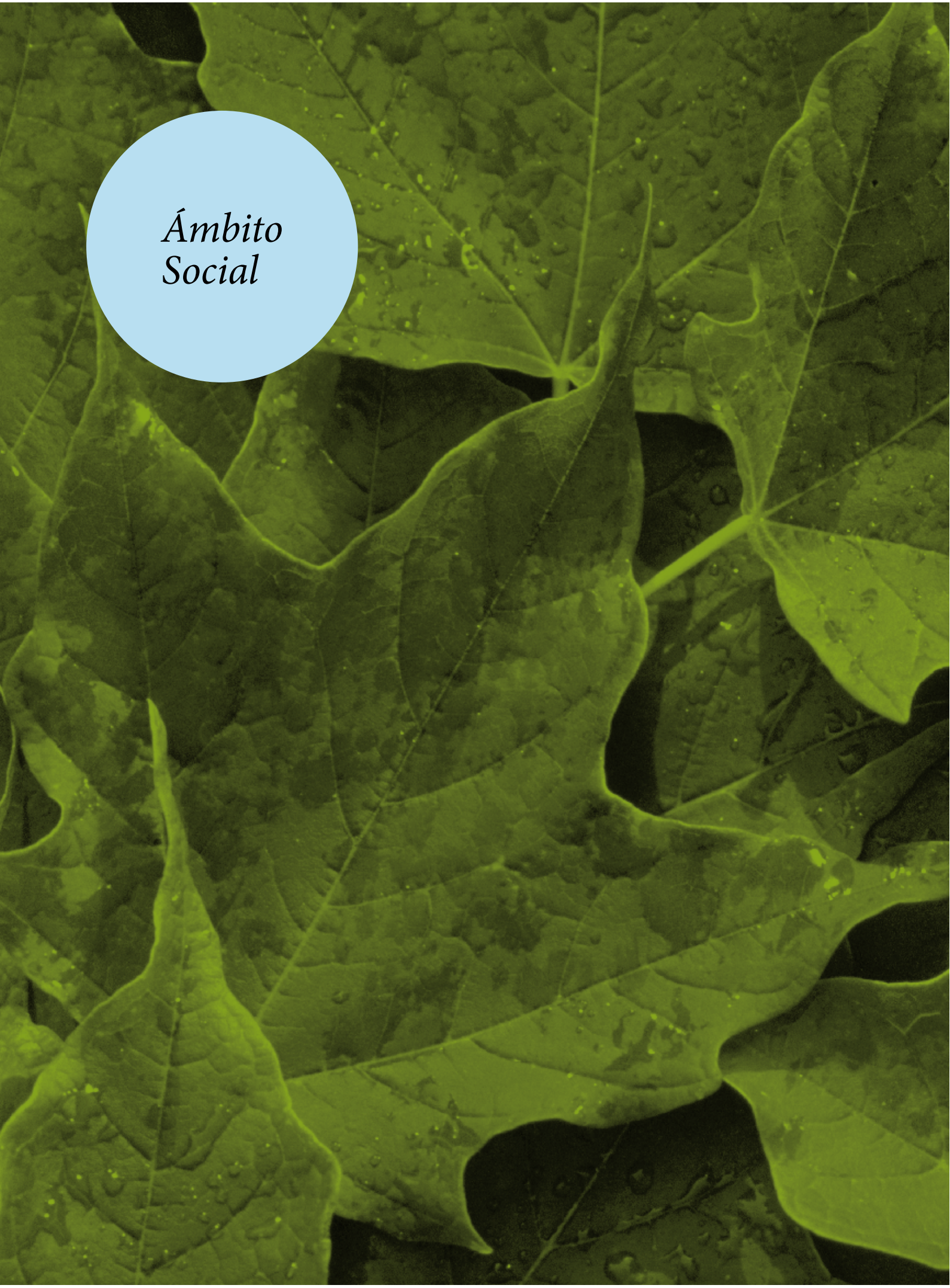
Ámbito
Social

5. Ámbito social interno

5.1. Modelo de gestión

El compromiso de ESTEVE con el desarrollo de su capital humano es un valor que la compañía explicita en las Señas de Identidad y que se materializa en las políticas de gestión, encaminadas a la formación y el desarrollo profesional y personal de los colaboradores. En este contexto, se hace énfasis en todas aquellas acciones encaminadas a fomentar el crecimiento de nuestros profesionales a través de la gestión participativa y transparente, el estímulo a asumir nuevas responsabilidades y el trabajo en equipo. Para que esto sea posible, es necesario cuidar el entorno en el que nuestros colaboradores realizan sus tareas y por eso otra de las prioridades de gestión es la de mantener un buen clima laboral y mejorar día a día las condiciones de trabajo en cuanto a medidas de conciliación vida personal/vida laboral, beneficios sociales y prevención de riesgos laborales.

Además, los valores de ESTEVE conllevan el más riguroso respeto hacia los derechos humanos en todas y cada una de las actividades del Grupo a nivel internacional. Para poder comprobar que estos valores se transmitían y aplicaban de manera estricta en todas las filiales, se incluyeron estos aspectos en el estudio del mapa de riesgos de ESTEVE, y el resultado ha sido que no se han detectado riesgos vinculados a Derechos Humanos, y que se respetan las libertades de asociación y de acogerse a convenios que prevén las legislaciones laborales de cada país donde se desarrolla una actividad.

5.2. Indicadores básicos del equipo humano

5.2.1. Distribución de los colaboradores por países

La expansión internacional de ESTEVE, con la incorporación al Grupo de empresas en Turquía y Suecia, la puesta en marcha de la producción de la nueva planta de Jiutepec (México), y la consolidación de la actividad en España y Portugal, han derivado en 2008 en un incremento del 10% del número de colaboradores respecto al año 2007, así como en una mayor diversidad de sus nacionalidades.

DISTRIBUCIÓN DE LOS COLABORADORES POR PAÍSES

Nº EMPLEADOS	2006	2007	2008
ESPAÑA	1.894	1.997	2.127
PORTUGAL	21	19	54
ITALIA	10	22	20
MÉXICO	98	116	134
CHINA	261	258[6]	256[6]
TURQUÍA	N.A.	N.A.	69
OTROS (SUECIA, ALEMANIA Y EEUU)	N.A.	6	7
TOTAL	**2.284**	**2.418[7]**	**2.667[7]**

5.2.2. Distribución de los colaboradores por género y edad

DISTRIBUCIÓN DEL EQUIPO HUMANO POR GÉNERO

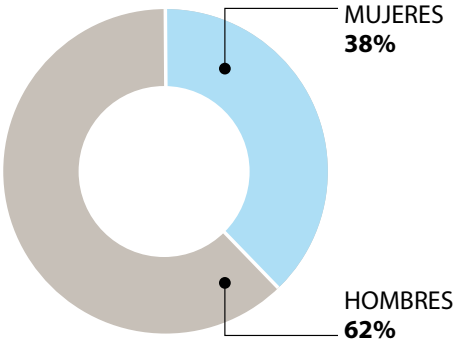

DISTRIBUCIÓN DEL EQUIPO HUMANO POR RANGOS DE EDAD

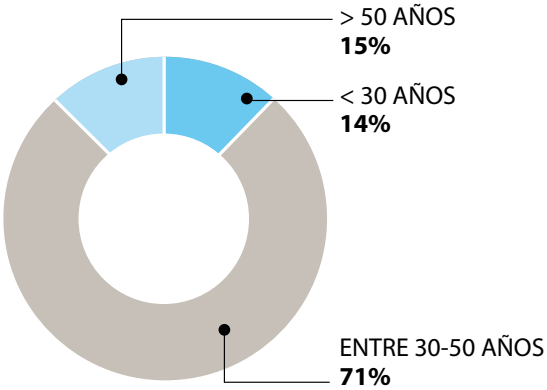

[6] *No incluye las personas que están trabajando en la puesta en marcha de la segunda planta de* ESTEVE *en China (*EHP*), puesto que los datos de esa planta no se han incluido en esta memoria por no estar todavía operativa.*

[7] *No incluye el equipo humano de* ISDIN*, puesto que esta empresa tiene una gestión de los Recursos Humanos independiente de la de* ESTEVE*.*

5.2.3. Rotación media*

La rotación media se está manteniendo en el mismo orden de magnitud que en los años anteriores, siendo superior a la media en los países donde ESTEVE está iniciando su actividad. En la distribución por edades, destaca la rotación en el segmento de menores de 30 años (16,6%) y por género siendo la rotación en mujeres ligeramente inferior a la media (6,1%) y en hombres ligeramente superior (9,1%).

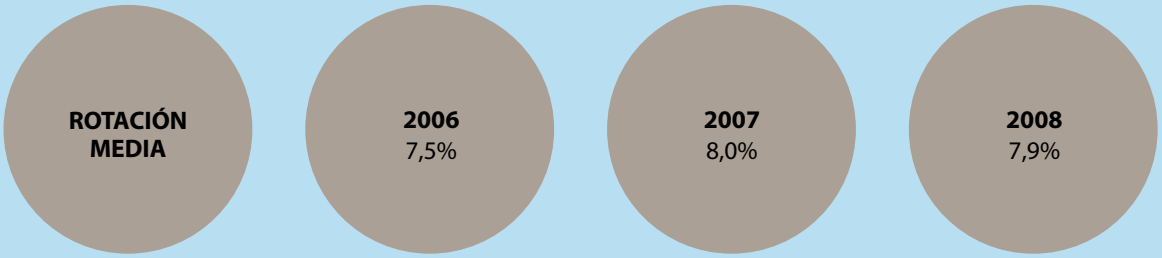

5.3. Políticas de diversidad, igualdad y no discriminación

La igualdad de oportunidades y el respeto a la diversidad son inherentes a nuestros valores y las actuaciones en materia de recursos humanos así lo confirman.

En ESTEVE se potencia la igualdad de oportunidades y la no discriminación por motivos de género en las políticas de recursos humanos referentes a selección, formación y promoción. Además, la igualdad en los aspectos retributivos es total. No se ha recibido ninguna denuncia, ni ha habido ningún incidente por este motivo en ninguna de las empresas del Grupo.

Se han implantado medidas de conciliación vida familiar/vida profesional y permisos retribuidos con el objetivo de que los empleados puedan desarrollar su carrera profesional en las mismas condiciones, independientemente de su situación familiar.

Durante el año 2008 se ha continuado participando en el *Fòrum Igualem!* (¡Fórum Igualemos!). Este fórum se inició a raíz del proyecto EQUAL de *l'Ajuntament de Girona* con la finalidad de editar una Guía de Buenas Prácticas para la Igualdad de Oportunidades entre hombres y mujeres en las empresas. Una vez finalizado este proyecto a finales de 2007, la *Cambra de Comerç de Girona* consideró interesante subvencionar la continuidad del fórum durante 2008 para que las empresas tuvieran un espacio

**Cálculo de la rotación media: nº de bajas anuales/equipo humano a 31/12/2008 x 100.*

donde compartir y debatir buenas prácticas en el ámbito de las políticas de igualdad. Concretamente, durante este último año se ha estado trabajando la determinación de indicadores para poder hacer un seguimiento del impacto en la organización de las buenas prácticas implantadas. En este contexto, tanto desde *l'Ajuntament de Girona*, como desde la *Cambra de Comerç de Girona*, se mostró especial interés en la participación de ESTEVE en el proyecto, por ser una de las empresas locales con mejores prácticas en materia de conciliación vida familiar/vida profesional.

En referencia a las distintas nacionalidades, los cargos de responsabilidad de las distintas empresas del Grupo son ocupados mayoritariamente por personas procedentes del país donde se realiza la actividad. De hecho, en todos los países la proporción de altos directivos procedentes del mismo país es del 100%, excepto en el caso de las plantas productivas de China (9 directores chinos y 1 español) y México (5 directores mexicanos y 3 españoles). En estas plantas productivas se ha querido garantizar la transferencia de conocimientos, la experiencia y el estilo de gestión de ESTEVE.

DIVERSIDAD EN LOS EQUIPOS DE DIRECCIÓN

DISTRIBUCIÓN POR GÉNERO

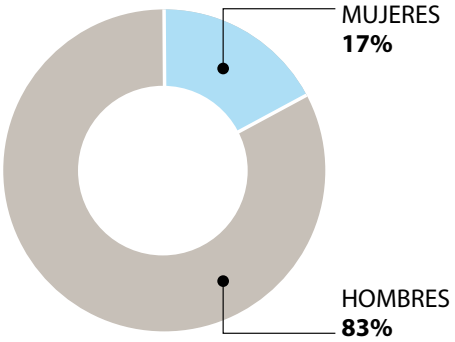

DISTRIBUCIÓN POR EDADES

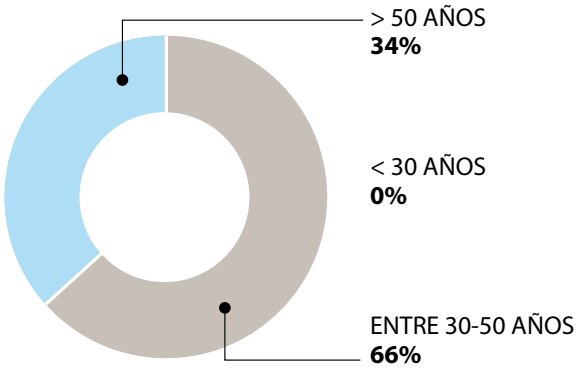

5.4. Desarrollo profesional en ESTEVE

La formación y el desarrollo profesional es uno de los puntos fuertes de la política de Recursos Humanos de ESTEVE, ya que entendemos que en nuestro sector es decisivo hacer una buena gestión del conocimiento para poder convertir el talento de nuestros colaboradores en un incremento del valor añadido de los productos y servicios que ofrecemos a nuestros clientes.

5.4.1. La formación profesional como herramienta para la innovación y la internacionalización

La innovación de nuestros productos y servicios, así como el intenso proceso de la internacionalización que llevamos a cabo, requiere de la renovación continua de conocimientos y habilidades por parte de nuestros colaboradores.
Un intenso programa formativo nos ha conducido en los tres últimos años a un ratio de horas formación por colaborador superior a las 50 horas/año.

El total de horas de formación impartidas en las distintas empresas del Grupo se ha incrementado respecto al año anterior (130.894 horas en 2008[8], respecto a 130.248 horas en 2007, un 0,5% de incremento). El porcentaje de personas formadas se mantiene por encima del 95%. Los datos mostrados se obtienen de los datos de todo el Grupo a excepción de las filiales de más reciente incorporación.

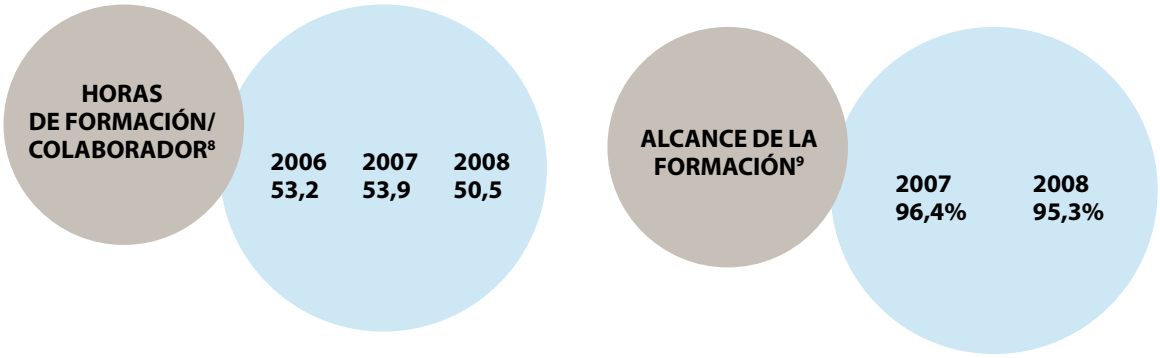

En paralelo al esfuerzo por mantener la cantidad y la calidad en la formación continua, la voluntad de velar por el aprendizaje permanente de las personas se refleja en acciones como el Proyecto Oz.

[8] *No incluidas las filiales de más reciente incorporación al Grupo, es decir, Suecia, USA, Alemania y Turquía.*
[9] *Porcentaje de personas que durante un año han asistido como mínimo a un curso o seminario. No incluidas las filiales de más reciente incorporación al Grupo, es decir, Suecia, USA, Alemania y Turquía.*

Proyecto Oz, período 2003-2008

588 participantes

Cursos realizados: idiomas, informática, másters, licenciaturas, monográficos etc.

Descripción del programa: el Proyecto Oz, ofrece a todos los colaboradores de ESTEVE en España la posibilidad de realizar cursos y/o estudios universitarios relacionados con la actividad de alguno de los departamentos de la organización, a través de Internet. La empresa se hace cargo del coste de estos cursos y las personas pueden escoger la temática de los estudios, aunque no estén relacionados directamente con su puesto de trabajo actual, con el compromiso de finalizarlos de manera satisfactoria.

La innovación de nuestros productos y servicios, así como el intenso proceso de internacionalización que llevamos a cabo, requieren de la renovación continua de conocimientos y habilidades por parte de nuestros colaboradores

5.4.2. Desarrollo y carrera profesional

Otra de nuestras preocupaciones es el desarrollo profesional de las personas y, en este sentido, se llevan a cabo acciones encaminadas a que los colaboradores se sientan partícipes del crecimiento de la compañía. En la medida que sea posible, se da prioridad a la promoción interna cuando existen vacantes en puestos de responsabilidad, entendiendo también por promoción los cambios de puesto de trabajo a nivel horizontal, que suponen un enriquecimiento en adquisición de conocimientos y habilidades para la persona que cambia de puesto. De la misma manera, se fomenta la participación de los colaboradores en equipos de proyecto y en grupos de mejora, puesto que entendemos que así las personas adquieren una mayor visión global del funcionamiento de la compañía, a la vez que pueden aportar su talento en la resolución de problemáticas puntuales.

Además, somos conscientes del papel clave que los directivos y mandos ejercen en la organización. De ellos depende la transmisión a los colaboradores de los valores de ESTEVE, así como el impulso para que los objetivos y planes estratégicos de cada negocio se hagan realidad. Es por este motivo que durante 2008 se han continuado fomentando los programas y acciones encaminadas a desarrollar las habilidades directivas de ese colectivo, para que ellos puedan, a su vez, ayudar a sus colaboradores a desarrollar sus potencialidades.

NOMBRE DEL PROGRAMA / FECHA INICIO	COLECTIVO Y OBJETIVOS DE LA FORMACIÓN
PROGRAMA DE DESARROLLO DEL *LIDER COACH* (INICIADO EN 2007)	Dirigido al colectivo de directores y gerentes del ámbito farmacéutico (unas 50 personas) con el objetivo de conseguir la máxima efectividad en la dirección de personas a través de generar autonomía en los colaboradores.
PROGRAMA DE DESARROLLO DE MANDOS Y TÉCNICOS EN LA PLANTA FARMACÉUTICA DE MARTORELLES (INICIADO EN 2006)	En el año 2008 se han realizado talleres para trabajar habilidades como el liderazgo, la motivación, la comunicación o la gestión de conflictos. Se ha implicado a unas 180 personas que han realizado distintos itinerarios diseñados según las necesidades de 3 colectivos distintos: técnicos que lideran proyectos, supervisores de fábrica y responsables de departamento o sección que tienen un equipo de personas a su cargo.
GUÍA DE BUENAS PRÁCTICAS DE LOS MANDOS INTERMEDIOS DE ESTEVE QUÍMICA (DESDE 2006. INICIATIVA IMPLANTADA A PETICIÓN DEL PROPIO COLECTIVO)	Durante 2008 un equipo multidisciplinar resumió las funciones y habilidades del rol de mando en la organización de Esteve Química y a partir de esta reflexión se editó una guía que vio la luz en enero de 2009. Este programa, dirigido a mandos intermedios, tiene como prioridad el desarrollo de dos competencias críticas en este colectivo: la escucha activa y la dirección de equipos, utilizando la metodología del *coaching*. Este programa, que es otra de las propuestas del grupo de reflexión antes citado, se inició en octubre de 2008 con un primer taller de *coaching* grupal y tendrá continuidad durante 2009, implicando a unas 60 personas de los centros de trabajo de la actividad química en Barcelona, Celrà y Banyeres del Penedès.

5.4.3. Programas de colaboración y cooperación educativa

ESTEVE siempre ha dado soporte a los centros educativos cercanos a sus centros de trabajo, en forma de donativos a escuelas de educación primaria y secundaria y también mediante el establecimiento de convenios en dos sentidos:

:: **Convenios de prácticas:** durante 2008, 27 estudiantes universitarios realizaron prácticas en los distintos centros de trabajo de ESTEVE en España. En China, también se mantienen convenios de colaboración y durante 2008, 5 estudiantes de prestigiosas universidades chinas, realizaron prácticas en la planta de ZHP.

CONVENIOS DE PRÁCTICAS

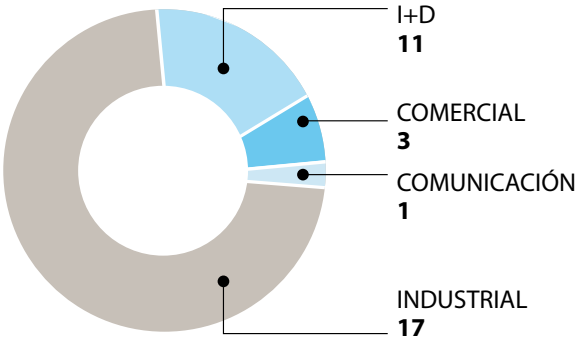

En el gráfico anterior se puede observar la distribución en las distintas áreas de la empresa de los estudiantes en prácticas que han realizado colaboraciones durante 2008 en los centros de trabajo de España y China.

:: **Máster en Experimentación en Química Fina**, una iniciativa conjunta entre la *Universitat Autònoma* de Barcelona y Esteve Química, que se puso en marcha durante el curso 2007-08 (duración de los estudios: 2 años). Los alumnos realizan un trimestre de créditos teóricos de química orgánica, química analítica e introducción al sistema de patentes, impartidos por los profesores de la Facultad de Química de la *UAB* y después realizan un trabajo experimental en las instalaciones de I+D de la planta de Esteve Química en Barcelona durante los siguientes trimestres, supervisados por un tutor (técnico del equipo humano de I+D). El programa de asignaturas fue diseñado conjuntamente entre los profesores de la Facultad de Química de la *UAB* y los responsables del Departamento de I+D de Esteve Química y los alumnos reciben la titulación de Máster. Durante 2008, 4 estudiantes de la

1ª edición del Máster cursaron su primer año de estos estudios y se gestionó ya la matrícula de otros 5 estudiantes que formarán parte de la segunda promoción.

5.5. Relaciones laborales

Desde su origen, nuestra compañía se ha caracterizado por una sensibilidad especial por las relaciones laborales encaminadas a hacer una buena gestión de las negociaciones con los representantes de los trabajadores, haciéndoles partícipes de los objetivos y retos para el futuro de la dirección y así llegar a acuerdos satisfactorios para ambas partes. Actualmente, esta misma filosofía se aplica respetando la legislación laboral de cada país donde ESTEVE tiene plantas productivas o centros de trabajo. No se ha recibido ninguna denuncia ni se ha pagado ninguna multa por incumplimiento de las leyes laborales de los distintos países donde la compañía está implantada.

5.5.1. Participación de los colaboradores en convenios colectivos

El porcentaje de empleados incluidos en los convenios colectivos se mantiene estable los últimos años entorno al 95%.

5.5.2. Comunicación de los cambios organizativos y/o estructurales

Los cambios organizativos se comunican siempre a los representantes de los trabajadores en el Comité de Empresa antes de hacerse públicos. La antelación de esta comunicación, entre otros aspectos, depende del grado de afectación y del número de personas que se verán implicadas en el cambio.

Durante el año 2008 se ha continuado con el proceso de reconversión del centro de ESTEVE en la C/ Caracas (Barcelona), que ha pasado de centro productivo a convertirse en el principal centro de I+D de la actividad química. En aplicación del acuerdo al que se llegó con el Comité de Empresa en noviembre 2007[10], durante el primer semestre de 2008 finalizaron los contratos de los últimos trabajadores afectados por este proceso. La aplicación de dicho acuerdo se ha llevado a cabo de forma satisfactoria y sin incidentes.

En 2008 se inició un proceso de reorganización e integración de las áreas de finanzas de las distintas compañías que forman el Grupo. El comité de empresa fue el primer colectivo en ser informado del inicio del proceso. Se informó del proyecto a todas las personas del área en cuestión con 3 meses de antelación, y se ha mantenido durante todo el proceso que termina en 2009, una comunicación abierta y transparente (ver caso práctico, Cap. 5.8).

[10] Ver más información sobre este proceso en la memoria de sostenibilidad 2007.

5.6. Beneficios sociales

Los empleados de ESTEVE disponen de beneficios sociales, además de su salario, que comprenden comedor de empresa o tíquet restaurante, seguro de vida y otras aportaciones que se aplican dependiendo de las diferencias culturales de cada país: premio natalidad y nupcialidad, ayuda escolar, ayuda a hijos discapacitados, obsequios en fechas relevantes (Navidad, Año Nuevo en China...).

La filosofía de ESTEVE en este ámbito es que estas medidas vigentes en España, México, China, Portugal e Italia se vayan aplicando, en la medida de lo posible, a todas las filiales y por eso se está estudiando su implantación en las filiales de más reciente incorporación, teniendo en cuenta tanto las particularidades culturales de cada país, como el número de personas que conforman el equipo humano.

5.7. Prevención de riesgos laborales. Salud y seguridad

5.7.1. Modelo de gestión

ESTEVE desarrolla su modelo de gestión de Seguridad y Salud en el trabajo de acuerdo a los principios del desarrollo sostenible, los cuales integran tanto el cuidado por las personas como por el medio ambiente. Como consecuencia de este compromiso, ESTEVE ha definido e implementado una Política de Prevención y Medio Ambiente que recoge los principios de la gestión, los cuales van más allá del cumplimiento estricto de la legislación vigente en estas materias:

:: Desarrollar nuestras actividades con respeto a las personas y al medio ambiente.
:: Cumplir con las legislaciones vigentes, y otros compromisos que podamos suscribir, en todos los países donde operamos.
:: Prevenir accidentes, enfermedades profesionales, contaminación y reducir nuestro impacto en el entorno.
:: Considerar los riesgos y los impactos ambientales de nuestra actividad, tanto de productos como de procesos, y garantizar la mejora continua.
:: Informar y formar a nuestros colaboradores para que puedan desarrollar su trabajo con seguridad y de acuerdo con las buenas prácticas ambientales.
:: Promover el compromiso de cada colaborador de ESTEVE en la aplicación de estos principios.
:: Promover y extender esta política de Prevención y Medio Ambiente a nuestros proveedores, subcontratistas y otros colaboradores externos.
:: Colaborar con las administraciones, clientes, entidades públicas y con otros terceros interesados en actuaciones ambientales y de prevención.
:: Revisar esta política periódicamente, comunicarla a nuestros colaboradores y ponerla a disposición de la sociedad.

:: Procurar los medios humanos y materiales necesarios para el cumplimiento de estos principios.

El reto de este modelo, además de los resultados operacionales, es el de promover el compromiso de cada uno de nuestros colaboradores en la aplicación de estos principios, así como hacerlos extensivos a nuestros proveedores, subcontratistas y otros colaboradores externos, colaborando a la vez con las administraciones públicas, clientes, entidades reconocidas y con otros terceros interesados en actuaciones ambientales y de prevención.

Nuestro compromiso se ha concretado en ESTEVE mediante la implantación del Sistema Integrado de Gestión de Prevención de Riesgos Laborales y Gestión Ambiental (SIG), como herramienta para sistematizar y formalizar los retos del modelo de gestión, desde la Política de Prevención y Medio Ambiente de ESTEVE hasta el desarrollo de Procedimientos Generales e Instrucciones Técnicas. Destacaríamos como eventos relevantes de 2008:

:: Los centros de trabajo de la actividad farmacéutica de ESTEVE en España, han superado la correspondiente auditoría externa de certificación con éxito. Destacar además, que en el caso de la actividad farmacéutica, también se superó la auditoría legal de acuerdo a la Ley de Prevención de Riesgos Laborales 31/95 para estos centros de trabajo.
:: La Planta de producción de química fina farmacéutica ubicada en China, ZHP (Zhejiang Huayi Pharmaceutical Co, Ltd.), se ha certificado con éxito durante 2008 en las normas OHSMS 18000 con validez para el periodo 2008-2011.
:: En las plantas situadas en México (Naucalpan y Jiutepec) se ha iniciado el proceso de certificación, con la realización de la auditoría de diagnóstico, proceso que continuará durante 2009.

El Sistema de Gestión incorpora procedimientos formales y registros asociados para facilitar la investigación de accidentes y enfermedades profesionales. En este proceso participan los propios trabajadores a través de comités y representantes formales de la empresa. Estos Comités/Comisiones formales u organizativas tienen como funciones principales, participar en el desarrollo de las tareas planificadas en materia de seguridad y salud, promover iniciativas para la difusión de las normas existentes en cada centro sobre esta materia y hacer propuestas de estudio de mejoras de las condiciones de trabajo.

Asimismo, los colaboradores participan en todo el proceso a través de los grupos de mejora, propuestas de mejora y comunicados de riesgo.

ESTEVE patrocina la Escuela Superior de Prevención de Riesgos Laborales para fomentar la formación de los profesionales en esta materia, siendo la única empresa patrocinadora de nuestro sector.

5.7.2. Indicadores de accidentabilidad

ESTEVE analiza e investiga todos los incidentes y accidentes laborales con el fin de analizar las causas y proponer medidas preventivas que eviten la repetitividad de los mismos. Para ello, se evalúan trimestralmente los índices de accidentabilidad de las empresas del Grupo y se referencian con cifras del sector español con la finalidad de tener una idea comparativa entre ESTEVE y el resto de industrias similares en España.

Los indicadores más representativos para analizar la accidentabilidad son el Indice de Gravedad[11] y el Indice de Duración Media[12].

Los datos representados muestran (en los siguientes gráficos) que, aun habiéndose incorporado este año a la memoria la planta de Jiutepec, el valor del índice de gravedad ha disminuido notablemente respecto al año anterior, situándose incluso por debajo del valor de COASHIQ (Comisión Autónoma de Seguridad e Higiene en el Trabajo de Industrias Químicas y Afines) del mismo modo que el Índice de Duración Media.

[11] *Relaciona las jornadas perdidas en accidentes con baja con las horas reales trabajadas.*
[12] *Aporta información sobre la media de días perdidos por accidente.*

EVOLUCIÓN DE LOS ÍNDICES (2006-2008)

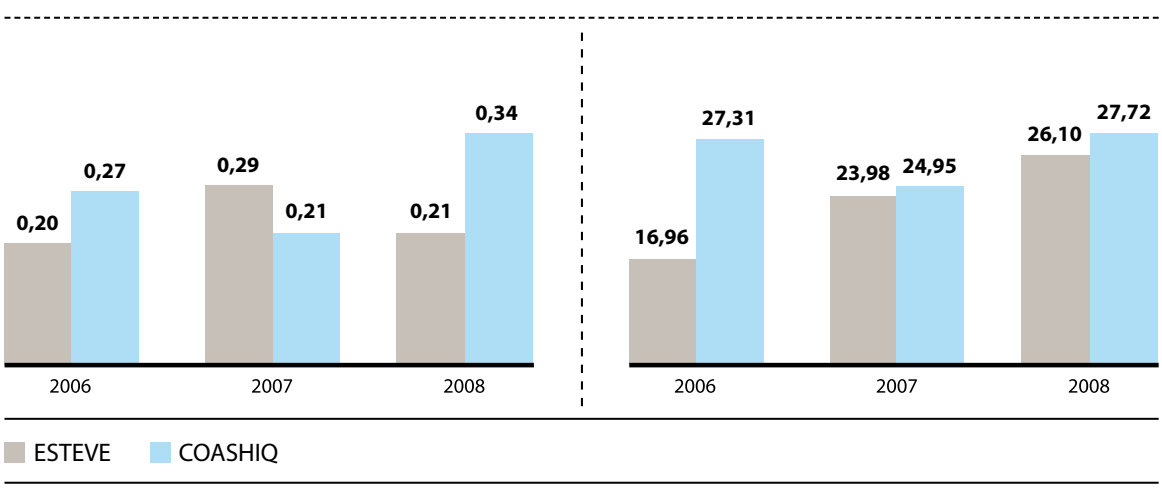

5.7.3. Balance objetivos 2008/Presentación objetivos 2009

A continuación hacemos balance de los resultados de los objetivos en materia de prevención de riesgos laborales para el año 2008:

:: Se ha consolidado el Sistema Integrado de Gestión de Seguridad y Salud y Gestión Ambiental en la actividad Farmacéutica de acuerdo a la especificación técnica OHSAS 18001:2007. Durante 2009 continuaremos fortaleciendo el Sistema, verificándolo mediante las auditorías externas de seguimiento.

:: Se ha constituído un grupo de trabajo multidisciplinar en el ámbito farmacéutico que ha definido acciones para contribuir a disminuir los índices de accidentabilidad, entre los que destaca un plan de comunicación/sensibilización. Como resultado se ha definido con todos los centros una campaña de comunicación, bajo el lema "Trabaja inteligente. Trabaja seguro", que se implantará durante el año 2009.

:: Se han mantenido reuniones periódicas de seguimiento por parte del equipo Directivo. Se han implantado acciones propuestas por grupos de mejora orientados tanto a identificar posibles mejoras ergonómicas en la planta farmacéutica, como a integrar la prevención en la actividad química. Dichas reuniones se mantendrán durante 2009.

:: Se ha elaborado un *check-list* para la evaluación y valoración de los elementos básicos de seguridad y de impacto ambiental de los vehículos de la flota de ESTEVE. Este *check-list* se ha incorporado como un criterio de selección más en la elección de la flota de vehículos durante el año 2009, y redundará en otras acciones a realizar en el año 2009 en relación con los siguientes objetivos:

· Reducir la emisión de CO_2.
· Disminuir un 15% la siniestralidad de los vehículos de la flota comercial de ESTEVE.

:: Se han incorporado criterios de sostenibilidad en la fase de diseño del proyecto de construcción de la nueva sede corporativa de ESTEVE y centro de investigación (Sant Cugat), entre los que destacamos, la integración paisajística, las bases para que el edificio sea eficiente desde el punto de vista energético y el reaprovechamiento del agua.

:: Se han determinado los OEL ESTEVE (*Occupational Exposure Limit*) de los principios activos farmacéuticos. Durante 2009 se realizará un estudio para mejorar los niveles de contención actuales, reduciendo al mínimo la exposición de las personas a estas sustancias.

:: Se ha puesto en marcha este año un sistema electrónico de gestión documental para mejorar la eficacia de los sistemas y contribuir a la reducción de consumo de papel así como el acceso a la información en materia de prevención y medioambiental.

:: Se ha continuado fomentando la gestión del conocimiento entre los colaboradores de Prevención y Medioambiente de los diferentes países, destacando la estancia de 2 meses del personal responsable de Prevención y Medio Ambiente de los centros ESTEVE en China, en los centros de actividad química de España.

:: Se han definido los estándares de Seguridad y Salud que se deben establecer en todas las filiales internacionales, implantándose durante 2008 el Sistema en Italia, continuando en 2009 en Portugal y Turquía.

5.8. Caso práctico

Reorganización e integración área financiera

Durante el año 2008 hemos puesto en marcha un proceso de reorganización e integración de las funciones de soporte corporativas que nos debe permitir dar respuesta al crecimiento e internacionalización del Grupo, añadiendo valor a la actividad y aprovechando sinergias que contribuyan a los resultados previstos en la visión ESTEVE 2015.

El departamento de Administración y Finanzas ha sido el primero en iniciar este proceso durante 2008 y en 2009 le seguirán los departamentos de Recursos Humanos y Tecnologías de la Información y Comunicaciones.

El programa de integración organizativa persigue los siguientes objetivos:

:: Afrontar con éxito los retos futuros de nuestra actividad.
:: Dar soporte con garantías a nuestra expansión internacional.
:: Simplificar nuestra organización y optimizar recursos.

Hasta este momento, las áreas de soporte mencionadas tienen departamentos separados que básicamente se gestionan de manera independiente por parte de cada unidad de actividad, así pues, este ambicioso proyecto de integración implica reorganizar bajo una misma dirección corporativa las funciones de cada área para asegurar que tenemos las mismas políticas de soporte transversal. Uno de los hechos diferenciales de este Programa es el cuidadoso proceso que se está siguiendo a la hora de gestionar el cambio, para conseguir una implantación exitosa.

La involucración de todas las personas del área financiera también ha sido un elemento clave en todo este proceso. Por ello, se han realizado diversas reuniones fuera de las oficinas que combinaban el trabajo en sala con actividades *outdoor,* con el objetivo de que las personas implicadas se conocieran, reflexionaran y compartieran las oportunidades que ofrece este nuevo modelo organizativo, y la importancia de tener un equipo de finanzas preparado, clave y potente para el futuro de ESTEVE.

A la hora de elaborar el diseño organizativo del primer nivel de la función financiera se han tenido en cuenta las necesidades transmitidas por los clientes internos, los requerimientos del futuro y también un *benchmark* externo sobre cómo se organizan compañías similares a ESTEVE. Una vez consensuado el diseño organizativo, para evaluar la mejor adecuación persona-puesto se ha tenido en cuenta el punto de vista interno y también el apoyo de una consultora externa, lo cual ha añadido objetividad al proceso.

Los factores clave de éxito en la experiencia de integración de la Función de Finanzas Corporativa podríamos resumirlos en los siguientes tres puntos:

1/ Una línea de comunicación clara, transparente, directa y a tiempo, es decir, se ha explicado en cada momento en qué fase del proyecto nos encontrábamos y cuáles serían los próximos pasos, así como se ha dado *feed-back* a cada una de las personas involucradas en los tiempos previstos.

2/ Seguimiento sistemático en la implantación del proyecto, es decir, no nos limitamos a realizar los nombramientos, sino que se han definido los roles/responsabilidades de cada nuevo puesto, la estructura y recursos que tendrá asignados, cuáles son los nuevos procesos claves y el plan de migración de responsabilidades entre puestos para que se haga realidad la implantación del cambio.

3/ El factor humano existente en ESTEVE, donde se ha dejado patente la ilusión y el compromiso de todas las personas hacia este proyecto y hacia la organización.

En definitiva, el Programa de Integración de las Funciones de Soporte Corporativas es un proyecto para la actividad, para la consecución de los resultados de la visión 2015 y es un proyecto de todos y para todos.

5.9. Balance objetivos 2008/Presentación Objetivos 2009

De acuerdo con los objetivos del año 2008, durante este ejercicio se inició el proceso de reorganización e integración del Área Financiera, siendo una de las primeras áreas de soporte corporativas.

Por otro lado, se ha seguido fomentando los intercambios internacionales entre los centros productivos de ESTEVE para facilitar una gestión global de las plantas y garantizar criterios homogéneos en los estándares.

Los objetivos de RRHH para el Grupo ESTEVE en 2009 se pueden resumir en tres grandes aspectos:

1/ Continuar con el proceso de reorganización e integración de las Funciones de Soporte Corporativas que nos debe permitir dar respuesta al crecimiento e internacionalización del Grupo, añadiendo valor a la actividad y aprovechando sinergias que contribuyan a los resultados previstos en la visión ESTEVE 2015.

2/ Continuar con los programas de Desarrollo de Liderazgo para nuestros Directivos y Mandos, con el fin de que los directivos de ESTEVE se distingan por la superior calidad profesional y personal y que se manifieste en un alto nivel de consecución de los objetivos y el buen clima en sus unidades de trabajo.

3/ Definir el Modelo de Gestión de Recursos Humanos en los ámbitos de gestión del conocimiento y aprendizaje, gestión del talento, retribución y compensación, tanto en el ámbito nacional como internacional, para dar respuesta a las nuevas necesidades organizativas y a los retos estratégicos del futuro.

6. Ámbito social externo

6.1. Modelo de gestión

En ESTEVE trabajamos para alcanzar un desarrollo empresarial sostenible y socialmente responsable. Este compromiso forma parte de la misión de la compañía, así como de los valores y las Señas de Identidad.

La responsabilidad de ESTEVE hacia el conjunto de la sociedad, más allá de nuestra actividad químico-farmacéutica, se materializa a través de un amplio abanico de colaboraciones con personas e instituciones de carácter empresarial, gubernamental y sin ánimo de lucro (ver el mapa de *stakeholders*, p. 28). El fortalecimiento y desarrollo de esta cultura colaborativa es una de nuestras finalidades.

6.2. Fundación Dr. Antonio Esteve

La Fundación Dr. Antonio Esteve fue creada en 1983 por los hijos del Dr. Antonio Esteve i Subirana para honrar la memoria de su padre. La Fundación opera con total independencia de las empresas de ESTEVE y contempla como objetivo prioritario el estímulo del progreso de la farmacoterapéutica, por medio de la comunicación y la discusión científicas. A tal fin, organiza actividades científicas y coordina diferentes formatos de publicaciones.

Entre sus actividades destacan las mesas redondas llevadas a cabo por profesionales internacionales. La discusión de las diversas ponencias es fundamental en estas reuniones. El conjunto de las presentaciones y discusiones son publicadas en las "Monografías Dr. Antonio Esteve", que se distribuyen gratuitamente a un conjunto de bibliotecas académicas y hospitalarias. Hasta el momento, la Fundación ha organizado un total de 26 mesas redondas.

Una de las actividades que más ha contribuido a la amplia divulgación internacional de la Fundación han sido los simposios. Tienen una duración de tres días y habitualmente sus participantes resaltan las fructíferas discusiones científicas como una característica excepcional de dichos eventos. El idioma de los simposios es siempre el inglés. Se han organizado un total de 13 simposios internacionales con sus correspondientes publicaciones.

La Fundación Dr. Antonio Esteve también organiza regularmente seminarios de formación sobre temas particulares. Su duración es de dos días e incluyen tanto

presentaciones teóricas como discusiones por grupos. Cada seminario de formación en un tema específico se repite varias veces en distintos puntos de España. Hasta el momento, los temas desarrollados en estos cursos de formación han abarcado desde desarrollar habilidades para actuar como miembro de un comité ético hasta temas más específicos como el aprendizaje basado en problemas. Cómo redactar un artículo científico y cómo realizar presentaciones orales han sido otros de los seminarios de formación llevados a cabo en los últimos años desde la Fundación Dr. Antonio Esteve. Entre 2001 y 2008, se han organizado un total de 33 seminarios de formación en colaboración con múltiples instituciones asistenciales, académicas y científicas.

Los Premios de Investigación de la Fundación Dr. Antonio Esteve, dotados con un importe de 18.000 euros, se otorgan cada dos años a autores españoles. Pueden optar al mismo los autores de artículos ya publicados en cualquier revista científica del mundo, dentro del período especificado en cada convocatoria. La calidad de los trabajos recibidos es evaluada por un jurado internacional que se renueva regularmente. Hasta la actualidad y a través de las diferentes ediciones se han concedido ya 10 premios de investigación.

En el ámbito de las publicaciones, además de las monografías y simposios ya mencionados, la Fundación edita otros formatos como los Cuadernos de la Fundación que acogen diversos tipos de escritos no relacionados con las Mesas Redondas y que incluyen tanto debates como revisiones o actividades y contenidos de otra índole. El último número publicado este año corresponde al cuaderno 16, titulado "El enfermo como sujeto activo en la terapéutica". Cabría mencionar también la serie *Pharmacotherapy Revisited* que recupera en edición facsímile documentos que jugaron un papel de primer orden en el desarrollo de las distintas ramas de una especialidad médica. En cada caso un experto confecciona una lista de artículos científicos que, a su juicio, fueron claves para el desarrollo de su disciplina. Se han editado un total de 7 libros dentro de esta serie.

En los últimos años la Fundación Dr. Antonio Esteve ha potenciado especialmente su página web: **www.esteve.org**. Ésta presenta un formato práctico y de fácil acceso a sus diferentes actividades y publicaciones (muchas en texto completo), además de otros apartados informativos y complementarios.

A través de estas actividades de comunicación y discusión científica junto a todas las correspondientes publicaciones, la Fundación Dr. Antonio Esteve trabaja día a día para conseguir su objetivo prioritario: impulsar el progreso de la farmacoterapéutica.

6.3. Acción social

Una parte importante de la política de responsabilidad social empresarial (RSE) de ESTEVE se desarrolla a través de nuestra acción social. Mediante esta actuación, la empresa pone de manifiesto su apoyo a múltiples proyectos sociales y ambientales impulsados por entidades sin ánimo de lucro.

La acción social de ESTEVE se compone de aportaciones dinerarias y en especie (ver apartado 6.3.1, Donación de medicamentos). La aportación dineraria total en 2008 ha sido de 2.241.441 euros, que se distribuyen según la siguiente tabla.

APORTACIONES DINERARIAS. CLASIFICACIÓN POR ÁMBITOS DE ACTIVIDAD
IMPORTE EN EUROS

SECTORES	2006	2007	2008
SOCIAL	343.942	515.271	546.271
SALUD	839.527	998.686	928.065
CIENTÍFICO-EDUCATIVO	767.933	743.822	696.604
OTROS	26.117	51.800	70.501
TOTAL	**1.977.519**	**2.309.579**	**2.241.441**

A continuación presentamos algunos ejemplos concretos de colaboración de ESTEVE con entidades del Tercer Sector (ONG's).

6.3.1. Universalización del derecho a la salud y ayuda humanitaria

En ESTEVE creemos que es necesario garantizar la universalización efectiva del derecho a la salud. Y aunque la responsabilidad primera sea de los gobiernos, estamos convencidos de que la industria farmacéutica puede y debe desarrollar también una importante labor. En este sentido, ESTEVE ha desarrollado las siguientes iniciativas:

DISTRIBUCIÓN GEOGRÁFICA DE LAS DONACIONES DE MEDICAMENTOS DE ESTEVE EN 2008

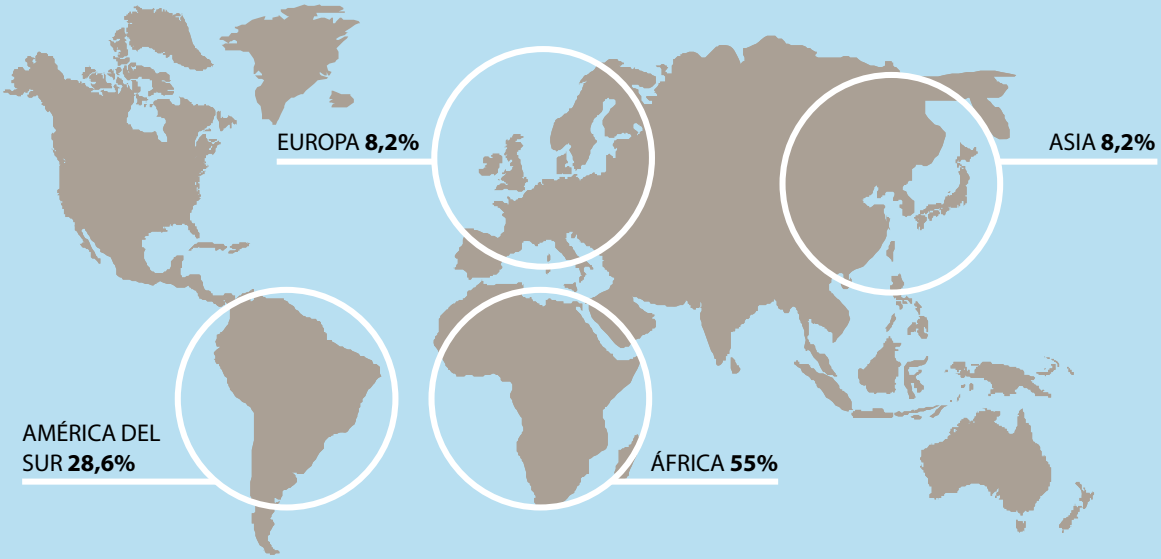

:: **Donación de medicamentos.** Durante el año 2008 ESTEVE ha recibido 35 solicitudes de donación de medicamentos por parte de diversas ONG's de cooperación al desarrollo (la mayor parte de las cuales trabajan en colaboración con una contraparte local), 26 de las cuales han podido ser atendidas por cumplir adecuadamente todos los requisitos requeridos. La empresa dispone de un procedimiento que garantiza la transparencia y el buen uso de todos los medicamentos donados, a través del cumplimiento de unos determinados requisitos (sanitarios, legales, …).

:: **Programa *CUIDA'M*.** En octubre de 2008 ESTEVE se incorporó en calidad de patrocinador al Programa *CUIDA'M*. Gracias a esta iniciativa, desde el año 2004, unos 80 niños y niñas procedentes de diversos países en vías de desarrollo han podido recibir un tratamiento médico vital para ellos e imposible de obtener en sus lugares de origen. Cada uno de estos pequeños ha viajado a Barcelona, junto con un familiar, y ha sido objeto de una intervención quirúrgica especializada (cirugía cardiovascular, cirugía ortopédica, oftalmología,…), lográndose, en todos los casos, unos resultados altamente satisfactorios. Al finalizar el período de convalecencia los niños han regresado a sus casas con una calidad y una esperanza de vida incomparablemente mejor. ESTEVE se ha comprometido a patrocinar el Programa *CUIDA'M*, impulsado en 2004 por el *Hospital Sant Joan de Déu*, la compañía DKV

En ESTEVE creemos que es necesario garantizar la universalización efectiva del derecho a la salud

Seguros, la *Fundació El Somni dels Nens* i la *Obra Social dels Germans de Sant Joan de Déu*, durante 3 años.

:: **Alianza Empresarial *GAVI* para la Vacunación Infantil** (ver caso práctico, p. 95).

:: **Ayuda humanitaria.** ESTEVE es sensible a las situaciones de emergencia humanitaria, generalmente causadas por desastres naturales. Somos miembros del Fondo de Ayuda Humanitaria de Emergencias (FAHE) de FARMAMUNDI, el cual, en 2008, envió medicamentos y material sanitario a los afectados por las inundaciones de Ecuador, el ciclón Nargis en Myanmar, el terremoto de la provincia china de Sichuan y las víctimas de la violencia sexual en el Congo. Adicionalmente, en 2008 ESTEVE también ha realizado contribuciones extraordinarias para prestar ayuda a las víctimas de las emergencias humanitarias de Myanmar (a través de la Fundación Entreculturas) y del terremoto de la provincia china de Sichuan. En concreto, durante el mes de junio de 2008 ESTEVE contribuyó a la ayuda humanitaria con diversas aportaciones económicas (tanto a nivel corporativo, como desde las plantas de producción chinas de EHP y ZHP), a través de las entidades *Shaoxing Charity Federation* y *Yiwu Charity Foundation*.

6.3.2. Promoción social

En el ámbito social, en 2008 debemos destacar nuestra colaboración con el *Banc dels Aliments* (Banco de los Alimentos), cuya misión es recuperar todos aquellos alimentos que no son comercializables, pero que sí son consumibles, y distribuirlos entre las personas que los necesitan. En 2007, más de 100.000 personas del área de Barcelona pudieron mejorar su nutrición básica gracias a esta entidad, que cuenta con 63 voluntarios.

6.3.3. Promoción de la salud

En el ámbito de la salud, es preciso subrayar la colaboración de ESTEVE con la Fundación Internacional Josep Carreras para la Lucha contra la Leucemia. La entidad tiene diversas áreas de actuación entre las que se encuentran el soporte a la investigación, la gestión del Registro de Donantes de Médula Ósea (REDMO), las ayudas a hospitales y los servicios sociales. La Fundación ha destinado más de 7,5 millones de euros a la investigación, financiando más de 150 proyectos científicos.

6.3.4. Promoción científica

Finalmente, en relación al ámbito científico, destacar la aportación anual por parte de ESTEVE a Genoma España, cuya misión es promocionar la investigación genómica y proteómica, con el fin de mejorar la salud y la calidad de vida de los ciudadanos. Algunos de los principales objetivos de la Fundación son: lograr una investigación de base genómica más competitiva y visible internacionalmente; mejorar la transferencia de tecnología y favorecer la creación de nuevas empresas; movilizar recursos públicos y privados hacia la investigación; y ser punto de contacto para inversores españoles y extranjeros.

6.3.5. Resultados alcanzados en el ámbito social

A menudo, los proyectos sociales se miden por los recursos invertidos durante su ejecución (humanos, económicos o en especie), más que por los resultados realmente alcanzados. Conscientes de esta realidad, en ESTEVE hemos tratado de medir el impacto real en términos de personas beneficiarias en el ámbito social.

Aunque no ha sido una tarea sencilla, dado el elevado número y diversidad de las entidades con las cuales colaboramos, los datos agregados señalan que **en 2008, el número de beneficiarios directos de la acción social de ESTEVE ha sido de 30.659 personas.**

Estos datos han sido elaborados a partir de los siguientes criterios:
:: Colaboraciones económicas recurrentes.
:: Con carácter anual.
:: A partir de los 3.000 euros.

Aplicando estos criterios, hemos recibido respuestas por parte del 74% de las entidades sociales con las que ESTEVE colabora, cuyo volumen de recursos equivale al 75% del total de estas entidades.

6.4. Reconocimientos

:: **Diploma de Responsabilidad Social Corporativa 2007-2008**, por el apoyo y colaboración en el proyecto "Universidad de los Pacientes", otorgado por la *Universitat Autònoma de Barcelona* (UAB) y la *Fundació Josep Laporte*.

:: **Los favoritos en la red del ámbito sanitario**, en la categoría de "Mejor web de patología" del apartado de pacientes, por la www.lavidasigue.com, otorgado por Diario Médico y Correo Farmacéutico.

:: **Pensa Ilaç**, la filial de ESTEVE en Turquía, ha sido reconocida como una de las **empresas líderes** de su sector por el diario económico *Dünya*.

:: ZHP-***High Tech Enterprise***, a finales de 2008 esta planta química de ESTEVE en China renovó por un período de 3 años el certificado que la acredita como "empresa de alta tecnología" (2009-2011), y le permite acogerse a unas condiciones fiscales más favorables. En 2006 esta planta ya había obtenido el mismo certificado (2006-2008).

:: EHP-***Key project in Shaoxing***, en 2008 la segunda planta química de ESTEVE en China ha sido nombrada "proyecto clave 2008 de la ciudad de Shaoxing", distinción que da derecho a una subvención pública vinculada a la adquisición de nuevos activos fijos.

:: **A+ del *GRI*** (*Global Reporting Initiative*), para nuestra memoria de sostenibilidad correspondiente al ejercicio 2007.

6.5. Voluntariado

:: ***"Descobreix el riu"*** **(Descubre el río)** (ver caso práctico Medio Ambiente, p. 110).

:: **Campaña de recogida de juguetes** ESTEVE **2008**. Durante el mes de diciembre la empresa organizó la tradicional campaña de recogida de juguetes, por primera vez, en todas sus sedes. En total fueron 14 los puntos de recogida, y se alcanzó la cifra de 684 juguetes. Los juguetes debían ser nuevos, no bélicos, sin envolver y para niños con edades comprendidas entre los 0 y los 14 años. Los juguetes tuvieron como destino 11 centros hospitalarios españoles.

:: **Campaña de recogida de libros *St. Jordi Solidari* 2008**. A partir de una iniciativa del Comité de Solidaridad del Comité de Empresa de la planta de Martorelles, ESTEVE organizó una campaña de recogida de libros en las sedes de Martorelles y Mare de Déu de Montserrat, 221. En total se reunieron 794 libros (infantiles, juveniles y para adultos) que fueron entregados a cuatro ONG'S: ADSIS, *Associació CEDRE*, *Casal dels Infants del Raval* i *Club Social la LLum*.

:: **Campaña de donación de sangre.** Durante los meses de febrero y marzo de 2008 el *Banc de Sang i de Teixits* (Banco de Sangre y Tejidos) organizó la campaña anual de donación de sangre a través de los distintos centros de ESTEVE. En total se contabilizaron 167 donaciones.

6.6. Caso práctico

Alianza Empresarial *GAVI*

En 2008 ESTEVE se ha adherido a la Alianza Empresarial para la Vacunación Infantil *GAVI* en calidad de "patrocinador oro".

Una gran parte de la población mundial todavía no tiene garantizado el derecho a la salud. Esta preocupante realidad impulsó la creación, en el año 2000, de la Alianza *GAVI* (*www.gavialliance.org*), con la misión específica de "salvar las vidas de niños y proteger la salud pública mediante la mejora del acceso a la inmunización en países pobres". Las actuaciones de la Alianza *GAVI* se centran en los 72 países más pobres del mundo (con una renta per cápita inferior a los 1.000 dólares anuales), y van dirigidas a combatir las principales causas de muertes evitables mediante vacunas en niños menores de cinco años: enfermedades neumocócicas, sarampión, rotavirus, hib, tos ferina y tétanos.

GAVI es la mayor iniciativa mundial en favor de la salud, y está integrada por:
:: Gobiernos de países en vías de desarrollo.
:: Gobiernos de países industrializados.
:: El Banco Mundial.
:: La OMS.
:: UNICEF.
:: La industria fabricante de vacunas de países en vías de desarrollo.
:: La industria fabricante de vacunas de países industrializados.
:: Institutos técnicos y de investigación de la salud.
:: Organizaciones de la sociedad civil.
:: Particulares.
:: La Fundación Bill y Melinda Gates.

Con el objetivo de acelerar la consecución de los Objetivos de Desarrollo del Milenio (establecidos por las Naciones Unidas para el año 2015) por parte de los países más pobres, las ayudas de *GAVI* son plurianuales y se armonizan con los planes nacionales de salud e inmunización de cada país. La mayoría de las ayudas de *GAVI* están garantizadas hasta el año 2015. Uno de los principios clave de *GAVI* es incrementar la efectividad de la ayuda fomentando la transparencia y la responsabilidad de todos los agentes. Esto se consigue a través de:

:: Implicación de los países en los programas de inmunización.
:: Co-pago obligatorio como parte de cualquier programa de ayudas.
:: Ayudas plurianuales coordinadas con los planes nacionales de sanidad e inmunización.
:: Capacidad para asegurar que las vacunas serán asequibles a largo plazo a través del moldeamiento del mercado y de un suministro asegurado.

Todas las ayudas son contabilizadas de forma cada vez más transparente en los presupuestos y las cuentas nacionales.

Según datos de la OMS, alrededor de 176 millones de niños han sido inmunizados con vacunas financiadas por *GAVI* entre los años 2000 y 2007, reduciendo la carga global de la enfermedad de forma significativa y evitando cerca de 2,8 millones de muertes prematuras.

6.7. Balance objetivos 2008/Presentación objetivos 2009

En 2008 ESTEVE ha incorporado todos sus proyectos de acción social dentro de su visión corporativa de la RSE, dando prioridad al sector salud y a los países en los cuales la empresa se encuentra implantada. Asimismo, también se ha realizado un importante esfuerzo por medir y cuantificar el impacto y los resultados efectivamente alcanzados a través de la acción social. En segundo lugar, ESTEVE ha continuado desarrollando sus criterios básicos de colaboración con entidades sociales (valores compartidos, afinidad de formas de trabajo, potencial de cooperación…), con un horizonte a medio y largo plazo, y con el objetivo de alcanzar alianzas duraderas y beneficiosas por ambas partes. Finalmente, la empresa ha tratado de fomentar el sentimiento de pertenencia y la motivación de sus colaboradores internos mediante las acciones de voluntariado descritas en el apartado 6.5.

Los objetivos para el ejercicio 2009 son:

1/ Desarrollar las relaciones con los *stakeholders* del ámbito social externo de acuerdo con el Plan Director de RSE 2009-2011.

2/ Reforzar la colaboración con aquellas entidades no lucrativas con mayor potencial de cooperación futura con ESTEVE.

3/ Continuar perfeccionando los sistemas de gestión de la acción social de ESTEVE (focalización en el sector de la salud, evaluación de los objetivos y medición del impacto alcanzado).

Ámbito Medio-ambiental

Ámbito Medio-ambiental

7. Ámbito medioambiental

7.1. Modelo de gestión

ESTEVE desarrolla su modelo de gestión ambiental de acuerdo con los principios del desarrollo sostenible que integran el cuidado por las personas y por el medio ambiente.

Como consecuencia de este compromiso, ESTEVE ha definido e implementado una Política de Prevención y Medio Ambiente, recogida en el punto 5.7 de esta memoria.

Nuestro modelo de gestión es la herramienta que nos permite compatibilizar el cumplimiento ambiental con la excelencia empresarial y nos sirve de soporte para la toma de decisiones de forma rápida y eficiente sobre el tipo de actuaciones, la priorización de las inversiones y las medidas a adoptar en cada momento.

Durante este año 2008 los centros con certificación ambiental según ISO 14001:2004 han realizado las siguientes auditorías anuales de seguimiento o de recertificación:

:: La planta de producción de química fina farmacéutica ubicada en Celrà, Girona (España).
:: La planta de producción de química fina farmacéutica ubicada en Banyeres del Penedès, Tarragona (España).
:: La planta de producción de química fina farmacéutica ubicada en China, ZHP (*Zhejiang Huayi Pharmaceutical Co, Ltd.*).
:: La planta de producción farmacéutica de Martorelles, Barcelona (España).

Nuestra gestión se concreta con la implantación del Sistema Integrado de Gestión de Prevención de Riesgos Laborales y Gestión Ambiental (SIG).

ESTEVE define anualmente objetivos de prevención y medio ambiente integrados y coordinados con todas las áreas de la compañía, siempre con el fin de mejorar la calidad de vida, respetando al máximo a las personas y al medio ambiente.

7.2. Minimización del impacto ambiental

7.2.1. Cambio climático y huella ecológica

Respecto al cambio climático, aunque ninguna de nuestras actividades se encuentra afectada por el protocolo de KIOTO, durante 2008 se ha realizado un estudio para incorporar criterios de eficiencia ambiental y contaminación como factor de decisión para la elección de los modelos de vehículos de la flota comercial y se ha desarrollado un plan de formación a cuatro años para fomentar las buenas prácticas en la conducción. También se ha iniciado la elaboración de un Manual de Conducción Eficiente y Movilidad Sostenible que recogerá los principios para disminuir las emisiones y conducir con seguridad.

ESTEVE se plantea en 2009 un objetivo de gestión orientado a la reducción de la emisión de CO_2, que incluye el estudio e identificación de otros puntos emisores de CO_2 por grupos de emisión, el análisis e implantación de sistemas para la medida y el cálculo de las emisiones y la reducción en su caso para la recogida y explotación de datos y la identificación de oportunidades de acción y mejora en nuestras emisiones.

El objetivo inicial es identificar y medir el impacto de las emisiones, principalmente el de los desplazamientos de los vehículos comerciales de ESTEVE para compensar esta emisión. El objetivo final es evaluar el impacto global de nuestra actividad sobre el planeta y poder introducir la huella ecológica como un nuevo indicador ambiental.

7.2.2. Inversiones medioambientales

De manera continuada y sostenida, ESTEVE dedica recursos económicos a inversiones medioambientales, lo que muestra nuestro compromiso y responsabilidad con el medio ambiente.

GASTOS E INVERSIONES AMBIENTALES EN ESTEVE (EUROS)

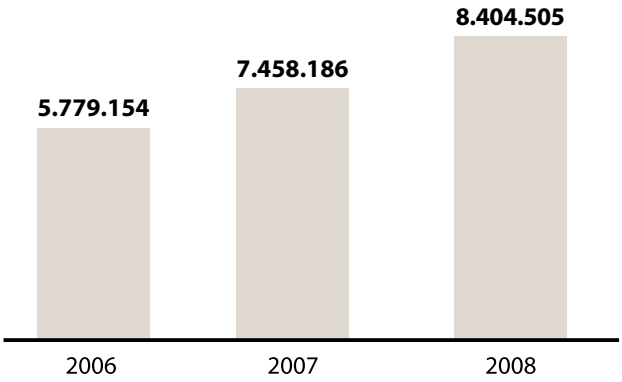

Durante 2008, son especialmente significativas las inversiones y gastos relacionados con las siguientes acciones:

:: Planta de producción de principios activos de Celrà (Girona-España): equipamiento para minimizar el impacto ambiental de nuestros procesos. Destacar especialmente la inversión que se está realizando para la instalación y puesta en marcha de una planta de tratamiento de emisiones de compuestos orgánicos volátiles.

:: Centro de desarrollo de procesos de química fina de Barcelona (Barcelona-España): ampliación y mejora de las instalaciones de I+D incorporando tecnología avanzada de seguridad y protección ambiental para el desarrollo de nuevos procesos.

:: Planta de producción de principios activos de Banyeres del Penedès (Tarragona-España): inversiones encaminadas a la mejora ambiental para el tratamiento de las emisiones y gestión de los residuos generados en sus instalaciones productivas.

:: Planta de producción de principios activos de Jiutepec (México): importante esfuerzo inversor para la dotación de equipamientos de seguridad y medio ambiente en la planta.

:: Planta de producción farmacéutica de Martorelles (Barcelona-España): inversiones para la adecuación a requerimientos de seguridad y medioambiente en las obras de ampliación de la planta, tanto en el área de Innovación Farmacéutica como en las áreas de servicios generales (comedor, despachos, etc).

:: Planta de producción de principios activos de ZHP (Yiwu-China): renovación del sistema de vacío de la planta para reducir las emisiones, finalización de la reforma de la caldera para eliminar las emisiones e incorporación de mejoras en la depuradora de la planta.

7.2.3. Atención a la biodiversidad

El cuidado y conservación del entorno de los emplazamientos en los que operamos es uno de los aspectos a los que se dedica una especial atención, y por ello ninguna de nuestras plantas productivas se encuentra dentro de espacios naturales protegidos.

ESTEVE ha contribuido a la protección y restauración de bosques de ribera en Celrà y en Martorelles. Se trata de saucedas, alisedas y alamedas. Estos hábitats son de interés a nivel de la Unión Europea.

ESTEVE es miembro del *CEN* (*Consell d'Empreses per a la Natura*) de la *Fundació Natura,* y participa en proyectos de conservación del patrimonio natural. Entre estos proyectos, en 2008, se han protegido y restaurado la Reserva Natural de El Planelón o Belchite (Zaragoza), las Estepas de Poniente en Balaguer (LLeida), un área marina protegida en El Garraf (Barcelona) y la montaña Sacosta (Girona).

CONSUMOS TOTALES

CONSUMO TOTAL DE MATERIAS PRIMAS (TN)

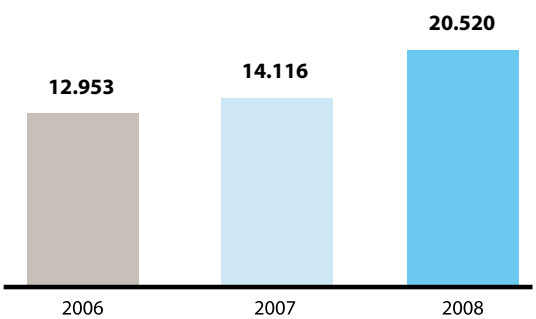

CONSUMO TOTAL DE ELECTRICIDAD (KWH)

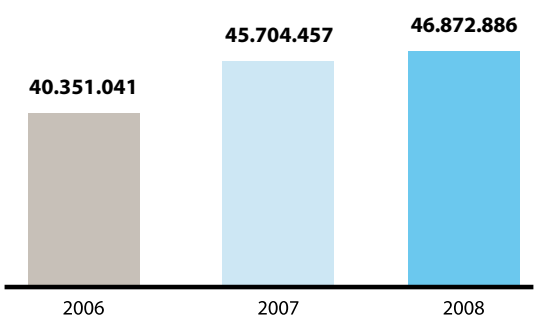

7.3. Ecoeficiencia y consumos

Desde el año 1991, ESTEVE lleva a cabo medidas orientadas a mejorar su ecoeficiencia en los diferentes emplazamientos donde opera, tal y como queda recogido en nuestras anteriores memorias de sostenibilidad. De las acciones llevadas a cabo durante 2008, destacamos:

:: Disminución del tiempo de inactividad necesario para el modo "hibernación/mínimo consumo energético" sobre los ordenadores portátiles y de sobremesa de ESTEVE, lo que supone una reducción de 4 toneladas de CO_2 al año. Esta magnitud equivale a la plantación de 572 árboles.

:: Instalación de placas solares en la planta de Martorelles para la generación de agua caliente sanitaria en una de las secciones de producción (comprimidos-granulados). Con esta acción se prevé ahorrar un total de 28.779 kwh/año, lo que equivale a una reducción de 9 toneladas de CO_2/año.

:: Sustitución de fluorescentes de las salas de reuniones de la planta de Martorelles por LED's, de mayor durabilidad y mínimo consumo energético.

:: Instalación de válvulas de control en los circuitos de agua fría que permiten ajustar las bombas en funcionamiento, suponiendo un ahorro medio de 15 kw/hora.

CONSUMOS TOTALES

CONSUMO TOTAL DE AGUA (M^3)

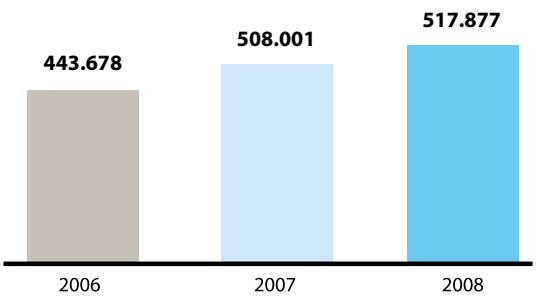

CONSUMO TOTAL DE GAS (Nm^3)

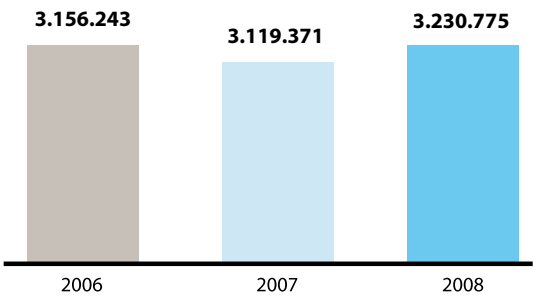

:: Modificación de las instalaciones de la planta de actividad química de Celrà-Girona (España), para mejorar la condensación de compuestos orgánicos halogenados.

7.3.1. Consumo de materias primas, agua y energía

Las variaciones en términos de consumo de materias primas, electricidad, gas y agua se deben a la incorporación a esta memoria de la planta de Jiutepec (México) y al aumento de la producción en general, que en el año 2008 ha supuesto un 5,6% más respecto al año anterior.

7.3.2. Emisiones a la atmósfera y vertidos

En ESTEVE realizamos una cuidada gestión y un seguimiento exhaustivo de cada uno de los vectores ambientales.

Emisiones a la atmósfera

Las plantas disponen de sistemas de conducción de los gases y vapores generados en los procesos productivos dirigidos a lavadores de gases (*scrubbers*).

En la planta de Celrà (Girona-España) dichas emisiones se están conduciendo hasta una planta de tratamiento de gases para convertirlas en dióxido de carbono y vapor de agua.

Anualmente se reporta la información solicitada por el registro europeo PRTR (*European Pollutants Release and Tranfer Register*) -Inventario de Emisiones y Transferencia de Contaminantes- sobre las emisiones másicas de cada una de nuestras instalaciones en Catalunya.

Se dispone de planes graduales, revisados anualmente, para la substitución de gases y equipos de refrigeración y/o climatización afectados por la reglamentación de sustancias que dañan la capa de ozono.

Vertidos

Todas las plantas productivas de la compañía mantienen un control exhaustivo de los parámetros de vertido establecidos por la legislación local del país donde se opera. ESTEVE revisa en todas sus plantas y centros de trabajo los procesos e implanta operativas para optimizar la calidad de las aguas residuales. Nuestras plantas productivas disponen de sistemas de tratamientos de agua que nos permiten garantizar el control de los límites de vertido establecidos en cada país.

De los siete centros productivos que ESTEVE tiene operando, durante 2008, se han recibido dos sanciones administrativas en materia ambiental, por la *Yiwu Environmental Bureau*, en nuestra planta de producción de química fina, ZHP en Yiwu (China) por un valor total de RMB 90.000 (aprox. 9.000 euros), por superar los límites de carga orgánica en los parámetros de vertido. Se han implantado medidas correctoras internas que están funcionando satisfactoriamente.

7.4. Gestión de residuos

Realizamos la gestión de residuos de acuerdo a la caracterización y oportunidades de gestión con cada uno de los tratadores o gestores autorizados en los países en los que estamos presentes. A pesar de la buena gestión realizada en ESTEVE, la incorporación a esta memoria de la planta de Jiutepec y el mix de producción anual, explican el hecho de que los valores resultantes del total de residuos en valor absoluto sea superior al de años anteriores. Del mismo modo, el ratio residuo/producto final ha pasado de 3 kg de residuos producidos por cada kg de producto final ESTEVE, en 2007, a un valor de 4, en 2008.

CLASIFICACIÓN DE RESIDUOS (TN)

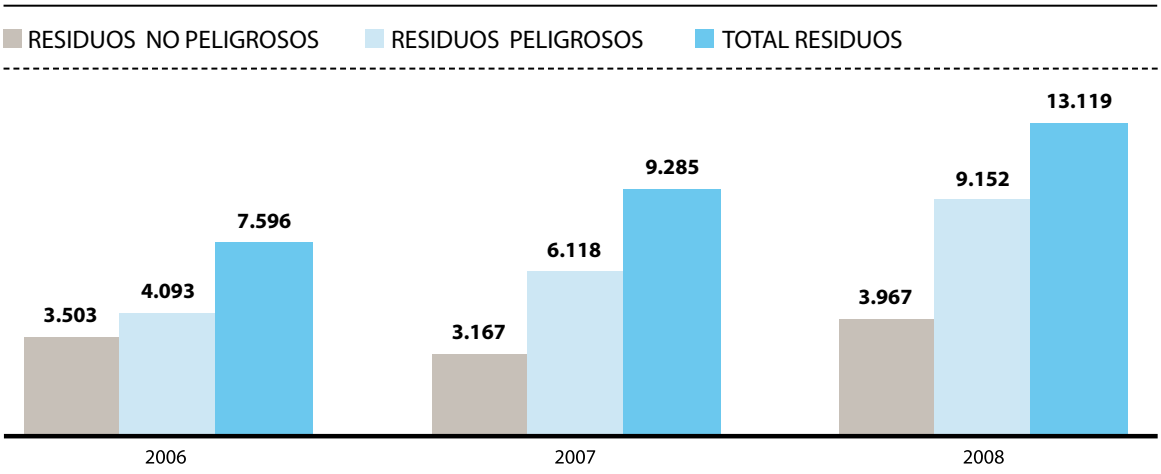

GESTIÓN DE RESIDUOS (TN)

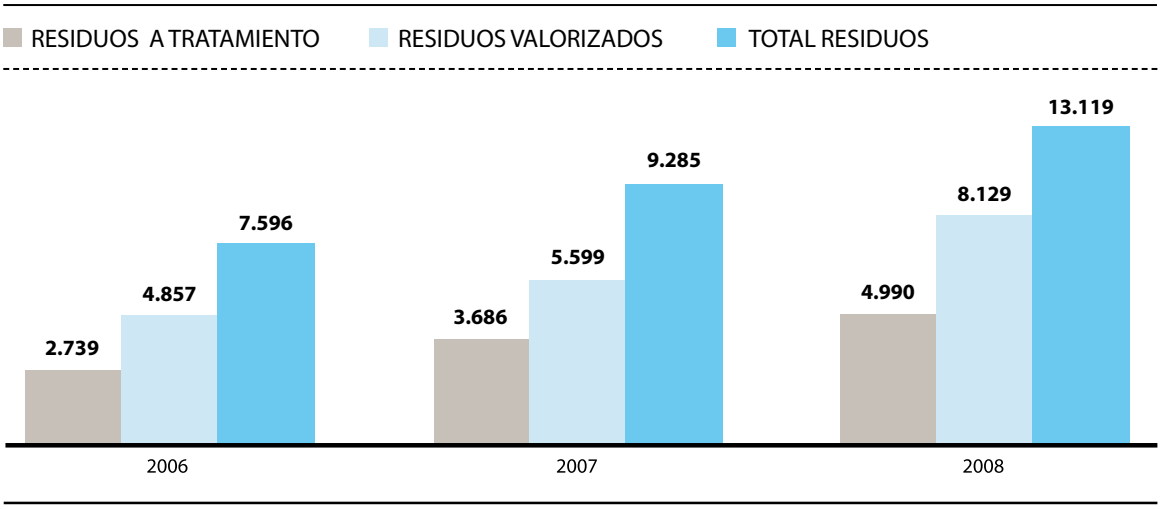

En lo que se refiere a la actividad farmacéutica, destacar que para la planta de Martorelles (único centro productivo de esta actividad) el valor del residuo farmacéutico generado por unidades fabricadas ha mejorado respecto al de años anteriores. Otro aspecto que contribuye a señalar la mejora de la gestión de residuos de ESTEVE, es la tasa de reciclaje para el total del Grupo.

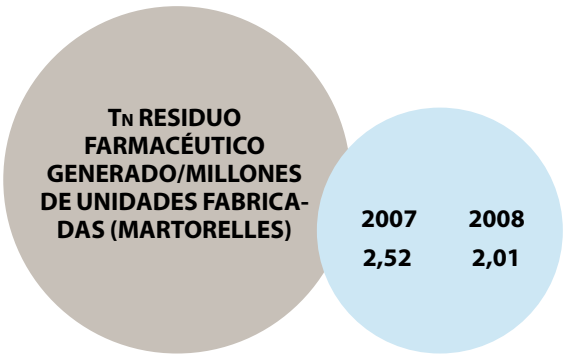

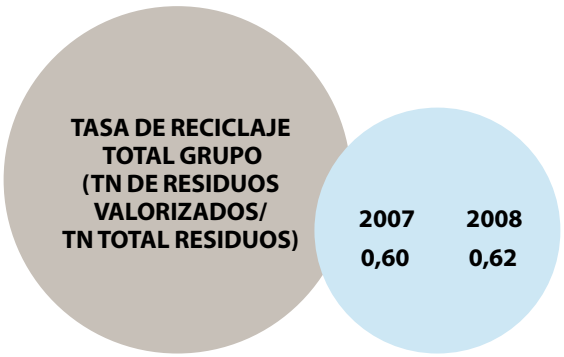

Para la minimización en origen de residuos, desde las plantas de producción se llevan a cabo acciones de seguimiento, entre las que destacan en 2008:

:: Optimización de etapas de proceso para la reutilización de disolventes, en las plantas de actividad química.

:: Optimización del proceso productivo farmacéutico al final de línea para la minimización de residuos *in situ*, en la planta de actividad farmacéutica.

:: El valor de la tasa de reciclaje del grupo ESTEVE en 2008 es del 62%.

:: Reaprovechamiento del 67% de las cajas de cartón de preparación de pedidos en la actividad farmacéutica.

:: Reaprovechamiento del 100% de los palets que llegan de los proveedores, en el caso de la actividad farmacéutica.

ESTEVE está adherida al Sistema Integrado de Gestión de Recuperación de Envases de Medicamentos ("SIGRE Medicamento y Medio Ambiente") promovido por la industria farmacéutica que, además de un sistema de recogida de los productos farmacéuticos, tiene en marcha un Plan de Gestión de Prevención para garantizar la minimización de los mismos.

Además, ESTEVE está adherida a ECOEMBES, otro sistema integrado de gestión de recuperación de envases y embalajes de los productos farmacéuticos para consumo animal. Durante 2008, ESTEVE ha sido auditada por terceros para verificar el cumplimiento del sistema de gestión de ECOEMBES.

7.5. Caso práctico

***"Descobreix el riu"* (Descubre el río)**

El día 19 de abril de 2008 tuvo lugar una jornada de voluntariado en la planta de Esteve Química de Celrà (Girona). El objetivo de la actividad, organizada en colaboración con la entidad ecologista *Associació Hàbitats*, era incrementar el grado de conocimiento del entorno y sensibilización ambiental. La propuesta consistía en explorar el río Ter, a su paso por la localidad de Celrà, durante un tramo de medio kilómetro aproximadamente. La actividad, abierta también a las familias de los colaboradores, contó con la participación de 48 adultos y 13 niños. Se constituyeron 3 grupos de adultos y uno infantil, cada uno de los cuales debía ir pasando sucesivamente, de la mano de un educador experto, por tres talleres distintos: inspección básica del río (medición de la amplitud y profundidad, color del agua, estado de los márgenes…), análisis de las características físicas y químicas del agua (temperatura,

pH, presencia de nitritos y nitratos…) y estudio de la vida en el río (invertebrados, plantas acuáticas, peces, aves…). Las mediciones y observaciones recogidas durante la jornada, sumadas a las realizadas por otros 800 grupos de voluntarios, durante la primavera y el otoño, han permitido elaborar el informe sobre *l'Estat dels Rius a Catalunya 2008* (Estado de los Ríos en Catalunya 2008). La actividad desarrollada por los voluntarios de ESTEVE durante toda la mañana, terminó con una comida en un restaurante de la zona y, en conjunto, fue valorada muy positivamente por los participantes.

7.6. Balance objetivos 2008/Presentación objetivos 2009

A continuación hacemos balance de los objetivos ambientales aprobados para el año 2008 y presentamos la propuesta de objetivos para 2009.

:: Se han realizado acciones encaminadas a disminuir el consumo energético y a aumentar el uso de energías renovables, tal y como se indica en el punto 7.3, las cuales continuarán durante 2009.

:: Se han reducido las emisiones a la atmósfera de compuestos orgánicos volátiles respecto al disolvente nuevo consumido, en todos los centros productivos de la actividad química de ESTEVE. Destacamos las acciones llevadas a cabo en la planta de Celrà durante 2008 que continuarán en 2009 con la instalación y puesta en marcha del sistema de oxidación térmica de alta eficiencia con depuración a final de línea, que transformará las emisiones de compuestos orgánicos, en dióxido de carbono y agua.

:: Se ha realizado una sustitución progresiva de los equipos y/o refrigerantes que deben sustituirse antes de 2010 por funcionar con gases refrigerantes catalogados como dañinos de la capa de ozono.

:: Respecto al cambio climático, durante 2008 se ha realizado un estudio para incorporar criterios de eficiencia ambiental y se ha iniciado la elaboración de un Manual de Conducción Eficiente y Movilidad Sostenible que recogerá los principios para disminuir las emisiones de CO_2 y conducir con seguridad.

:: Durante 2009 seguiremos trabajando en la implantación progresiva de sistemas integrados de gestión de seguridad y salud y gestión ambiental para seguir certificándonos en la ISO 14001 en todos los países donde operamos.

:: ESTEVE se plantea en 2009 un objetivo de gestión orientado a la reducción de la emisión de CO_2, que incluye el estudio e identificación de otros puntos emisores, el análisis e implantación de sistemas para la medida, el cálculo y la reducción en su caso, para la recogida y explotación de datos y la identificación de oportunidades de acción y mejora en nuestras emisiones. Entre estas acciones, está el hacer un mayor uso de la videoconferencia, con lo que al reducir el número de viajes en avión, tren, coche, también disminuiremos la emisión de CO_2.

:: Durante 2009, ESTEVE llevará a cabo un análisis para la mejora en la gestión de los equipos y materiales, dirigido a su reaprovechamiento y reutilización.

:: Durante 2009 se realizará un plan de contingencia de aguas, que conllevará el estudio de puntos consumidores de agua en las instalaciones de los centros de ESTEVE, gestión dirigida al buen uso del agua.

Caracte-rísticas de la memoria

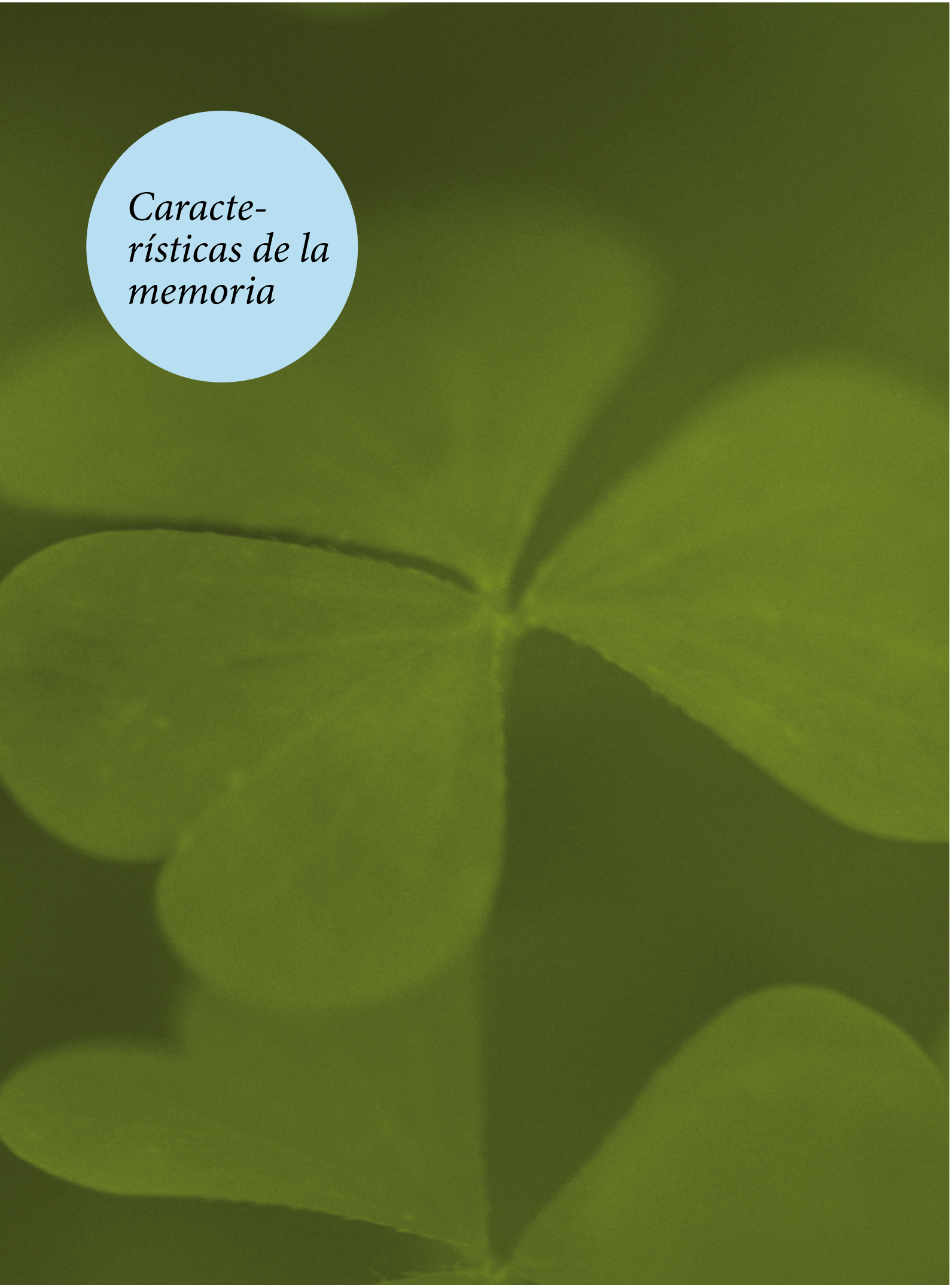

Caracte-rísticas de la memoria

8. Características de la memoria

8.1. Parámetros de la memoria: perfil, alcance y cobertura

La presente edición del informe de sostenibilidad de ESTEVE, correspondiente al ejercicio 2008, incluye información del período 2006-2008. El documento ha sido elaborado a partir de las principales conclusiones del estudio de materialidad efectuado a finales de 2008. Dicho estudio permite definir con precisión los principales grupos de interés de la empresa, así como también, a partir de sus demandas y expectativas, los aspectos más relevantes sobre los que debe informar la presente memoria de sostenibilidad. El objetivo de este documento es transmitir una imagen equilibrada y razonable del desempeño en materia de sostenibilidad por parte de ESTEVE, teniendo en cuenta la coyuntura económica y el contexto en el cual ha operado la empresa en 2008.

Este informe sigue los criterios establecidos por la *Global Reporting Initiative* (*GRI-G3*), que pueden ser consultados a través de la pagina: *www.globalreporting.org*. Estos criterios incluyen aspectos relativos a la estrategia y perfil de la compañía, el enfoque de la dirección y los indicadores de desempeño correspondientes al nivel A.

Asimismo, asumiendo el principio de transparencia, y con el objetivo de dotar de la máxima credibilidad a este informe, por segundo año consecutivo la memoria ha sido verificada por KPMG-España, una empresa externa independiente, y ha obtenido el calificación A+ por parte del *GRI*.

Año tras año ESTEVE desea ir ampliando la cobertura del informe, de modo que este sea un auténtico instrumento de comunicación y gestión global, referente a todas las actividades del Grupo a nivel mundial.

El alcance de la memoria se ha establecido en función de la relevancia de las actividades de la compañía, teniendo en cuenta la diversidad de las áreas química y farmacéutica, y valorando también la diferencia de impactos existentes entre las plantas de producción y las redes de distribución y comercialización. La segunda planta de producción química en China, EHP, ha sido excluida debido a no estar todavía completamente concluída su construcción.

El alcance del informe es el siguiente:

:: La información económico-financiera incluye los datos de todas las empresas que integran el grupo ESTEVE.

:: La información sobre recursos humanos incluye las actividades desarrolladas en: la sede central, las plantas de producción y las delegaciones comerciales de España; las dos plantas de producción química de México; la planta de producción química ZHP de China; y las delegaciones comerciales de Portugal, Italia, Turquía, Alemania, EUA y Suecia, excepto en relación a la formación, de la que se han excluido estos 4 últimos países, debido a su reciente incorporación al grupo ESTEVE.

:: El apartado sobre prevención de riesgos laborales incorpora todos los datos de la plantilla referentes a España; las dos plantas de producción química de México (Naucalpan y también, por primera vez, Jiutepec); la planta de producción química ZHP de China; y la delegación comercial de Italia.

:: Finalmente, el capítulo de medio ambiente incluye los datos de todas las actividades en España; las dos plantas de producción química de México (Naucalpan y, por primera vez, también Jiutepec); la planta de producción química ZHP de China; y la actividad comercial en Italia.

Empresas incluidas en esta memoria:
El grupo ESTEVE está formado por distintas compañías que actúan principalmente en los campos de la química fina farmacéutica y de los medicamentos, para uso humano y para uso veterinario. En esta memoria las empresas incluidas son:

Área farmacéutica:
:: Laboratorios Dr. Esteve, S.A. (España). Dedicada a la investigación y desarrollo de nuevos medicamentos. Elabora y comercializa especialidades farmacéuticas para uso humano y veterinario.

:: Esteve Farma Lda. (Portugal) y Esteve S.p.A. (Italia). Filiales europeas con sede en Lisboa y Milán respectivamente, dedicadas a la comercialización de medicamentos destinados tanto al consumo humano como para uso veterinario.

:: Pensa Pharma, S. A. (España). Dedicada a la comercialización de medicamentos genéricos.

:: Pensa Pharma S.p.A. (Italia) y Pensa Ilaç (Turquía). Medicamentos genéricos para el mercado italiano y turco respectivamente.

:: Euracon Pharma GmBh (Alemania). Filial de Veterinaria.

:: Esteve USA Inc., filial en EEUU.

:: Pensa Pharma, AB. Filial en Suecia de medicamentos genéricos.

Área química

:: Esteve Química, S.A. (España). Dedicada al desarrollo de nuevos procesos, producción y comercialización de principios activos farmacéuticos.

:: Sintenovo, S.A. de C.V. (México). Filial mexicana.

:: Zhejiang Huayi Pharmaceutical, Ltd. Filial china dedicada al desarrollo, producción y comercialización de principios activos. Esta compañía está participada también por el *Hangzhou East China Pharmaceutical Group Co., Ltd.*

La memoria de sostenibilidad 2008 ha sido elaborada por un comité de colaboradores de ESTEVE, y ha contado con el soporte de un gran número de profesionales de las diversas áreas de la compañía.

Para cuestiones relativas a la memoria de sostenibilidad 2008, puede contactar con: Área de RSE. Avda. Mare de Déu de Montserrat 221, 08041 Barcelona, teléfono: 93 446 60 00 o bien a través de la siguiente dirección de nuestra web: www.esteve.com/memoriasostenibilidad.

8.2. Niveles de aplicación de la Guía *GRI*

	NIVEL DE CALIFICACIÓN	C	C+	B	B+	A	A+
DESARROLLO DEL ESTANDARD	PERFIL G3	INFORMAN SOBRE: 1.1, 2.1-2.10, 3.1-3.8, 3.10-3.12, 4.1-4.4, 4.14-4.17	INFORME VERIFICADO EXTERNAMENTE	REPORTAR DE TODOS LOS CRITERIOS LISTADOS PARA EL NIVEL C Y, ADEMÁS: 1.2, 3.9-3.13, 4.5-4.13, 4.16-4.17	INFORME VERIFICADO EXTERNAMENTE	EL MISMO REQUERIMIENTO QUE PARA EL NIVEL B	INFORME VERIFICADO EXTERNAMENTE
	ENFOQUE DE GESTIÓN	NO SE REQUIERE		ENFOQUE DE GESTIÓN PARA CADA CATEGORÍA DE INDICADORES		ENFOQUE DE GESTIÓN PARA CADA CATEGORÍA DE INDICADORES	
	INDICADORES DE DESARROLLO Y SUPLEMENTOS DEL SECTOR (G3)	REPORTAR UN MÍNIMO DE 10 INDICADORES DE DESEMPEÑO, INCLUYENDO COMO MÍNIMO UNO DE CADA DE LOS INDICADORES: SOCIALES, ECONÓMICOS Y AMBIENTALES		REPORTAR UN MÍNIMO DE 20 INDICADORES DE DESEMPEÑO, POR LO MENOS UNO DE CADA DE LOS INDICADORES: ECONÓMICO, MEDIOAMBIENTAL, DE DERECHOS HUMANOS, TRABAJO, SOCIEDAD Y RESPONSABILIDAD DEL PRODUCTO		DAR RESPUESTA A TODOS LOS INDICADORES PRINCIPALES DEL G3 Y DEL SUPLEMENTO RESPECTO DEL PRINCIPIO DE MATERIALIDAD: A)INFORMAN DE CADA INDICADOR B)EXPLICANDO LA RAZÓN PARA SU OMISIÓN	

		C	C+	B	B+	A	A+
OBLIGATORIO	AUTODECLARACIÓN		INFORME VERIFICADO EXTERNAMENTE		INFORME VERIFICADO EXTERNAMENTE		
OPCIONAL	VERIFICADO POR TERCEROS						
	SUPERVISADO POR EL *GRI*						

8.3. Cuadro de indicadores *GRI*

CÓDIGO INDICADOR	DESCRIPCIÓN DEL INDICADOR G3	APARTADO DEL INFORME	PÁG. Nº
1. ESTRATEGIA Y ANÁLISIS			
1.1	Declaración del máximo responsable de la toma de decisiones de la organización (director general, presidente o puesto equivalente) sobre la relevancia de la sostenibilidad para la organización y su estrategia	Capítulo 1	11
1.2	Descripción de los principales impactos, riesgos y oportunidades	Capítulo 1	11

CÓDIGO INDICADOR	DESCRIPCIÓN DEL INDICADOR G3	APARTADO DEL INFORME	PÁG. Nº
2. PERFIL DE LA ORGANIZACIÓN			
2.1	Nombre de la organización	3.1	27
2.2	Principales marcas, productos y/o servicios	3.3.2	29
2.3	Estructura operativa de la organización, incluidas las principales divisiones, entidades operativas, filiales y negocios conjuntos (*joint ventures*)	3.3.1, 3.3.2, 4.6	28, 29, 59
2.4	Localización de la sede principal de la organización	3.3	28
2.5	Número de países en los que opera la organización y nombre de los países en los que desarrolla actividades significativas o los que sean relevantes específicamente con respecto a los aspectos de sostenibilidad tratados en la memoria	3.3.4	31
2.6	Naturaleza de la propiedad y forma jurídica	3.2	27
2.7	Mercados servidos (incluyendo el desglose geográfico, los sectores que abastece y los tipos de clientes/beneficiarios)	3.3.2, 3.3.4	29, 31
2.8	Dimensiones de la organización informante, incluido: número de empleados, ventas netas, capitalización total desglosada en términos de deuda y patrimonio neto y cantidad de productos o servicios prestados	3.4, 5.2.1	34, 69
2.9	Cambios significativos durante el período cubierto por la memoria en el tamaño, estructura y propiedad de la organización incluidos: la localización de las actividades o cambios producidos en las mismas, aperturas, cierres y ampliación de instalaciones y, cambios en la estructura del capital social y de otros tipos de capital, matenimiento del mismo y operaciones de modificación del capital (para organizaciones del sector privado)	3.5	36
2.10	Premios y distinciones recibidos durante el período de información	6.4	93

CÓDIGO INDICADOR	DESCRIPCIÓN DEL INDICADOR G3	APARTADO DEL INFORME	PÁG. Nº
3. PARÁMETROS DE LA MEMORIA			
3.1	Período cubierto por la información contenida en la memoria (por ejemplo, ejercicio fiscal, año calendario)	8.1	117
3.2	Fecha de la memoria anterior más reciente (si la hubiera)	8.1	117
3.3	Ciclo de presentación de memorias (anual, bienal, etc)	8.1	117
3.4	Punto de contacto para cuestiones relativas a la memoria o su contenido	8.1	117
3.5	Proceso de identificación del contenido de la memoria incluido: determinación de la materialidad; prioridad de los aspectos incluidos en la memoria; identificación de los grupos de interés que la organización prevé que utilicen la memoria	8.1	117
3.6	Cobertura de la memoria (por ejemplo: países, divisiones, filiales, instalaciones arrendadas, negocios conjuntos, proveedores)	8.1	117
3.7	Indicar la existencia de limitaciones del alcance o cobertura de la memoria	8.1[a]	117
3.8	La base para incluir información en el caso de negocios conjuntos (*joint ventures*), filiales, instalaciones arrendadas, actividades subcontratadas y otras entidades que puedan afectar significativamente a la comparabilidad entre períodos y/o entre organizaciones	8.1[a]	117
3.9	Técnica de medición de datos y bases para realizar los cálculos, incluidas las hipótesis y técnicas subyacentes a las estimaciones aplicadas en la recopilación de indicadores y demás información de las memorias	8.1[a]	117
3.10	Descripción del efecto que pueda tener la reexpresión de información perteneciente a memorias anteriores, junto con las razones que han motivado dicha reexpresión (por ejemplo, fusiones y adquisiciones, cambio en los períodos informativos, naturaleza del negocio, o métodos de valoración)	8.1	117
3.11	Cambios significativos relativos a períodos anteriores al alcance, la cobertura o los métodos de valoración aplicados en la memoria	8.1	117
3.12	Tabla que indica la localización de los contenidos básicos en la memoria	8.1	117
3.13	Política y práctica actual en la relación con la solicitud de verificación externa de la memoria. Si no se incluye el informe de verificación de la memoria de sostenibilidad, se debe explicar el alcance y la base de cualquier otra verificación externa existente. También se debe aclarar la relación entre la organización informante y el proveedor o proveedores de la verificación	8.1	117

[a] *A lo largo de todo el informe se especifican, en cada caso, estos aspectos.*

CÓDIGO INDICADOR	DESCRIPCIÓN DEL INDICADOR G3	APARTADO DEL INFORME	PÁG. Nº
4. GOBIERNO, COMPROMISOS Y PARTICIPACIÓN DE LOS GRUPOS DE INTERÉS			
4.1	La estructura de gobierno de la organización, incluyendo los comités del máximo órgano de gobierno responsable de tareas tales como la definición de la estrategia o la supervisión de la organización	3.3.1	28
4.2	Ha de indicarse si el presidente del máximo órgano de gobierno ocupa también un cargo ejecutivo (y, de ser así, su función dentro de la dirección de la organización y las razones que la justifiquen)	3.3.1	28
4.3	En aquellas organizaciones que tengan estructura directiva unitaria, se indicará el número de miembros del máximo órgano de gobierno que sean independientes o no ejecutivos	3.3.1	28
4.4	Mecanismos de los accionistas y empleados para comunicar recomendaciones o indicaciones al máximo órgano de gobierno	3.3.1, 3.6	28, 36
4.5	Vínculo entre la retribución de los miembros del máximo órgano de gobierno, altos directivos y ejecutivos (incluidos los acuerdos de abandono del cargo) y el desempeño de la organización (incluido su desempeño social y ambiental)	3.3.1	28
4.6	Procedimientos implantados para evitar conflictos de intereses en el máximo órgano de gobierno	3.3.1	28
4.7	Procedimientos de determinación de la capacitación y experiencia exigible a los miembros del máximo órgano de gobierno para poder guiar la estrategia de la organización en los aspectos sociales, ambientales y económicos	3.3.1	28
4.8	Declaraciones de misión y valores desarrolladas internamente, códigos de conducta y principios relevantes para el desempeño económico, ambiental y social, y el estado de su implementación	3.3, 3.2, 3.8	28, 27, 39
4.9	Procedimientos del máximo órgano de gobierno para supervisar la identificación y gestión, por parte de la organización, del desempeño económico, ambiental y social, incluidos riesgos y oportunidades relacionadas, así como la adherencia o cumplimiento de los estándares acordados a nivel internacional, códigos de conducta y principios	3.3.1, 3.6	28, 36
4.10	Procedimientos para evaluar el desempeño propio del máximo órgano de gobierno, en especial con respecto al desempeño económico, ambiental y social	3.3.1	28

CÓDIGO INDICADOR	DESCRIPCIÓN DEL INDICADOR G3	APARTADO DEL INFORME	PÁG. Nº
4. GOBIERNO, COMPROMISOS Y PARTICIPACIÓN DE LOS GRUPOS DE INTERÉS			
4.11	Descripción de cómo la organización ha adoptado un planteamiento o principio de precaución	3.8	39
4.12	Principios o programas sociales, ambientales y económicos desarrollados externamente, así como cualquier otra iniciativa que la organización suscriba o apruebe	3.8	39
4.13	Principales asociaciones a las que pertenezca (tales como asociaciones sectoriales) y/o entre nacionales e internacionales a las que la organización apoya y esté presente en los órganos de gobierno; participe en proyectos o comités; proporcione una financiación importante que exceda las obligaciones de los socios; y tenga consideraciones estratégicas	3.7	39
4.14	Relación de grupos de interés que la organización ha incluido	3.6	36
4.15	Base para la identificación y selección de grupos de interés con los que la organización se compromete	8.1	117
4.16	Enfoques adoptados para la inclusión de los grupos de interés, incluidas la frecuencia de su participación por tipos y categoría de grupos de interés	3.6	36
4.17	Principales preocupaciones y aspectos de interés que hayan surgido a través de la participación de los grupos de interés y la forma en la que ha respondido la organización a los mismos en la elaboración de la memoria	3.6	36

CÓDIGO INDICADOR	PRINCIPALES/ ADICIONALES	DESCRIPCIÓN DEL INDICADOR G3	APARTADO DEL INFORME	PÁG. Nº
DESEMPEÑO ECONÓMICO				
MODELO DE GESTIÓN			4.1	45
EC1	PRINCIPAL	Valor económico directo generado y distribuido, incluyendo ingresos, costes de explotación, retribución a empleados, donaciones y otras inversiones en la comunidad, beneficios no distribuidos y pagos a proveedores de capital y a gobiernos	3.4, 6.3	34, 89
EC2	PRINCIPAL	Consecuencias financieras y otros riesgos y oportunidades para las actividades de la organización debido al cambio climático	7.2.1	102
EC3	PRINCIPAL	Cobertura de las obligaciones de la organización debidas a programas de beneficios sociales	5.6	78
EC4	PRINCIPAL	Ayudas financieras significativas recibidas de gobiernos	3.4	34
EC6	PRINCIPAL	Política, prácticas y proporción de gasto correspondiente a proveedores locales en lugares donde se desarrollen operaciones significativas	4.7	60
EC7	PRINCIPAL	Procedimientos para la contratación local y proporción de altos directivos procedentes de la comunidad local en lugares donde se desarrollen actividades significativas	5.3	71
EC8	PRINCIPAL	Desarrollo e impacto de las inversiones en infraestructuras y los servicios prestados principalmente para el beneficio público mediante compromisos comerciales, pro-bono o en especie	3.5	36
EC9	ADICIONAL	Entendimiento y descripción de los impactos económicos indirectos significativos, incluyendo el alcance de dichos impactos	3.5	36

CÓDIGO INDICADOR	PRINCIPALES/ ADICIONALES	DESCRIPCIÓN DEL INDICADOR G3	APARTADO DEL INFORME	PÁG. Nº	OBSERVACIONES
DESEMPEÑO AMBIENTAL					
MODELO DE GESTIÓN			7.1	101	
EN1	PRINCIPAL	Materiales utilizados, por peso o volumen	7.3.1	106	
EN2	PRINCIPAL	Porcentaje de los materiales utilizados que son materiales valorizados	7.4	107	
EN3	PRINCIPAL	Consumo directo de energía desglosado por fuentes primarias	7.3.1	106	
EN4	PRINCIPAL	Consumo indirecto de energía desglosado por fuentes primarias	7.3.1	106	
EN8	PRINCIPAL	Captación total de agua por fuentes	7.3.1	106	
EN11	PRINCIPAL	Descripción de terrenos adyacentes o ubicados dentro de espacios naturales protegidos o de áreas de alta biodiversidad no protegidas. Indíquese la localización y el tamaño de terrenos en propiedad, arrendados, o que son gestionados de alto valor en biodiversidad en zonas ajenas a áreas protegidas	7.2.3	104	
EN12	PRINCIPAL	Descripción de los impactos más significativos en la biodiversidad en espacios naturales protegidos o en áreas de alta biodiversidad no protegidas, derivados de las actividades, productos y servicios en áreas protegidas y en áreas de alto valor en biodiversidad en zonas ajenas a las áreas protegidas	7.2.3	104	
EN13	ADICIONAL	Hábitats protegidos o restaurados	7.2.3	104	
EN14	ADICIONAL	Estrategias o acciones implantadas y planificadas para la gestión de impactos sobre la biodiversidad	7.2.3	104	
EN16	PRINCIPAL	Emisiones totales, directas e indirectas, de gases de efecto invernadero, en peso	7.3.2	104	Durante 2008 ESTEVE ha realizado una estimación de las emisiones de CO_2 a partir de los consumos de electricidad y gas, alcanzando la cifra de 20.432 toneladas. Uno de los objetivos de la gestión medioambiental de la empresa para 2009 consiste en cuantificar y gestionar las emisiones de CO_2
EN17	PRINCIPAL	Otras emisiones indirectas de gases de efecto invernadero, en peso	7.3.2	104	La medición y gestión de las emisiones de CO_2 relacionadas con los viajes de los colaboradores forman parte de los objetivos medioambientales de ESTEVE para 2009. Estos datos serán reportados en los próximos informes de sostenibilidad de la compañía
EN18	ADICIONAL	Iniciativas para reducir las emisiones de gases efecto invernadero y las reducciones logradas	7.2	102	

CÓDIGO INDICADOR	PRINCIPALES ADICIONALES	DESCRIPCIÓN DEL INDICADOR G3	APARTADO DEL INFORME	PÁG. Nº	OBSERVACIONES
DESEMPEÑO AMBIENTAL					
EN19	PRINCIPAL	Emisiones de sustancias destructoras de la capa ozono, en peso	7.3.2	106	Las emisiones de sustancias destructoras de la capa de ozono en ESTEVE no son significativas, puesto que se generarían únicamente en caso de fugas accidentales. Sin embargo, cabe indicar que la compañía dispone de planes graduales para, según lo establecido en el Reglamento (CE) Nº 2037/2000, sustituir, antes del 1 de enero de 2010, todos los gases y equipos de refrigeración que contienen este tipo de sustancias
EN20	PRINCIPAL	NO, SO y otras emisiones significativas al aire por tipo y peso	7.3.2	106	En el ámbito de las instalaciones productivas de la actividad química de ESTEVE en España, los valores de emisiones por peso y tipo, son: :: Emisión de NOx = 2170 Kg/año :: Emisión de SOx = 597 Kg/año :: Emisión de compuestos orgánicos volátiles no metánicos =32.388 Kg/año :: Emisión de partículas = 705,5 Kg/año En el ámbito de la actividad farmacéutica en la planta productiva de Martorelles, las únicas emisiones significativas son las de las calderas de vapor del centro, que durante el año 2008 se han estimado en 343 Kg/año de emisiones de NOx
EN21	PRINCIPAL	Vertido total de aguas residuales, según su naturaleza y destino	7.3.2	106	
EN22	PRINCIPAL	Peso total de residuos gestionados, según tipo y método de tratamiento	7.4	107	
EN23	PRINCIPAL	Número total y volumen de derrames accidentales más significativos	7.3.2	106	
EN26	PRINCIPAL	Iniciativas para mitigar los impactos ambientales de los productos y servicios y grado de reducción de ese impacto	7.2	102	
EN27	PRINCIPAL	Porcentaje de productos vendidos y sus materiales de embalaje, que son recuperados al final de su vida útil, por categorías de productos	7.4	107	
EN28	PRINCIPAL	Coste de las multas significativas y número de sanciones no monetarias por incumplimiento de la normativa ambiental	7.3.2	106	
EN30	ADICIONAL	Desglose por tipo del total de gastos e inversiones ambientales	7.2.2	102	

CÓDIGO INDICADOR	PRINCIPALES/ ADICIONALES	DESCRIPCIÓN DEL INDICADOR G3	APARTADO DEL INFORME	PÁG. Nº
DESEMPEÑO DE PRÁCTICAS LABORALES Y ÉTICA DEL TRABAJO				
MODELO DE GESTIÓN			5.1	69
LA1	PRINCIPAL	Desglose del colectivo de trabajadores por tipo de empleo, por contrato y por región	5.2.1	69
LA2	PRINCIPAL	Número total de empleados y rotación media de empleados, desglosados por grupo de edad, sexo y región	5.2.2, 5.2.3	70, 71
LA3	ADICIONAL	Beneficios sociales para los empleados con jornada completa, que no se ofrecen a los empleados temporales o de media jornada, desglosado por actividad principal	5.6	78
LA4	PRINCIPAL	Porcentaje de empleados cubiertos por un convenio colectivo	5.5.1	77
LA5	PRINCIPAL	Período(s) mínimo(s) de preaviso relativo(s) a cambios organizativos, incluyendo si estas notificaciones son especificadas en los convenios colectivos	5.5.2	77
LA7	PRINCIPAL	Tasas de absentismo, enfermedades profesionales, días perdidos y número de víctimas mortales relacionadas con el trabajo, por región	5.7.2	80
LA8	PRINCIPAL	Programas de educación, formación, asesoramiento, prevención y control de riesgos que se apliquen a los trabajadores, a sus familias o a los miembros de la comunidad en relación con enfermedades graves	5.7.3	81
LA9	ADICIONAL	Asuntos de salud y seguridad cubiertos en acuerdos formales con sindicatos	5.7.1	78
LA10	PRINCIPAL	Promedio de horas de formación al año por empleado, desglosado por categoría de empleado	5.4.1	73
LA11	ADICIONAL	Programas de gestión de habilidades y de formación contínua que fomenten la empleabilidad de los trabajadores y que les apoyen en la gestión al final de sus carreras profesionales	5.4.2	75
LA13	PRINCIPAL	Composición de los órganos de gobierno corporativo y plantilla, desglosado por sexo, grupo de edad, pertenencia a minorías y otros indicadores de diversidad	5.2.2	70
LA14	PRINCIPAL	Relación entre salario base de los hombres con respecto al de las mujeres, desglosado por categoría profesional	5.3	71

CÓDIGO INDICADOR	PRINCIPALES/ ADICIONALES	DESCRIPCIÓN DEL INDICADOR G3	APARTADO DEL INFORME	PÁG. Nº
DESEMPEÑO DE SOCIEDAD				
MODELO DE GESTIÓN			6.1	87
SO1	PRINCIPAL	Naturaleza, alcance y efectividad de programas y prácticas para evaluar y gestionar los impactos de las operaciones en las comunidades, incluyendo la entrada, operación y salida de la empresa	6.1, 6.7	87, 97
SO2	PRINCIPAL	Porcentaje y número total de unidades de negocio analizadas con respecto a riesgos relacionados con la corrupción	4.4.3, 4.5	58
SO3	PRINCIPAL	Porcentaje de empleados formados en las políticas y procedimientos anti-corrupción de la organización	4.5	58
SO4	PRINCIPAL	Medidas tomadas en respuesta a incidentes de corrupción	4.5	58
SO5	PRINCIPAL	Posición en las políticas públicas y participación en el desarrollo de las mismas y de actividades de *lobbying*	4.8	62
SO7	ADICIONAL	Número total de acciones por causas relacionadas con prácticas monopolísticas y contra la libre competencia, y sus resultados	4.4.3	58
SO8	PRINCIPAL	Valor monetario de sanciones y multas significativas y número total de sanciones no monetarias derivadas del incumplimiento de las leyes y regulaciones	4.4.3	58

CÓDIGO INDICADOR	PRINCIPALES/ ADICIONALES	DESCRIPCIÓN DEL INDICADOR G3	APARTADO DEL INFORME	PÁG. Nº
DESEMPEÑO DE DERECHOS HUMANOS				
MODELO DE GESTIÓN			5.1	69
HR1	PRINCIPAL	Porcentaje y número total de acuerdos de inversión significativos que incluyan cláusulas de derechos humanos o que hayan sido objeto de análisis en materia de derechos humanos	4.5	58
HR2	PRINCIPAL	Porcentaje de los principales distribuidores y contratistas que han sido objeto de análisis en materia de derechos humanos, y medidas adoptadas como consecuencia	4.7	60
HR4	PRINCIPAL	Número total de incidentes de discriminación y medidas adoptadas	5.3	71
HR5	PRINCIPAL	Actividades de la compañía en las que el derecho a la libertad de asociación y de acogerse a convenios colectivos puedan correr importantes riesgos, y medidas adoptadas para respaldar estos derechos	3.8, 5.1, 5.5	39, 69, 77
HR6	PRINCIPAL	Actividades indentificadas que conllevan un riesgo potencial de incidentes de explotación infantil, y medidas adoptadas para contribuir a su eliminación	4.5	58
HR7	PRINCIPAL	Operaciones identificadas como de riesgo significativo de ser origen de episodios de trabajo forzado o no consentido, y de las medidas adoptadas para contribuir a su eliminación	4.5	58

CÓDIGO INDICADOR	PRINCIPALES/ ADICIONALES	DESCRIPCIÓN DEL INDICADOR G3	APARTADO DEL INFORME	PÁG. Nº
DESEMPEÑO SOBRE LA RESPONSABILIDAD DE LOS PRODUCTOS				
MODELO DE GESTIÓN			4.1	45
PR1	PRINCIPAL	Fases del ciclo de vida de los productos y servicios en las que se evalúan, para en su caso ser mejorados, los impactos de los mismos en la salud y seguridad de los clientes, y porcentaje de categorías de productos y servicios significativos sujetos a tales procedimientos de evaluación	4.1, 4.4.1	45, 52
PR2	ADICIONAL	Número total de incidentes derivados del incumplimiento de la regulación legal o de los códigos voluntarios relativos a los impactos de los productos y servicios en la salud y la seguridad durante su ciclo de vida, distribuidos en función del tipo de resultado de dichos incidentes	4.4.3	58
PR3	PRINCIPAL	Tipos de información sobre los productos y servicios que son requeridos por los procedimientos en vigor y la normativa, y porcentaje de productos y servicios sujetos a tales requerimientos informativos	4.4.1	52
PR4	ADICIONAL	Número total de incumplimientos de la regulación y de los códigos voluntarios relativos a la información y al etiquetado de los productos y servicios, distribuidos en función del tipo de resultado de dichos incidentes	4.4.3	58
PR5	ADICIONAL	Prácticas con respecto a la satisfacción del cliente, incluyendo los resultados de los estudios de satisfacción del cliente	4.4.2	55
PR6	PRINCIPAL	Programas de cumplimiento de las leyes o adhesión a estándares y códigos voluntarios mencionados en comunicaciones de marketing, incluidos la publicidad, otras actividades promocionales y los patrocinios	4.4.1	52
PR7	ADICIONAL	Número total de incidentes fruto del incumplimiento de las regulaciones relativas a las comunicaciones de marketing, incluyendo la publicidad, la promoción y el patrocinio, distribuidos en función del tipo de resultado de dichos incidentes	4.4.3	58
PR8	ADICIONAL	Número total de reclamaciones debidamente fundamentadas en relación con el respeto a la privacidad y la fuga de datos personales de cliente	4.4.3	58
PR9	PRINCIPAL	Coste de aquellas multas significativas fruto del incumplimiento de la normativa en relación con el suministro y el uso de productos y servicios de la organización	4.4.3	58

9. Carta de verificación

KPMG Asesores S.L.
Edificio La Porta de Barcelona
Av. Diagonal, 662
08034 Barcelona

Informe de Revisión Independiente del Informe de Memoria de Sostenibilidad 2008 de Grupo ESTEVE según la Norma ISAE 3000

A la Dirección del Grupo ESTEVE (en adelante ESTEVE)

Introducción

Hemos sido requeridos por ESTEVE, para revisar la información correspondiente al ejercicio 2008, contenida en su Memoria de Sostenibilidad 2008 (en adelante La Memoria), la cual está a disposición del público en general y cuyo alcance se describe en el capítulo Características de la Memoria.

El contenido, la preparación, el mantenimiento de los sistemas de información que aportan los datos y la integridad de la Memoria de ESTEVE son responsabilidad de su Dirección.

Alcance

En el Informe se describen los esfuerzos y avances realizados por ESTEVE en la consecución de un desarrollo más sostenible. Nuestra responsabilidad ha sido la de revisar la mencionada Memoria, comprobar la aplicación de la norma AA1000 Assurance Standard (2003) y de la Guía de Global Reporting Initiative Versión 3 (GRI G3) de acuerdo al nivel de autodeclaración de la compañía, así como ofrecer a los lectores un nivel de aseguramiento limitado de acuerdo con lo establecido por la norma ISAE 3000 (International Standard for Assurance Engagements) en relación a la verificación de información no financiera sobre:

- Que los datos cuantitativos se han obtenido de manera fiable.
- Que las informaciones de carácter cualitativo se encuentran adecuadamente soportadas por documentación interna o de terceros.
- La aplicación de los criterios de la Norma AA1000 AS (2003) y de la Guía de GRI G3 para el nivel de aplicación A+ cuya autodeclaración ha recibido la confirmación de Global Reporting Initiative.

Criterios para realizar la revisión

Hemos realizado nuestro trabajo de acuerdo con la norma ISAE 3000: *Assurance Engagements other than Audits or Reviews of Historical Financial Information*, desarrollada por International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB) y la Guía de Actuación sobre Trabajos de Revisión de Informes de Responsabilidad Corporativa del Instituto de Censores Jurados de Cuentas de España. Entre otras cuestiones, para el cumplimiento de estas normas:

- Hemos llevado a cabo el trabajo con un equipo de especialistas en verificación y desarrollo sostenible empresarial. Siguiendo con las normas antes mencionadas, este trabajo se realiza cumpliendo las políticas de independencia de KPMG basadas en el Código de Ética Profesional de la IFAC.
- Los procedimientos llevados a cabo en nuestra revisión son sustancialmente inferiores a los de un trabajo de seguridad razonable. Por tanto la seguridad proporcionada es también menor. El presente informe en ningún caso puede entenderse como un informe de auditoría.

KPMG Asesores, S.L., sociedad española de responsabilidad limitada, es una filial de KPMG Europe LLP y firma miembro de la red KPMG de firmas independientes afiliadas a KPMG International, sociedad suiza.

Reg. Mer Madrid, T. 14.972, F. 93, Sec. 8 , H. M. 240.460, Inscrip. 1ª
N.I.F. B-82498650

Asimismo hemos seguido los criterios de aplicación de los principios de la norma AA1000 AS (2003) y de la Guía de GRI G3 utilizados por parte de ESTEVE según se describen en el capítulo Características de la Memoria.

Trabajo realizado

a) Verificación de datos cuantitativos y otras informaciones de carácter cualitativo contenidas en el Informe

Hemos revisado la fiabilidad de los datos y de otras informaciones contenidas en el Informe de acuerdo con el alcance descrito, basándonos en la realización de las siguientes actividades:

- Entrevistas con los responsables de los sistemas que proveen la información incluida en el Informe.
- Revisión de los sistemas utilizados para generar, agregar y facilitar los datos.
- Análisis del alcance y presentación de la información que se ofrece.
- Revisión por muestreo de los cálculos realizados a nivel corporativo y la consistencia de los mismos.
- Revisión de que otras informaciones se encuentran adecuadamente soportadas por documentos internos o de terceros.

En cuanto a la información correspondiente a los datos financieros nuestra labor se ha limitado a comprobar que los mismos han sido auditados por terceros independientes.

b) Revisión del alineamiento de los criterios y principios para la definición del contenido del Informe y su alcance según AA1000 AS y GRI G3

Se han revisado documentalmente los criterios y procedimientos utilizados para definir los contenidos del informe de conformidad con el alcance descrito.

Estos criterios de presentación de la citada información en cuanto a alcance, incluyendo las eventuales limitaciones al mismo, importancia, métodos de integración y agregación de los datos en función de la participación de ESTEVE en las diferentes sociedades del Grupo, se hallan descritos de manera general en el capítulo Características de la Memoria y de manera particular en los diferentes capítulos dedicados a la presentación de la información.

Conclusiones

Basándonos en los trabajos descritos anteriormente, no hemos observado circunstancias que nos indiquen que los datos recogidos en el Informe no hayan sido obtenidos de manera fiable, que la información no esté presentada de manera adecuada, ni que existan desviaciones ni omisiones significativas.

KPMG Asesores, S.L.

José Luis Blasco Vázquez
Socio

28 de mayo de 2009

©Esteve, 2009 (Barcelona)
Edición: Junio de 2009
Impreso en papel ecológico y reciclado

ESTEVE
Av. Mare de Déu de Montserrat 221
08041 Barcelona [España]
www.esteve.com

www.esteve.com

Memòria de sostenibilitat

2008

GRI REPORT
GRI CHECKED

ESTEVE

Amb la certificació de:

Som membres de:

Memòria de sostenibilitat

2008

Enquesta de valoració

Ens agradaria seguir millorant en properes edicions de la nostra memòria i per això us agrairíem que omplíssiu la breu enquesta que trobareu a: **www.esteve.com/enquestasostenibilitat**

Índex de continguts

1. Carta de Gerència 10

2. Resum executiu 13

3. ESTEVE, un grup empresarial de referència 25
3.1. Missió 27
3.2. Els nostres valors, la nostra identitat 27
3.3. Perfil de l'organització 28
3.3.1. Organització i govern corporatiu 28
3.3.2. Àmbits d'actuació i àrees terapèutiques 29
3.3.3. Vocació investigadora 30
3.3.4. Presència internacional 31
3.3.5. El camí cap a l'excel·lència 32
3.4. Principals xifres del 2008 34
3.5. Canvis significatius en l'activitat 2008 36
3.6. Grups d'interès 36
3.7. Participació en institucions 39
3.7.1. Participació en organitzacions 39
3.7.2. Col·laboració amb les associacions de pacients 39
3.8. Garantia de professionalitat i ètica 39

4. Àmbit econòmic 43
4.1. Model de gestió 45
4.2. La nostra activitat en R+D 45
4.2.1. Noves entitats químiques o biològiques 46
4.2.2. Desenvolupament de formes farmacèutiques innovadores 48
4.2.3. Desenvolupament de nous processos de fabricació de Principis Actius Farmacèutics (API's) 49
4.2.4. Desenvolupament de medicaments per a ús veterinari 49
4.2.5. Investigació amb animals 50
4.3. Internacionalització d'ESTEVE al 2008 51
4.4. Relacions amb els clients 52
4.4.1. Salut i seguretat dels clients 52
4.4.2. Atenció al client i grau de satisfacció 55

4.4.3. Codis de bones pràctiques i sancions comercials 58
4.5. Gestió de riscos 58
4.6. Socis estratègics 59
4.7. Relacions amb els proveïdors 60
4.8. Relacions amb els governs, administracions i institucions públiques 62
4.9. Cas pràctic: HIVACAT 63
4.10. Balanç objectius 2008/Presentació objectius 2009 65

5. Àmbit social intern 67
5.1. Model de gestió 69
5.2. Indicadors bàsics de l'equip humà 69
5.2.1. Distribució dels col·laboradors per països 69
5.2.2. Distribució dels col·laboradors per gènere i edat 70
5.2.3. Rotació mitjana 71
5.3. Polítiques de diversitat, igualtat i no discriminació 71
5.4. Desenvolupament professional a ESTEVE 73
5.4.1. La formació professional com a eina per a la innovació i la internacionalització 73
5.4.2. Desenvolupament i carrera professional 75
5.4.3. Programes de col·laboració i cooperació educativa 76
5.5. Relacions laborals 77
5.5.1. Participació dels col·laboradors en convenis col·lectius 77
5.5.2. Comunicació dels canvis organitzatius i/o estructurals 77
5.6. Beneficis socials 78
5.7. Prevenció de riscos laborals. Salut i seguretat 78
5.7.1. Model de gestió 78
5.7.2. Indicadors d'accidentabilitat 80
5.7.3. Balanç objectius 2008/Presentació objectius 2009 81
5.8. Cas pràctic: reorganització i integració àrea financera 83
5.9. Balanç objectius 2008/Presentació objectius 2009 85

6. Àmbit social extern 87
6.1. Model de gestió 87
6.2. Fundació Dr. Antoni Esteve 87

6.3. Acció social 89
6.3.1. Universalització del dret a la salut i ajuda humanitària 89
6.3.2. Promoció social 92
6.3.3. Promoció de la salut 92
6.3.4. Promoció científica 92
6.3.5. Resultats assolits en l'àmbit social 92
6.4. Reconeixements 93
6.5. Voluntariat 94
6.6. Cas pràctic: Aliança Empresarial GAVI 95
6.7. Balanç objectius 2008/Presentació objectius 2009 97

7. Àmbit mediambiental 99
7.1. Model de gestió 101
7.2. Minimització de l'impacte ambiental 102
7.2.1. Canvi climàtic i petjada ecològica 102
7.2.2. Inversions mediambientals 102
7.2.3. Atenció a la biodiversitat 104
7.3. Ecoeficiència i consums 105
7.3.1. Consum de matèries primeres, aigua i energia 106
7.3.2. Emissions a l'atmosfera i abocaments 106
7.4. Gestió de residus 107
7.5. Cas pràctic: "*Descobreix el riu*" 110
7.6. Balanç objectius 2008/Presentació objectius 2009 112

8. Característiques de la memòria 115
8.1. Paràmetres de la memòria: perfil, abast i cobertura 117
8.2. Nivells d'aplicació de la Guia *GRI* 120
8.3. Quadre d'indicadors *GRI* 121

9. Carta de verificació 132

Carta de Gerència

La nostra activitat en l'àmbit de la salut ens exigeix ser promotors de bones pràctiques en matèria de sostenibilitat. A ESTEVE treballem des de fa 80 anys construint sobre la base d'aquest compromís i la memòria de sostenibilitat, que avui teniu a les vostres mans, és un exercici d'aquesta responsabilitat i voluntat de diàleg.

Per segon any consecutiu, la memòria ha estat verificada per una firma independent (KPMG) i segueix els criteris que estableix la *Global Reporting Initiative*, que un cop més l'ha reconegut amb la màxima qualificació: A+. Aquesta verificació suposa una garantia addicional a més d'un valor afegit a la informació que oferim, doncs previ a l'elaboració de la memòria s'ha dut a terme un estudi per tal d'identificar la informació realment rellevant i d'interès per a les nostres diverses audiències.

L'activitat d'ESTEVE l'any 2008, període que recull la memòria, ha estat intensa. Un any marcat per molts condicionants en un entorn de crisi internacional. Les regles del mercat on actuem estan canviant, apareixen nous clients que ens exigeixen no només el millor producte, de la millor qualitat, seguretat i eficàcia, sinó, també, garanties addicionals; exigeixen informació, compromís i sobretot diàleg. 2008 ha estat un any en el que hem fet un pas important en el procés d'internacionalització, un canvi que vam emprendre ja fa uns anys i que forma part de la nostra estratègia empresarial. També hem dut a terme un procés de renovació i modernització dels òrgans de govern de la nostra organització, cada cop més complexa. I a través de la lectura d'aquesta memòria descobrireu com la innovació està arrelada en el nostre ADN des de la nostra fundació, com estem avançant en el desenvolupament tant de productes propis com en el codesenvolupament amb tercers, mitjançant l'establiment d'aliances innovadores.

Els pacients, les administracions sanitàries, els professionals de la salut, l'equip de col·laboradors d'ESTEVE i la societat en general, conformen l'eix vertebrador a través del qual gira l'activitat de la nostra companyia, el nostre present i el nostre futur, el que som i el que volem ser. Amb tots ells, des de diferents àmbits, seguim treballant: per proporcionar coneixements científics i noves eines als professionals, que facilitin la seva feina; proposant iniciatives que millorin l'atenció al pacient; col·laborant amb el nostre entorn mitjançant iniciatives solidàries i, amb el nostre equip, clau per aconseguir qualsevol objectiu, contribuint al seu desenvolupament i millora personal i professional.

Com sempre, el nostre repte és seguir avançant, seguir contribuint a la construcció d'un món més responsable, més sostenible i, com no, també més saludable.

Antoni Esteve

Albert Esteve

Resum Executiu

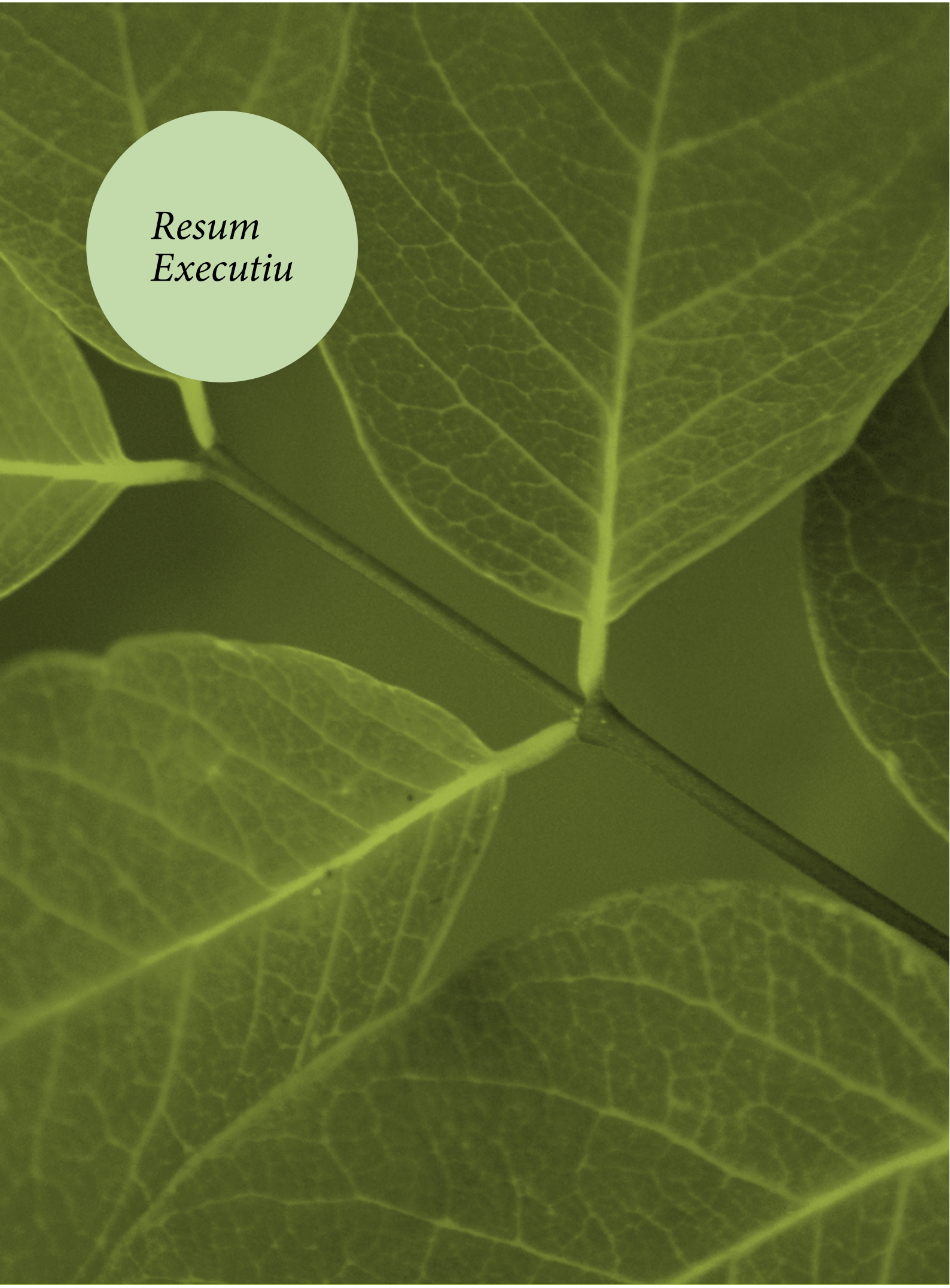

Resum Executiu

2. Resum executiu

ESTEVE, un grup empresarial de referència

Àmbits d'actuació

ESTEVE, com a grup químic farmacèutic, desenvolupa la seva activitat en diferents àmbits de la salut com ara: productes de prescripció, OTC*, vacunes, comercialització de medicaments genèrics propis i per a tercers, productes d'ús veterinari i principis actius farmacèutics. També ha formalitzat diverses aliances estratègiques *(joint-ventures)* amb tercers com ara ISDIN en dermocosmètica i ESTEVE TEIJIN HEALTHCARE en l'àmbit de les teràpies respiratòries a domicili.

Presència internacional

Un dels eixos principals del nostre creixement és la internacionalització, que ens porta a ampliar la nostra presència al món de forma constant. Actualment ESTEVE està present amb seus pròpies a:

EUROPA / ESPANYA, PORTUGAL, ITÀLIA, ALEMANYA, SUÈCIA, TURQUIA
AMÈRICA / EUA, MÈXIC
ÀSIA / XINA

Principals xifres del 2008 (en milions d'euros):

Garantia de professionalitat i ètica

Des d'ESTEVE vetllem per tal que totes les actuacions dels nostres col·laboradors es duguin a terme amb el màxim respecte i ètica professional. Per això comptem d'una banda amb eines internes de control i, per l'altra, amb l'adhesió voluntària a diverses iniciatives internacionals, com per exemple, l'adhesió al Pacte Mundial de les Nacions Unides. A més, cal destacar que ESTEVE ha estat la primera companyia farmacèutica espanyola en rebre la certificació A+ del GRI (*Global Reporting Initiative*) per la seva memòria de sostenibilitat 2007.

** Productes farmacèutics autoritzats per a la venda lliure o sense prescipció mèdica.*
[1] Inclou el 50% d'isdin.

Àmbit econòmic

La nostra activitat en R+D

L'estratègia de diversificació de la R+D d'ESTEVE fa que disposem de 4 unitats especialitzades en:

:: Descobriment i desenvolupament de noves entitats químiques o biològiques.
:: Desenvolupament de noves formes farmacèutiques innovadores.
:: Desenvolupament de nous processos de fabricació de principis actius farmacèutics.
:: Desenvolupament de nous medicaments per a ús veterinari.

El 2008, ESTEVE ha destinat a la inversió en R+D prop de 68 milions d'euros, amb un equip humà de més de 300 professionals dedicats a la investigació.

Atenció al client

La millora contínua és un dels nostres objectius, per això en diverses de les nostres unitats de negoci s'han establert enquestes periòdiques per tal de conèixer i valorar el grau de satisfacció dels nostres clients i identificar i prioritzar conjuntament les nostres àrees de millora. Desenvolupem un gran nombre d'activitats formatives que tenen com objectiu oferir als nostres clients un servei de la màxima qualitat.

Codis de Bones Pràctiques

El 2008, ESTEVE ha seguit participant en el procés d'actualització del Codi de Bones Pràctiques amb els Professionals de la Salut i amb el de les Organitzacions de Pacients.

Socis estratègics

La nostra aposta per una col·laboració transparent i compromesa amb els nostres interlocutors ens ha portat a construir projectes empresarials ambiciosos, per exemple:

ALIANCES ESTRATÈGIQUES		
ISDIN	ENTRE EL GRUP PUIG I ESTEVE. ACTIVITAT EN EL SEGMENT DE LA DERMOFARMÀCIA	50% ESTEVE + 50% PUIG
ZHEJIANG HUAYI PHARMACEUTICAL (ZHP)	AMBDUES JV ES VAN ESTABLIR AMB EL GRUP HUADONG MEDICINE, UN DELS LÍDERS DEL SEU SECTOR A LA XINA	61% ESTEVE + 39% GRUP HUADONG MEDICINE
ESTEVE HUAYI PHARMACEUTICAL (EHP)		61% ESTEVE + 39% GRUP HUADONG MEDICINE
ESTEVE TEIJIN HEALTHCARE (ETH)	ALIANÇA AMB TEIJIN PHARMA (JAPÓ), CONSTITUÏDA A PRINCIPIS DE 2009. TERÀPIES RESPIRATÒRIES DOMICILIÀRIES	50% ESTEVE + 50% TEIJIN PHARMA

HIVACAT: ESTEVE i IrsiCaixa sumen esforços en el desenvolupament d'una vacuna contra el VIH

A finals de 2008, ESTEVE s'incorpora en un partenariat públic-privat per al desenvolupament d'una vacuna contra la SIDA.

Àmbit social intern

Equip humà

En línia amb el creixement de l'equip humà dels darrers anys, l'expansió internacional d'ESTEVE ha fet que durant l'any 2008 augmenti en un 10% el nombre de col·laboradors, així com la diversitat de nacionalitats, amb un total de 2.667[2] col·laboradors repartits arreu del món.

Desenvolupament professional a ESTEVE

La formació i el desenvolupament professional segueix sent un dels punts forts d'ESTEVE. El 2008, les hores de formació per treballador han estat de 50,5[3] assolint un 95%[4] del total de l'equip humà.

PRINCIPALS ACCIONS DE DESENVOLUPAMENT
PROGRAMA DE DESENVOLUPAMENT DEL *LIDER COACH* (COMERCIAL FARMA)
PROGRAMA DE DESENVOLUPAMENT DE CAPS I TÈCNICS (PLANTA FARMACÈUTICA MARTORELLES)
PROGRAMA DE DESENVOLUPAMENT DELS CAPS INTERMEDIS (ESTEVE QUÍMICA)

Relacions laborals

Des del seu origen, la nostra companyia s'ha caracteritzat per una sensibilitat especial per les relacions laborals encaminades a fer una bona gestió de les negociacions amb els representants dels col·laboradors en fer-los partícips dels objectius i reptes per al futur i arribar així a marcs satisfactoris per ambdues parts.

Prevenció de riscos laborals. Salut i seguretat

Durant el 2008, els nostres centres amb certificació OHSAS 18001:2007 han superat amb èxit les auditories anuals de recertificació i han estat certificats els centres d'activitat farmacèutica d'Espanya. A més, la planta de producció de química fina farmacèutica ubicada a la Xina, ZHP s'ha certificat amb èxit durant l'any 2008 en les normes OHSMS 18000.

[2] *No inclou l'equip humà d'ISDIN, doncs aquesta empresa té una gestió de Recursos Humans independent de la d'ESTEVE.*
[3] *No incloses les filials d'incorporació més recent al Grup, és a dir, Suècia, EUA, Alemanya i Turquia.*
[4] *Percentatge de persones que durant l'any han assistit com a mínim a un curs o seminari. No incloses les filials d'incorporació més recent al Grup, és a dir, Suècia, EUA, Alemanya i Turquia.*

Pel que fa als indicadors d'índex de gravetat i de durada mitjana, l'evolució del 2008 ha estat positiva, i ens hem situat per sota dels referents del sector espanyol de COASHIQ.

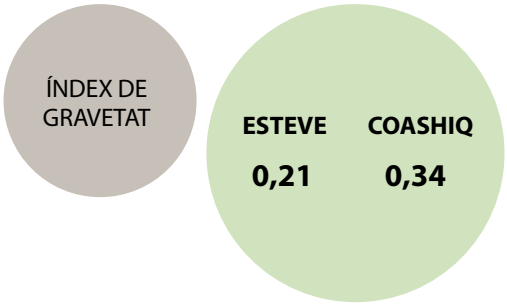

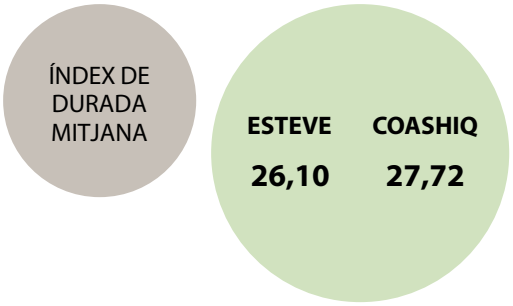

Àmbit social extern

ACCIÓ SOCIAL

Distribució dels recursos econòmics

L'aportació dinerària total l'any 2008 ha estat de 2.241.441 euros.

Universalització del dret a la salut i ajuda humanitària

:: **Donació de medicaments**

Durant l'any 2008, s'han atès 26 sol·licituts de medicaments de diverses ONG's de cooperació al desenvolupament. Geogràficament han estat distribuïts principalment per Àfrica i Amèrica del Sud, i en menor mesura per Àsia i Europa.

:: **Programa CUIDA'M**

ESTEVE patrocina el programa CUIDA'M que permet a nens de països en vies de desenvolupament rebre tractament mèdic vital. El 2008, 25 nens han pogut rebre un tractament per a la seva malaltia.

:: **Aliança empresarial *GAVI* per a la vacunació infantil**

GAVI és la iniciativa mundial més gran a favor de la vacunació infantil i està integrada per: governs de països en desenvolupament, governs de països industrialitzats, el banc mundial, l'OMS, UNICEF, fabricants de vacunes, etc. El 2008, ESTEVE s'ha adherit a l'aliança en qualitat de "patrocinador or".

:: **Ajuda humanitària**

Som membres del Fons d'Ajuda Humanitària d'Emergències (FAHE) de FARMAMUNDI, la missió del qual és enviar medicaments i ajuda humanitària en situacions d'emergència. Durant l'any 2008, es va enviar ajuda a Equador, Myanmar, Sichuan i al Congo.

Promoció social

Entre d'altres organitzacions, col·laborem amb el Banc dels Aliments, la missió del qual és donar aliments a les persones més necessitades.

Promoció de la salut

Un exemple de la nostra col·laboració a la promoció de la salut és la nostra contribució a la Fundació Carreras que lluita contra la leucèmia.

Promoció científica

Col·laborem amb 300.000 euros anuals en el projecte *GENOMA ESPAÑA*, dedicat a la recerca científica.

Resultats aconseguits en l'àmbit social

L'impacte final dels projectes de promoció social i salut ha estat de 30.659 beneficiaris.

VOLUNTARIAT

Durant l'any 2008, s'han dut a terme diverses iniciatives de voluntariat, com per exemple, una acció mediambiental "Descobreix el riu", oberta a familiars de col·laboradors d'ESTEVE. Va comptar amb la participació de 48 adults i 13 nens; una campanya de recollida de joguines (684 joguines), una campanya de recollida de llibres, "Sant Jordi Solidari" (794 llibres) i una campanya de donació de sang (167 donacions).

Àmbit mediambiental

Durant aquest any els nostres centres amb certificació ambiental ISO 14001:2004 han superat amb èxit les auditories anuals de seguiment o de recertificació. A més, continuant amb el projecte internacional, durant l'any 2008 iniciem el procés per a la certificació de la nostra planta de Jiutepec a Mèxic, realitzant l'auditoria de diagnòstic.

De la nostra gestió de residus durant l'any 2008 cal destacar:

:: En l'activitat farmacèutica el ràtio TN de residu farmacèutic generat/ milions d'unitats fabricades a Martorelles ha millorat respecte al d'anys anteriors, i ha passat de 2,52 l'any 2007 a 2,01 l'any 2008.
:: ESTEVE està adherida a sistemes integrats de gestió d'envasos farmacèutics com ara SIGRE i ECOEMBES.
:: La taxa de reciclatge a ESTEVE ha passat de 0,60 l'any 2007 a 0,62 l'any 2008, TN de residus valoritzats/TN totals de residus, d'acord amb el principi de valoritzar abans de destinar a tractament aquells residus que no s'han pogut minimitzar en origen.

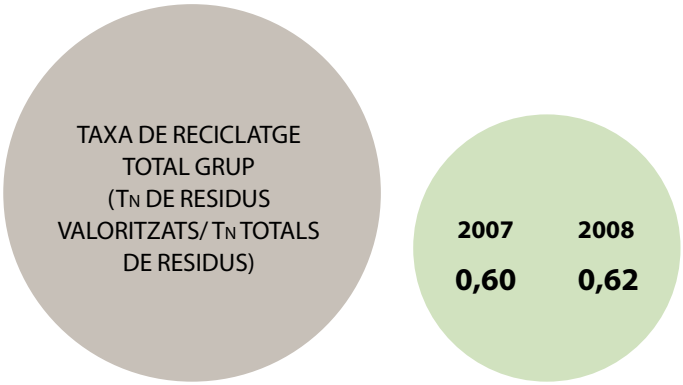

L'any 2008 s'han dut a terme nombroses accions vinculades a minimitzar l'impacte en el canvi climàtic i l'ecoeficiència, per tal de disminuir l'emissió de CO_2.

A més s'han incorporat criteris d'eficiència ambiental i contaminació com a factor de decisió per a l'elecció dels models de vehicles de la flota comercial, s'ha desenvolupat un pla de formació a quatre anys per tal de fomentar les bones pràctiques en

la conducció i s'ha iniciat l'edició d'un Manual de Conducció Eficient i Mobilitat Sostenible.

L'any 2008, ESTEVE ha dedicat 8,4 milions d'euros en inversions i despeses en matèria ambiental, cosa que mostra el nostre compromís i responsabilitat amb el medi ambient.

Pel que respecte a la nova seu corporativa i centre de R+D d'ESTEVE que s'ubicaran a Sant Cugat, s'ha treballat durant l'any 2008 per incorporar els criteris de sostenibilitat en el projecte bàsic, entre els que destaquem aspectes com ara la integració paisatgística, l'eficiència energètica de l'edifici i el reaprofitament de l'aigua.

Àmbit
Empresa

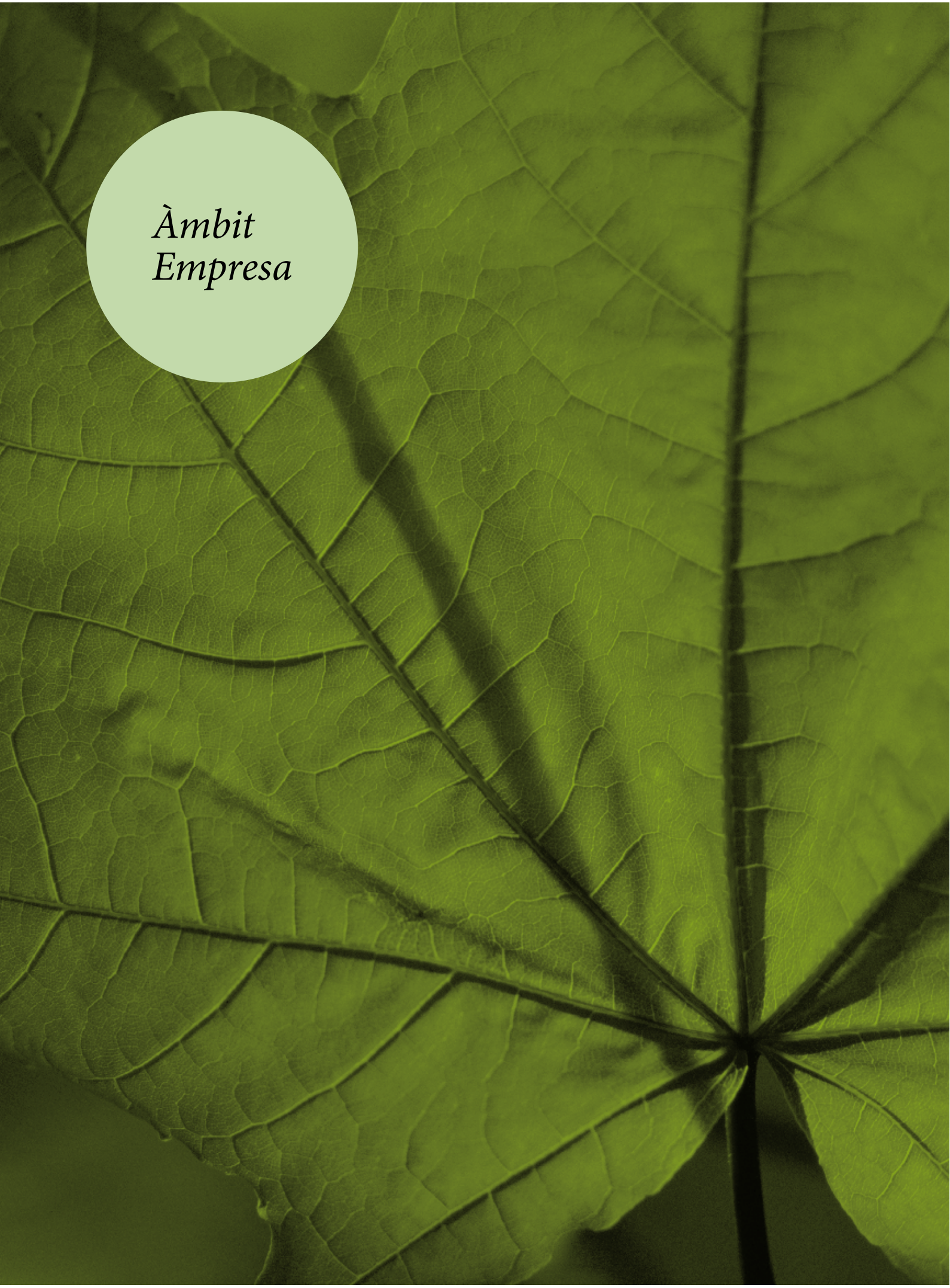
Àmbit
Empresa

3. ESTEVE, un grup empresarial de referència

3.1. Missió

ESTEVE és un grup químic farmacèutic internacional que centra els seus esforços en la innovació i excel·lència en l'àmbit de la salut, treballant dia rere dia per aconseguir la satisfacció dels seus clients i contribuir al benestar de la societat.

3.2. Els nostres valors, la nostra identitat

Els nostres valors constitueixen l'eix central de totes les actuacions de la nostra organització i són el resultat de la reflexió de l'equip de direcció del Grup, reconfirmats per una part representativa dels col·laboradors d'ESTEVE.

:: ESTEVE és un grup familiar professionalitzat amb projecció internacional que vol mantenir i consolidar el seu prestigi dins del sector químic i farmacèutic.
:: ESTEVE, com a Organització d'Aprenentatge Permanent, situa les persones al centre del seu model de gestió, i es compromet a desenvolupar el seu capital humà.
:: ESTEVE afavoreix una gestió participativa i transparent que ajudi a assumir noves responsabilitats en un clima de confiança mútua.
:: ESTEVE reitera la seva vocació de lideratge mitjançant la recerca i la innovació de productes, serveis, sistemes i processos.
:: ESTEVE reafirma l'esperit de servei envers els seus clients interns, externs i associats, més enllà de les expectatives convencionals, amb la voluntat d'ésser un soci estratègic de referència per a ells.
:: ESTEVE vol ser un grup flexible amb capacitat de resposta ràpida envers els reptes i oportunitats del seu entorn, amb capacitat per preveure'ls i avançar-s'hi.
:: ESTEVE manifesta la seva voluntat de millora constant en la qualitat dels seus productes i serveis, així com en les seves activitats de gestió, i cerca activament la construcció de sinèrgies que facilitin l'avenç en aquest camí cap a l'excel·lència.
:: ESTEVE promou activament que les seves relacions amb les persones i el medi ambient segueixin els principis del desenvolupament sostenible.
:: ESTEVE creu que el desenvolupament constant d'aquests valors el farà més eficient i competitiu en la creació de tangibles i intangibles, alhora que li proporcionarà una rendibilitat sostinguda.

A ESTEVE, les conductes de les persones segueixen allò que estableixen les nostres Senyes d'Identitat, el conjunt de valors que recull la nostra cultura com element diferenciador. Entre ells cal destacar la constant aposta per la formació i el desenvolupament del nostre capital humà.

3.3. Perfil de l'organització

Els orígens d'ESTEVE es remunten a l'any 1929, quan el Dr. Antoni Esteve i Subirana va fundar la primera de les empreses. De llavors ençà, gràcies a una intensa activitat de recerca, una vocació internacional i una política activa d'aliances estratègiques amb d'altres companyies, ESTEVE s'ha consolidat com un dels grups empresarials líders a Espanya dins l'àmbit de la salut.

3.3.1. Organització i govern corporatiu

ESTEVE està experimentant una etapa de creixement, internacionalització i adaptació als nous temps, tecnològicament i estructuralment. Tot aquest procés fa necessari que els òrgans de govern del Grup s'adaptin també a les noves necessitats i requeriments de futur. Per això, ESTEVE, l'any 2008, ha fet un pas més en l'evolució de la seva estructura de govern i ha renovat el seu Consell d'Administració, evolució que ha de contribuir a garantir-ne la continuïtat, així com a assegurar-ne la projecció de futur.

D'acord amb les pràctiques de Bon Govern Corporatiu, el 2006 ja es va crear la Comissió d'Auditoria Interna, amb un reglament propi i formada per professionals no executius. La Comissió d'Auditoria, presidida per un professional independent, depèn directament del Consell d'Administració. Addicionalment es va crear la funció d'Auditoria Interna que reporta directament a la Comissió d'Auditoria i que té la missió de garantir un control intern raonable i segur, segons unes normes preestablertes i mitjançant accions planificades, afegint valor a l'organització gràcies a processos de millora continua.

L'estructura organitzativa executiva d'ESTEVE està formada per una Gerència, constituïda per dos Consellers Delegats, a qui reporta la Direcció General. D'aquesta Direcció General depèn l'òrgan executiu anomenat Grup de Directors (integrat per 17 representants, entre els que es troben representants de les empreses que operen internacionalment). Aquest equip està format pels directors/directores de negoci i responsables de les diferents àrees de suport. Tant la Direcció General com el Grup de Directors tenen la missió de vetllar pel correcte funcionament del Grup i les seves

activitats de negoci, assegurar la consecució dels objectius empresarials establerts i garantir que les decisions corporatives es traslladin a l'organització de forma ràpida i eficient.

3.3.2. Àmbits d'actuació i àrees terapèutiques

ESTEVE desenvolupa la seva activitat en dos àmbits d'actuació, el farmacèutic (recerca, desenvolupament i comercialització de medicaments) i el químic (desenvolupament, producció i comercialització de principis actius per a medicaments). Cal fer especial esment a la recent entrada d'ESTEVE en l'àmbit de la Teràpia Respiratòria Domiciliària, de la mà d'Oximeplus i a través de la creació de l'empresa ESTEVE TEIJIN HEALTHCARE (*joint-venture* entre ESTEVE i TEIJIN Pharma).

Les activitats químiques i farmacèutiques d'ESTEVE es poden resumir a través del quadre següent:

UNITAT DE NEGOCI	ÀREES TERAPÈUTIQUES / ACTIVITAT
PRESCRIPCIÓ	ATENCIÓ PRIMÀRIA, ANALGÈSIA, CARDIOVASCULAR,...
FARMÀCIA / OTC*	NUTRACÈUTICS, OTORINOLARINGOLOGIA, MANEIG DE L' INSOMNI, ANTIPRURIGINOSOS,...
VACUNES	GRIP, MENINGITIS I ALTRES
PHARMA DOSE	FABRICACIÓ D'ESPECIALITATS FARMACÈUTIQUES PER A TERCERS
PENSA PHARMA	PRODUCTES GENÈRICS
VETERINÀRIA	PRODUCTES PER A ANIMALS D'ABAST I MASCOTES
ESTEVE QUÍMICA	PRINCIPIS ACTIUS FARMACÈUTICS
ISDIN (*JOINT VENTURE*)	PRODUCTES DERMOFARMACÈUTICS
ESTEVE TEIJIN HEALTHCARE (*JOINT VENTURE*)	TERÀPIA RESPIRATÒRIA A DOMICILI

** Productes farmacèutics autoritzats per a la venda lliure o sense prescipció mèdica.*

3.3.3. Vocació investigadora

La innovació sempre ha estat la raó de ser de la nostra organització, tant en el pla dels productes com en el dels serveis. A més, ESTEVE col·labora en la recerca i desenvolupament de projectes d'altres companyies mitjançant aliances estratègiques.

ESTEVE compta amb un nivell científic àmpliament reconegut, no només per les diferents companyies amb les quals col·labora, sinó també pel Ministeri de Ciència i Innovació, com ho demostra el fet d'estar qualificada d'Empresa Excel·lent, dins el Pla PROFARMA (Pla Nacional de Foment a la Investigació), distinció que no només reconeix els assoliments científics, sinó també els econòmics i industrials. Aquesta qualificació ha estat revalidada l'any 2008, després d'haver superat amb èxit la corresponent auditoria tècnica.

La vocació de recerca i la capacitat per generar aliances d'ESTEVE s'ha posat novament en relleu, el desembre de 2008, a través d'un acord de col·laboració amb l' Institut de Recerca de la SIDA IrsiCaixa, impulsat per l'Obra Social "la Caixa" i el Departament de Salut de la Generalitat de Catalunya, per al desenvolupament de la vacuna de la SIDA (vegeu-ne cas pràctic Capítol 4).

3.3.4. Presència internacional

ESTEVE, amb seu central a Barcelona, té una àmplia presència arreu del món. Aquesta dimensió internacional compta amb el sòlid recolzament de les plantes de fabricació que ESTEVE té a Europa, Amèrica i Àsia.

Un dels eixos principals del nostre creixement és la internacionalització, que ens porta a ampliar la nostra presència al món de forma constant.
En la imatge següent s'explicita com s'articula aquesta presència d'ESTEVE: amb seus pròpies a Espanya, Portugal, Itàlia, Suècia, Alemanya, Turquia, EUA, Mèxic i Xina, a través de productes comercialitzats en els 5 continents.

MAPA DE SEUS D'ESTEVE AL MÓN

3.3.5. El camí cap a l'excel·lència

Ser presents en els principals mercats del món exigeix poder garantir el nivell més alt pel que fa als requeriments de qualitat, seguretat i eficàcia. ESTEVE sempre s'ha caracteritzat pel seu elevat compromís amb la qualitat, la seguretat, la salut i la protecció del medi ambient. Prova en són les constants auditories realitzades per tercers i els elevats estàndards i certificacions als quals, de forma voluntària, ESTEVE s'hi adhereix. A més, cal destacar que ESTEVE ha estat la primera companyia farmacèutica espanyola en rebre la certificació A+ del *GRI (Global Reporting Initiative)* per la seva memòria de sostenibilitat 2007 i que ha revalidat el 2008.

ORGANISMES REGULADORS	DESCRIPCIÓ	OBSERVACIONS
GENERALITAT DE CATALUNYA MINISTERI DE SANITAT: AGÈNCIA ESPANYOLA DEL MEDICAMENT	Garanteix les condicions de fabricació, qualitat i seguretat en la fabricació de medicaments i les bones pràctiques de laboratori	Acreditació GMP de la planta farmacèutica de Martorelles i de les plantes d'Esteve Química a través d'inspeccions periòdiques, sent les darreres: :: Planta de Martorelles l'octubre de 2006 :: A l'espera de rebre una inspecció durant el proper any 2009, Esteve Química va rebre una inspecció durant l'any 2005 :: Acreditació GLP, certificat des del 1996 el centre de R+D de mare de Déu de Montserrat, 221
FDA (*FOOD & DRUG ADMINISTRATION)* D'EUA	Garanteix les condicions de fabricació, qualitat i seguretat en la fabricació de medicaments i les bones pràctiques de laboratori	Esteve Química està homologada des del 1978 per la FDA, i ha rebut diverses auditories periòdiques, sent les darreres: :: 2006: La planta química de Banyeres del Penedès :: 2007: La planta química de Naucalpan :: 2008: La planta química de Celrà i la planta química de Barcelona La planta farmacèutica de Martorelles va estar homologada l'octubre de 2003
KIKO (JAPÓ) AGÈNCIA REGULADORA DE LA SANITAT JAPONESA	Garanteix les condicions de fabricació, qualitat i seguretat en la fabricació de medicaments i les bones pràctiques de laboratori	2007: Homologada la planta d'Esteve Química a Celrà
KFDA (COREA) AGÈNCIA REGULADORA DE LA SANITAT DE COREA DEL SUD	Garanteix les condicions de fabricació, qualitat i seguretat en la fabricació de medicaments i les bones pràctiques de laboratori	2008: Homologada la planta química de ZHP a la Xina

CERTIFICACIONS		
ISO 9001:2000 QUALITAT	Garanteix els sistemes de control de qualitat de l'organització	Certificades des del 1994 les plantes químiques de Celrà i Barcelona
ISO 14001:2004 MEDI AMBIENT	Garanteix el control i la millora del rendiment mediambiental de l'organització	:: Certificada des del 2001 la planta química de Celrà :: Certificada des del 2003 la planta farmacèutica de Martorelles :: Certificades des del 2004 les plantes químiques de Banyeres del Penedès i de ZHP a la Xina
OHSAS 18001:2007 SEGURETAT I SALUT	Garanteix el correcte funcionament dels sistemes de seguretat i salut a la feina	:: Certificades des del 2004 les plantes químiques a Espanya :: Certificada des del 2008 la planta farmacèutica de Martorelles
OHSMS 18000 SEGURETAT I SALUT	Garanteix el correcte funcionament dels sistemes de seguretat i salut a la feina	Certificada la planta química de ZHP a la Xina des del 2008

3.4. Principals xifres del 2008

A la taula següent s'observa l'important esforç inversor realitzat en innovació i en actius industrials en el darrer quinquenni. Aquestes inversions són la traducció de la nostra aposta de creixement, tant en l'àmbit nacional com internacional, de totes les nostres unitats de negoci.

Així mateix cal destacar, durant el 2008, la inversió de 8,4 milions d'euros per tal de millorar les nostres instal·lacions i reduir l'impacte mediambiental de les nostres activitats (vegeu-ne apartat 7.2.2).

MILIONS D'EUROS	2003-2005	2006-2008	TOTAL
DESPESA R+D+i[1]	143,0	155,3	298,3
INVERSIÓ EN R+D+i	14,2	21,3	35,5
TOTAL R+D+I	**157,2**	**176,6**	**333,8**
INVERSIÓ EN ACTIUS INDUSTRIALS	123,4	93,0	216,4
INVERSIÓ EN R+D+i	14,2	21,3	35,5
INVERSIÓ TOTAL	**137,6**	**114,3**	**251,9**

[1] *L'any 2008 l'esforç innovador d'*ESTEVE *ha rebut el suport de diferents institucions públiques en forma d'ajuts i subvencions, a través de programes de foment de la* R+D*, per valor de 1,54 milions d'euros.*

PRINCIPALS XIFRES*

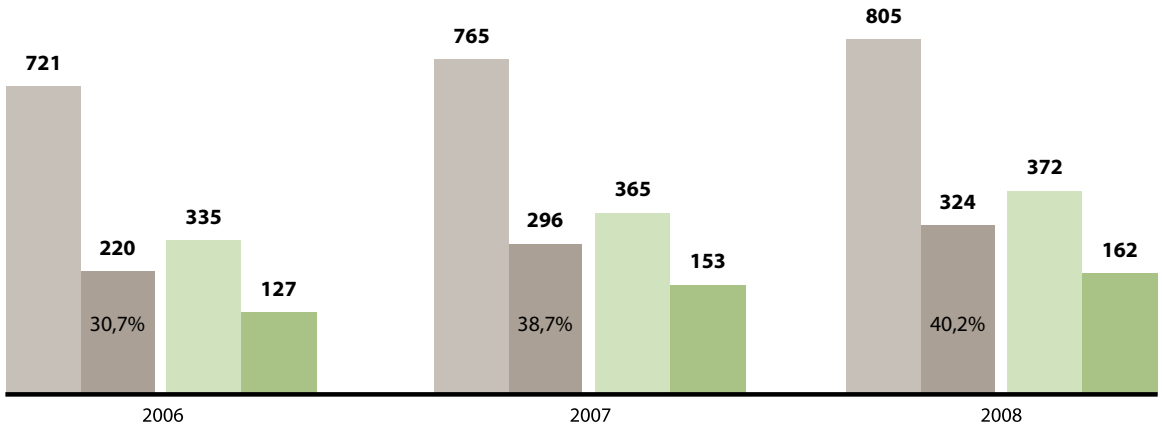

** Xifres consolidades (milions d'euros).*
*** No inclou l'import de les deduccions pendents de l'exercici 2008 en concepte de R+D.*
[2] Inclou el 50% d'ISDIN.

Cal destacar que ESTEVE va ésser la primera companyia farmacèutica espanyola a rebre la certificació A+ del GRI (*Global Reporting Initiative*) per la seva memòria de sostenibilitat 2007, que ha estat revalidada el 2008

3.5. Canvis significatius en l'activitat 2008

2008 ha estat un any d'intens creixement de la companyia i desenvolupament de noves activitats per a ESTEVE. Aquestes en són algunes de les més significatives:

:: Construcció d'una nova planta de producció química a la Xina i constitució del nou equip d'EHP (posta en marxa prevista durant 2009).
:: Traspàs i validació dels primers productes a la nova planta productiva de Jiutepec a Mèxic.
:: Adquisició de l'empresa Oximeplus i creació de la *joint-venture* ESTEVE TEIJIN HEALTHCARE S.L. en 2009 per al desenvolupament i millora de les teràpies respiratòries domiciliàries.
:: Finalització i posta en marxa de les instal·lacions d'Innovació Farmacèutica (Infa) a la planta de Martorelles.
:: Revisió del projecte bàsic per a la construcció de les noves instal·lacions de R+D i seu corporativa a Sant Cugat del Vallès (Barcelona).
:: La filial de genèrics d'ESTEVE, Pensa Pharma, inicia activitat comercial a Turquia i estableix una nova filial a Suècia.
:: 74 noves comercialitzacions de productes, incloent-hi els de prescripció, no prescripció (OTC) i genèrics a Espanya, Itàlia, Portugal i Turquia.

3.6. Grups d'interès

El desenvolupament de la nostra activitat ens porta a relacionar-nos amb nombrosos i diversos grups d'interès *(stakeholders)*, segons mostra el quadre que trobem a continuació. El nostre treball i la col·laboració diària amb tots aquests grups ens permeten millorar els canals de comunicació i diàleg, anticipar noves necessitats, enfortir els mecanismes de cooperació i, en resum, tractar de complir, tant com sigui possible, les demandes i expectatives de cadascun d'ells.

GRUPS D'INTERÈS

Així mateix, cal destacar que un dels objectius fonamentals del Pla Director de Responsabilitat Social Empresarial (RSE) 2009-2011 d'ESTEVE és continuar el desenvolupament dels canals de comunicació i diàleg amb tots els nostres *stakeholders*.

La memòria de sostenibilitat és també una important eina de comunicació amb tots els nostres *stakeholders* que s'afegeix als canals oberts tradicionals. A cadascun dels apartats d'aquest informe es descriuen amb més detall les demandes i expectatives dels nostres grups d'interès, així com les respostes que ESTEVE ha anat proporcionant durant l'any 2008.

PRINCIPALS GRUPS D'INTERÈS D'ESTEVE I FORMES DE COMUNICACIÓ	
COL·LECTIUS	**FORMES DE COMUNICACIÓ**
ACCIONISTES	:: Junta General d'Accionistes :: Consell d'Administració :: Trobades periòdiques formals i informals
COL·LABORADORS INTERNS	:: A través dels seus responsables i dels departaments de RRHH :: A través dels seus representants legals: Comitès d'Empresa, Comitès de Seguretat i Salut i Comitès de Medi Ambient :: EVER·net (intranet) :: *En Grupo* (revista interna) :: Resta de canals tradicionals (correu electrònic, taulell d'anuncis, bústies de suggeriments, etc.)
PROFESSIONALS DE LA SALUT	:: A través de les seves associacions i representants :: Visites periòdiques dels nostres delegats :: Formació i informació científica continuada mitjançant l'organització d'esdeveniments d'alt nivell :: A través de www.esteve.com, el nostre Web, que permet un diàleg directe i bidireccional (enquestes, newsletter), a més d'oferir serveis a aquests col·lectius
PACIENTS	:: A través dels Webs que contenen informació rellevant sobre diverses patologies, tant www.esteve.com com en http://portalpaciente.esteve.com :: A través del Fòrum Espanyol de pacients i d'associacions de pacients :: A través dels professionals a qui facilitem dades i materials per ajudar el pacient a aclarir els seus dubtes i complir millor el tractament
CLIENTS	:: Visites a les nostres instal·lacions, auditories i verificació de bones pràctiques :: Enquestes de satisfacció del client :: Jornades especialitzades i fòrums de debat
PROVEÏDORS	:: Visites a les nostres instal·lacions, auditories i verificacions de bones pràctiques :: Jornades especialitzades i fòrums de debat
SOCIS ESTRATÈGICS I ALTRES *PARTNERS*	:: Visites a instal·lacions, auditories i verificació de bones pràctiques :: Comunicacions regulars
EMPRESES DEL SECTOR	:: Presència activa en les patronals i altres associacions empresarials dels sectors químic i farmacèutic
ADMINISTRACIONS PÚBLIQUES	:: Participació activa amb els organismes més representatius del sector :: Implicació directa amb les administracions públiques :: Visites a les nostres instal·lacions
ORGANITZACIONS NO GOVERNAMENTALS I ALTRES ENTITATS	:: Diàleg i atenció de les seves peticions alhora que oferim la nostra col·laboració en aquells casos en que les seves peticions encaixin amb les nostres línies d'actuació :: Jornades especialitzades i fòrums de debat :: Visites a les seves instal·lacions

3.7. Participació en institucions

ESTEVE és una empresa socialment compromesa i participa activament en nombroses entitats, projectes i iniciatives, tant dels sector de la salut com en d'altres àmbits com ara la cultura i educació, entre altres.

3.7.1. Participació en organitzacions

La nostra col·laboració no és només econòmica sinó també participativa. ESTEVE és membre, entre altres, de les institucions detallades en la gràfica superior.

3.7.2. Col·laboració amb les associacions de pacients

ESTEVE col·labora activament amb les associacions de pacients, doncs constitueix un dels grups d'interès clau per a la companyia. En compliment del Codi Espanyol de Bones Pràctiques d'Interrelació de la Indústria Farmacèutica amb les Organitzacions de Pacients aprovat el 2008, ESTEVE dóna a conèixer públicament totes les seves col·laboracions, tant financeres com no financeres.

3.8. Garantía de professionalitat i ètica

Des d'ESTEVE vetllem per tal que totes les actuacions dels nostres col·laboradors es duguin a terme amb el màxim respecte i ètica professional. Per això comptem, d'una banda, amb eines internes de control i , per l'altra, amb l'adhesió voluntària a diverses iniciatives internacionals.

:: Senyes d'Identitat d'ESTEVE: Lliurades a totes les persones que s'incorporen a l'empresa. Referència constant en les accions de la companyia.

:: Pel que fa a la investigació clínica, els postulats ètics que s'ha marcat ESTEVE són extremadament exigents i rigorosos, anteposant sempre els drets dels pacients i la seva atenció mèdica a qualsevol altra consideració. D'altra banda, en favor de la transparència, ESTEVE es compromet a publicar els assajos clínics de Fases II i III dels quals n'és promotor en el Web de la IFPMA (*International Federation of Pharmaceutical Manufacturers & Associations*).

SECTOR QUÍMIC FARMACÈUTIC

- *ASEBIO* (Patronal Espanyola de les Empreses Biotecnològiques)
- Associació Espanyola de Fabricants de Productes de Química Fina (*AFAQUIM*)
- Associació Nacional per a l'Autocura de la Salut (*ANEFP*)
- *Association of the European Self-Medication Industry (AESGP)*
- *European Federation of Pharmaceutical Industries and Associations* (*EFPIA*)
- Farmaindústria (Patronal Espanyola de la Indústria Farmacèutica)
- Federació Empresarial Catalana del Sector Químic (FEDEQUIM)
- *International Federation of Pharmaceutical Manufacturers & Associations* (*IFPMA*)

...

CIENTÍFIQUES I DE RECERCA

- Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i Balears
- Centre d'Estudis per al Foment de la Investigació (CEFI)
- Fundació Bioregió de Catalunya
- Fundació Catalana per a la Recerca i la Innovació
- Fundació Coneixement i Desenvolupament (CYD)
- Fundació *Genoma España*
- Fundació per a la Innovació Tecnològica (COTEC)

...

:: ESTEVE compleix els codis ètics i de bones pràctiques dels sectors en els quals opera, com per exemple el Codi Espanyol de Bones Pràctiques de Promoció de Medicaments i d'Interrelació de la Indústria Farmacèutica amb els Professionals Sanitaris i el Codi Espanyol de Bones Pràctiques d'Interrelació de la Indústria Farmacèutica amb les Organitzacions de Pacients. Ambdós han estat aprovats o modificats per Farmaindústria el 2008, a través d'un procés que ha comptat amb la participació activa d'ESTEVE.

:: Adhesió al Pacte Mundial des de l'any 2002. Aquesta iniciativa, impulsada per les Nacions Unides, suposa assumir un compromís empresarial amb els 10 principis referents al respecte cap als Drets Humans, la dignitat de les condicions laborals, la protecció del medi ambient i la lluita contra la corrupció. Anualment es presenta

MEDIAMBIENTALS I DE PREVENCIÓ DE RISCOS LABORALS

- Agenda 21 (Compromís Ciutadà per a la Sostenibilitat)
- CEN (Consell d'Empreses per a la Natura) d'AccioNatura
- COASHIQ (Comissió Autònoma de Seguretat i Higiene en el Treball d'Indústries Químiques i Afins)

...

SOCIALS

- ASEPAM – Xarxa Pacte Mundial Espanya
- Fundació Catalana per a l'Esport
- Fundació *Edad&Vida*
- Fundació Integra

...

ACADÈMIQUES

- Universitat de Barcelona
- Universitat Autònoma de Barcelona
- ESADE
- IESE

...

l'Informe de Progrés que reporta els avenços en cadascun d'aquests àmbits. Cal destacar que el darrer informe presentat (2006) ha estat distingit amb un "*notable reporting*" per part del Pacte Mundial. Així mateix, el 2008 ESTEVE s'ha incorporat a ASEPAM - Xarxa Espanyola del Pacte Mundial, com a membre de ple dret.

:: Durant l'any 2008, ESTEVE ha seguit desenvolupant el seu compromís contra la falsificació de medicaments a través de la millora tècnica dels seus envasos, així com també ha donat el seu suport a les iniciatives de lluita contra el frau impulsades per la indústria farmacèutica.

Àmbit Econòmic

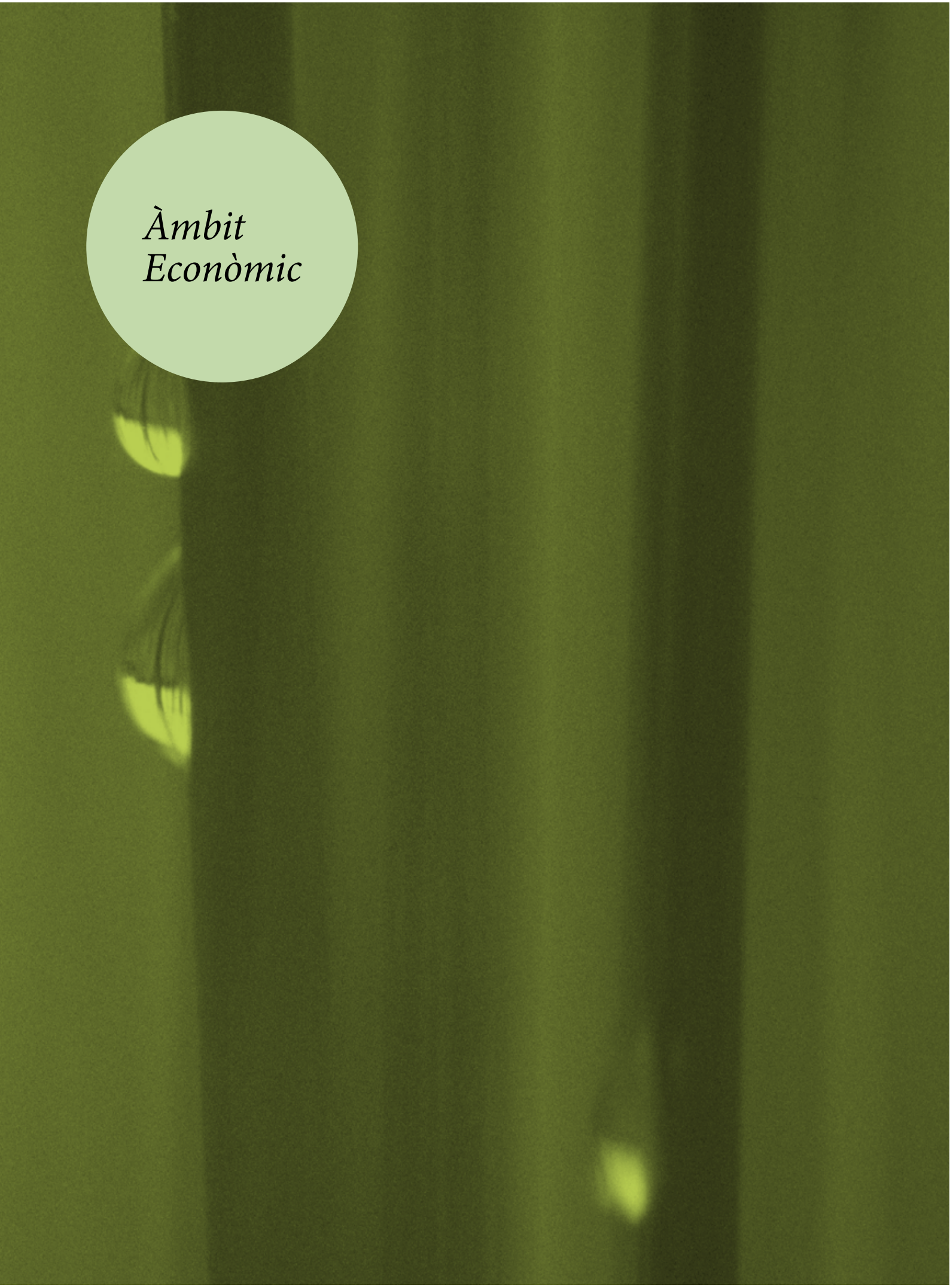

Àmbit Econòmic

4. Àmbit econòmic

4.1. Model de gestió

El ferm compromís d'ESTEVE amb la societat es tradueix en dos grans camps d'actuació. Per una banda, en una intensa activitat innovadora dirigida al descobriment, desenvolupament i comercialització de medicaments, el valor terapèutic dels quals contribueixi a millorar la salut i el benestar dels pacients. Per altra banda, en un exhaustiu control dels processos tècnics i productius, per tal de garantir productes eficaços, segurs i de màxima qualitat. Tot això es concreta en una oferta de productes i serveis que, gràcies al valor que aporten als nostres *stakeholders*, permet generar un flux adient d'ingressos per mantenir el nivell requerit d'inversions en R+D i en actius industrials, que hauran de garantir la sostenibilitat empresarial.

4.2. La nostra activitat en R+D

La innovació és la raó d'ésser d'ESTEVE, i s'estén a totes les seves activitats des dels seus inicis, ara fa 80 anys. Les investigacions liderades pel seu fundador, el Dr. Antoni Esteve i Subirana, van portar els primers productes propis, la comercialització internacional dels quals va impulsar el creixement sostingut d'ESTEVE, consolidat gràcies a una estratègia innovadora basada en la diversificació dins l'àmbit del medicament.

Un dels punts forts d'aquesta estratègia de diversificació resideix en l'existència de diferents unitats de R+D amb l'objectiu de proveir de productes propis les respectives unitats de negoci i que, en conjunt, conformen una potent plataforma de desenvolupament global de medicaments. ESTEVE disposa d'unitats de R+D especialitzades en les següents àrees:

:: Descobriment i desenvolupament com a medicaments de noves entitats químiques o biològiques.
:: Desenvolupament de formes farmacèutiques innovadores.
:: Desenvolupament de nous processos de fabricació de principis actius farmacèutics.
:: Desenvolupament de medicaments per a ús veterinari.

Globalment, ESTEVE ha destinat a R+D prop de 68 milions d'euros el 2008, amb un equip humà de més de 300 professionals dedicats a la recerca.

4.2.1. Noves entitats químiques o biològiques

La unitat de R+D de noves entitats és la de major volum i juntament amb la d'innovació farmacèutica configuren el gruix de la R+D farmacèutica a la qual ESTEVE hi destina, de forma sostinguda en el temps, entre el 10% i el 12% de les seves vendes en medicaments de prescripció. El conjunt de les seves instal·lacions abasta una superfície superior als 8.000 m² i està dotada amb les tecnologies més avançades.

Els projectes de R+D d'ESTEVE en l'àmbit de noves entitats químiques estan centrats, en les etapes de descobriment, en el tractament del dolor, complementats amb projectes en d'altres àrees terapèutiques amb desenvolupament conjunt amb d'altres companyies. En la taula següent es mostra la cartera de projectes de noves entitats d'ESTEVE.

PORTAFOLI DE PROJECTES DE RECERCA DE NOVES ENTITATS QUÍMIQUES O BIOLÒGIQUES D'ESTEVE

	FASE	**DESCRIPCIÓ**	**INDICACIÓ**	***PARTNER***
Antagonistes Sigma-1	Fase I	Antagonistes selectius Sigma-1	Dolor	Original ESTEVE
Agonistes 5-HT7	Preclínica	Agonistes selectius 5-HT7	Dolor	Original ESTEVE
Antagonistes neutres CB1	Preclínica	Antagonistes neutres CB1 d'acció perifèrica	Síndrome Metabòlica	Original ESTEVE
Surfaxin® (lucinactant)	Registre	Surfactant pulmonar sintètic humanitzat	Síndrome de distrès respiratori del nadó prematur	Discovery Labs (EUA)
Rencarex®	Fase III	Anticòs monoclonal IgG1 híbrid	Adenocarcinoma renal de cèl·lules clares	Wilex (Alemanya)
Rhucin® (rHC1INH)	Fase III	Inhibidor recombinant del complement humà C1	Angioedema hereditari	Pharming (Holanda)

L'excel·lència científica i tècnica dels projectes s'aconsegueix mitjançant la col·laboració activa amb els millors grups externs a cada camp, sigui empreses de base tecnològica, grups acadèmics, institucions de referència, o d'altres companyies farmacèutiques.

Aquesta estratègia de col·laboració activa amb grups externs d'excel·lència està configurant un nou model de recerca en xarxa, que es va iniciar fa uns anys amb un implant al Parc Científic de Barcelona, on ESTEVE disposa de dos laboratoris (un de química i un altre de farmacologia) i un espai d'ús exclusiu a l'animalari. Degut als bons resultats obtinguts, aquesta estratègia s'està consolidant i ampliant a d'altres àmbits.

També s'estan desenvolupant formes de col·laboració innovadores per abordar aliances estratègiques molt ambicioses, com és el cas del projecte HIVACAT (vegeu-ne cas pràctic, pàgina 63).

Un altre exemple n'és la participació en el programa CENIT a través de l'agrupació d'interès econòmic GENIUS PHARMA, on també participen Almirall, Palau Pharma, Crystax, Enantia i Galchimia, i que pretén el desenvolupament a Espanya de nou plataformes tecnològiques rellevants per a la recerca i desenvolupament de medicaments.

ESTEVE també participa activament en la *Innovative Medicines Initiative* (*IMI*), com a companyia que pertany al *European Federation of Pharmaceutical Industries and Associations* (*EFPIA*) en diversos temes dins del programa de treball de la darrera convocatòria de la *IMI* i forma part del *Research Director Group*.

Els projectes on participa ESTEVE dins la primera convocatòria de la *IMI* són els següents:
:: *Expert Systems for in Silico Toxicity Prediction.*
:: *Pain Research.*
:: *European Medicines Research Training Network.*
:: *Pharmaceutical Medicine Training Programme.*

Durant l'any 2008, s'ha produït un altre fet decisiu per consolidar ESTEVE com un node important de les xarxes d'excel·lència en recerca farmacèutica. Es tracta de la incorporació del Dr. Carlos Plata Salamán, que aporta lideratge científic avalat per una àmplia i brillant carrera acadèmica i en la indústria farmacèutica multinacional, a Mèxic, Japó i els Estats Units d'Amèrica.

4.2.2. Desenvolupament de formes farmacèutiques innovadores
La unitat d'Innovació Farmacèutica és responsable de la R+D de desenvolupament de formes farmacèutiques o galèniques innovadores, així com del desenvolupament de productes d'alt valor afegit, en àrees clau per a l'empresa, com ara el suport a la *pipeline* de R+D de noves entitats químiques i de genèrics de valor afegit.

Amb l'objectiu d'establir noves tecnologies de formulació i *drug delivery* per als productes innovadors, aquesta àrea ha seguit desenvolupant, el 2008, noves àrees tecnològiques per a formes sòlides. Aquestes activitats han generat nous drets de propietat industrial.

En aquest sentit, l'àrea d'Innovació Farmacèutica ha establert el 2008 col·laboracions amb empreses i institucions de recerca nacionals i internacionals, en àrees clau per a la caracterització final de productes sòlids formulats amb tècniques analítiques innovadores.

En el darrer any, s'han iniciat 4 nous projectes de R+D i 8 projectes de productes genèrics i innovadors per a Europa i els Estats Units.

Cal destacar també que, durant l'any 2008, s'ha obtingut l'acreditació per part de l'Agència Espanyola del Medicament per a la nova planta farmacèutica pilot situada a Martorelles, amb la qual es culmina el procés d'ampliació d'aquesta unitat, ocupant una superfície total de més de 1.000 m2.

La nova unitat té capacitat per desenvolupar productes innovadors i produir lots per a assajos clínics de formes farmacèutiques sòlides, com ara comprimits, comprimits recoberts, càpsules, i intermedis de formulació com els *pellets* a perfil de dissolució ràpid o modificat. L'àrea analítica està autoritzada per analitzar i alliberar els lots amb un compliment total de les GMP (*Good Manufacturing Practices*).

4.2.3. Desenvolupament de nous processos de fabricació de Principis Actius Farmacèutics

La unitat de desenvolupament de nous processos de fabricació de principis actius farmacèutics es centra en tres àrees: desenvolupament de processos per a productes ESTEVE, desenvolupament de processos per a tercers i processos per al mercat genèric internacional. El darrer any s'ha potenciat el negoci de tercers, alhora que s'ha crescut en noves tecnologies, en inversions i en recursos, cosa que ha incrementat la capacitat de resposta. Així mateix, en l'àmbit de genèrics s'ha donat especial rellevància a l'anticipació en productes amb elevat valor afegit, a l'ús de noves tecnologies i s'han incrementat les aliances i col·laboracions externes.

4.2.4. Desenvolupament de medicaments per a ús veterinari

L'activitat experimental de la R+D Veterinària es desenvolupa fonamentalment a través d'acords de col·laboració amb tercers, tant pel que fa a la realització d'estudis preclínics (metabolisme, biodisponibilitat, tolerància, depleció de residus en carn, ecotoxicitat, etc.) com per a la implementació de protocols d'estudis clínics multicèntrics.

En els darrers anys, aquesta aposta per la innovació ha estat reforçada per una notable internacionalització de la nostra activitat que s'ha traduït en l'obtenció d'autoritzacions de comercialització d'especialitats desenvolupades íntegrament per Esteve Veterinària, (com ara Dinalgen, Otoclean o Danilon), en nombrosos països europeus, i actualment també estan en tràmit a mercats tan exigents com el Japó. La nostra aposta per la innovació ha fructificat també els darrers anys amb la concessió de tres patents i l'inici de la tramitació d'una quarta, a Europa i Estats Units, de productes i formes d'administració de desenvolupament propi.

4.2.5. Investigació amb animals

En l'estudi previ a l'elaboració d'aquesta memòria, dut a terme per conèixer els aspectes que susciten més interès, la recerca amb animals d'experimentació es va mostrar com un aspecte "d'elevat interès" entre les nostres audiències.

Abans de res, cal subratllar la necessitat de realitzar estudis amb animals, previs a l'assaig de medicaments amb persones. Aquests estudis en models animals són indispensables per disposar de suficients dades preclíniques d'eficàcia i seguretat dels medicaments en investigació que justifiquin l'inici de la seva investigació clínica en persones.

ESTEVE té un ferm compromís ètic en matèria de protecció dels animals utilitzats en l'àmbit de la recerca i posa els mitjans necessaris perquè els animals estiguin en les condicions adients que garanteixin el seu benestar, alhora que assegura que el seu sacrifici es realitzi sempre amb mètodes humanitaris.

Per això, compta amb un Comitè Ètic d'Experimentació Animal aprovat pel Departament de Medi Ambient de la Generalitat de Catalunya, que vetlla pel benestar i la salut dels animals utilitzats a tots els procediments experimentals, avaluant la idoneïtat d'aquests, així com la dels mètodes utilitzats per eliminar el malestar dels animals. Addicionalment, tots els assajos amb animals són comunicats al Departament d'Agricultura de la Generalitat i complim amb la legislació vigent en aquesta matèria[4].

Pel que fa als assajos clínics amb animals, necessaris per a l'aprovació de medicaments d'ús veterinari, ESTEVE compleix també la normativa vigent i sotmet a aprovació prèvia de l'Agència Espanyola del Medicament i Productes Sanitaris tots els estudis d'aquest tipus.

[4] *Reial Decret 1201/2005, de 10 d'octubre, sobre protecció dels animals utilitzats per a experimentació i altres finalitats científiques; Llei 32/2007, de 7 de novembre, per a la cura dels animals, en la seva explotació, transport, experimentació i sacrifici; i Llei 5/1995 del 21 de juny i Decret 214/1997 del 30 de juliol de "Protecció dels animals utilitzats per a experimentació animal i per altres finalitats científiques" de la Generalitat de Catalunya.*

4.3. Internacionalització d'ESTEVE el 2008

Durant l'any 2008 ESTEVE ha seguit augmentant la seva activitat internacional a través de:

:: Major presència a Turquia, a través de la filial Pensa Ilaç, que ja compta amb un equip de 69 col·laboradors (estructura central més equip comercial). Durant 2008, s'han llençat 3 nous productes.

:: Pensa Pharma també s'estableix a través d'una nova seu a Suècia. Així mateix, incrementa la seva activitat a Itàlia i Portugal.

:: La nova planta de producció química EHP a la Xina segueix el seu procés de construcció. Està previst iniciar la producció durant l'any 2009.

:: L'any 2008 ESTEVE ha actualitzat la seva Política de Qualitat Farma a nivell internacional, garantint d'aquesta manera que les directrius de qualitat regeixin d'igual forma a tots els països on operen les empreses del Grup.

:: Pel que fa a la internacionalització de l'equip humà, per tal d'assegurar l'homogeneïtzació dels processos i dels estàndards de qualitat, prevenció i medi ambient a totes les plantes productives de l'activitat química, es fomenten els intercanvis de professionals a nivell internacional.

:: Pel que fa a la R+D, els nous medicaments es desenvolupen amb una perspectiva internacional, de tal forma que puguin ser accessibles a tots els països d'arreu del món. Un dels indicadors de la internacionalització de la R+D és l'amplitud de l'extensió internacional de les diferents patents que protegeixen les diferents invencions.

4.4. Relacions amb els clients

4.4.1. Salut i seguretat dels clients

La indústria química-farmacèutica forma part d'un sector molt regulat arreu del món. Això implica que totes les activitats i processos empresarials estiguin constantment sotmesos a auditories internes i externes i a revisions molt estrictes per garantir que els productes i serveis siguin eficaços, totalment segurs, respectuosos amb l'entorn i d'una excel·lent qualitat.

Els nostres clients de l'activitat química (a través d'Esteve Química) són principalment empreses intermediàries o laboratoris farmacèutics que transformaran el producte rebut en medicament, mentre que els clients finals de l'activitat farmacèutica són els pacients o consumidors, que rebran el nostre producte fonamentalment a través de la prescripció mèdica.

Compliment de bones pràctiques en els àmbits químic i farmacèutic

Cada etapa del cicle de la vida del producte, des de la fase de desenvolupament a la de comercialització, està subjecte a normatives estrictes que vetllen per la salut i seguretat del pacient. Així doncs, les fases d'investigació clínica estan subjectes a les *GLP* (*Good Laboratory Practices*) i a les *GCP* (*Good Clinical Practices*). En l'etapa de fabricació i escalats, les *GMP* (*Good Manufacturing Practices*) estableixen els sistemes de producció i control que cal seguir per assegurar la qualitat dels productes fabricats i, per tant, la seguretat del pacient. Durant la fase de desenvolupament i registre dels medicaments, es duen a terme estudis que tenen per objectiu assegurar l'eficàcia, seguretat i estabilitat del producte. En l'àmbit estatal, la llei del medicament (Llei de Garantia d'ús racional dels medicaments 29/2006) també regeix els requisits que han de complir els laboratoris farmacèutics en matèria de qualitat, seguretat i eficàcia dels medicaments.

Garantia de qualitat en els àmbits químic i farmacèutic

Les Autoritats Sanitàries aproven el producte en base a la documentació que se'ls proporciona al respecte. El Sistema de Qualitat té elements diversos de control que asseguren la qualitat dels processos i els productes. Entre ells, destaquen els controls que realitzem als materials de partida abans de la seva utilització; els controls de qualitat de producte intermedi i acabat; l'homologació dels nostres proveïdors; la formació continuada dels nostres col·laboradors; el sistema de documentació que permet establir els procediments a seguir en les diferents activitats desenvolupades alhora que documenta i traça les operacions efectuades; el programa d'autoinspeccions als diferents departaments implicats en la producció i control per verificar el grau de compliment en matèria de *GMP*s i les inspeccions periòdiques per part de les Autoritats Sanitàries, dels mercats als quals estem venent.

El Sistema de Garantia de Qualitat també disposa de: un sistema de control que ens permet traçar i investigar les causes i l'afectació d'un producte en cas de produir-se desviacions en els processos de fabricació o control respecte el que hi ha establert; un sistema de reclamacions que permet atendre les queixes que per motius de qualitat ens poden fer arribar els nostres clients i estudiar-ne les causes; i un sistema de retirada del mercat del producte que s'aplica en cas d'existir un defecte en un medicament.

En l'àmbit farmacèutic, el 2008 es va aprovar una nova Política de Qualitat, l'objectiu de la qual és fixar els requisits que s'han de complir en matèria de qualitat per part de les diferents companyies del Grup que, arran de la internacionalització, comercialitzen productes a diferents països. El compromís és complir amb els estàndards

de qualitat fixats per les normatives i directrius internacionals així com assegurar el compliment de les diferents regulacions locals al respecte.

Esteve Química, per la seva part, ha desenvolupat la seva Política de Qualitat i ha creat la figura del *Quality Compliance Director*, responsable de la qualitat de totes les plantes de la companyia (Celrà, Banyeres, Barcelona, Naucalpan, Jiutepec, ZHP i EHP). Simultàniament s'ha creat una unitat especialitzada (*Global Quality Assurance*) per donar suport als sistemes de qualitat de les diferents plantes d'Esteve Química. L'objectiu és unificar criteris per aconseguir un únic estàndard de qualitat dins d'Esteve Química i treballar en l'adequació de noves pautes d'actuació regulatòria per part de les autoritats o els clients.

Informació del producte

Dins de la legislació que s'aplica als medicaments, també es regula quina és la informació que han d'incorporar els materials impresos que acompanyen els medicaments, com ara les etiquetes, prospectes o estoigs.

El 100% de la informació de l'etiquetatge dels medicaments està aprovada per l'Agència Espanyola del Medicament i Productes Sanitaris (AEMPS)[5].

Addicionalment, tots els anuncis publicitaris de medicaments han d'estar autoritzats pel Ministeri de Sanitat i Consum, i la informació dirigida als professionals de la salut ha d'estar notificada a la Generalitat de Catalunya.

Els nostres delegats en l'àmbit farmacèutic informen periòdicament els professionals sanitaris (metges, farmacèutics i veterinaris) sobre les característiques del producte, estudis recents, noves indicacions, etc.

A més, disposem d'un servei a través del Web on presentem informació dels nostres medicaments (fitxa tècnica i prospecte); i d'un servei d'atenció al client, tant *on-line* com per via telefònica.

Pràcticament totes les nostres especialitats farmacèutiques ja han incorporat el codi Braille. A mida que es realitzen canvis o adaptacions en el *packaging*, tots els nous productes es van adaptant a aquest codi necessari per al col·lectiu de persones invidents.

[5] *Llei 29/2006, de 26 de juliol, de Garanties i Ús Racional dels Medicaments, i els Reial Decrets 1345/2007, d' 11 d' octubre d' Autorització i Registre de Medicaments, i el 1416/1994, de 25 de juny, pel qual es Regula la Publicitat dels Medicaments d'Ús Humà.*

Dins l'àmbit químic, tant l'equip comercial com el tècnic faciliten tota la informació que necessita el client a través de diversos canals de comunicació, especialment les reunions presencials.

Farmacovigilància

La seguretat és un dels eixos principals del procés de recerca i desenvolupament de medicaments, que està present des de les primeres fases preclíniques, molt abans d'arribar a l'etapa d'assajos clínics. La vigilància de la seguretat dels medicaments, anomenada farmacovigilància, arrenca al començament de la investigació clínica i es manté mentre el medicament està disponible al mercat.

L'objectiu final de la farmacovigilància és la protecció dels pacients, cosa que implica una monitorització continuada de la seguretat del medicament, de forma que es pugui detectar ràpidament l'aparició de noves dades de seguretat.

Així, els nostres delegats en l'àmbit farmacèutic i veterinari reben formació periòdica en matèria de farmacovigilància, encaminada a promoure la recollida de noves dades de seguretat dels productes entre els professionals sanitaris amb els quals estan en contacte. El control del compliment de la legislació vigent en farmacovigilància, juntament amb l'elevat estàndard de qualitat d'ESTEVE, s'aconsegueix mitjançant una sèrie d'informes anuals, trimestrals, *ad hoc* i auditories.

4.4.2. Atenció al client i grau de satisfacció

La millora contínua és un dels nostres objectius, per això en diverses de les nostres unitats de negoci s'han establert enquestes periòdiques per tal de conèixer i valorar el grau de satisfacció dels nostres clients i identificar i prioritzar conjuntament les nostres àrees de millora.

Satisfacció dels clients en l'àmbit farmacèutic: salut humana

En els estudis realitzats es pot percebre la nostra capacitat de compromís, i el rigor i afany per millorar com a objectius principals d'ESTEVE, orientant les nostres polítiques a enfortir aquest posicionament.

A PharmaDose, una de les unitats de negoci d'ESTEVE, els clients del qual són d'altres empreses farmacèutiques, es realitza una enquesta biennal als principals clients. Aquest enquesta inclou aspectes com ara: qualitat i puntualitat en la documentació facilitada; avaluació de les reunions amb els clients (utilitat, grau d'implantació dels acords...); actitud dels col·laboradors d'ESTEVE (capacitat de resolució de pro-

blemes, amabilitat...) i les tasques dels departaments de Qualitat i Producció davant del client. El resultat global obtingut és de 5,3 sobre 6, i cap apartat amb una nota inferior a 4,3.

Satisfacció dels clients en l'àmbit farmacèutic: salut animal

L'enquesta anual realitzada per la divisió Veterinària d'ESTEVE a finals de 2008 destaca, com aspectes més rellevants, la relació comercial (amb bones relacions humanes, bon servei, rapidesa, efectivitat i proximitat), el producte (bona qualitat, bon suport tècnic, fiabilitat i oferta adient de nous productes) i el preu (bona relació qualitat/preu).

Satisfacció dels clients en l'àmbit químic

El fet de tenir una cartera de clients relativament reduïda permet fer reunions periòdiques personalitzades amb els nostres clients. En aquestes trobades, que constitueixen una gran oportunitat, els clients poden manifestar les seves inquietuds i, posteriorment, establim conjuntament els punts de millora.

Addicionalment, a Esteve Química, també es duen a terme enquestes de satisfacció del client. Els resultats dels indicadors (que estan establerts en el Manual de Qualitat i inclouen aspectes com ara: la puntualitat en el lliurament, el nombre de devolucions, etc.), es revisen anualment i serveixen de base per a les accions correctores pertinents.

Serveis de formació dirigida als professionals de la salut

Desenvolupem un gran nombre d'activitats formatives que tenen com objectiu oferir als nostres clients un servei de qualitat, acreditat, continuat i àmpliament reconegut pels nostres associats.

En salut humana, podem destacar el programa de formació Post-Grau ESTEVE, a través del qual facilitem als professionals de la salut cursos acreditats perquè complementin la seva formació. També facilitem l'accés dels nostres clients a congressos, simposis o d'altres reunions de caràcter científic per posar a la seva disposició les darreres novetats, tendències o avenços científics.

Durant el 2008, les diferents unitats d'ESTEVE han organitzat un total de 115 cursos i seminaris, i han facilitat l'accés a reunions de caràcter científic a un total de 32.474 professionals de la salut humana (metges i farmacèutics) i de la salut veterinària.

Mereixen especial esment els següents esdeveniments:

PRINCIPALS ESDEVENIMENTS FORMATIUS 2008

METGES / FARMACÈUTICS (PRESENCIAL)

- REUNIONS SOBRE "INSOMNI: CAUSES I TRACTAMENTS"
- II JORNADES INTERNACIONALS ESTEVE EN DERMATOLOGIA PEDIÀTRICA
- II SIMPOSI ESTEVE EN SALUT DE LA DONA. PRESENT I FUTUR EN LA MENOPAUSA
- XERRADES SOBRE "EL PAPER DEL FARMACÈUTIC EN LA NOVA ERA DE LA REHIDRATACIÓ ORAL"
- VIII SIMPOSI ESTEVE D'AVENÇOS EN VACUNES
- SIMPOSI INTERNACIONAL ESTEVE EN ANALGÈSIA
- SIMPOSI INTERNACIONAL ESTEVE EN CARDIOLOGIA

METGES / FARMACÈUTICS *(ON-LINE)*

- PROGRAMA D'APROXIMACIÓ AL DIAGNÒSTIC PER LA IMATGE EN PATOLOGIA TORÀCICA
- ELECTROCARDIOGRAFIA ELEMENTAL
- EL PACIENT AMB DOLOR CRÒNIC. APROXIMACIÓ MULTIDISCIPLINAR I EINES ASSISTENCIALS PER A UN ABORDATGE PERSONALITZAT

VETERINARIS (PRESENCIAL)

- II JORNADES TÈCNIQUES SOBRE "COM TRACTO EL MEU PACIENT AMB CÀNCER?" I "REHABILITACIÓ I FISIOTERÀPIA CANINA"
- CONFERÈNCIA SOBRE LA SÍNDROME DE CUSHING

4.4.3. Codis de bones pràctiques i sancions comercials

El 2008, ESTEVE ha seguit participant activament en el procés d'actualització del Codi Espanyol de Bones Pràctiques de Promoció de Medicaments i d'Interrelació de la Indústria Farmacèutica amb els Professionals Sanitaris i en l'elaboració, per primer cop, d'un Codi Espanyol de Bones Pràctiques d'Interrelació de la Indústria Farmacèutica amb les Organitzacions de Pacients, ambdós elaborats per *Farmaindustria*, organització patronal del sector farmacèutic.

El Departament de Qualitat Comercial farmacèutica d'ESTEVE té la missió de vetllar pel compliment d'aquests dos nous codis i assegurar que la informació que s'ofereix als professionals sanitaris és completa, immediata i certa, amb la finalitat de garantir la protecció i millora de la salut pública. Durant l'any 2008 s'ha lliurat un exemplar d'aquests nous codis a tots els col·laboradors que visiten professionals de la salut (metges i farmacèutics), s'han dut a terme 2 sessions formatives (el juliol i desembre), i també s'ha format específicament totes les persones de nova incorporació.

No s'ha tingut coneixement de cap incidència ni reclamació per incompliment de lleis, regulacions o codis voluntaris relatius a la salut i seguretat dels productes durant el seu cicle de vida, ni a la informació i etiquetat dels productes, ni en relació amb la privacitat i/o fuga de dades personals.

Tampoc no s'ha conegut cap cas de denúncia o sanció respecte a pràctiques monopolístiques i contra la lliure competència. Així com tampoc respecte a cap incompliment de les regulacions de màrqueting, publicitat, promoció i patrocini.

4.5. Gestió de riscos

A ESTEVE entenem que per garantir la nostra sostenibilitat és imprescindible un procés permanent i continuat d'anàlisi de riscos del Grup, així com l'aplicació de mesures orientades a la seva reducció.

Durant l'any 2008 s'han actualitzat i ampliat diferents apartats del mapa de riscos d'ESTEVE. Concretament s'ha actualitzat el possible impacte dels factors associats al context de crisi financera i econòmica internacional, així com les possibles conseqüències per a l'empresa i ja s'han implantat, de forma pro-activa, diferents mesures orientades a mitigar els seus possibles efectes. I d'altra banda, s'ha iniciat l'avaluació de riscos de filials de recent incorporació al Grup. Addicionalment, s'han iniciat projectes i implantat mesures orientades a actuar i mitigar els riscos identificats.

A ESTEVE hem estat capaços d'establir un notable nombre d'aliances i acords comercials...

4.6. Socis estratègics

Al llarg de la nostra història, a ESTEVE hem estat capaços d'establir un notable nombre d'aliances i acords comercials que ens han permès disposar d'un portafoli de productes equilibrat i altament competitiu, a més de crear una sèrie d'unitats estratègiques de negoci en les àrees terapèutiques més actives del mercat.

Això es posa de manifest a través d'acords estratègics de llicència amb les principals companyies multinacionals, del codesenvolupament de nous medicaments amb empreses de biotecnologia, i de la producció i comercialització tant de principis actius farmacèutics com de productes farmacèutics per a ús humà i veterinari arreu del món.

ESTEVE compta amb 87 acords de llicència que inclouen fins a 90 productes llicenciats. La gran majoria d'empreses llicenciadores mantenen la col·laboració amb ESTEVE des de fa molts anys, de manera que han estat molts els medicaments comercialitzats a través d'aquesta fórmula.

La nostra aposta per una col·laboració transparent i compromesa amb els nostres interlocutors (clients, proveïdors i socis) ens ha portat a construir projectes empresarials ambiciosos amb la fórmula de *joint-ventures*:

ALIANCES ESTRATÈGIQUES		
ISDIN	ENTRE EL GRUP PUIG I ESTEVE. ACTIVITAT EN EL SEGMENT DE LA DERMOFARMÀCIA	50% ESTEVE + 50% PUIG
ZHEJIANG HUAYI PHARMACEUTICAL (ZHP)	AMBDUES JV ES VAN ESTABLIR AMB EL GRUP HUADONG MEDICINE, UN DELS LÍDERS DEL SEU SECTOR A LA XINA	61% ESTEVE + 39% GRUP HUADONG MEDICINE
ESTEVE HUAYI PHARMACEUTICAL (EHP)		61% ESTEVE + 39% GRUP HUADONG MEDICINE
ESTEVE TEIJIN HEALTHCARE (ETH)	ALIANÇA AMB TEIJIN PHARMA (JAPÓ), CONSTITUÏDA A PRINCIPIS DE 2009. TERÀPIES RESPIRATÒRIES DOMICILIÀRIES	50% ESTEVE + 50% TEIJIN PHARMA

4.7. Relacions amb els proveïdors

De la mateixa manera que hem diferenciat els nostres clients en funció de les nostres dues principals activitats, la farmacèutica i la química, els proveïdors significatius per a la nostra activitat també estan distribuïts en aquests dos àmbits i són molt diferents entre si.

Independentment que el proveïdor sigui de l'àmbit químic o farmacèutic, el procés de selecció està sistematitzat i, dins de l'anàlisi de riscos del proveïdor, s'afavoreix aquells proveïdors que compten amb processos de gestió certificats com ara el de Gestió de la Qualitat (ISO 9001), el de Medi Ambient (ISO 14001) o el de Gestió de la Prevenció de Riscos Laborals (OHSAS 18001).

En l'àmbit farmacèutic, la majoria d'inversions i projectes que gestionem directament estan dissenyats i executats per proveïdors espanyols o bé de països membres de la Unió Europea, per la qual cosa el risc associat als Drets Humans es considera inexistent. A tots ells s'apliquen totes les normatives i requeriments legals previstos dins el marc de la Unió Europea. Els requeriments legals formen part dels diferents contractes que s'estableixen per al seu desenvolupament. El compliment correcte de tots els requeriments està supervisat des de la fase de disseny del projecte fins la seva finalització, i en cada cas s'avalua el compliment de la normativa vigent.

Concretament, dins l'àmbit farmacèutic referent als equips productius i material de condicionament, el 100% dels proveïdors pertanyen a la Unió Europea. Mentre que en relació a les matèries primeres, aproximadament el 70% dels proveïdors pertanyen a la Unió Europea, el 93% a països membres de l'OCDE, i només el 7% provenen d'altres països.

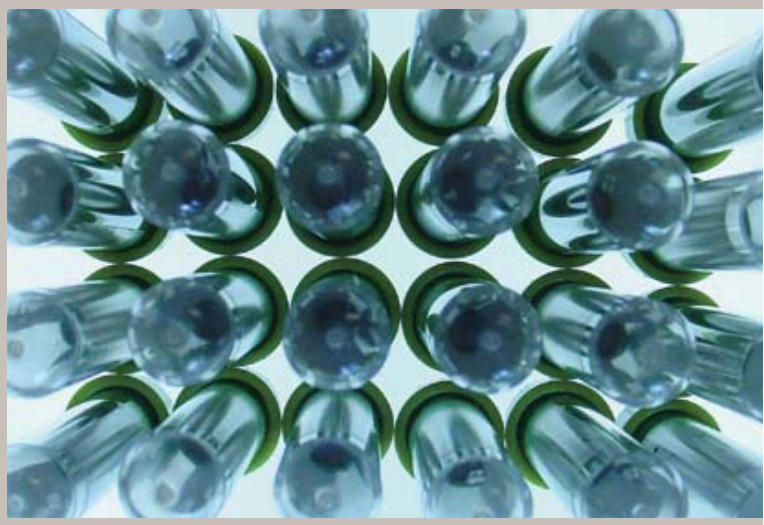

En relació amb aquest 7% dels proveïdors, les seves plantes són auditades periòdicament per ESTEVE (aproximadament cada 3 anys), assegurant així el compliment estricte de la normativa de producció farmacèutica (*GMP*'s), que inclou un apartat específicament destinat a la Gestió dels Recursos Humans.

Pel que fa a l'activitat química, tant per als principis actius farmacèutics com per a la resta de matèries primeres i materials, es duu a terme un profund seguiment del compliment dels requisits de qualitat. En les homologacions dels diferents proveïdors de principis actius, la normativa de *GMP* (*Good Manufacturing Practices*) és de compliment obligat per al mercat de la UE i FDA (*Food & Drug Administration-EEUU*) per als Estats Units. Regularment s'audita una part dels proveïdors (en funció de criteris com ara: nombre de reclamacions, volum de compres, importància dels productes...). Addicionalment, l'informe d'auditoria permet conèixer si l'empresa està adherida al Pacte Mundial de les Nacions Unides.

4.8. Relacions amb els governs, administracions i institucions públiques

ESTEVE sempre ha tingut com a prioritat la comunicació i col·laboració amb els governs (central, autonòmics i locals), a través dels seus serveis de salut, societats científiques i corporacions mèdiques i farmacèutiques, amb la finalitat de desenvolupar projectes que facilitin la relació dels professionals de la salut amb els pacients, cosa que redunda en una millora de l'atenció que reben.

ESTEVE disposa d'un Departament de Relacions Institucionals, els membres del qual tenen com objectiu principal mantenir un diàleg obert i constant amb l'Administració Pública (central i autonòmiques). Aquest departament constitueix una àrea estratègica de la companyia, de suport i servei a l'organització, respecte a les polítiques de relació amb les institucions i de comunicació, mitjançant el desenvolupament constant de les relacions institucionals amb autoritats i organismes de l'administració central i autonòmics, entitats corporatives professionals, universitats, societats científiques sanitàries i associacions de pacients.

Les opinions de l'empresa es canalitzen a través de la participació en aquestes entitats, especialment, en *Farmaindustria*, patronal espanyola del sector farmacèutic, de la qual Antoni Esteve (President del Grup) fou president fins l'octubre de 2008.

ESTEVE es proposa ser soci o *partner* amb les Administracions per tal d'assolir els reptes estratègics del país en industrialització, ocupació i innovació. A més, l'empresa està altament compromesa amb la sostenibilitat del sistema social i sanitari espanyol.

4.9. Cas pràctic

HIVACAT: ESTEVE i IrsiCaixa sumen esforços en el desenvolupament d'una vacuna contra el VIH

Un dels projectes de futur més emblemàtics d'ESTEVE és, sens dubte, el projecte HIVACAT. A finals de 2008, ESTEVE i l'Institut de Recerca de la SIDA IrsiCaixa, impulsat per l'Obra Social de "la Caixa" i el Departament de Salut de la Generalitat de Catalunya, van signar un acord de col·laboració mitjançant el qual ESTEVE s'incorporava al programa de recerca.

Aquesta iniciativa, sense precedents a Espanya i que situa el nostre país a la primera línia internacional de la recerca desenvolupada en aquest àmbit, neix de dos centres consolidats de recerca sobre la SIDA: l'Institut de Recerca de la SIDA IrsiCaixa a l'Hospital "Germans Trias i Pujol" de Badalona, i el Servei de Malalties Infeccioses i SIDA de l'Hospital Clínic de Barcelona.

Aquest projecte va rebre un nou impuls gràcies a la col·laboració d'ESTEVE, que invertirà 6 milions d'euros durant els propers 4 anys. La intervenció d'ESTEVE en el procés de recerca s'iniciarà quan s'hagi arribat a la fase de prova de la vacuna en persones, i assumirà el desenvolupament clínic posterior fins la seva comercialització. Aquest conveni suposa la primera experiència significativa de col·laboració en aquest àmbit entre administració, investigadors i empresa.

Actualment, més de 33 milions de persones arreu del món estan infectades pel virus del VIH i cada any es produeixen 2,5 milions de nous casos. Durant l'any 2007 es van produir 2 milions de morts a causa de la SIDA a nivell mundial. A Espanya, des del començament de l'epidèmia, s'han registrat 74.885 casos de SIDA -1.464 el 2007- i actualment el nostre país segueix sent un dels que té una incidència de casos de SIDA més gran arreu d'Europa.

Durant els darrers 25 anys s'han assolit importants avenços en el control de la infecció del virus VIH gràcies als tractaments antiretrovirals. Tot i que aquests fàrmacs no eradiquen la infecció, el seu cost és elevat, no estan exempts d'efectes secundaris i són difícilment accessibles per a gran part de la població mundial. Per tot això, actualment un dels grans reptes científics i socials és obtenir una vacuna que sigui efectiva contra el virus del VIH.

4.10. Balanç objectius 2008/Presentació objectius 2009

Els principals objectius econòmics per a l'any 2009 es basen en el pressupost estimat que detallem a continuació.

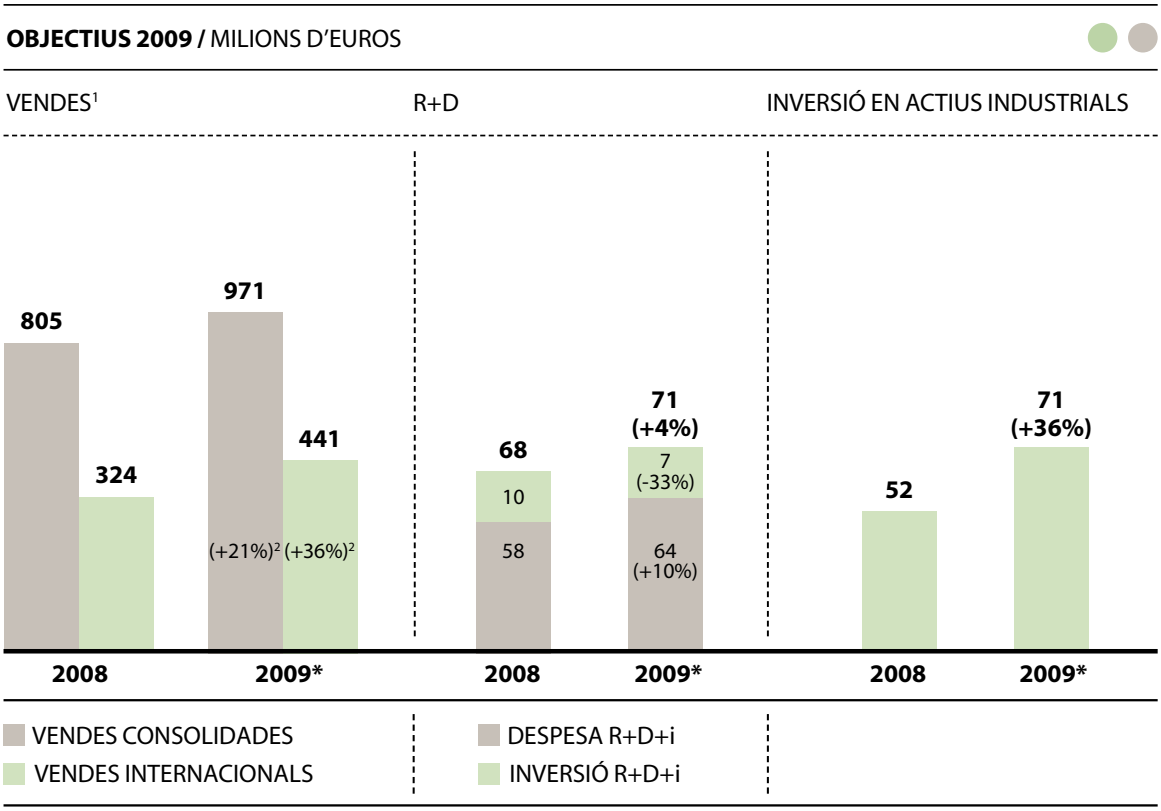

Els objectius en termes corporatius emanen de la nostra visió ESTEVE 2015 que s'ha convertit en el nostre far guia. Aquesta visió es tradueix en 4 grans objectius:

:: **Persones**: Mantenir i desenvolupar un equip humà i professional excel·lent.

:: **Innovació**: Assegurar un flux d'inversió en innovació constant que ens permeti aportar noves solucions en forma de medicaments, processos o serveis.

:: **Internacionalització**: Seguir potenciant la nostra activitat internacional de forma que el 2015 dues terceres parts del total de les vendes procedeixin de l'activitat internacional.

:: **Interès**: Entès com la capacitat de generar la necessària sostenibilitat econòmica i financera del Grup.

[1] Inclou el 50% d'ISDIN.
[2] Creixement orgànic (vendes pròpies) i inorgànic (a través d'altres empreses).
** Les xifres pel 2009 són estimades.*

Àmbit Social

Àmbit Social

5. Àmbit social intern

5.1. Model de gestió

El compromís d'ESTEVE amb el desenvolupament del seu capital humà és un valor que la companyia explicita en les Senyes d'Identitat i que es materialitza en les polítiques de gestió, encaminades a la formació i desenvolupament professional i personal dels col·laboradors. En aquest context, es fa especial èmfasi en totes aquelles accions encaminades a fomentar el creixement dels nostres professionals a través de la gestió participativa i transparent, l'estímul per assumir noves responsabilitats i el treball en equip. Per fer això possible, cal cuidar l'entorn en el que els nostres col·laboradors realitzen les seves tasques, és per això que una altra prioritat de gestió és mantenir un bon clima laboral i millorar dia a dia les condicions de treball pel que fa a mesures de conciliació vida personal / vida laboral, beneficis socials i prevenció de riscos laborals.

A més, els valors d'ESTEVE impliquen el més rigorós respecte envers els drets humans a totes i cadascuna de les activitats del Grup a nivell internacional. Per tal de poder comprovar que aquests valors es transmetien i s'aplicaven de forma estricta a totes les filials, es van incloure aquests aspectes dins l'estudi del mapa de riscos d'ESTEVE, i el resultat ha estat que no s'han detectat riscos vinculats als Drets Humans, i que es respecten les llibertats d'associació i d'acolliment a convenis que preveuen les legislacions laborals de cada país on es desenvolupa una activitat.

5.2. Indicadors bàsics de l'equip humà

5.2.1. Distribució dels col·laboradors per països

L'expansió internacional d'ESTEVE, amb la incorporació al Grup d'empreses a Turquia i Suècia, la posta en marxa de la producció de la nova planta de Jiutepec (Mèxic) i la consolidació de l'activitat a Espanya i Portugal, han derivat el 2008 en un augment del 10% del nombre de col·laboradors respecte l'any 2007, així com en una diversitat més gran de les seves nacionalitats.

DISTRIBUCIÓ DELS COL·LABORADORS PER PAÏSOS

NOMBRE D'EMPLEATS	2006	2007	2008
ESPANYA	1.894	1.997	2.127
PORTUGAL	21	19	54
ITÀLIA	10	22	20
MÈXIC	98	116	134
XINA	261	258[6]	256[6]
TURQUIA	N.A.	N.A.	69
ALTRES (SUÈCIA, ALEMANYA I EUA)	N.A.	6	7
TOTAL	**2.284**	**2.418[7]**	**2.667[7]**

5.2.2. Distribució dels col·laboradors per gènere i edat

DISTRIBUCIÓ DE L'EQUIP HUMÀ PER GÈNERE

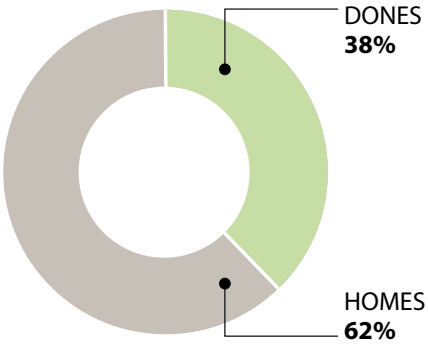

DISTRIBUCIÓ DE L'EQUIP HUMÀ PER TRAMS D'EDAT

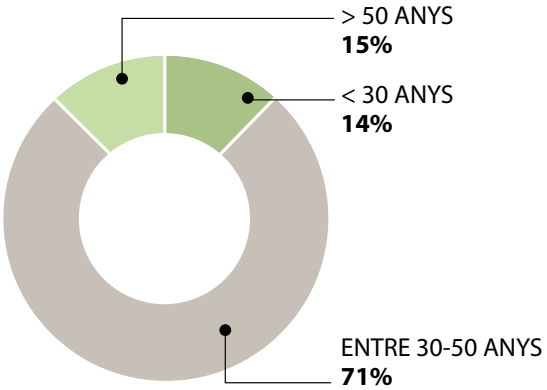

[6] *No inclou les persones que estan treballant en la posta en marxa de la segona planta d'*ESTEVE *a la Xina (*EHP*), doncs les dades d'aquesta planta no estan incloses en aquesta memòria perquè encara no està operativa.*
[7] *No inclou l'equip humà d'*ISDIN*, doncs aquesta empresa té una gestió de Recursos Humans independent de la d'*ESTEVE*.*

5.2.3. Rotació mitjana*

La rotació mitjana s'està mantenint en el mateix ordre de magnitud que els anys anteriors, i és superior a la mitjana als països on ESTEVE està iniciant la seva activitat. En la distribució per edats, destaca la rotació en el segment de menors de 30 anys (16,6%) i per gènere sent la rotació en dones lleugerament inferior a la mitja (6,1%) i en homes lleugerament superior (9,1%).

5.3. Polítiques de diversitat, igualtat i no discriminació

La igualtat d'oportunitats i el respecte a la diversitat són inherents als nostres valors i les actuacions en matèria de recursos humans així ho confirmen.

A ESTEVE es potencien la igualtat d'oportunitats i la no discriminació per motius de gènere en les polítiques de recursos humans referents a selecció, formació i promoció. A més, la igualtat en els aspectes retributius és total. No s'ha rebut cap denúncia, ni ha hagut cap incident per aquest motiu en cap de les empreses del Grup.

S'han implantat mesures de conciliació vida familiar/vida professional i permisos retribuïts amb l'objectiu que els treballadors puguin desenvolupar la seva carrera professional en les mateixes condicions, independentment de la seva situació familiar.

Durant l'any 2008 s'ha seguit participant en el Fòrum Igualem!. Aquest fòrum es va iniciar arran d'un projecte EQUAL de l'Ajuntament de Girona amb la finalitat d'editar una Guia de Bones Pràctiques per a la Igualtat d'Oportunitats entre homes i dones en les empreses. Un cop finalitzat aquest projecte a finals de 2007, la Cambra de Comerç de Girona va considerar interessant subvencionar la continuïtat del Fòrum durant el 2008 perquè les empreses tinguessin un espai on compartir i debatre bones pràctiques en l'àmbit de les polítiques d'igualtat. Concretament, durant aquest últim

**Càlcul de rotació mitjana: nº de baixes anuals/equip humà a 31/12/2008 x 100.*

any s'ha estat treballant la determinació d'indicadors per poder fer un seguiment de l'impacte en l'organització de les bones pràctiques implantades. En aquest context, tant des de l'Ajuntament de Girona com des de la Cambra de Comerç de Girona, es va mostrar especial interès en la participació d'ESTEVE en el projecte, pel fet de ser una de les empreses locals amb millors pràctiques en matèria de conciliació vida familiar/vida professional.

En referència a les diferents nacionalitats, els càrrecs de responsabilitat de les diverses empreses del Grup estan ocupats majoritàriament per persones procedents del país on es realitza l'activitat. De fet, a tots els països la proporció d'alts directius procedents del mateix país és del 100%, excepte en el cas de les plantes productives de la Xina (9 directors xinesos i 1 espanyol) i Mèxic (5 directors mexicans i 3 espanyols). En aquestes plantes productives s'ha volgut garantir la transferència de coneixements, l'experiència i l'estil de gestió d'ESTEVE.

DIVERSITAT EN ELS EQUIPS DE DIRECCIÓ

DISTRIBUCIÓ PER GÈNERE

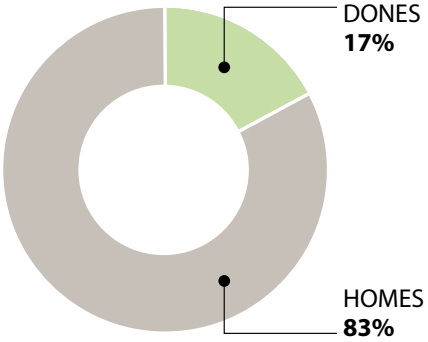

DISTRIBUCIÓ PER EDATS

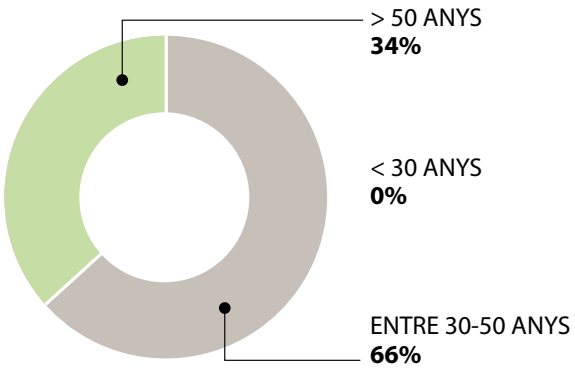

5.4. Desenvolupament professional a ESTEVE

La formació i el desenvolupament professional és un dels punts forts de la política de Recursos Humans d'ESTEVE, doncs entenem que en el nostre sector fer una bona gestió del coneixement és decisiu per poder convertir el talent dels nostres treballadors en un increment del valor afegit dels productes i serveis que oferim als nostres clients.

5.4.1. La formació professional com a eina per a la innovació i la internacionalització

La innovació dels nostres productes i serveis, així com l'intens procés de la internacionalització que duem a terme, requereix la renovació contínua de coneixements i habilitats per part dels nostres col·laboradors.

Un intens programa formatiu ens ha dut els tres darrers anys a un ràtio d'hores de formació per col·laborador superior a les 50 hores/any.

El total d'hores de formació impartides en les diferents empreses del Grup ha augmentat respecte a l'any anterior (130.894 hores el 2008[8], respecte a 130.248 hores el 2007, un 0,5 % d'increment). El percentatge de persones formades es manté per sobre del 95%. Les dades mostrades s'obtenen de les dades de tot el Grup, excepte de les filials d'incorporació més recent.

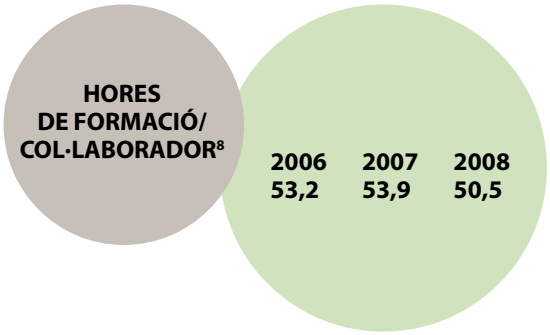

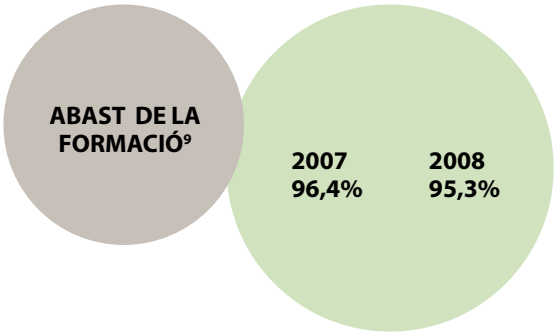

Paral·lelament a l'esforç per mantenir la quantitat i la qualitat en la formació contínua, la voluntat de vetllar per l'aprenentatge permanent de les persones es reflecteix en accions com ara el Projecte Oz.

[8] *No incloses les filials d'incorporació més recent al Grup, és a dir, Suècia, EUA, Alemanya i Turquia.*
[9] *Percentatge de persones que durant un any han assistit com a mínim a un curs o seminari. No incloses les filials d'incorporació més recent al Grup, és a dir, Suècia, EUA, Alemanya i Turquia.*

Projecte Oz, període 2003-2008

588 participants

Cursos realitzats: idiomes, informàtica, màsters, llicenciatures, monogràfics, etc.

Descripció del programa: el Projecte Oz, ofereix a tots els col·laboradors d'ESTEVE a Espanya la possibilitat de realitzar cursos i/o estudis universitaris relacionats amb l'activitat d'algun dels departaments de l'organització, a través d'Internet. L'empresa es fa càrrec del cost d'aquests cursos i les persones poden escollir la temàtica dels estudis, encara que no estiguin directament relacionats amb el seu lloc de treball actual, amb el compromís de finalitzar-los de manera satisfactòria.

La innovació dels nostres productes i serveis, així com l'intens procés de la internacionalització que duem a terme, requereix la renovació contínua de coneixements i habilitats per part dels nostres col·laboradors

5.4.2. Desenvolupament i carrera professional

Una altra de les nostres preocupacions és el desenvolupament professional de les persones i, en aquest sentit, es duen a terme accions encaminades a que els col·laboradors se sentin partícips del creixement de la companyia. En la mesura que sigui possible, es dóna prioritat a la promoció interna quan existeixen vacants a llocs de responsabilitat, entenent per promoció també els canvis de lloc de treball a nivell horitzontal, que suposen un enriquiment en adquisició de coneixements i habilitats per a la persona que canvia de lloc. De la mateixa manera, ja fa temps que es fomenta la participació dels col·laboradors en equips de projecte i en grups de millora, doncs entenem que així les persones adquireixen una visió global del funcionament de la companyia, alhora que poden aportar el seu talent a la resolució de problemàtiques puntuals.

A més, som conscients del paper clau que els directius i caps exerceixen dins l'organització. D'ells depèn la transmissió dels valors d'ESTEVE als col·laboradors, així com l'impuls perquè els objectius i plans estratègics de cada negoci es facin realitat. És per aquest motiu que durant l'any 2008 s'han seguit fomentant els programes i accions encaminades a desenvolupar les habilitats directives d'aquest col·lectiu perquè puguin ajudar a els seus col·laboradors a desenvolupar llurs potencialitats.

NOM DEL PROGRAMA / DATA INICI	COL·LECTIU I OBJECTIUS DE LA FORMACIÓ
PROGRAMA DE DESENVOLUPAMENT DEL *LIDER COACH* (INICIAT EL 2007)	Dirigit al col·lectiu de directors i gerents de l'àmbit farmacèutic (unes 50 persones) amb l'objectiu d'aconseguir la màxima efectivitat en la direcció de persones a través de generar autonomia en els col·laboradors.
PROGRAMA DE DESENVOLUPAMENT DE CAPS I TÈCNICS EN LA PLANTA FARMACÈUTICA DE MARTORELLES (INICIAT EL 2006)	L'any 2008 s'han realitzat tallers per treballar habilitats com ara el lideratge, la motivació, la comunicació o la gestió de conflictes. S'han implicat unes 180 persones que han realitzat diversos itineraris dissenyats segons les necessitats de 3 col·lectius diferents: tècnics que lideren projectes, supervisors de fàbrica i responsables de departament o secció que tenen un equip de persones al seu càrrec.
GUIA DE BONES PRÀCTIQUES DELS CAPS INTERMEDIS D'ESTEVE QUÍMICA (DES DEL 2006. INICIATIVA IMPLANTADA A PETICIÓ DEL MATEIX COL·LECTIU)	Durant 2008, un equip multidisciplinar va resumir les funcions i habilitats del rol de cap en l'organització d'Esteve Química i a partir d'aquesta reflexió es va editar una guia que va sortir a la llum el gener de 2009. Aquest programa, dirigit a caps intermedis, té com a prioritat el desenvolupament de dues competències crítiques en aquest col·lectiu: l'escolta activa i la direcció d'equips, utilitzant la metodologia del *coaching*. Aquest programa, que és una altra de les propostes del grup de reflexió anomenat abans, es va iniciar l'octubre de 2008 amb un primer taller de *coaching* grupal i tindrà continuïtat durant el 2009, implicant unes 60 persones dels centres de treball de l'activitat química a Barcelona, Celrà i Banyeres del Penedès.

5.4.3. Programes de col·laboració i cooperació educativa

ESTEVE sempre ha donat suport als centres educatius propers al seus centres de treball, en forma de donatius a escoles d'educació primària i secundària i també mitjançant l'establiment de convenis en dos sentits:

:: **Convenis de pràctiques:** durant 2008, 27 estudiants universitaris van realitzar pràctiques als diferents centres de treball d'ESTEVE a Espanya. A la Xina, també es mantenen convenis de col·laboració i, durant el 2008, 5 estudiants de prestigioses universitats xineses van realitzar pràctiques a la planta de ZHP.

CONVENIS DE PRÀCTIQUES

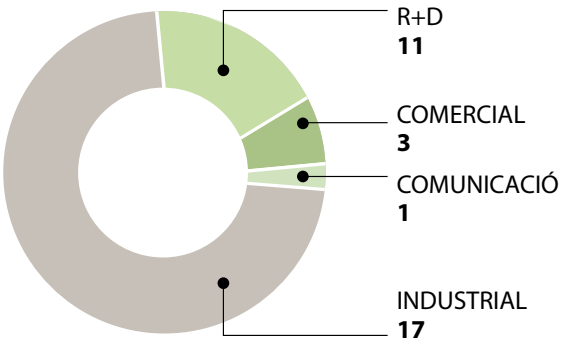

En el gràfic anterior s'observa la distribució, dins les diferents àrees de l'empresa, dels estudiants en pràctiques que han realitzat col·laboracions durant el 2008 als centres de treball d'Espanya i la Xina.

:: **Màster en Experimentació en Química Fina**, una iniciativa conjunta entre la Universitat Autònoma de Barcelona i Esteve Química, que es va posar en marxa durant el curs 2007-08 (durada dels estudis: 2 anys). Els alumnes realitzen un trimestre de crèdits teòrics de química orgànica, química analítica i introducció al sistema de patents, impartits pels professors de la Facultat de Química de la UAB i després realitzen un treball experimental a les instal·lacions de R+D de la planta d'Esteve Química a Barcelona durant els següents trimestres, supervisats per un tutor (tècnic de la plantilla de R+D). El programa de les assignatures ha estat dissenyat conjuntament entre els professors de la Facultat de Química de la UAB i els responsables del Departament de R+D d'Esteve Química; i els alumnes reben la titulació de Màster. Durant el 2008, 4 estudiants de la 1a edició del Màster van

cursar el primer any d'aquests estudis i ja es va gestionar la matrícula d'uns altres 5 estudiants que formaran part de la segona promoció.

5.5. Relacions laborals

Des del seu origen, la nostra companyia s'ha caracteritzat per una sensibilitat especial per les relacions laborals encaminades a fer una bona gestió de les negociacions amb els representants dels treballadors en fer-los partícips dels objectius i reptes per al futur de la direcció i arribar així a acords satisfactoris per ambdues parts. Actualment, s'aplica aquesta mateixa filosofia respectant la legislació laboral de cada país on ESTEVE té plantes productives o centres de treball. No s'ha rebut cap denúncia ni s'ha pagat cap sanció per incompliment de les lleis laborals dels diferents països on està implantada la companyia.

5.5.1. Participació dels col·laboradors en convenis col·lectius

El percentatge de treballadors inclosos als convenis col·lectius es manté estable els darrers anys al voltant del 95%.

5.5.2. Comunicació dels canvis organitzatius i/o estructurals

Els canvis organitzatius es comuniquen sempre als representants dels treballadors al Comitè d'Empresa abans de fer-los públics. L'antelació d'aquesta comunicació depèn, entre altres aspectes, del grau d'afectació i del nombre de persones que es veuran implicades en el canvi.

Durant l'any 2008 s'ha continuat amb el procés de reconversió del centre ESTEVE al C/ Caracas (Barcelona), que ha passat de centre productiu a convertir-se en el principal centre de R+D de l'activitat química. En aplicació de l'acord al que es va arribar amb el Comitè d'Empresa el novembre 2007[10], durant el primer semestre de 2008 es van finalitzar els contractes dels darrers treballadors afectats per aquest procés. L'aplicació d'aquest acord s'ha portat a terme de forma satisfactòria i sense incidents.

El 2008 es va iniciar un procés de reorganització i integració de les àrees de finances de les diferents companyies que formen el Grup. El comitè d'empresa va ser el primer col·lectiu a ser informat de l'inici del procés. Es va informar del projecte a totes les persones de l'àrea en qüestió amb 3 mesos d'antelació i, durant tot el procés que acaba el 2009, s'ha mantingut una comunicació oberta i transparent (Vegeu-ne cas pràctic capítol 5.8).

[10] Vegeu més informació sobre aquest procés en la memòria de sostenibilitat 2007.

5.6. Beneficis socials

Els empleats d'ESTEVE disposen de beneficis socials, a més del seu salari, que inclouen menjador d'empresa o tiquet restaurant, assegurança de vida i d'altres aportacions que s'apliquen depenent de les diferències culturals de cada país: premi natalitat i nupcialitat, ajuda escolar, ajuda a fills discapacitats, obsequis en dates rellevants (Nadal, Any Nou a la Xina...).

La filosofia d'ESTEVE en aquest àmbit és que aquestes mesures vigents a Espanya, Mèxic, Xina, Portugal i Itàlia es vagin aplicant en la mesura que sigui possible a totes les filials i, per això, s'està estudiant la seva implantació a les filials d'incorporació més recent, tenint en compte tant les particularitats culturals de cada país, com el nombre de persones que formen l'equip humà.

5.7. Prevenció de riscos laborals. Salut i seguretat

5.7.1. Model de gestió

ESTEVE desenvolupa el seu model de gestió de Seguretat i Salut en el treball d'acord amb els principis del desenvolupament sostenible, els quals integren tant la cura per les persones com pel medi ambient. Com a conseqüència d'aquest compromís, ESTEVE ha definit i implementat una Política de Prevenció i Medi Ambient que recull els principis de la gestió, els quals van més enllà del compliment estricte de la legislació vigent en aquestes matèries:

:: Desenvolupar les nostres activitats amb respecte envers les persones i el medi ambient.
:: Complir amb les legislacions vigents i d'altres compromisos que puguem subscriure a tots els països on operem.
:: Prevenir accidents, malalties professionals, contaminació i reduir el nostre impacte a l'entorn.
:: Considerar els riscos i els impactes ambientals de la nostra activitat, tant de productes com de processos, i garantir una millora contínua.
:: Informar i formar els nostres col·laboradors per tal que puguin desenvolupar la seva feina amb seguretat i segons les bones pràctiques ambientals.
:: Promoure el compromís de cada col·laborador d'ESTEVE en l'aplicació d'aquests principis.
:: Promoure i difondre aquesta política de Prevenció i Medi Ambient als nostres proveïdors, subcontractistes i d'altres col·laboradors externs.
:: Col·laborar amb les administracions, clients, entitats públiques i d'altres tercers interessats en actuacions ambientals i de prevenció.

:: Revisar aquesta política periòdicament, comunicar-la als nostres col·laboradors i posar-la a disposició de la societat.
:: Procurar els mitjans humans i materials necessaris per al compliment d'aquests principis.

El repte d'aquest model, a més dels resultats operacionals, és promoure el compromís de cadascun dels nostres col·laboradors en l'aplicació d'aquests principis, així com fer-los extensius als nostres proveïdors, subcontractistes i altres col·laboradors externs, alhora que col·laborem amb les administracions públiques, clients, entitats reconegudes i amb d'altres tercers interessats en actuacions ambientals i de prevenció.

El nostre compromís s'ha concretat a ESTEVE mitjançant la implantació del Sistema Integrat de Gestió de Prevenció de Riscos Laborals i Gestió Ambiental (SIG) com a eina per sistematitzar i formalitzar els reptes del model de gestió, des de la Política de Prevenció i Medi Ambient d'ESTEVE fins al desenvolupament de Procediments Generals i Instruccions Tècniques. Cal destacar com a esdeveniments rellevants del 2008:

:: Els centres de treball de l'activitat farmacèutica d'ESTEVE a Espanya han superat amb èxit la corresponent auditoria externa de certificació. A més, cal destacar que en el cas de l'activitat farmacèutica, també es va superar l'auditoria legal d'acord amb la Llei de Prevenció de Riscos Laborals 31/95 per a aquests centres de treball.
:: La planta de producció de química fina farmacèutica ubicada a la Xina, ZHP (Zhejiang Huayi Pharmaceutical Co, Ltd.), s'ha certificat amb èxit durant el 2008 en les normes OHSMS 18000 vàlid per al període 2008-2011.
:: En les plantes situades a Mèxic (Naucalpan i Jiutepec) s'ha iniciat el procés de certificació, amb la realització de l'auditoria de Diagnòstic, procés que continuarà durant l'any 2009.

El Sistema de Gestió incorpora procediments formals i registres associats per facilitar la investigació d'accidents i malalties professionals. En aquest procés participen els mateixos treballadors a través de comitès i representants formals de l'empresa. Les funcions principals d'aquests Comitès/Comissions formals o organitzatives són participar en el desenvolupament de les tasques planificades en matèria de seguretat i salut, promoure iniciatives per a la difusió de les normes existents a cada centre sobre aquesta matèria i fer propostes d'estudi de millores de les condicions de treball.

Així mateix, els col·laboradors participen en tot el procés a través de grups de millora, propostes de millora i comunicats de risc.

ESTEVE patrocina l'Escola Superior de Prevenció de Riscos Laborals per fomentar la formació dels professionals en aquesta matèria, i és l'única empresa patrocinadora del nostre sector.

5.7.2. Indicadors d'accidentabilitat

ESTEVE analitza i investiga tots els incidents i accidents laborals per tal d'analitzarne les causes i proposar mesures preventives per evitar la seva repetició. Per això, s'avaluen trimestralment els índexs d'accidentabilitat de les empreses del Grup i es referencien amb xifres del sector espanyol amb la finalitat de tenir una idea comparativa entre ESTEVE i la resta d'indústries similars a Espanya.

Els indicadors més representatius per analitzar l'accidentabilitat són l'Índex de Gravetat[11] i l'Índex de Durada Mitjana[12].

Les dades representades mostren (als gràfics següents) que, encara que aquest any s'ha incorporat a la memòria la planta de Jiupetec, el valor de l'índex de gravetat ha disminuït notablement respecte a l'any anterior, i es situa fins i tot per sota del valor de COASHIQ (Comissió Autònoma de Seguretat i Higiene en el Treball d'Indústries Químiques i Afins) de la mateix manera que l'Índex de Durada Mitjana.

[11] *Relaciona les jornades perdudes en accidents amb baixa amb les hores reals treballades.*
[12] *Aporta informació sobre la mitjana de dies perduts per accident.*

EVOLUCIÓ DELS ÍNDEXS (2006-2008)

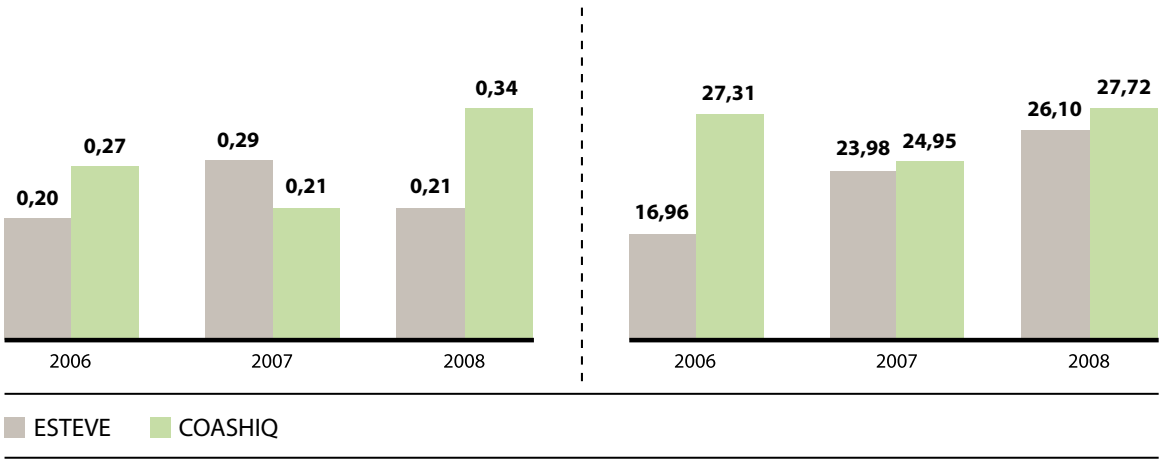

5.7.3. Balanç objectius 2008/Presentació objectius 2009

Tot seguit fem balanç dels resultats dels objectius en matèria de prevenció de riscos laborals per a l'any 2008:

:: S'ha consolidat el Sistema Integrat de Gestió de Seguretat i Salut i Gestió Ambiental en l'activitat farmacèutica d'acord amb l'especificació tècnica OHSAS 18001:2007. Durant l'any 2009 seguirem reforçant el Sistema, alhora que el verifiquem mitjançant les auditories externes de seguiment.

:: S'ha constituït un grup de treball multidisciplinar en l'àmbit farmacèutic que ha definit accions per contribuir a disminuir els índexs d'accidentabilitat, entre els que destaca un pla de comunicació/sensibilització. Com a resultat, s'ha definit amb tots els centres una campanya de comunicació sota el lema "Treballa intel·ligent. Treballa segur", que s'implantarà durant l'any 2009.

:: S'han mantingut reunions periòdiques de seguiment per part de l'equip Directiu. S'han implantat accions proposades per grups de millora orientats tant a identificar possibles millores ergonòmiques en la planta farmacèutica, com a integrar la prevenció en l'activitat química. Aquestes reunions es mantindran durant l'any 2009.

:: S'ha elaborat un *check-list* per a l'avaluació i valoració dels elements bàsics de seguretat i d'impacte ambiental dels vehicles de la flota d'ESTEVE. Aquest *check-list* s'ha incorporat com un criteri de selecció més en l'elecció de la flota de vehicles durant l'any 2009, i redundarà en altres accions a realitzar l'any 2009 en relació amb els objectius següents:

· Reduir l'emissió de CO_2 a ESTEVE.

· Disminuir un 15% la sinistralitat dels vehicles de la flota comercial d'ESTEVE.

S'han incorporat criteris de sostenibilitat en la fase de disseny del projecte de construcció de la nova seu corporativa d'ESTEVE i centre de recerca (Sant Cugat), entre els quals destaquem la integració paisatgística, les bases perquè l'edifici sigui eficient des del punt de vista energètic i el reaprofitament de l'aigua.

:: S'han determinat els OEL ESTEVE (*Occupational Exposure Limit*) dels principis actius farmacèutics. Durant l'any 2009 es durà a terme un estudi per millorar els nivells de contenció actuals, reduint al mínim l'exposició de les persones a aquestes substàncies.

:: Aquest any s'ha posat en marxa un sistema electrònic de gestió documental per millorar l'eficàcia dels sistemes i contribuir a la reducció de consum de paper, així com l'accés a la informació en matèria de prevenció mediambiental.

:: S'ha seguit fomentant la gestió del coneixement entre els col·laboradors de Prevenció i Medi Ambient dels diferents països, destacant l'estada de 2 mesos del personal responsable de Prevenció i Medi Ambient dels centres ESTEVE a la Xina en els centres d'activitat química d'Espanya.

:: S'han definit els estàndards de Seguretat i Salut que cal establir a totes les filials internacionals, implantant el Sistema a Itàlia durant el 2008, i seguint el 2009 amb Portugal i Turquia.

5.8. Cas pràctic

Reorganització i integració àrea financera

Durant l'any 2008 hem posat en marxa un procés de reorganització i integració de les funcions de suport corporatives que ens haurà de permetre donar resposta al creixement i internacionalització del Grup, alhora que afegeix valor als negocis i aprofita sinèrgies que contribueixin als resultats previstos en la visió ESTEVE 2015.

El departament d'Administració i Finances ha estat el primer en iniciar aquest procés durant l'any 2008, i el 2009 el seguiran els departaments de Recursos Humans i Tecnologies de la Informació i Comunicacions.

El programa d'integració organitzativa persegueix els següents objectius:

:: Fer front amb èxit als reptes futurs de la nostra activitat.
:: Donar suport amb garanties a la nostra expansió internacional.
:: Simplificar la nostra organització i optimitzar recursos.

Fins ara, les àrees de suport esmentades tenen departaments separats que bàsicament es gestionen de manera independent per part de cada unitat de negoci, de manera que aquest ambiciós projecte d'integració implica reorganitzar sota una mateixa direcció corporativa les funcions de cada àrea per assegurar que tenim les mateixes polítiques de suport transversal. Un dels fets diferencials d'aquest Programa és l'acurat procés que s'està seguint a l'hora de gestionar el canvi per aconseguir una implantació reeixida.

La implicació de totes les persones de l'àrea financera ha estat també un element clau al llarg de tot aquest procés, per això, s'han dut a terme diverses reunions fora de les oficines que combinaven la feina a sala amb activitats *outdoor*, amb l'objectiu que les persones implicades es coneguessin, reflexionessin i compartissin les oportunitats que ofereix aquest nou model organitzatiu, i la importància de tenir un equip de finances preparat, clau i potent per al futur d'ESTEVE.

A l'hora d'elaborar el disseny organitzatiu del primer nivell de la funció financera, s'han tingut en compte les necessitats transmeses pels clients interns, els requeriments del futur i també un *benchmark* extern sobre com s'organitzen companyies similars a ESTEVE. Un cop consensuat el disseny organitzatiu, per tal d'avaluar la millor adequació persona-lloc, s'ha tingut en compte el punt de vista intern i també el recolzament d'una consultora externa, cosa que ha afegit objectivitat al procés.

Els factors clau d'èxit en l'experiència d'integració de la Funció de Finances Corporatives es podrien resumir en els tres punts següents:

1/ Una línia de comunicació clara, transparent, directa i a temps, és a dir, s'ha explicat en cada moment en quina fase del projecte ens trobàvem i quines serien les properes passes, a més, s'ha donat *feed-back* a cadascuna de les persones involucrades en els temps previstos.

2/ Seguiment sistemàtic en la implantació del projecte, és a dir, no ens limitem a fer els nomenaments, sinó que s'han definit els rols/responsabilitats de cada nou lloc, l'estructura i recursos que tindran assignats, quins són els nous processos clau i el pla de migració de responsabilitats entre llocs per tal de fer realitat la implantació del canvi.

3/ El factor humà existent a ESTEVE, on ha quedat patent la il·lusió i el compromís de totes les persones envers aquest nou projecte i l'organització.

En definitiva, el Programa d'Integració de les Funcions de Suport Corporatives és un projecte per als negocis, per a la consecució dels resultats de la visió 2015 i és un projecte de tots i per a tots.

5.9. Balanç objectius 2008/Presentació objectius 2009

D'acord amb els objectius de l'any 2008, durant aquest exercici es va iniciar un procés de reorganització i integració de l'Àrea Financera, sent una de les primeres àrees de suport corporatives.

D'altra banda, s'han seguit fomentant els intercanvis internacionals entre els centres productius d'ESTEVE per facilitar una gestió global de les plantes i garantir criteris homogenis en els estàndards.

Els objectius de RRHH per al Grup ESTEVE el 2009 es poden resumir en tres grans aspectes:

1/ Continuar amb el procés de reorganització i integració de les Funcions de Suport Corporatives que ens haurà de permetre donar resposta al creixement i internacionalització del Grup, alhora que afegeix valor als negocis i aprofita sinèrgies que contribueixin als resultats previstos en la visió ESTEVE 2015.

2/ Continuar amb els programes de Desenvolupament de Lideratge per als nostres Directius i Caps, amb la finalitat que els directius d'ESTEVE es distingeixin per la superior qualitat professional i personal, i que es manifesti en un alt nivell de consecució dels objectius i el bon clima a les seves unitats de treball.

3/ Definir el Model de Gestió de Recursos Humans en els àmbits de gestió del coneixement i aprenentatge, gestió de talent, retribució i compensació, tant en l'àmbit nacional com internacional, per tal de donar resposta a les noves necessitats organitzatives i als reptes estratègics del futur.

6. Àmbit social extern

6.1. Model de gestió

A ESTEVE treballem per aconseguir un desenvolupament empresarial sostenible i socialment responsable. Aquest compromís forma part de la missió de la companyia, així com dels valors i les Senyes d'Identitat.

La responsabilitat d'ESTEVE envers el conjunt de la societat, més enllà de la nostra activitat química i farmacèutica, es materialitza a través d'un ampli ventall de col·laboracions amb persones i institucions de caràcter empresarial, governamental i sense ànim de lucre (vegeu-ne el mapa de *stakeholders*, p.28). L'enfortiment i desenvolupament d'aquesta cultura col·laborativa és una de les nostres finalitats.

6.2. Fundació Dr. Antoni Esteve

La Fundació Dr. Antoni Esteve fou creada el 1983 pels fills del Dr. Antoni Esteve i Subirana per honorar la memòria del seu pare. La Fundació opera amb total independència de les empreses d'ESTEVE i té com objectiu prioritari l'estímul del progrés de la farmacoterapèutica, mitjançant la comunicació i la discussió científiques. Amb aquest fi, organitza activitats científiques i coordina diferents formats de publicacions.

Entre les seves activitats destaquen les taules rodones que duen a terme professionals internacionals. La discussió de les diverses ponències és fonamental en aquestes reunions. El conjunt de les presentacions i discussions es publiquen a les "Monografies Dr. Antoni Esteve", que es distribueixen gratuïtament a un conjunt de biblioteques acadèmiques i hospitalàries. Fins ara, la Fundació ha organitzat un total de 26 taules rodones.

Una de les activitats que més ha contribuït a l'àmplia divulgació internacional de la Fundació han estat els simposis. Tenen una durada de tres dies i habitualment els participants destaquen les fructíferes discussions científiques com una característica excepcional d'aquests esdeveniments. La llengua que s'utilitza sempre als simposis és l'anglès. S'han organitzat un total de 13 simposis internacionals amb les seves publicacions corresponents.

La Fundació Dr. Antoni Esteve també organitza puntualment seminaris de formació sobre temes particulars. La durada és de dos dies i inclouen tant presentacions teòriques como discussions per grups. Cada seminari de formació en un tema específic es

repeteix vàries vegades a diferents punts d'Espanya. Fins ara els temes desenvolupats en aquests cursos de formació han abastat des de desenvolupar habilitats per actuar com a membre d'un comitè ètic fins temes més específics com ara l'aprenentatge basat en problemes. Com redactar un article científic i com realitzar presentacions orals han estat altres seminaris de formació duts a terme els darrers anys des de la Fundació Dr. Antoni Esteve. Entre els anys 2001 i 2008, s'han organitzat un total de 33 seminaris de formació en col·laboració amb múltiples institucions assistencials, acadèmiques i científiques.

Els Premis de Recerca de la Fundació Dr. Antoni Esteve, dotats amb un import de 18.000 euros, s'atorguen cada dos anys a autors espanyols. Poden optar a aquest premi els autors d'articles ja publicats a qualsevol revista científica del món, dins del període especificat a cada convocatòria. La qualitat dels treballs rebuts és avaluada per un jurat internacional que es renova regularment. Fins ara, i per mitjà de diferents edicions, ja s'han concedit 10 premis de recerca.

En l'àmbit de les publicacions, a més de les monografies i simposis esmentats, la Fundació edita d'altres formats com ara els Quaderns de la Fundació que acullen diferents tipus d'escrits no relacionats amb les Taules Rodones i que inclouen tant debats com revisions o activitats i continguts d'altres índoles. El darrer número publicat enguany correspon al quadern 16, titulat "*El enfermo como sujeto activo en la terapéutica*". Caldria esmentar també la sèrie *Pharmacotherapy Revisited* que recupera en edició facsímil documents que van tenir un paper de primer ordre en el desenvolupament de les diferents branques d'una especialitat mèdica. A cada cas, un expert confecciona una llista d'articles científics que, segons la seva opinió, foren clau per al desenvolupament de la seva disciplina. S'han editat un total de 7 llibres dins d'aquesta sèrie.

Els darrers anys la Fundació Dr. Antoni Esteve ha potenciat especialment la seva pàgina web: www.esteve.org. Aquesta presenta un format pràctic i de fàcil accés a les diferents activitats i publicacions (moltes d'elles en text complet), a més d'altres apartats informatius i complementaris.

Mitjançant aquestes activitats de comunicació i discussió científica juntament amb totes les publicacions corresponents, la Fundació Dr. Antoni Esteve treballa dia rere dia per aconseguir el seu objectiu prioritari: impulsar el progrés de la farmacoterapèutica.

6.3. Acció social

Una part important de la política de responsabilitat social empresarial (RSE) d'ESTEVE es de-senvolupa a través de la nostra acció social. Mitjançant aquesta actuació, l'empresa posa de manifest el seu suport a múltiples projectes socials i ambientals impulsats per entitats sense ànim de lucre.

L'acció social d'ESTEVE es composa d'aportacions dineràries i en espècie (vegeu-ne apartat 6.3.1, Donació de medicaments). L'aportació dinerària total el 2008 ha estat de 2.241.441 euros, distribuïts de la forma següent:

APORTACIONS DINERÀRIES. CLASSIFICACIÓ PER ÀMBITS D'ACTIVITAT
IMPORT EN EUROS

SECTORS	2006	2007	2008
SOCIAL	343.942	515.271	546.271
SALUT	839.527	998.686	928.065
CIENTÍFIC-EDUCATIU	767.933	743.822	696.604
ALTRES	26.117	51.800	70.501
TOTAL	**1.977.519**	**2.309.579**	**2.241.441**

A continuació presentem alguns exemples concrets de col·laboració d'ESTEVE amb entitats del Tercer Sector (ONG's).

6.3.1. Universalització del dret a la salut i ajuda humanitària

A ESTEVE creiem que cal garantir la universalització efectiva del dret a la salut. I, encara que la primera responsabilitat sigui dels governs, estem convençuts que la indústria farmacèutica pot i cal que desenvolupi també una tasca important. En aquest sentit, ESTEVE ha desenvolupat les següents iniciatives:

DISTRIBUCIÓ GEOGRÀFICA DE LES DONACIONS DE MEDICAMENTS D'ESTEVE DURANT 2008

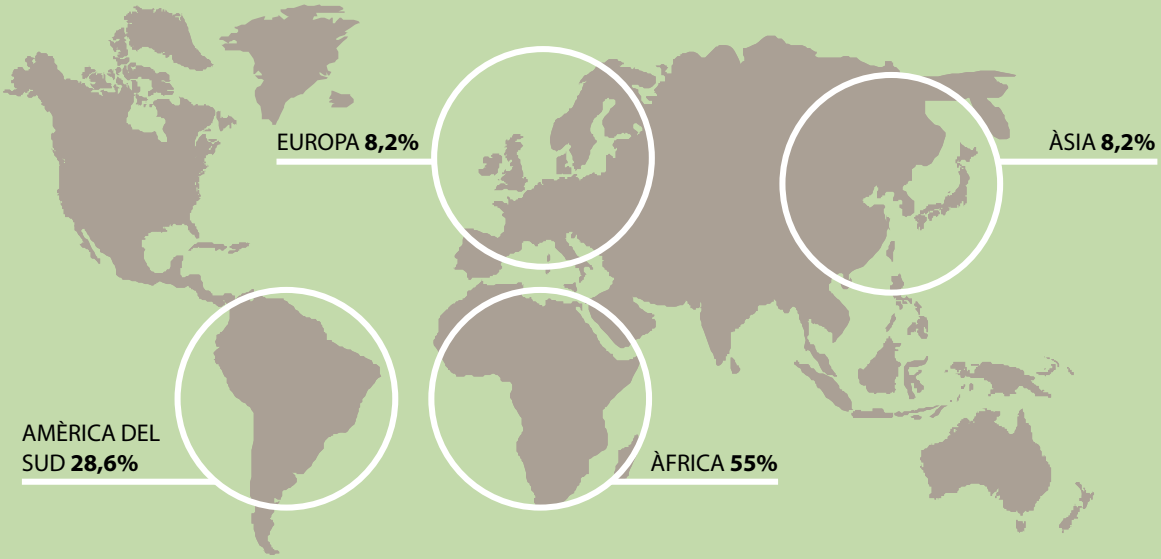

:: **Donació de medicaments**. Durant l'any 2008, ESTEVE ha rebut 35 sol·licituds de donació de medicaments per part de diverses ONG's de cooperació al desenvolupament (gran part de les quals treballen en col·laboració amb una contrapart local), 26 de les quals han pogut ser ateses per complir de forma adient tots els requisits que es requereixen. L'empresa disposa d'un procediment que garanteix la transparència i el bon ús de tots els medicaments donats, a través del compliment d'uns determinats requisits (sanitaris, legals,...).

:: **Programa CUIDA'M.** L'octubre de 2008 ESTEVE es va incorporar en qualitat de patrocinador al Programa CUIDA'M. Gràcies a aquesta iniciativa, des de l'any 2004, uns 80 nens i nenes procedents de diversos països en vies de desenvolupament han pogut rebre un tractament mèdic vital per a ells i impossible d'obtenir als seus llocs d'origen. Cadascun d'aquests petits ha viatjat a Barcelona acompanyats d'un familiar, i ha superat una intervenció quirúrgica especialitzada (cirurgia cardiovascular, cirurgia ortopèdica, oftalmologia,...), assolint, en tots els casos, uns resultats altament satisfactoris. En acabar el període de convalescència, els nens han tornat a casa seva amb una qualitat i una esperança de vida incomparablement millor. ESTEVE s'ha compromès a patrocinar el Programa CUIDA'M, impulsat el 2004 per

A ESTEVE creiem que cal garantir la universalització efectiva del dret a la salut

l'Hospital Sant Joan de Déu, la companyia DKV Assegurances, la Fundació El Somni dels Nens i l'Obra Social dels Germans de Sant Joan de Déu, durant 3 anys.

:: **Aliança Empresarial *GAVI* per a la Vacunació Infantil** (vegeu-ne cas pràctic, p.95).

:: **AJuda humanitària.** ESTEVE és sensible a les situacions d'emergència humanitària, generalment causades per desastres naturals. Som membres del Fons d'Ajuda Humanitària d'Emergències (FAHE) de FARMAMUNDI, el qual va enviar el 2008 medicaments i material sanitari als afectats per les inundacions d'Equador, el cicló Nargis a Myanmar, el terratrèmol de la província xinesa de Sichuan i les víctimes de la violència sexual al Congo. Addicionalment, el 2008 ESTEVE també ha fet contribucions extraordinàries per ajudar les víctimes de les emergències humanitàries de Myanmar (a través de la *Fundación Entreculturas*) i del terratrèmol de la província xinesa de Sichuan. Concretament, durant el mes de juliol de 2008 ESTEVE va contribuir a l'ajuda humanitària amb diverses aportacions econòmiques (tant a nivell corporatiu com des de les plantes de producció xineses d'EHP i ZHP), a través de les entitats *Shaoxing Charity Federation* i *Yiwu Charity Foundation*.

6.3.2. Promoció social

En l'àmbit social, el 2008 cal destacar la nostra col·laboració amb el Banc dels Aliments, la missió del qual és recuperar tots aquells aliments que no són comercialitzables, però que sí són consumibles, i distribuir-los entre les persones que els necessiten. El 2007, més de 100.000 persones de l'àrea de Barcelona van poder millorar la seva nutrició bàsica gràcies a aquesta entitat, que compte amb 63 voluntaris.

6.3.3. Promoció de la salut

Dins l'àmbit de la salut, cal subratllar la col·laboració d'ESTEVE amb la Fundació Internacional Josep Carreras per a la Lluita contra la Leucèmia. L'entitat té diverses àrees d'actuació entre les que es troben el suport a la recerca, la gestió del Registre de Donants de Medul·la Òssia (REDMO), les ajudes a hospitals i els serveis socials. La Fundació ha destinat més de 7,5 milions d'euros a la recerca, finançant més de 150 projectes científics.

6.3.4. Promoció científica

Finalment, en relació a l'àmbit científic, cal destacar l'aportació anual per part d'ESTEVE al projecte *Genoma España*, la missió del qual és promocionar la recerca genòmica i proteòmica amb la finalitat de millorar la salut i la qualitat de vida dels ciutadans. Alguns dels principals objectius de la Fundació són: assolir una recerca de base genòmica més competitiva i visible internacionalment; millorar la transferència de tecnologia i afavorir la creació de noves empreses; mobilitzar recursos públics i privats envers la recerca; ser el punt de contacte per a inversors espanyols i estrangers.

6.3.5. Resultats assolits en l'àmbit social

Sovint, els projectes socials es mesuren pels recursos invertits durant la seva execució (humans, econòmics o en espècie), més que pels seus resultats realment assolits. Conscients d'aquesta realitat, a ESTEVE hem tractat de mesurar l'impacte real, en termes de persones beneficiàries, en l'àmbit social.

Encara que no ha estat una tasca senzilla, donat l'elevat nombre i diversitat de les entitats amb les quals col·laborem, les dades agregades assenyalen que **el 2008, el nombre de beneficiaris de l'acció social d'ESTEVE ha estat de 30.659 persones.**

Aquestes dades han estat elaborades a partir dels següents criteris:

:: Col·laboracions econòmiques recurrents.
:: Amb caràcter anual.
:: A partir dels 3.000 euros.

Aplicant aquests criteris, hem rebut respostes per part del 74% de les entitats socials amb les quals ESTEVE col·labora, el volum de recursos de les quals equival al 75% del total d'aquestes entitats.

6.4. Reconeixements

:: **Diploma de Responsabilitat Social Corporativa 2007-2008**, pel recolzament i col·laboració en el projecte "Universitat dels Pacients", atorgat per la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB) i la Fundació Josep Laporte.

:: **Els favorits a la xarxa de l'àmbit sanitari**, en la categoria de "Millor Web de patologia" de l'apartat de pacients, pel web *www.lavidasigue.com*, atorgat per *Diario Médico y Correo Farmacéutico*.

:: **Pensa Ilaç**, la filial d'ESTEVE a Turquia, ha estat reconeguda com una de les empreses capdavanteres del seu sector pel diari econòmic *Dünya*.

:: ZHP - **High Tech Enterprise**, a finals de 2008 aquesta planta química d'ESTEVE a la Xina va renovar per un període de 3 anys el certificat que l'acredita com a "empresa d'alta tecnologia" (2009-2011), i li permet acollir-se a unes condiciones fiscals més favorables. El 2006, aquesta planta ja havia obtingut el mateix certificat (2006-2008).

:: EHP -**Key project in Shaoxing**, el 2008 la segona planta química d'ESTEVE a la Xina ha estat nomenada "projecte clau 2008 de la ciutat de Shaoxing", distinció que dóna dret a una subvenció pública vinculada a l'adquisició de nous actius fixos.

:: **A+ del *GRI*** (*Global Reporting Initiative*), per a la memòria de sostenibilitat corresponent a l'exercici 2007.

6.5. Voluntariat

:: **"Descobreix el riu"** (vegeu-ne cas pràctic Medi Ambient, pàgina 110).

:: **Campanya de recollida de joguines** ESTEVE **2008**. Durant el mes de desembre l'empresa va organitzar la tradicional campanya de recollida de joguines, per primer cop, a totes les seves seus. Van ser en total 14 punts de recollida, i es va aconseguir la xifra de 684 joguines. Les joguines havien de ser noves, no bèl·liques, sense embolicar i per a nens amb edats entre els 0 i els 14 anys. Les joguines van anar destinades a 11 centres hospitalaris espanyols.

:: **Campanya de recollida de llibres St. Jordi Solidari 2008**. A partir d'una iniciativa del Comitè de Solidaritat del Comitè d'Empresa de la planta de Martorelles, ESTEVE va organitzar una campanya de recollida de llibres a les seus de Martorelles i Mare de Déu de Montserrat, 221. En total es van recollir 794 llibres (infantils, juvenils i per a adults) que van ser lliurats a quatre ONG's: ADSIS, Associació CEDRE, Casal dels Infants del Raval i Club Social la Llum.

:: **Campanya de donació de sang.** Durant els mesos de febrer i març de 2008 el Banc de Sang i de Teixits va organitzar la campanya anual de donació de sang a través dels diferents centres d'ESTEVE. Es van comptabilitzar un total de 167 donacions.

6.6. Cas pràctico

Aliança Empresarial *GAVI*

Al 2008, ESTEVE s'ha adherit a l'Aliança Empresarial per a la Vacunació Infantil *GAVI* en qualitat de "patrocinador or".

Una gran part de la població mundial encara no té garantit el dret a la salut. Aquesta realitat preocupant va impulsar la creació, l'any 2000, de l'Aliança *GAVI* (www.gavialliance.org) amb la missió específica de "salvar les vides de nens i protegir la salut pública mitjançant la millora de l'accés a la immunització en països pobres. Les actuacions de l'Aliança *GAVI* se centren en els 72 països més pobres del món (amb una renda per càpita inferior als 1.000 dòlars anuals), i van dirigides a combatre les principals causes de morts evitables mitjançant vacunes en nens menors de cinc anys: malalties neumocòciques, xarampió, rotavirus, hib, tos ferina i tètanus.

GAVI és la iniciativa mundial més gran a favor de la salut, i està integrada per:
:: Governs de països en vies de desenvolupament.
:: Governs de països industrialitzats.
:: El Banc Mundial.
:: L'OMS.
:: UNICEF.
:: La indústria fabricant de vacunes de països en vies de desenvolupament.
:: La indústria fabricant de vacunes de països industrialitzats.
:: Instituts tècnics i d'investigació de la salut.
:: Organitzacions de la societat civil.
:: Particulars.
:: La Fundació Bill i Melinda Gates.

Amb l'objectiu d'accelerar la consecució dels Objectius de Desenvolupament del Mil·lenni (establerts per les Nacions Unides per a l'any 2015) per part dels països més pobres, les ajudes de *GAVI* són plurianuals i s'harmonitzen amb els plans nacionals de salut i immunització de cada país. La majoria de les ajudes de *GAVI* estan garantides fins a l'any 2015. Un dels principis clau de *GAVI* és incrementar l'efectivitat de l'ajuda fomentant la transparència i la responsabilitat de tots els agents. Això s'aconsegueix a través de:

:: Implicació dels països en els programes d'immunització.
:: Copagament obligatori com a part de qualsevol programa d'ajudes.
:: Ajudes plurianuals coordinades amb els plans nacionals de sanitat i immunització.
:: Capacitat per a garantir que les vacunes seran assequibles a llarg termini a través de l'adaptació del mercat i d'un subministrament assegurat.

Totes les ajudes són comptabilitzades de forma cada vegada més transparent en els pressupostos i els comptes nacionals.

Segons dades de l'OMS, al voltant de 176 milions de nens han estat immunitzats amb vacunes finançades per *GAVI* entre els anys 2000 i 2007, cosa que ha reduït la càrrega global de la malaltia de forma significativa i ha evitat prop de 2,8 milions de morts prematures.

6.7. Balanç objectius 2008/Presentació objectius 2009

Al 2008, ESTEVE ha incorporat tots els seus projectes d'acció social dins la seva visió corporativa de la RSE, donant prioritat al sector salut i als països en els quals l'empresa es troba implantada. Així mateix, també s'ha realitzat un important esforç per mesurar i quantificar l'impacte i els resultats assolits de forma efectiva a través de l'acció social. En segon lloc, ESTEVE ha seguit desenvolupant els seus criteris bàsics de col·laboració amb entitats socials (valors compartits, afinitat de formes de treball, potencial de cooperació…), amb un horitzó a mig i llarg termini, i amb l'objectiu d'aconseguir aliances duradores i beneficioses per ambdues parts. Finalment, l'empresa ha tractat de fomentar el sentiment de pertinença i la motivació dels seus col·laboradors interns mitjançant les accions de voluntariat descrites en l'apartat 6.5.

Els objectius per a l'exercici 2009 són:

1/ Desenvolupar les relacions amb els *stakeholders* de l'àmbit social extern d'acord amb el Pla Director de RSE 2009-2011.

2/ Reforçar la col·laboració amb aquelles entitats no lucratives amb més potencial de cooperació futura amb ESTEVE.

3/ Continuar perfeccionant els sistemes de gestió de l'acció social d'ESTEVE (focalització en el sector de la salut, avaluació dels objectius i mesurament de l'impacte assolit).

Àmbit Medi-ambiental

Àmbit Medi-ambiental

7. Àmbit mediambiental

7.1. Model de gestió

ESTEVE desenvolupa el seu model de gestió ambiental d'acord amb els principis del desenvolupament sostenible que integren la cura per les persones i pel medi ambient.

Com a conseqüència d'aquest compromís, ESTEVE ha definit i implementat una Política de Prevenció i Medi Ambient, recollida en el punt 5.7 d'aquesta memòria.

El nostre model de gestió és l'eina que ens permet compatibilitzar el compliment ambiental amb l'excel·lència empresarial i ens serveix de suport per a la presa de decisions de forma ràpida i eficient sobre el tipus d'actuacions, la priorització de les inversions i les mesures a adoptar a cada moment.

Durant aquest any 2008, els nostres centres amb certificació ambiental segons ISO 14001:2004 han dut a terme les següents auditories anuals de seguiment o de recertificació:

:: La planta de producció de química fina farmacèutica ubicada a Celrà, Girona (Espanya).
:: La planta de producció de química fina farmacèutica ubicada a Banyeres del Penedès, Tarragona (Espanya).
:: La planta de producció de química fina farmacèutica ubicada a la Xina, *ZHP* (Zhejiang Huayi Pharmaceutical Co, Ltd.).
:: La planta de producció farmacèutica de Martorelles, Barcelona (Espanya).

La nostra gestió es concreta amb la implantació del Sistema Integrat de Gestió de Prevenció de Riscos Laborals i Gestió Ambiental (SIG).

ESTEVE defineix anualment objectius de prevenció i medi ambient integrats i coordinats amb totes les àrees de la companyia, sempre amb la finalitat de millorar la qualitat de vida, respectant al màxim les persones i el medi ambient.

7.2. Minimització de l'impacte ambiental

7.2.1. Canvi climàtic i petjada ecològica

Respecte al canvi climàtic, tot i que cap de les nostres activitats està afectada pel protocol de KIOTO, durant el 2008 s'ha dut a terme un estudi per incorporar criteris d'eficiència ambiental i contaminació com a factor de decisió per a l'elecció dels models de vehicles de la flota comercial i s'ha desenvolupat un pla de formació a quatre anys per tal de fomentar les bones pràctiques en la conducció. També s'ha iniciat l'elaboració d'un Manual de Conducció Eficient i Mobilitat Sostenible que recollirà els principis per disminuir les emissions i conduir amb seguretat.

ESTEVE es planteja l'any 2009 un objectiu de gestió orientat a la reducció de l'emissió de CO_2 que inclou l'estudi i identificació d'altres punts emissors de CO_2 per grups d'emissió, l'anàlisi i implantació de sistemes per a la mesura i el càlcul de les emissions i la reducció, si s'escau, per a la recollida i explotació de dades i la identificació d'oportunitats d'acció i millora en les nostres emissions.

L'objectiu inicial és identificar i mesurar l'impacte de les emissions, principalment el dels desplaçaments dels vehicles comercials d'ESTEVE per tal de compensar aquesta emissió. L'objectiu final és avaluar l'impacte global de la nostra activitat sobre el planeta i poder introduir la petjada ecològica com un nou indicador ambiental.

7.2.2. Inversions mediambientals

De manera continuada i sostinguda, ESTEVE dedica recursos econòmics a inversions mediambientals, cosa que mostra el nostre compromís i responsabilitat amb el medi ambient.

DESPESES I INVERSIONS AMBIENTALS A ESTEVE (EUROS)

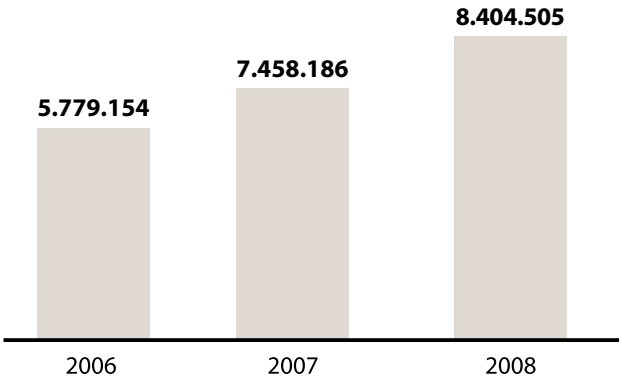

Durant l'any 2008, són especialment significatives les inversions i despeses relacionades amb les següents accions:

:: Planta de producció de principis actius de Celrà (Girona-Espanya): equipament per minimitzar l'impacte ambiental dels nostres processos. Cal destacar especialment la inversió que s'està realitzant per a la instal·lació i posta en marxa d'una planta de tractament d'emissions de compostos orgànics volàtils.

:: Centre de desenvolupament de processos de química fina de Barcelona (Barcelona-Espanya): ampliació i millora de les instal·lacions de R+D en incorporar tecnologia avançada de seguretat i protecció ambiental per al desenvolupament de nous processos.

:: Planta de producció de principis actius de Banyeres del Penedès (Tarragona-Espanya): inversions encaminades a la millora ambiental per al tractament de les emissions i gestió dels residus generats en les seves instal·lacions productives.

:: Planta de producció de principis actius de Jiutepec (Mèxic): important esforç inversor per a la dotació d'equipaments de seguretat i medi ambient en la planta.

:: Planta de producció farmacèutica de Martorelles (Barcelona-Espanya): inversions per a l'adequació a requeriments de seguretat i medi ambient en les obres d'ampliació de la planta, tant en l'àrea d'Innovació Farmacèutica com en les àrees de serveis generals (menjador, despatxos, etc...).

:: Planta de producció de principis actius de *ZHP* (Yiwu-Xina): renovació del sistema de buit de la planta per reduir les emissions, finalització de la reforma de la caldera per eliminar les emissions i incorporació de millores en la depuradora de la planta.

7.2.3. Atenció a la biodiversitat

La cura i conservació de l'entorn dels emplaçaments en els quals operem és un dels aspectes als quals es dedica una especial atenció, i per això cap de les nostres plantes productives es troba dins d'espais naturals protegits.

ESTEVE ha contribuït a la protecció i restauració de boscos de ribera a Celrà i a Martorelles. Es tracta de salzeredes, vernedes i alberedes. Aquests hàbitats són d'interès a nivell de la Unió Europea.

ESTEVE és membre del CEN (Consell d'Empreses per a la Natura) de la Fundació Natura, i participa en projectes de conservació del patrimoni natural. Entre aquests projectes s'ha protegit i restaurat la Reserva Natural del Planelón o Belchite (Saragossa), les Estepes de Ponent a Balaguer (Lleida), una àrea marina protegida al Garraf (Barcelona) i la muntanya Sacosta (Girona).

CONSUMS TOTALS

CONSUM TOTAL DE MATÈRIES PRIMERES (TN)

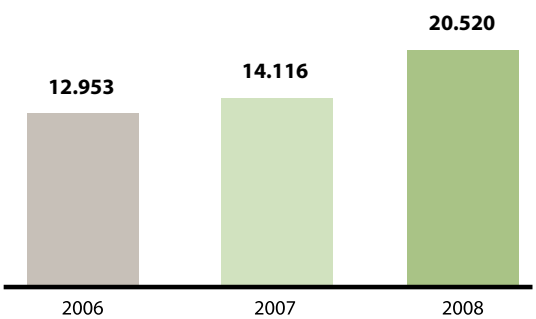

CONSUM TOTAL ELECTRICITAT (KWH)

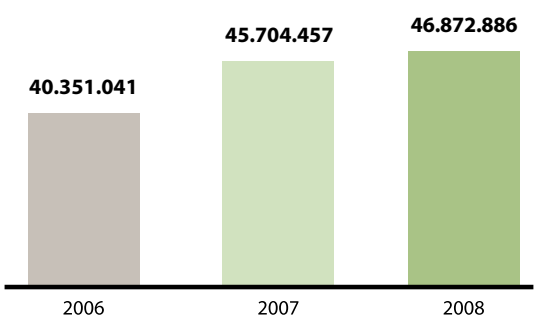

7.3. Ecoeficiència i consums

Des de l'any 1991, ESTEVE duu a terme mesures orientades a millorar la seva ecoeficiència a les diferents ubicacions on opera, tal com es recull en les nostres memòries anteriors de sostenibilitat. De les accions dutes a terme durant el 2008, cal destacar:

:: Disminució del temps d'inactivitat necessari per a l'estat "hibernació/mínim consum energètic" sobre els ordinadors portàtils i de sobretaula d'ESTEVE, cosa que suposa una reducció de 4 tones de CO_2 a l'any. Aquesta magnitud equival a la plantació de 572 arbres.

:: Instal·lació de plaques solars a la planta de Martorelles per a la generació d'aigua calenta sanitària en una de les seccions de producció (comprimits-granulats). Amb aquesta acció es preveu estalviar un total de 28.779 kwh/any, cosa que equival a una reducció de 9 tones de CO_2 a l'any.

:: Substitució de fluorescents de les sales de reunions de la planta de Martorelles per LEDs, de més llarga durabilitat i mínim consum energètic.

:: Instal·lació de vàlvules de control en els circuits d'aigua freda que permeten ajustar les bombes en funcionament, cosa que suposa un estalvi mig de 15 kw/h.

CONSUMS TOTALS

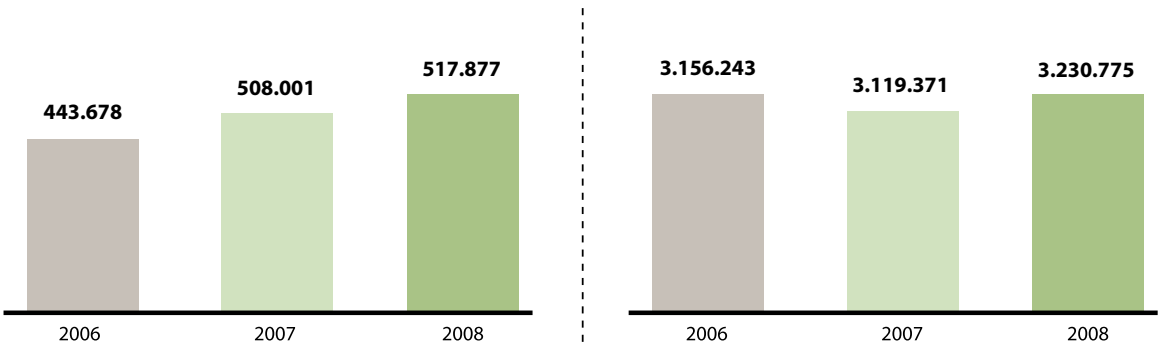

:: Modificació de les instal·lacions de la planta d'activitat química de Celrà-Girona (Espanya), per millorar la condensació de compostos orgànics halogenats.

7.3.1. Consum de matèries primeres, aigua i energia

Les variacions en termes de consum de matèries primeres, electricitat, gas i aigua es deuen a la incorporació de la planta de Jiutepec (Mèxic) i a l'augment de la producció en general, que l'any 2008 ha suposat un 5,6% més respecte a l'any anterior.

7.3.2. Emissions a l'atmosfera i abocaments

A ESTEVE vam dur a terme una acurada gestió i un seguiment exhaustiu de cadascun dels vectors ambientals.

Emissions a l'atmosfera

Les plantes disposen de sistemes de conducció dels gasos i vapors generats en els processos productius dirigits a rentadors de gasos (*scrubbers*).

A la planta de Celrà (Girona-Espanya) aquestes emissions s'estan conduint fins a una planta de tractament de gasos per convertir-les en diòxid de carboni i vapor d'aigua.

Anualment es reporta la informació sol·licitada pel registre europeu PRTR (*European Pollutants Release and Tranfer Register*) -Inventari d'Emissions i Transferència de contaminants- sobre les emissions màssiques de cadascuna de les nostres instal·lacions a Catalunya.
Es disposa de plans graduals, revisats anualment, per a la substitució de gasos i equips de refrigeració i/o climatització afectats per la reglamentació de substàncies que malmeten la capa d'ozó.

Abocaments

Totes les plantes productives de la companyia mantenen un control exhaustiu dels paràmetres d'abocament establerts per la legislació local del país on opera. ESTEVE revisa els processos a totes les seves plantes i centres de treball, i implanta operatives per tal d'optimitzar la qualitat de les aigües residuals. Les nostres plantes productives disposen de sistemes de tractaments d'aigua que ens permeten garantir el control dels límits d'abocament establerts a cada país.

Dels set centres productius que ESTEVE té operant, durant l'any 2008, s'han rebut dues sancions administratives en matèria ambiental, per la *Yiwu Environmental Bureau*, a la nostra planta de producció de química fina, ZHP a Yiwu (Xina) per un valor total de RMB 90.000 (aprox. 9.000 euros), per superar els límits de càrrega orgànica en els paràmetres d'abocament. S'han implantat mesures correctores internes que estan funcionant satisfactòriament.

7.4. Gestió de residus

Realitzem una gestió de residus d'acord amb la caracterització i oportunitats de gestió amb cadascun dels tractadors o gestors autoritzats als països en els quals hi som presents. Malgrat la bona gestió realitzada a ESTEVE, la incorporació de la planta de Jiutepec a aquesta memòria i el mix de producció anual, expliquen el fet que els valors resultants del total de residus en valor absolut sigui superior al d'anys anteriors. De la mateixa manera, el ràtio residu/producte final ha passat de 3 kg de residus produïts per cada kg de producte final ESTEVE, al 2007, a un valor de 4, al 2008.

CLASSIFICACIÓ DE RESIDUS (TN)

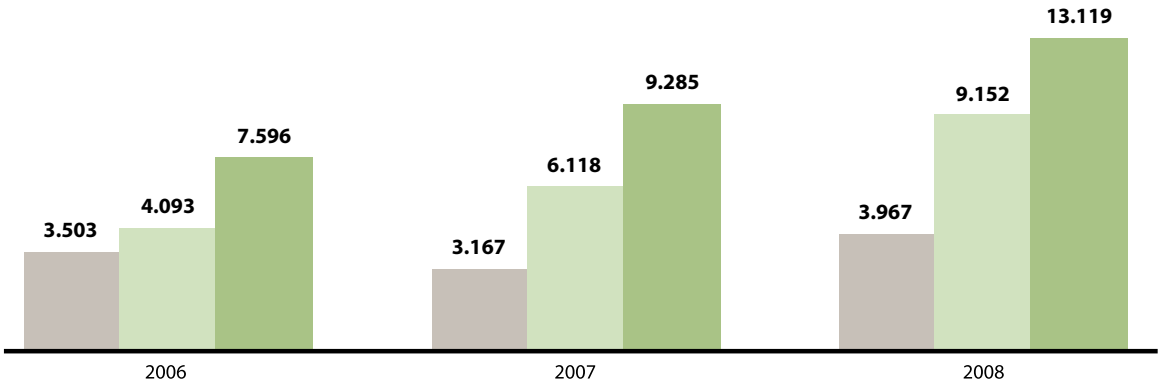

GESTIÓ DE RESIDUS (TN)

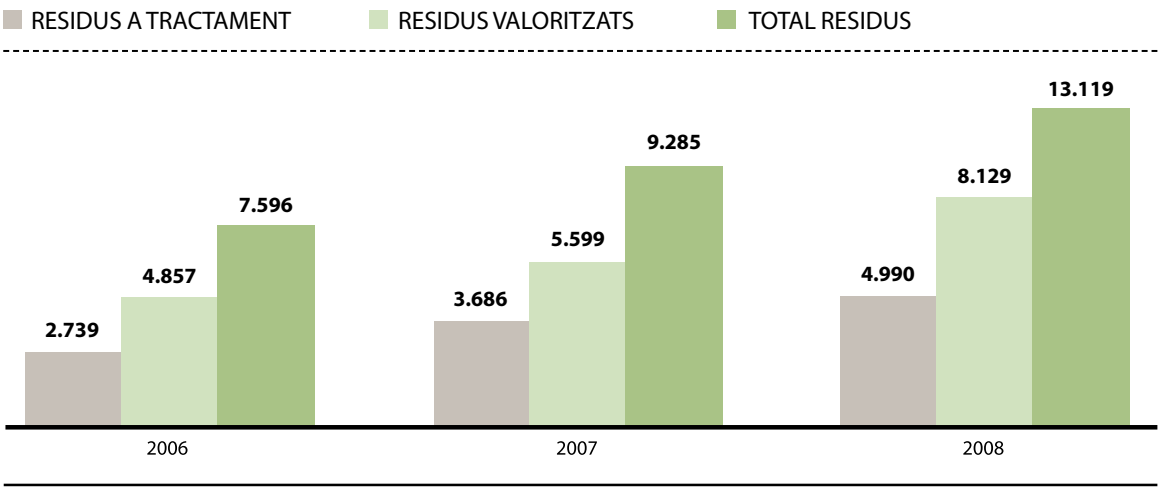

Pel que fa a l'activitat farmacèutica, cal destacar que per a la planta de Martorelles (únic centre productiu d'aquesta activitat) el valor del residu farmacèutic generat per unitats fabricades ha millorat respecte al d'anys anteriors. Un altre aspecte que contribueix a mostrar la millora de la gestió de residus d'ESTEVE és la taxa de reciclatge per al total del Grup.

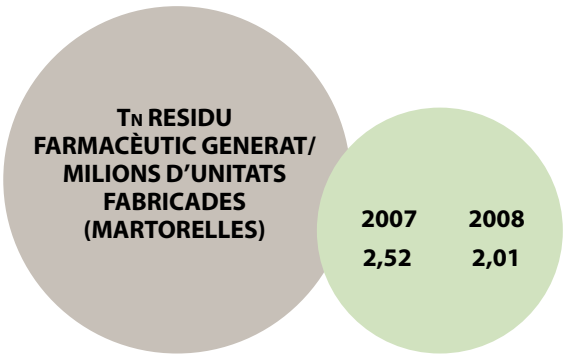

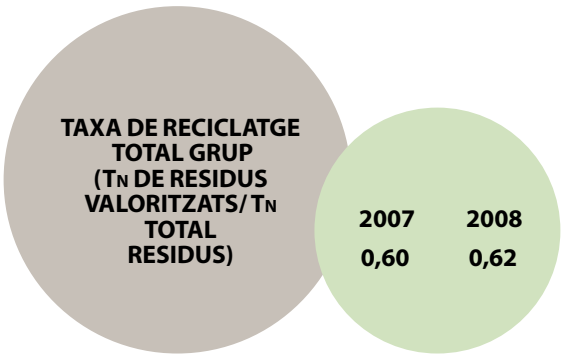

Per a la minimització en origen de residus, des de les plantes de producció es duen a terme accions de seguiment, entre les quals destaquem l'any 2008:

:: Optimització d'etapes de procés per a la reutilització de dissolvents, en les plantes d'activitat química.

:: Optimització del procés productiu farmacèutic a final de línia per a la minimització de residus *in situ*, en la planta d'activitat farmacèutica.

:: El valor de la taxa de reciclatge del grup ESTEVE l'any 2008 és del 62%.

:: Reaprofitament del 67% de les caixes de cartró de preparació de comandes en l'activitat farmacèutica.

:: Reaprofitament del 100% dels palets que arriben dels proveïdors, en el cas de l'activitat farmacèutica.

ESTEVE està adherida al Sistema Integrat de Gestió de Recuperació d'Envasos de Medicaments ("SIGRE *Medicamento y Medio Ambiente*"), promogut per la indústria farmacèutica, que a més d'un sistema de recollida dels productes farmacèutics, té en marxa un Pla de Gestió de Prevenció per tal de garantir-ne la minimització.

ESTEVE està adherida a ECOEMBES, un altre sistema integrat de gestió de recuperació d'envasos i embalatges dels productes farmacèutics per a consum animal. Durant l'any 2008, ESTEVE ha estat auditada per tercers per tal de verificar el compliment del sistema de gestió d'ECOEMBES.

7.5. Cas pràctic

"Descobreix el riu"

El dia 19 d'abril de 2008 va tenir lloc una jornada de voluntariat a la planta d'Esteve Química de Celrà (Girona). L'objectiu de l'activitat, organitzada en col·laboració amb l'entitat ecologista Associació Hàbitats, era incrementar el grau de coneixement de l'entorn i sensibilització ambiental. La proposta consistia a explorar el riu Ter, al seu pas per la localitat de Celrà, durant un tram de mig quilòmetre aproximadament. L'activitat, oberta també a les famílies dels col·laboradors, va comptar amb la participació de 48 adults i 13 nens. Es van formar 3 grups d'adults i un d'infantil, cadascun dels quals havia d'anar passant successivament, de la mà d'un educador expert, per tres tallers diferents: inspecció bàsica del riu (mesurament de l'amplitud i profunditat, color de l'aigua, estat dels marges…), anàlisi de les característiques físiques i químiques de l'aigua (temperatura, pH, presència de nitrits i nitrats…) i

estudi de la vida en el riu (invertebrats, plantes aquàtiques, peixos, aus…). Els mesuraments i observacions recollides durant la jornada, sumades a les realitzades per altres 800 grups de voluntaris, durant la primavera i la tardor, han permès elaborar l'Informe sobre l'Estat dels Rius a Catalunya 2008. L'activitat desenvolupada pels voluntaris d'ESTEVE durant tot el matí va acabar amb un dinar a un restaurant de la zona i, en conjunt, va ser valorada molt positivament pels participants.

7.6. Balanç objectius 2008/Presentació objectius 2009

Tot seguit fem balanç dels objectius ambientals aprovats per a l'any 2008 i presentem la proposta d'objectius per al 2009.

:: S'han dut a terme accions encaminades a disminuir el consum energètic i augmentar l'ús d'energies renovables, tal com s'indica en el punt 7.3, les quals continuaran durant l'any 2009.

:: S'han reduït les emissions a l'atmosfera de compostos orgànics volàtils respecte al dissolvent nou consumit a tots els centres productius de l'activitat química d'ESTEVE. Cal destacar les accions dutes a terme a la planta de Celrà durant l'any 2008, que continuaran el 2009 amb la instal·lació i posta en marxa del sistema d'oxidació tèrmica d'alta eficiència amb depuració a final de línia, que transformarà les emissions de compostos orgànics en diòxid de carboni i aigua.

:: S'ha dut a terme la substitució progressiva dels equips i/o refrigerants que s'han de substituir abans del 2010 perquè funcionen amb gasos refrigerants catalogats com nocius per la capa d'ozó.

:: Respecte al canvi climàtic, durant l'any 2008 s'ha realitzat un estudi per incorporar criteris d'eficiència ambiental i s'ha iniciat l'elaboració d'un Manual de Conducció Eficient i Mobilitat Sostenible que recollirà els principis per disminuir les emissions de CO_2 i conduir amb seguretat.

:: Durant l'any 2009 seguirem treballant en la implantació progressiva de sistemes integrats de gestió de seguretat i salut i gestió ambiental per continuar les certificacions en la ISO 14001 a tots els països on operem.

:: ESTEVE es planteja l'any 2009 un objectiu de gestió orientat a la reducció de l'emissió de CO_2, que inclou l'estudi i identificació d'altres punts emissors, l'anàlisi i implantació de sistemes per a la mesura, el càlcul i la reducció, si escau, per a la recollida i explotació de dades i la identificació d'oportunitats d'acció i millora en les nostres emissions. Entre aquestes accions hi ha la de fer un major ús de la videoconferència, amb la qual cosa es reduirà el nombre de viatges en avió, tren, cotxe, i també disminuirem l'emissió de CO_2.

:: Durant l'any 2009, ESTEVE durà a terme una anàlisi per a la millora en la gestió dels equips i materials, dirigida al seu reaprofitament i reutilització.

:: Durant l'any 2009 es realitzarà un pla de contingència d'aigües, que comportarà l'estudi de punts consumidors d'aigua en les instal·lacions dels centres d'ESTEVE, gestió dirigida al bon ús de l'aigua.

Característiques de la memòria

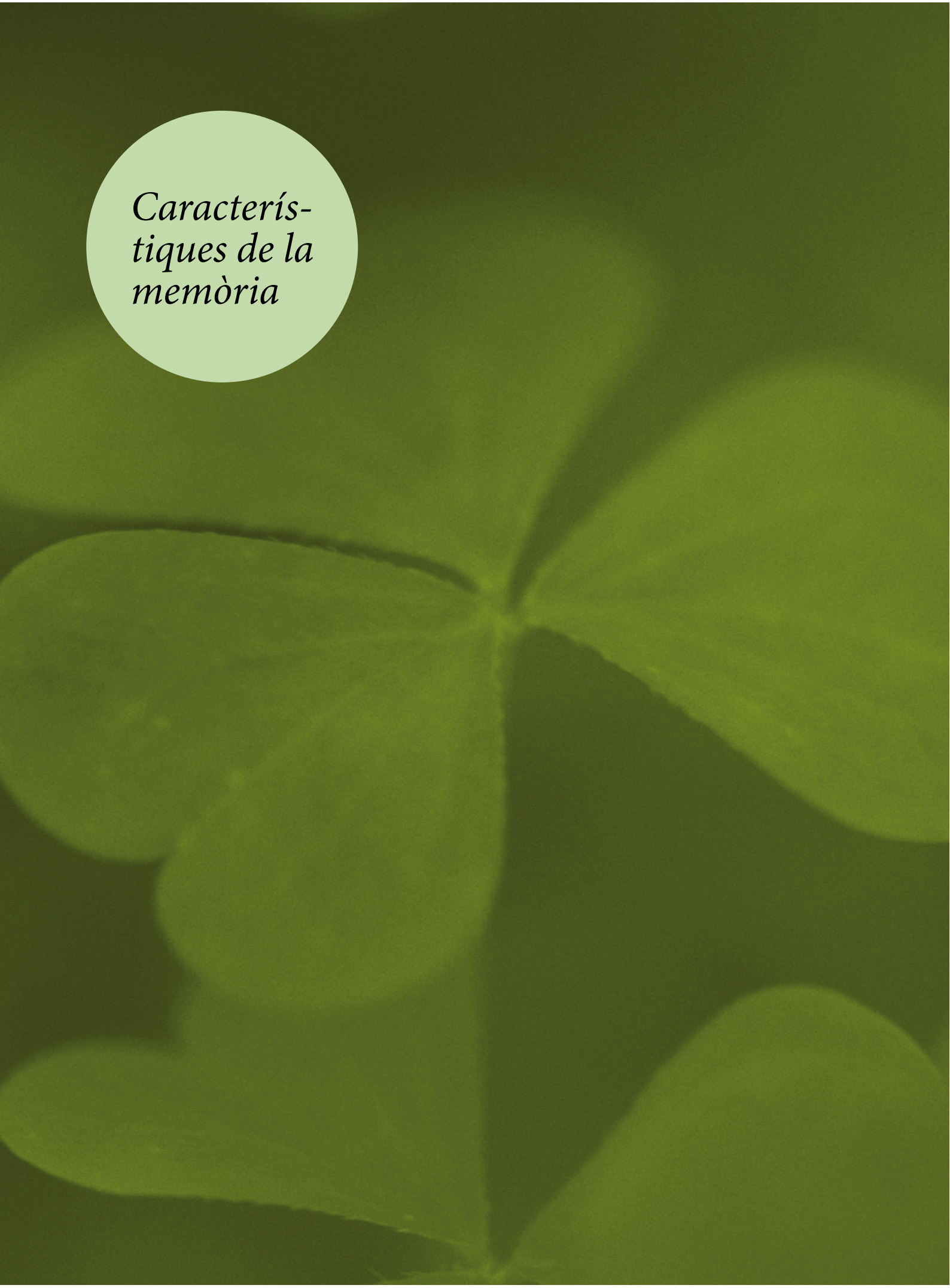

Característiques de la memòria

8. Característiques de la memòria

8.1. Paràmetres de la memòria: perfil, abast i cobertura

Aquesta edició de l'informe de sostenibilitat d'ESTEVE, corresponent a l'exercici 2008, inclou informació del període 2006-2008. El document ha estat elaborat a partir de les principals conclusions de l'estudi de materialitat efectuat a finals de 2008. Aquest estudi permet definir amb precisió els principals grups d'interès de l'empresa, així com també, a partir de les seves demandes i expectatives, els aspectes més rellevants sobre els quals ha d'informar aquesta memòria de sostenibilitat. L'objectiu d'aquest document és transmetre una imatge equilibrada i raonable de l'acompliment en matèria de sostenibilitat per part d'ESTEVE, tenint en compte la conjuntura econòmica i el context en el qual ha operat l'empresa l'any 2008.

Aquest informe segueix els criteris establerts per la *Global Reporting Initiative* (*GRI-G3*), que poden ser consultats a través de la pàgina: *www.globalreporting.org*. Aquests criteris inclouen aspectes relatius a l'estratègia i perfil de la companyia, l'enfocament de la direcció i els indicadors d'acompliment corresponents al nivell A.

Així mateix, assumint el principi de transparència, i amb l'objectiu de dotar de la màxima credibilitat a aquest informe, per segon any consecutiu la memòria ha estat verificada per KPMG-Espanya, una empresa externa independent, i ha obtingut la qualificació A+ per part del *GRI*.

Any rere any ESTEVE desitja anar ampliant la cobertura de l'informe, de tal forma que sigui un autèntic instrument de comunicació i gestió global, referent a totes les activitats del Grup a nivell mundial.

L'abast de la memòria s'ha establert en funció de la rellevància de les activitats de la companyia, tenint en compte la diversitat de les àrees química i farmacèutica, i valorant també la diferència d'impactes existents entre les plantes de producció i les xarxes de distribució i comercialització. La segona planta de producció química a la Xina, EHP, ha estat exclosa perquè encara no s'ha finalitzat completament la seva construcció.

L'abast de l'informe és el següent:

:: La informació econòmica i financera inclou les dades de totes les empreses que integren el grup ESTEVE.

:: La informació sobre recursos humans inclou les activitats desenvolupades a: la seu central, les plantes de producció i les delegacions comercials d'Espanya; les dues plantes de producció química de Mèxic; la planta de producció química ZHP de Xina; i les delegacions comercials de Portugal, Itàlia, Turquia, Alemanya, EUA i Suècia, excepte pel que fa a la formació, de la qual s'han exclòs aquests 4 últims països, degut a la recent incorporació al grup ESTEVE.

:: L'apartat sobre prevenció de riscos laborals incorpora totes les dades de la plantilla referents a Espanya; les dues plantes de producció química de Mèxic (Naucalpan i també, per primer cop, Jiutepec); la planta de producció química ZHP de Xina; i la delegació comercial d'Itàlia.

:: Finalment, el capítol de medi ambient inclou les dades de totes les activitats a Espanya; les dues plantes de producció química de Mèxic (Naucalpan i, per primera vegada, també Jiutepec); la planta de producció química ZHP de Xina; i l'activitat comercial a Itàlia.

Empreses incloses en aquesta memòria:
El grup ESTEVE està format per diferents companyies que actuen principalment en els camps de la química fina farmacèutica i els medicaments, per a ús humà i per a ús veterinari. En aquesta memòria les empreses incloses són:

Àrea farmacèutica:
:: Laboratoris Dr. Esteve, S.A. (Espanya). Dedicada a la recerca i desenvolupament de nous medicaments. Elabora i comercialitza especialitats farmacèutiques per a ús humà i veterinari.

:: Esteve Farma Lda. (Portugal) y Esteve S.p.A. (Italia). Filials europees amb seu a Lisboa i Milà respectivament, dedicades a la comercialització de medicaments destinats tant al consum humà com a l'ús veterinari.

:: Pensa Pharma, S. A. (Espanya). Dedicada a la comercialització de medicaments genèrics.

:: Pensa Pharma S.p.A. (Itàlia) i Pensa Ilaç (Turquia). Medicaments genèrics per al mercat italià i turc respectivament.

:: Euracon Pharma GmBh (Alemanya). Filial de Veterinària.

:: Esteve USA Inc., filial als EUA.

:: Pensa Pharma, AB. Filial a Suècia de medicaments genèrics.

Àrea química

:: Esteve Química, S.A. (Espanya). Dedicada al desenvolupament de nous processos, producció i comercialització de principis actius farmacèutics.

:: Sintenovo, S.A. de C.V. (Mèxic). Filial mexicana.

:: *Zhejiang Huayi Pharmaceutical, Ltd*. Filial xinesa dedicada al desenvolupament, producció i comercialització de principis actius. Aquesta companyia està participada també pel *Hangzhou East China Pharmaceutical Group Co., Ltd*.

La memòria de sostenibilitat 2008 ha estat elaborada per un comitè de col·laboradors d'ESTEVE i ha comptat amb el suport d'un gran nombre de professionals de les diverses àrees de la companyia.

Per a qüestions relatives a la memòria de sostenibilitat 2008, podeu posar-vos en contacte amb: Àrea de RSE. Av. Mare de Déu de Montserrat 221, 08041 Barcelona, telèfon: 93 446 60 00 o bé mitjançant la següent adreça del nostre web: www.esteve.com/memoriasostenibilidad.

8.2. Nivells d'aplicació de la Guia *GRI*

	NIVELL DE QUALIFICACIÓ	C	C+	B	B+	A	A+
DESENVOLUPAMENT DE L'ESTANDARD	PERFIL G3	INFORMEN SOBRE: 1.1, 2.1-2.10, 3.1-3.8, 3.10-3.12, 4.1-4.4, 4.14-4.17	INFORME VERIFICAT EXTERNAMENT	REPORTAR DE TOTS ELS CRITERIS LLISTATS PER AL NIVELL C I, A MÉS: 1.2, 3.9-3.13, 4.5-4.13, 4.16-4.17	INFORME VERIFICAT EXTERNAMENT	EL MATEIX REQUERIMENT QUE PER AL NIVELL B	INFORME VERIFICAT EXTERNAMENT
	ENFOCAMENT DE GESTIÓN G3	NO ES REQUEREIX		ENFOCAMENT DE GESTIÓ PER A CADA CATEGORIA D'INDICADORS		ENFOCAMENT DE GESTIÓ PER A CADA CATEGORIA D'INDICADORS	
	INDICADORS DE DESENVOLUPAMENT I SUPLEMENTARIS DEL SECTOR (G3)	REPORTAR UN MÍNIM DE 10 INDICADORS DE DESENVOLUPAMENT, INCLOENT-HI COM A MÍNIM UN DE CADA DELS INDICADORS: SOCIALS, ECONÒMICS I AMBIENTALS		REPORTAR UN MÍNIM DE 20 INDICADORS DE DESENVOLUPAMENT, ALMENYS UN DE CADA DELS INDICADORS: ECONÒMIC, MEDIAMBIENTAL, DE DRETS HUMANS, TREBALL, SOCIETAT I RESPONSABILITAT DE PRODUCTE		DONAR RESPOSTA A TOTS ELS INDICADORS CENTRALS DE G3 I DEL SUPLEMENT RESPECTE DEL PRINCIPI DE MATERIALITAT: A)INFORMANT DE CADA INDICADOR B)EXPLICANT LA RAÓ PER A LA SEVA OMISSIÓ	

		C	C+	B	B+	A	A+
OBLIGATORI	AUTODECLARACIÓ		INFORME VERIFICAT EXTERNAMENT		INFORME VERIFICAT EXTERNAMENT		
OPCIONAL	VERIFICAT PER TERCERS						
	SUPERVISAT PER *GRI*						

8.3. Quadre d'indicadors *GRI*

CODI INDICADOR	DESCRIPCIÓ DE L'INDICADOR G3	APARTAT DE L'INFORME	PÀG. Nº
1. ESTRATÈGIA I ANÀLISI			
1.1	Declaració del màxim responsable de les decisions de l'organització (director general, president o lloc equivalent) sobre la rellevància de la sostenibilitat per a l'organització i la seva estratègia.	Capítol 1	11
1.2	Descripció dels principals impactes, riscos i oportunitats.	Capítol 1	11

CODI INDICADOR	DESCRIPCIÓ DE L'INDICADOR G3	APARTAT DE L'INFORME	PÀG. Nº
2. PERFIL DE L'ORGANITZACIÓ			
2.1	Nom de l'organització	3.1	27
2.2	Principals marques, productes i/o serveis	3.3.2	29
2.3	Estructura operativa de l'organització, incloses les principals divisions, entitats operatives, filials i negocis conjunts (*joint ventures*)	3.3.1, 3.3.2, 4.6	28, 29, 59
2.4	Localització de la seu principal de l'organització	3.3	28
2.5	Nombre de països on l'organització opera i nom dels països on desenvolupa activitats significatives o els que siguin rellevants específicament respecte als aspectes de sostenibilitat tractats en la memòria	3.3.4	31
2.6	Naturalesa de la propietat i forma jurídica	3.2	27
2.7	Mercats servits (incloent-hi el desglossament geogràfic, els sectors que abasteix i els tipus de clients/beneficiaris)	3.3.2, 3.3.4	29, 31
2.8	Dimensions de l'organització informant, inclòs: nombre d'empleats, vendes netes, capitalització total desglossada en termes de deute i patrimoni net i quantitat de productes o serveis prestats	3.4, 5.2.1	34, 69
2.9	Canvis significatius durant el període cobert per la memòria en el volum, estructura i propietat de l'organització inclòs: la localització de les activitats o canvis produïts en elles, obertures, tancaments i ampliació d'instal·lacions i, canvis en l'estructura del capital social i d'altres tipus de capital, manteniment d'aquest i operacions de modificació del capital (per a organitzacions del sector privat)	3.5	36
2.10	Premis i distincions rebuts durant el període d'informació	6.4	93

CODI INDICADOR	DESCRIPCIÓ DE L'INDICADOR G3	APARTAT DE L'INFORME	PÀG. Nº
3. PARÀMETRES DE LA MEMÒRIA			
3.1	Període cobert per la informació continguda en la memòria (per exemple, exercici fiscal, any calendari)	8.1	117
3.2	Data de la memòria anterior més recent (si n'hi hagués)	8.1	117
3.3	Cicle de presentació de memòries (anual, biennal, etc)	8.1	117
3.4	Punt de contacte per a qüestions relatives a la memòria o al seu contingut	8.1	117
3.5	Procés d'identificació del contingut de la memòria inclòs: determinació de la materialitat; prioritat dels aspectes inclosos en la memòria; identificació dels grups d'interès que l'organització preveu que utilitzin la memòria	8.1	117
3.6	Cobertura de la memòria (per ex. països, divisions, filials, instal·lacions arrendades, negocis conjunts, proveïdors)	8.1	117
3.7	Indicar l'existència de limitacions de l'abast o cobertura de la memòria	8.1[a]	117
3.8	La base per incloure informació en el cas de negocis conjunts (*joint ventures*), filials, instal·lacions arrendades, activitats subcontractades i d'altres entitats que puguin afectar significativament la comparabilitat entre períodes i/o entre organitzacions.	8.1[a]	117
3.9	Tècnica de mesura de dades i bases per realitzar els càlculs, incloses les hipòtesis i tècniques subjacents a les estimacions aplicades en la recopilació d'indicadors i la resta d'informació de la memòria	8.1[a]	117
3.10	Descripció de l'efecte que pugui tenir la reexpressió d'informació que pertanyi a memòries anteriors, juntament amb els motius que han causat aquesta reexpressió (per exemple, fusions i adquisicions, canvi en els períodes informatius, naturalesa del negoci, o mètodes de valoració)	8.1	117
3.11	Canvis significatius relatius a períodes anteriors a l'abast, la cobertura o els mètodes de valoració aplicats a la memòria	8.1	117
3.12	Taula que indica la localització dels continguts bàsics dins la memòria	8.1	117
3.13	Política i pràctica actual en la relació amb la sol·licitud de verificació externa de la memòria. Si no s'inclou l'informe de verificació a la memòria de sostenibilitat, cal explicar l'abast i la base de qualsevol altra verificació externa existent. També cal aclarir la relació entre l'organització informant i el proveïdor o proveïdors de la verificació	8.1	117

[a] *Aquests aspectes s'especifiquen a cada cas al llarg de tot l'informe.*

CODI INDICADOR	DESCRIPCIÓ DE L'INDICADOR G3	APARTAT DE L'INFORME	PÀG. Nº
4. GOVERN, COMPROMISOS I PARTICIPACIÓ DELS GRUPS D'INTERÈS			
4.1	L'estructura de govern de l'organització, incloent-hi els comitès del màxim òrgan de govern responsable de tasques com ara la definició de l'estratègia o la supervisió de l'organització	3.3.1	28
4.2	Cal indicar si el president del màxim òrgan de govern ocupa també un càrrec executiu (i, si és així, la seva funció dins la direcció de l'organització i els motius que la justifiquen)	3.3.1	28
4.3	En aquelles organitzacions que tinguin estructura directiva unitària, s'indicarà el nombre de membres del màxim òrgan de govern que siguin independents o no executius	3.3.1	28
4.4	Mecanismes dels accionistes i empleats per comunicar recomanacions o indicacions al màxim òrgan de govern	3.3.1, 3.6	28, 36
4.5	Lligam entre la retribució dels membres del màxim òrgan de govern, alts directius i executius (inclosos els acords d'abandonament del càrrec) i l'acompliment de l'organització (inclòs l'acompliment social i ambiental)	3.3.1	28
4.6	Procediments implantats per evitar conflictes d'interessos en el màxim òrgan de govern	3.3.1	28
4.7	Procediments de determinació de la capacitació i experiència exigible als membres del màxim òrgan de govern per poder guiar l'estratègia de l'organització en els aspectes socials, ambientals i econòmics	3.3.1	28
4.8	Declaracions de missió i valors desenvolupats internament, codis de conducta i principis rellevants per a l'acompliment econòmic, ambiental i social, i l'estat de la seva implantació	3.3, 3.2, 3.8	28, 27, 39
4.9	Procediments del màxim òrgan de govern per supervisar la identificació i gestió, per part de l'organització, de l'acompliment econòmic, ambiental i social, inclosos els riscos i oportunitats relacionades, així com l'adherència o compliment dels estàndards acordats a nivell internacional, codis de conducta i principis	3.3.1, 3.6	28, 36
4.10	Procediments per avaluar l'acompliment propi del màxim òrgan de govern, en especial pel que fa a l'acompliment econòmic, ambiental i social	3.3.1	28

CODI INDICADOR	DESCRIPCIÓ DE L'INDICADOR G3	APARTAT DE L'INFORME	PÀG. Nº
4. GOVERN, COMPROMISOS I PARTICIPACIÓ DELS GRUPS D'INTERÈS			
4.11	Descripció de com ha adoptat l'organització un plantejament o principi de precaució	3.8	39
4.12	Principis o programes socials, ambientals i econòmics desenvolupats externament, així com qualsevol altra iniciativa que subscrigui o aprovi l'organització	3.8	39
4.13	Principals associacions a les quals pertanyi (com ara associacions sectorials) i/o ens nacionals i internacionals als quals l'organització dóna suport i: sigui present en els òrgans de govern; participi en projectes o comitès; proporcioni un finançament important que excedeixi les obligacions dels socis; i tingui consideracions estratègiques	3.7	39
4.14	Relació de grups d'interès que l'organització ha inclòs	3.6	36
4.15	Base per a la identificació i selecció de grups d'interès amb els quals l'organització es compromet	8.1	117
4.16	Enfocaments adoptats per a la inclusió dels grups d'interès, inclosa la freqüència de la seva participació per tipus i categoria de grups d'interès	3.6	36
4.17	Principals preocupacions i aspectes d'interès que hagin sorgit a través de la participació dels grups d'interès i la forma com l'organització ha respost envers aquests en l'elaboració de la memòria	3.6	36

CODI INDICADOR	PRINCIPALS/ ADDICIONALS	DESCRIPCIÓ DE L'INDICADOR G3	APARTAT DE L'INFORME	PÀG. Nº
ACOMPLIMENT ECONÒMIC				
MODEL DE GESTIÓ			4.1	45
EC1	PRINCIPAL	Valor econòmic directe generat i distribuït, inclou ingressos, costos d'explotació, retribució a empleats, donacions i d'altres inversions en la comunitat, beneficis no distribuïts i pagaments a proveïdors de capital i a governs	3.4, 6.3	34, 89
EC2	PRINCIPAL	Conseqüències financeres i d'altres riscos i oportunitats per a les activitats de l'organització degut al canvi climàtic	7.2.1	102
EC3	PRINCIPAL	Cobertura de les obligacions de l'organització degudes a programes de beneficis socials	5.6	78
EC4	PRINCIPAL	Ajuts financers significatius rebuts de governs	3.4	34
EC6	PRINCIPAL	Política, pràctiques i proporció de despesa corresponent a proveïdors locals a llocs on es desenvolupin operacions significatives	4.7	60
EC7	PRINCIPAL	Procediments per a la contractació local i proporció d'alts directius procedents de la comunitat local a llocs on es desenvolupin activitats significatives	5.3	71
EC8	PRINCIPAL	Desenvolupament i impacte de les inversions en infraestructures i els serveis prestats principalment per al benefici públic mitjançant compromisos comercials, pro bonus o en espècies	3.5	36
EC9	ADDICIONAL	Enteniment i descripció dels impactes econòmics indirectes significatius, inclòs l'abast d'aquests impactes	3.5	36

CODI INDICADOR	PRINCIPALS/ ADDICIONALS	DESCRIPCIÓ DE L'INDICADOR G3	APARTAT DE L'INFORME	PÀG. Nº	OBSERVACIONS
ACOMPLIMENT AMBIENTAL					
MODEL DE GESTIÓ			7.1	101	
EN1	PRINCIPAL	Materials utilitzats, per pes o volum	7.3.1	106	
EN2	PRINCIPAL	Percentatge dels materials utilitzats que són materials valoritzats	7.4	107	
EN3	PRINCIPAL	Consum directe d'energia desglossat per fonts primàries	7.3.1	106	
EN4	PRINCIPAL	Consum indirecte d'energia desglossat per fonts primàries	7.3.1	106	
EN8	PRINCIPAL	Captació total d'aigua per fonts	7.3.1	106	
EN11	PRINCIPAL	Descripció de terrenys adjacents o ubicats dins d'espais naturals protegits o d'àrees d'alta biodiversitat no protegides. Cal indicar la localització i el volum dels terrenys en propietat, arrendats, o que són gestionats per gran valor en biodiversitat en zones alienes a les àrees protegides	7.2.3	104	
EN12	PRINCIPAL	Descripció dels impactes més significatius en la biodiversitat en espais naturals protegits o en àrees d'alta biodiversitat no protegides, derivats de les activitats, productes i serveis en àrees protegides i en àrees de gran valor en biodiversitat en zones alienes a les àrees protegides	7.2.3	104	
EN13	ADDICIONAL	Hàbitats protegits o restaurats	7.2.3	104	
EN14	ADDICIONAL	Estratègies o accions implantades i planificades per a la gestió d'impactes sobre la biodiversitat	7.2.3	104	
EN16	PRINCIPAL	Emissions totals, directes i indirectes, de gasos d'efecte hivernacle, en pes	7.3.2	104	Durant l'any 2008, ESTEVE ha dut a terme una estimació de les emissions de CO_2 a partir dels consums d'electricitat i gas, assolint la xifra de 20.432 tones. Un dels objectius de la gestió mediambiental de l'empresa per al 2009 consisteix a quantificar i gestionar les emissions de CO_2
EN17	PRINCIPAL	D'altres emissions indirectes de gasos d'efecte hivernacle, en pes	7.3.2	104	El mesurament i gestió de les emissions de CO_2 relacionades amb els viatges dels col·laboradors formen part dels objectius mediambientals d'ESTEVE per al 2009. Aquestes dades seran reportades en els propers informes de sostenibilitat de la companyia
EN18	ADDICIONAL	Iniciatives per reduir les emissions de gasos efecte hivernacle i les reduccions assolides	7.2	102	

CODI INDICADOR	PRINCIPALS/ ADDICIONALS	DESCRIPCIÓ DE L'INDICADOR G3	APARTAT DE L'INFORME	PÀG. Nº	OBSERVACIONS
ACOMPLIMENT AMBIENTAL					
EN19	PRINCIPAL	Emissions de substàncies destructores de la capa d'ozó, en pes	7.3.2	106	Les emissions de substàncies destructores de la capa d'ozó a ESTEVE no són significatives doncs només es generarien en cas de fuites accidentals. No obstant això, cal indicar que la companyia disposa de plans graduals per, segons estableix el Reglament (CE) n. 2037/2000, substituir, abans de l'1 de gener de 2010, tots els gasos i equips de refrigeració que contenen aquest tipus de substàncies
EN20	PRINCIPAL	NO, SO i d'altres emissions significatives a l'aire per tipus i pes	7.3.2	106	En l'àmbit de les instal·lacions productives de l'activitat química d'ESTEVE a Espanya, els valors d'emissions per pes i tipus són: :: Emissió de NOx = 2170 Kg/any :: Emissió de SOx = 597 Kg/any :: Emissió de compostos orgànics volàtils no metànics = 32.388 Kg/any :: Emissió de partícules = 705,5 kg/any En l'àmbit de l'activitat farmacèutica a la planta productiva de Martorelles, les úniques emissions significatives són les de les calderes de vapor del centre, que durant l'any 2008 s'han estimat en 343 Kg/any d'emissions de NOx
EN21	PRINCIPAL	Abocament total d'aigües residuals, segons la seva natura i destí	7.3.2	106	
EN22	PRINCIPAL	Pes total de residus gestionats, segons tipus i mètode de tractament	7.4	107	
EN23	PRINCIPAL	Nombre total i volum de vessaments accidentals més significatius	7.3.2	106	
EN26	PRINCIPAL	Iniciatives per mitigar els impactes ambientals dels productes i serveis i grau de reducció d'aquest impacte	7.2	102	
EN27	PRINCIPAL	Percentatge de productes venuts, i llurs materials d'embalatge, que són recuperats al final de la seva vida útil, per categories de productes	7.4	107	
EN28	PRINCIPAL	Cost de les multes significatives i nombre de sancions no monetàries per incompliment de la normativa ambiental	7.3.2	106	
EN30	ADDICIONAL	Desglossament per tipus del total de despeses i inversions ambientals	7.2.2	102	

CODI INDICADOR	PRINCIPALS/ ADDICIONALS	DESCRIPCIÓ DE L'INDICADOR G3	APARTAT DE L'INFORME	PÀG. Nº
ACOMPLIMENT DE PRÀCTIQUES LABORALS I ÈTICA DEL TREBALL				
MODEL DE GESTIÓ			5.1	69
LA1	PRINCIPAL	Desglossament del col·lectiu de treballadors per tipus de feina, per contracte i per regió	5.2.1	69
LA2	PRINCIPAL	Nombre total d'empleats i rotació mitjana d'empleats, desglossats per grup d'edat, sexe i regió	5.2.2, 5.2.3	70, 71
LA3	ADDICIONAL	Beneficis socials per als empleats amb jornada completa, que no s'ofereixen als empleats temporals o de mitja jornada, desglossat per activitat principal	5.6	78
LA4	PRINCIPAL	Percentatge d'empleats coberts per un conveni col·lectiu	5.5.1	77
LA5	PRINCIPAL	Període(s) mínim(s) de preavís relatiu(s) a canvis organitzatius, inclòs si aquestes notificacions són especificades en els convenis col·lectius	5.5.2	77
LA7	PRINCIPAL	Taxes d'absentisme, malalties professionals, dies perduts i nombre de víctimes mortals relacionades amb la feina per regió	5.7.2	80
LA8	PRINCIPAL	Programes d'educació, formació, assessorament, prevenció i control de riscos que s'apliquen als treballadors, a les seves famílies o als membres de la comunitat en relació amb malalties greus	5.7.3	81
LA9	ADDICIONAL	Assumptes de salut i seguretat coberts en acords formals amb sindicats	5.7.1	78
LA10	PRINCIPAL	Promig d'hores de formació a l'any per treballador, desglossat per categoria de treballador	5.4.1	73
LA11	ADDICIONAL	Programes de gestió d'habilitats i de formació continua que fomentin l'empleabilitat dels treballadors i que els donin suport en la gestió del final de les seves carreres professionals	5.4.2	75
LA13	PRINCIPAL	Composició dels òrgans de govern corporatiu i plantilla, desglossat per sexe, grup d'edat, pertinença a minories i d'altres indicadors de diversitat	5.2.2	70
LA14	PRINCIPAL	Relació entre salari base dels homes respecte al de les dones, desglossat per categoria professional	5.3	71

CODI INDICADOR	PRINCIPALS/ ADDICIONALS	DESCRIPCIÓ DE L'INDICADOR G3	APARTAT DE L'INFORME	PÀG. Nº
ACOMPLIMENT DE SOCIETAT				
MODEL DE GESTIÓ			6.1	87
SO1	PRINCIPAL	Naturalesa, abast i efectivitat de programes i pràctiques per avaluar i gestionar els impactes de les operacions en les comunitats, tot incloent-hi l'entrada, operació i sortida de l'empresa	6.1, 6.7	87, 97
SO2	PRINCIPAL	Percentatge i nombre total d'unitats de negoci analitzades respecte als riscos relacionats amb la corrupció	4.4.3, 4.5	58
SO3	PRINCIPAL	Percentatge d'empleats formats en les polítiques i procediments anticorrupció de l'organització	4.5	58
SO4	PRINCIPAL	Mesures preses en resposta a incidents de corrupció	4.5	58
SO5	PRINCIPAL	Posició en les polítiques públiques i participació en el desenvolupament d'aquestes i d'activitats de *lobbying*	4.8	62
SO7	ADDICIONAL	Nombre total d'accions per causes relacionades amb pràctiques monopolístiques i contra la lliure competència, i els seus resultats	4.4.3	58
SO8	PRINCIPAL	Valor monetari de sancions i multes significatives i nombre total de sancions no monetàries derivades de l'incompliment de les lleis i regulacions	4.4.3	58

CODI INDICADOR	PRINCIPALS/ ADDICIONALS	DESCRIPCIÓ DE L'INDICADOR G3	APARTAT DE L'INFORME	PÀG. Nº
ACOMPLIMENT DE DRETS HUMANS				
MODEL DE GESTIÓ			5.1	69
HR1	PRINCIPAL	Percentatge i nombre total d'acords d'inversió significatius que incloguin clàusules de drets humans o que hagis estat objecte d'anàlisi en matèria de drets humans	4.5	58
HR2	PRINCIPAL	Percentatge dels principals distribuïdors i contractistes que han estat objecte d'anàlisi en matèria de drets humans, i mesures adoptades com a conseqüència	4.7	60
HR4	PRINCIPAL	Nombre total d'incidents de discriminació i mesures adoptades	5.3	71
HR5	PRINCIPAL	Activitats de la companyia en les quals el dret a la llibertat d'associació i d'acollir-se a convenis col·lectius puguin córrer riscos importants, i mesures adoptades per donar suport a aquests drets	3.8, 5.1, 5.5	39, 69, 77
HR6	PRINCIPAL	Activitats identificades que comporten un risc potencial d'incidents d'explotació infantil, i mesures adoptades per contribuir a la seva eliminació	4.5	58
HR7	PRINCIPAL	Operacions identificades com de risc significatiu de ser origen d'episodis de treball forçat o no consentit, i de les mesures adoptades per contribuir a la seva eliminació	4.5	58

CODI INDICADOR	PRINCIPALS/ ADDICIONALS	DESCRIPCIÓ DE L'INDICADOR G3	APARTAT DE L'INFORME	PÀG. Nº
ACOMPLIMENT SOBRE LA RESPONSABILITAT DELS PRODUCTES				
MODEL DE GESTIÓ			4.1	45
PR1	PRINCIPAL	Fases del cicle de vida dels productes i serveis en les quals s'avaluen els impactes d'aquests en la salut i seguretat dels clients per tal de ser millorats, i percentatge de categories de productes i serveis significatius subjectes a aquests procediments d'avaluació	4.1, 4.4.1	45, 52
PR2	ADDICIONAL	Nombre total d'incidents derivats de l'incompliment de la regulació legal o dels codis voluntaris relatius als impactes dels productes i serveis en la salut i la seguretat durant el seu cicle de vida, distribuïts en funció del tipus de resultat d'aquests incidents	4.4.3	58
PR3	PRINCIPAL	Tipus d'informació sobre els productes i serveis que són requerits pels procediments en vigor i la normativa, i percentatge de productes i serveis subjectes a aquests requeriments informatius	4.4.1	52
PR4	ADDICIONAL	Nombre total d'incompliments de la regulació i dels codis voluntaris relatius a la informació i etiquetatge dels productes i serveis, distribuïts en funció del tipus de resultat d'aquests incidents	4.4.3	58
PR5	ADDICIONAL	Pràctiques respecte a la satisfacció del client, incloent-hi els resultats dels estudis de satisfacció del client	4.4.2	55
PR6	PRINCIPAL	Programes de compliment de les lleis o adhesió a estàndards i codis voluntaris esmentats en comunicacions de màrqueting, inclosos la publicitat, d'altres activitats promocionals i els patrocinis	4.4.1	52
PR7	ADDICIONAL	Nombre total d'incidents fruit de l'incompliment de les regulacions relatives a les comunicacions de màrqueting, incloent-hi la publicitat, la promoció i el patrocini, distribuïts en funció del tipus de resultat d'aquests incidents	4.4.3	58
PR8	ADDICIONAL	Nombre total de reclamacions degudament fonamentades en relació amb el respecte a la privacitat i la fuita de dades personals de clients	4.4.3	58
PR9	PRINCIPAL	Cost d'aquelles multes significatives fruit de l'incompliment de la normativa en relació amb el subministrament i l'ús de productes i serveis de l'organització	4.4.3	58

9. Carta de verificació

KPMG Asesores S.L.
Edificio La Porta de Barcelona
Av. Diagonal, 662
08034 Barcelona

Informe de Revisión Independiente del Informe de Memoria de Sostenibilidad 2008 de Grupo ESTEVE según la Norma ISAE 3000

A la Dirección del Grupo ESTEVE (en adelante ESTEVE)

Introducción

Hemos sido requeridos por ESTEVE, para revisar la información correspondiente al ejercicio 2008, contenida en su Memoria de Sostenibilidad 2008 (en adelante La Memoria), la cual está a disposición del público en general y cuyo alcance se describe en el capítulo Características de la Memoria.

El contenido, la preparación, el mantenimiento de los sistemas de información que aportan los datos y la integridad de la Memoria de ESTEVE son responsabilidad de su Dirección.

Alcance

En el Informe se describen los esfuerzos y avances realizados por ESTEVE en la consecución de un desarrollo más sostenible. Nuestra responsabilidad ha sido la de revisar la mencionada Memoria, comprobar la aplicación de la norma AA1000 Assurance Standard (2003) y de la Guía de Global Reporting Initiative Versión 3 (GRI G3) de acuerdo al nivel de autodeclaración de la compañía, así como ofrecer a los lectores un nivel de aseguramiento limitado de acuerdo con lo establecido por la norma ISAE 3000 (International Standard for Assurance Engagements) en relación a la verificación de información no financiera sobre:

- Que los datos cuantitativos se han obtenido de manera fiable.
- Que las informaciones de carácter cualitativo se encuentran adecuadamente soportadas por documentación interna o de terceros.
- La aplicación de los criterios de la Norma AA1000 AS (2003) y de la Guía de GRI G3 para el nivel de aplicación A+ cuya autodeclaración ha recibido la confirmación de Global Reporting Initiative.

Criterios para realizar la revisión

Hemos realizado nuestro trabajo de acuerdo con la norma ISAE 3000: *Assurance Engagements other than Audits or Reviews of Historical Financial Information*, desarrollada por International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB) y la Guía de Actuación sobre Trabajos de Revisión de Informes de Responsabilidad Corporativa del Instituto de Censores Jurados de Cuentas de España. Entre otras cuestiones, para el cumplimiento de estas normas:

- Hemos llevado a cabo el trabajo con un equipo de especialistas en verificación y desarrollo sostenible empresarial. Siguiendo con las normas antes mencionadas, este trabajo se realiza cumpliendo las políticas de independencia de KPMG basadas en el Código de Ética Profesional de la IFAC.
- Los procedimientos llevados a cabo en nuestra revisión son sustancialmente inferiores a los de un trabajo de seguridad razonable. Por tanto la seguridad proporcionada es también menor. El presente informe en ningún caso puede entenderse como un informe de auditoría.

KPMG Asesores, S.L., sociedad española de responsabilidad limitada, es una filial de KPMG Europe LLP y firma miembro de la red KPMG de firmas independientes afiliadas a KPMG International, sociedad suiza.

Reg. Mer. Madrid, T. 14.972, F. 93, Sec. 8 , H. M. 240.460, Inscrip. 1ª
N.I.F. B-82498650

Asimismo hemos seguido los criterios de aplicación de los principios de la norma AA1000 AS (2003) y de la Guía de GRI G3 utilizados por parte de ESTEVE según se describen en el capítulo Características de la Memoria.

Trabajo realizado

a) Verificación de datos cuantitativos y otras informaciones de carácter cualitativo contenidas en el Informe

Hemos revisado la fiabilidad de los datos y de otras informaciones contenidas en el Informe de acuerdo con el alcance descrito, basándonos en la realización de las siguientes actividades:

- Entrevistas con los responsables de los sistemas que proveen la información incluida en el Informe.
- Revisión de los sistemas utilizados para generar, agregar y facilitar los datos.
- Análisis del alcance y presentación de la información que se ofrece.
- Revisión por muestreo de los cálculos realizados a nivel corporativo y la consistencia de los mismos.
- Revisión de que otras informaciones se encuentran adecuadamente soportadas por documentos internos o de terceros.

En cuanto a la información correspondiente a los datos financieros nuestra labor se ha limitado a comprobar que los mismos han sido auditados por terceros independientes.

b) Revisión del alineamiento de los criterios y principios para la definición del contenido del Informe y su alcance según AA1000 AS y GRI G3

Se han revisado documentalmente los criterios y procedimientos utilizados para definir los contenidos del informe de conformidad con el alcance descrito.

Estos criterios de presentación de la citada información en cuanto a alcance, incluyendo las eventuales limitaciones al mismo, importancia, métodos de integración y agregación de los datos en función de la participación de ESTEVE en las diferentes sociedades del Grupo, se hallan descritos de manera general en el capítulo Características de la Memoria y de manera particular en los diferentes capítulos dedicados a la presentación de la información.

Conclusiones

Basándonos en los trabajos descritos anteriormente, no hemos observado circunstancias que nos indiquen que los datos recogidos en el Informe no hayan sido obtenidos de manera fiable, que la información no esté presentada de manera adecuada, ni que existan desviaciones ni omisiones significativas.

KPMG Asesores, S.L.

José Luis Blasco Vázquez
Socio

28 de mayo de 2009

©Esteve, 2009 (Barcelona)
Edició: Juny de 2009
Imprès en paper ecològic i reciclat

ESTEVE
Av. Mare de Déu de Montserrat 221
08041 Barcelona [Espanya]
www.esteve.com

www.esteve.com

Sustainability report

2008

GRI REPORT
GRI CHECKED

ESTEVE

Certified by:

Members of:

Sustainability report

2008

Opinion Survey

We would like to continue to improving the subsequent editions of our report and would therefore be grateful if you could fill up the brief survey that you will find in the following direction of our website: **www.esteve.com/sustainabilitysurvey**

Index of contents

1. Letter from the Presidency 10

2. Executive summary 13

3. ESTEVE, a benchmark group 25
3.1. Mission 27
3.2. Our values, our identity 27
3.3. Profile of the organization 28
3.3.1. Organization and corporate governance 28
3.3.2. Spheres of action and therapeutic areas 29
3.3.3. Committed to research 30
3.3.4. International presence 31
3.3.5. Towards excellence 32
3.4. Key data in 2008 34
3.5. Significant changes in activity in 2008 36
3.6. Stakeholders 36
3.7. Participation in institutions 39
3.7.1. Participation in organizations 39
3.7.2. Collaboration with patient associations 39
3.8. Guarantee of professionalism and ethics 39

4. Economic sphere 43
4.1. Management model 45
4.2. Our R&D activity 45
4.2.1. Research and development of new chemical and new biological entities 46
4.2.2. Development of innovative pharmaceutical forms 48
4.2.3. Development of new production processes for active pharmaceutical ingredients 49
4.2.4. Development of medicines for veterinary use 49
4.2.5. Clinical research on animals 50
4.3. ESTEVE's internationalisation in 2008 51
4.4. Client relations 52
4.4.1. Client health and safety 52
4.4.2. Client service and degree of satisfaction 55

4.4.3. Codes of good practice and commercial sanctions 58
4.5. Risk management 58
4.6. Strategic partners 59
4.7. Supplier relations 60
4.8. Relations with governments, public administrations and institutions 62
4.9. Case study: HIVACAT 63
4.10. Goals achieved in 2008/Goals for 2009 65

5. Internal social sphere 67
5.1. Management model 69
5.2. Key workforce indicators 69
5.2.1. Breakdown of employees by country 69
5.2.2. Breakdown of employees by gender and age 70
5.2.3. Average staff turnover 71
5.3. Diversity, equality and non-discrimination policies 71
5.4. Professional development at ESTEVE 73
5.4.1. Professional training as an instrument for innovation and internationalisation 73
5.4.2. Development and career 75
5.4.3. Programmes for collaboration and educational aid 76
5.5. Labour relations 77
5.5.1. Employee participation in collective agreements 77
5.5.2. Notifying changes in organization and/or structure 77
5.6. Company benefits 78
5.7. Preventing occupational hazards. Health and safety 78
5.7.1. Management model 78
5.7.2. Accident indicators 80
5.7.3. Goals achieved in 2008/Goals for 2009 81
5.8. Case study: Reorganise and integrate the financial area 83
5.9. Goals achieved in 2008/Goals for 2009 85

6. External social sphere 87
6.1. Management model 87
6.2. The Dr. Antonio Esteve Foundation 87

6.3. Social action 89
6.3.1. Making the right to health universal and humanitarian aid 89
6.3.2. Promoting society 92
6.3.3. Promoting health 92
6.3.4. Promoting science 92
6.3.5. Results achieved in the social sphere 92
6.4. Recognition 93
6.5. Volunteers 94
6.6. Case study: GAVI Business Alliance 95
6.7. Goals achieved in 2008/Goals for 2009 97

7. Environmental sphere 99
7.1. Management model 101
7.2. Minimising environmental impact 102
7.2.1. Climate change and ecological footprint 102
7.2.2. Environmental investment 102
7.2.3. Attention to biodiversity 104
7.3. Eco-efficiency and consumption 105
7.3.1. Consumption of raw materials, water and energy 106
7.3.2. Emissions into the atmosphere and effluents 106
7.4. Waste management 107
7.5. Case study: "*Descobreix el riu*" (Discover the river) 110
7.6. Goals achieved in 2008/Goals for 2009 112

8. Characteristics of the report 115
8.1. Parameters of the report: profile, scope and coverage 117
8.2. GRI Guide Application Levels 120
8.3. Table of GRI Indicators 121

9. Verification letter 132

Letter from the Presidency

Being present in the area of health means that we must promote good practices in sustainability too. For the last 80 years at ESTEVE we've been working to build on this commitment, and the sustainability report you are now reading is a manifestation of this responsibility and desire for dialogue.

For the second year running, this report has been verified by an independent firm (KPMG) and it follows the criteria established by the Global Reporting Initiative, which has once again has given the report its highest rating: A+. This verification provides an additional guarantee and also adds value to the information we provide, since before producing the report, a survey was carried out to identify the truly relevant information of interest for our different audiences.

Throughout 2008, the period covered by the report, ESTEVE has been intensely active. It was a year affected by many conditioning factors within a context of international crisis. The rules of the market in which we operate are now changing and new clients are appearing that demand not only the best product from us, with the best quality, safety and efficacy, but also additional guarantees: they demand information, commitment and, above all, dialogue. In 2008 we took an important step forward in our internationalisation process, a process that we first embarked upon several years ago and that forms part of our business strategy. We have also renovated and modernised the governing bodies of our organization, which is becoming increasingly complex. And on reading this report you will discover how innovation has been embedded within our DNA since the company was founded, how we are moving forward in developing both our own products and also in co-developing products with third parties by establishing groundbreaking alliances.

Patients, health administrations, health professionals, ESTEVE's team and society at large all go to make up the backbone around which our company's operations revolve, our present and our future, what we are and what we wish to be. We continue to work with all these stakeholders from different spheres: providing professionals with scientific knowledge and new tools to make their work easier; providing initiatives to improve patient care; collaborating with our environment through solidarity-based initiatives and, with our team, the key to achieving any goal, contributing to their development and improvement both in personal and professional terms.

As always, our challenge is to continue progressing, to continue helping to build a more responsible, more sustainable and, why not, a healthier world.

Antoni Esteve

Albert Esteve

Executive Summary

Executive Summary

2. Executive summary

ESTEVE, a benchmark group

Spheres of action

As a chemical and pharmaceutical group, ESTEVE operates in different areas of health, such as: prescription and OTC* products, vaccines, the sale of its own generic drugs and also third party products, products for veterinary use and active pharmaceutical ingredients. It has also set up various strategic alliances (joint ventures) with third parties, such as with ISDIN in skin dermatology and ESTEVE TEIJIN HEALTHCARE in the area of home respiratory therapies.

International presence

One of the keys to our growth is internationalisation, helping us to continuously extend our presence throughout the world. ESTEVE currently has its own offices in:

EUROPE / SPAIN, PORTUGAL, ITALY, GERMANY, SWEDEN, TURKEY
AMERICA / USA, MEXICO
ASIA / CHINA

Key data for 2008 (in millions of euros):

Guarantee of professionalism and ethics

At ESTEVE we ensure that the actions of all our collaborators are carried out with the utmost respect and professional ethics.
That is why we have, on the one hand, internal control instruments and, on the other, we have voluntarily joined different international initiatives, such as the United Nations Global Compact. It is also of note that ESTEVE has been the first Spanish pharmaceutical company to be rated A+ by the GRI (Global Reporting Initiative) for its sustainability report 2007.

** Pharmaceutical products authorised for free sale or without medical prescription.*
[1] *Includes 50% of ISDIN.*

Economic sphere

Our R&D activity

ESTEVE's strategy of diversifying R&D means we have 4 units specialised in the following areas:

:: Research & development of new chemical and biological entities as medicines.
:: Development of new innovative pharmaceutical forms.
:: Development of new production processes for active pharmaceutical ingredients.
:: Development of new medicines for veterinary use.

In 2008, ESTEVE invested almost 68 million euros in R&D, with a team of more than 300 professionals devoted to R&D activities.

Client service

Ongoing improvement is one of our objectives, so regular surveys have been set up in several of our business units to find out and evaluate our clients' degree of satisfaction and to identify and prioritise our areas of improvement together. We carry out a large number of training activities that aim to offer our clients a top quality service.

Codes of Good Practice

In 2008, ESTEVE continued to take part in updating the Code of Good Practice with Health Professionals and that with Patient Organizations.

Strategic partners

Our commitment to collaborating openly and conscientiously with everyone we deal with has led us to set up ambitious business projects under the formula of joint ventures:

STRATEGIC ALLIANCES		
ISDIN	BETWEEN THE PUIG GROUP AND ESTEVE. OPERATING IN THE SKIN PHARMACY SEGMENT	50% ESTEVE + 50% PUIG
ZHEJIANG HUAYI PHARMACEUTICAL (ZHP)	BOTH JOINT VENTURES ESTABLISHED WITH THE HUADONG MEDICINE GROUP, ONE OF THE LEADERS IN ITS SECTOR IN CHINA	61% ESTEVE + 39% HUADONG MEDICINE GROUP
ESTEVE HUAYI PHARMACEUTICAL (EHP)		61% ESTEVE + 39% HUADONG MEDICINE GROUP
ESTEVE TEIJIN HEALTHCARE (ETH)	ALLIANCE WITH TEIJIN PHARMA (JAPAN), SET UP EARLY IN 2009. HOME RESPIRATORY THERAPIES	50% ESTEVE + 50% TEIJIN PHARMA

HIVACAT: ESTEVE and IrsiCaixa join forces in developing an HIV vaccine

At the end of 2008, ESTEVE joined a public-private partnership to develop a vaccine against AIDS.

Internal social sphere

Key workforce indicators

In line with its growth in personnel over the last few years, ESTEVE's international expansion has meant that the number of collaborators rose by 10% in 2008, as well as the diversity of nationalities, with a total of 2,667[2] collaborators throughout the world.

Professional development at ESTEVE

Professional training and development continue to be one of ESTEVE's strong points. In 2008, training hours per employee totalled 50.5[3], covering 95%[4] of the workforce.

DEVELOPMENT ACTIONS
COACH DEVELOPMENT PROGRAMME (PHARMA SALES)
MANAGEMENT AND SPECIALIST DEVELOPMENT PROGRAMME (MARTORELLES PHARMA PLANT)
MIDDLE MANAGEMENT DEVELOPMENT PROGRAMME (ESTEVE QUÍMICA)

Labour relations

Since our company was founded, it has been characterised by a particular sensitivity towards labour relations, aimed at successfully handling negotiations with workers' representatives, involving them in the goals and challenges for the future and thereby reaching agreements that are satisfactory for both parties.

Preventing occupational hazards. Health and safety

In 2008, our centres with OHSAS 18001:2007 certification passed their annual recertification audits and the pharmaceutical centres in Spain have also been certified. Moreover, the fine chemicals production plant located in China, ZHP, also achieved OHSMS 18000 certification in 2008.

[2] Not including those the staff at ISDIN, as the HR management for this firm is separate from that of ESTEVE.
[3] Does not include the most recent additions to the Group, i.e. Sweden, USA, Germany and Turkey.
[4] Percentage of people who, during one year, have attended at least one course or seminar. Not including the most recent additions to the Group, i.e. Sweden, USA, Germany or Turkey.

With regard to the gravity index and average duration index, 2008 saw some very positive trends, placing ESTEVE below the COASHIQ averages for the industry in Spain.

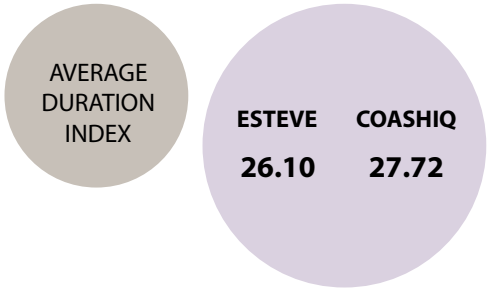

External social sphere

ACTIONS FOR SOCIETY

Breakdown of financial resources

The amount invested in 2008 totalled 2,241,441 euros.

Making the right to health and humanitarian aid universal

:: **Donation of medicines**

In 2008, 26 donation campaigns were arranged of medicines to various ONGs working in aid development. Geographically, these are located mostly in Africa and South America and to a lesser extent in Asia and Europe.

:: ***CUIDA'M* programme (Take care of me Programme)**

ESTEVE sponsors the *CUIDA'M* programme, which allows children in developing countries to receive vital medical treatment. In 2008, 25 children received treatment for their illness.

:: **GAVI business alliance for child vaccination**

GAVI is the largest world initiative for children vaccination and is made up of: governments of developing countries, governments of industrialised countries, the World Bank, WHO, UNICEF, vaccine manufacturers, etc. ESTEVE joined this Alliance in 2008 as a "gold sponsor".

:: **Humanitarian aid**

We are members of the Emergency Humanitarian Aid Fund (FAHE) of FARMAMUNDI, whose aim is to send medicines and humanitarian aid in emergency situations. In 2008, aid was sent to Ecuador, Myanmar, Szechuan and the Congo.

Promoting society

Along with other organizations, we collaborate with the Food Bank, whose aim is to donate food to those most in need.

Promoting health

An example of our work to promote health is our contribution to the Carreras Foundation, which fights against leukaemia.

Promoting science

We collaborate in the GENOMA SPAIN project, dedicated to scientific research, by donating 300,000 euros every year.

Results achieved in the social sphere

The ultimate effect of promoting projects for society and health has been 30,659 beneficiaries.

VOLUNTEERS

Various volunteer initiatives were carried out in 2008, such as an environmental action, "*Descobreix el riu*" (Discover the river), open to employees and their relatives with the participation of 48 adults and 13 children; a campaign to collect toys, (684 toys), a campaign to collect books, called "*Sant Jordi Solidari*", (794 books) and a blood donation campaign (167 donations).

Environmental sphere

In 2008, our centres that hold ISO environmental certification, 14001:2004, all passed their annual follow-up and recertification audits. Moreover, continuing with the international project, in 2008 we started the certification procedure for our plant at Jiutepec in Mexico, carrying out the diagnostic audit.

The following is particular of note regarding our waste management in 2008:

:: In pharmaceuticals, the ratio of TN waste generated to milions of unit manufactured for the Martorelles plant has improved on previous years, going from 2.52 in 2007 to 2.01 in 2008.
:: ESTEVE is a member of Integrated Systems for Pharmaceutical Packaging Management, such as SIGRE and ECOEMBES.
:: ESTEVE's recycling rate has risen from 0.60 in 2007 to 0.62 in 2008, TN of waste recycled/TN total waste, in line with the principle of attempting to reuse waste that has not been able to be minimised at origin rather than sending it for treatment.

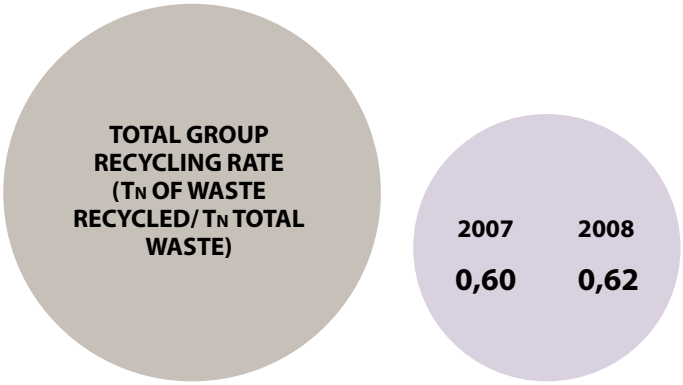

Numerous actions were carried out in 2008 related to minimising impact on climate change and eco-efficiency, in order to reduce CO_2 emissions.

Environmental and pollution efficient criteria have also been introduced as a decisive factor in choosing the models of vehicles for the commercial fleet, as well as

developing a four-year training plan to encourage good practices in driving and also starting work on an Efficient Driving and Sustainable Mobility Manual.

In 2008, ESTEVE allocated 8.4 million euros to investment and expenditure related to environmental concerns, proof of our commitment to and responsibility towards the environment.

With regard to the ESTEVE's new head office and R&D centre to be located in Sant Cugat, in 2008 work was carried out to include Sustainability criteria in the basic construction project, including landscaping, energy efficiency in the building and the re-use of water.

Company Sphere

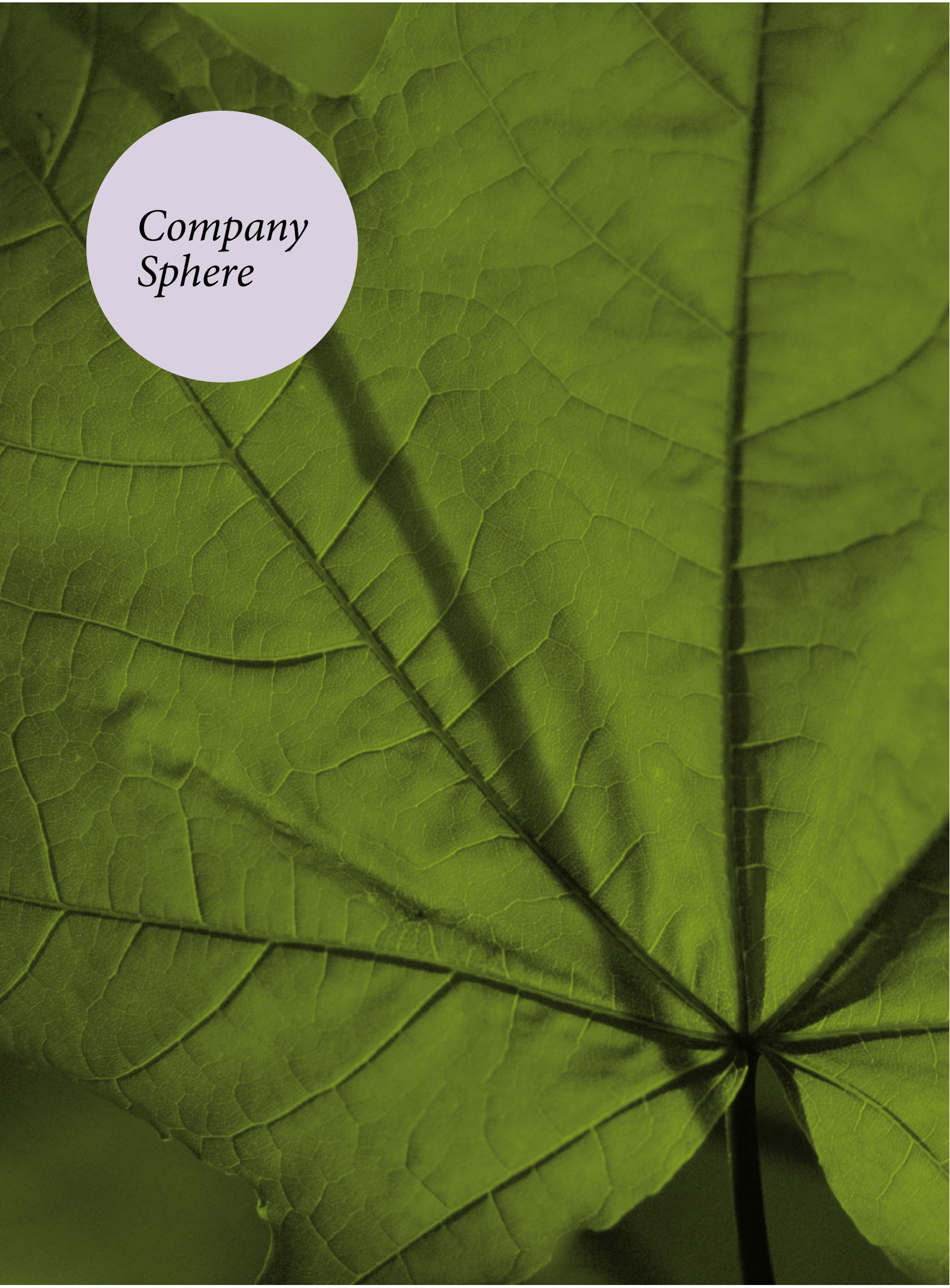
Company
Sphere

3. ESTEVE, a benchmark group

3.1. Mission

ESTEVE is an international chemical and pharmaceutical Group that focuses its efforts on innovation and excellence in the area of health, striving every day to satisfy its clients and to contribute to the wellbeing of society.

3.2. Our values, our identity

Our values form the mainstay of all our organization's actions and are the result of reflection on the part of the Group's management team, endorsed by a representative part of ESTEVE's collaborators.

:: ESTEVE is a professional family Group with international presence that wishes to maintain and consolidate its prestige in the chemical and pharmaceutical sector.
:: As a Learning Organization, ESTEVE places people at the centre of its management model and is committed to developing its "human capital".
:: ESTEVE encourages participation and transparency in management that encourages people to take on new responsibilities in a climate of mutual trust.
:: ESTEVE reaffirms its desire to lead the field via research and innovation in products, services, systems and processes.
:: ESTEVE goes beyond conventional expectations in its spirit of service towards its internal, external and associated clients, with the will to be their strategic partner and point of reference.
:: ESTEVE wants to be a flexible Group with the capacity to respond quickly to the challenges and opportunities it faces and with the capacity to predict and anticipate them.
:: ESTEVE aims to constantly improve the quality of its products, services and management activities, and actively strives to build synergies that help it advance towards excellence.
:: ESTEVE actively encourages its relations with people and the environment to be in line with the principles of sustainable development.
:: ESTEVE believes that the constant development of these values will make it more efficient and competitive in creating both tangibles and intangibles, providing it with sustained profitability.

At ESTEVE, people's conduct is in accordance with what is established by our Corporate Identity, the series of values that differentiate our culture, including, most particularly, the constant commitment to training and developing our "human capital".

3.3. Profile of the organization

The origins of ESTEVE date back to 1929, the year when Dr. Antoni Esteve i Subirana founded the first of the companies. Since then, and thanks to intensive work in research, an international vocation and an active policy of strategic alliances with other companies, ESTEVE has consolidated its position as one of the leading business groups in Spain in the area of health.

3.3.1. Organization and corporate governance

ESTEVE is currently growing, expanding internationally and adapting itself to the new times in both technological and structural terms. This whole process means that the Group's executive bodies also have to adapt to the new needs and requirements of the future. That's why, in 2008, ESTEVE took another step forward in evolving its governance structure and it renewed its Board of Directors, an evolution that must help to guarantee continuity, as well as assure the company's future.

In line with Good Corporate Governance practices, in 2006 the Internal Audit Committee, made up of non-executive professionals, was set up with its own set of rules. The Audit Committee, presided over by an independent professional, reports directly to the Board of Directors. The Internal Audit function was also created, reporting directly to the Audit Committee, whose aim is to ensure reasonable and safe internal control in line with pre-established standards and via planned actions, adding value to the organization by means of ongoing improvements.

ESTEVE's executive structure is made up of the Group Presidency comprising two CEOs, to whom the General Management reports. The executive body known as the Directors' Group reports to this General Management and is made up of 17 representatives, including representatives from the firms operating abroad. This team is made up of the directors of business units, and those in charge of support areas. The

aim of both the General Management and the Directors' Group is to ensure that the Group and its business operations function correctly, to make sure that the business targets set are achieved and to guarantee that corporate decisions are passed on to the organization quickly and efficiently.

3.3.2. Spheres of action and therapeutic areas

ESTEVE operates in two spheres of action, pharmaceuticals (the research, development and sale of medicines) and chemicals (the development, manufacture and sale of active ingredients for medicines). Of particular note is ESTEVE's recent entry into the sphere of home respiratory therapy, via Oximeplus and by creating the firm ESTEVE TEIJIN HEALTHCARE (a joint venture between ESTEVE and TEIJIN PHARMA).

ESTEVE's chemical and pharmaceutical operations can be summarised as follows:

BUSINESS UNIT	THERAPEUTIC AREAS / ACTIVITY
PRESCRIPTION (ETHICAL)	PRIMARY HEALTHCARE, ANALGESICS, CARDIOVASCULAR, ETC.
PHARMACY / OTC*	NUTRACEUTICALS, EAR, NOSE & THROAT, HANDLING INSOMNIA, ANTIPRURITICS, ETC.
VACCINES	FLU, MENINGITIS AND OTHERS
PHARMA DOSE	PRODUCTION OF PHARMACEUTICAL SPECIALTIES FOR THIRD PARTIES
PENSA PHARMA	GENERIC PRODUCTS
VETERINARY	PRODUCTS FOR LIVESTOCK AND DOMESTIC ANIMALS
ESTEVE QUÍMICA	ACTIVE PHARMACEUTICAL INGREDIENTS
ISDIN (*JOINT VENTURE*)	DERMOPHARMACEUTICAL PRODUCTS
ESTEVE TEIJIN HEALTHCARE (*JOINT VENTURE*)	HOME RESPIRATORY THERAPY

** Pharmaceutical products authorised for free sale or without medical prescription.*

3.3.3. Committed to research

Innovation has always been a founding value of our organization, both in terms of products as well as in services. ESTEVE also collaborates in research and development projects of other companies by means of strategic alliances.

The scientific level achieved by ESTEVE is widely recognised, both by the different companies we collaborate with as well as by the Spanish Ministry of Science and Technology. Since 1986, ESTEVE has also enjoyed the classification of Excellent Company, as part of the *PROFARMA Plan* (Spanish plan to encourage research), a distinction that not only recognises scientific achievements but also economic and industrial. This classification was revalidated in 2008, after having passed the corresponding technical audit.

ESTEVE's commitment to research and its capacity to generate alliances were highlighted once again in December 2008 through a collaboration agreement with the IrsiCaixa AIDS Research Institute, promoted by "la Caixa" Social Projects and the Health Department of the Catalan government, to develop an AIDS vaccine (See case study Ch. 4).

3.3.4. International presence

ESTEVE, with its head offices in Barcelona, is extensively present throughout the world. This international dimension is solidly supported by the company's manufacturing plants in Europe, America and Asia.

One of the keys to our growth is internationalisation, which leads us to continuously extend our global presence. ESTEVE's presence in the world can be seen in the image below.

Presence with ESTEVE offices in Spain, Portugal, Italy, Sweden, Germany, Turkey, USA, Mexico and China, and through products sold on the 5 continents.

ESTEVE'S OFFICES IN THE WORLD

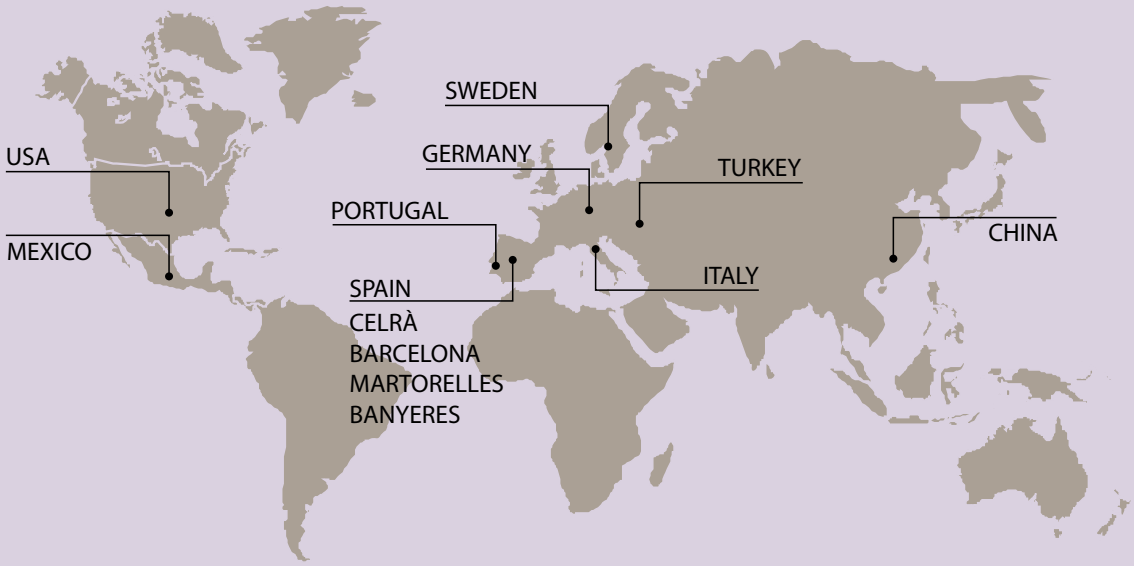

3.3.5. Towards excellence

Being present in the key markets the world over means being able to guarantee the highest level in terms of quality, safety and efficacy requirements. ESTEVE has always been known for its great commitment to quality, safety, health and environmental protection. Proof of this are the constant audits carried out by third parties and the high standards and certifications ESTEVE has voluntarily subscribed to. It should also be noted that ESTEVE is the first Spanish pharmaceutical company to receive an A+ rating from the GRI (Global Reporting Initiative) for its sustainability report 2007, renoved in 2008.

REGULATORY BODIES	DESCRIPTION	COMMENTS
CATALAN GOVERNMENT AND THE MINISTRY OF HEALTH: SPANISH DRUG AGENCY	Guarantees manufacturing conditions, quality and safety in the production of drugs and good laboratory practices	GMP accreditation of the Martorelles pharmaceutical plant and the Esteve Química plants through regular inspections, the latest being: :: Martorelles plant, October 2006 :: Now awaiting inspection in 2009, Esteve Química was last inspected in 2005 :: GLP accreditation: the R&D centre of Mare de Déu de Montserrat has been certified since 1996
FDA (FOOD & DRUG ADMINISTRATION IN THE USA)	Guarantees manufacturing conditions, quality and safety in the production of drugs and good laboratory practices	Esteve Química has had FDA approval since 1978 and has undergone several regular audits, the latest being: :: 2006: The chemical plant at Banyeres del Penedès :: 2007: The chemical plant at Naucalpan :: 2008: The chemical plant at Celrà and the chemical plant at Barcelona The Martorelles pharmaceutical plant has had FDA approval since October 2003
KIKO (JAPAN) JAPANESE HEALTH REGULATOR	Guarantees manufacturing conditions, quality and safety in the production of drugs and good laboratory practices	2007. Official approval for the Esteve Química plant at Celrà
KFDA (KOREA) SOUTH KOREAN HEALTH REGULATOR	Guarantees manufacturing conditions, quality and safety in the production of drugs and good laboratory practices	2008. Official approval for the ZHP chemical plant in China

CERTIFICATION		
ISO 9001:2000 QUALITY	Guarantee the systems for controlling quality in the organization	The plants at Celrà and Barcelona have been certified since 1994
ISO 14001:2004 ENVIRONMENT	Guarantee control of and improvement in the organization's environmental performance	::The Celrà plant has been certified since 2001 ::The Martorelles pharmaceutical plant has been certified since 2003 ::The chemical plants of Banyeres del Penedès and ZHP in China have been certified since 2004
OHSAS 18001:2007 HEALTH AND SAFETY	Guarantee that the occupational health and safety systems function correctly	::The chemical plants in Spain have been certified since 2004 ::The Martorelles pharmaceutical plant has been certified since 2008
OHSMS 18000 HEALTH AND SAFETY	Guarantee that the occupational health and safety systems function correctly	The ZHP chemical plant in China has been certified since 2008

3.4. Key data in 2008

The following table illustrates the significant investment made in innovation and industrial activities over the last five years. This investment is the result of our commitment to growth, both nationally and internationally, for all our business units.

Also of note in 2008 was the investment of 8.4 million euros to improve our facilities and reduce the environmental impact of our operations (see section 7.2.2).

MILLION EUROS	2003-2005	2006-2008	TOTAL
EXPENDITURE ON R&D&i[1]	143.0	155.3	298.3
INVESTMENT IN R&D&i	14.2	21.3	35.5
TOTAL R&D&i	**157.2**	**176.6**	**333.8**
INVESTMENT IN INDUSTRIAL ASSETS	123.4	93.0	216.4
INVESTMENT IN R&D&i	14.2	21.3	35.5
TOTAL INVESTMENT	**137.6**	**114.3**	**251.9**

[1] *In 2008, ESTEVE's investment was supported by several institutions in the form of aid and subsidies via programmes to encourage R&D, totalling 1.54 million euros.*

KEY DATA*

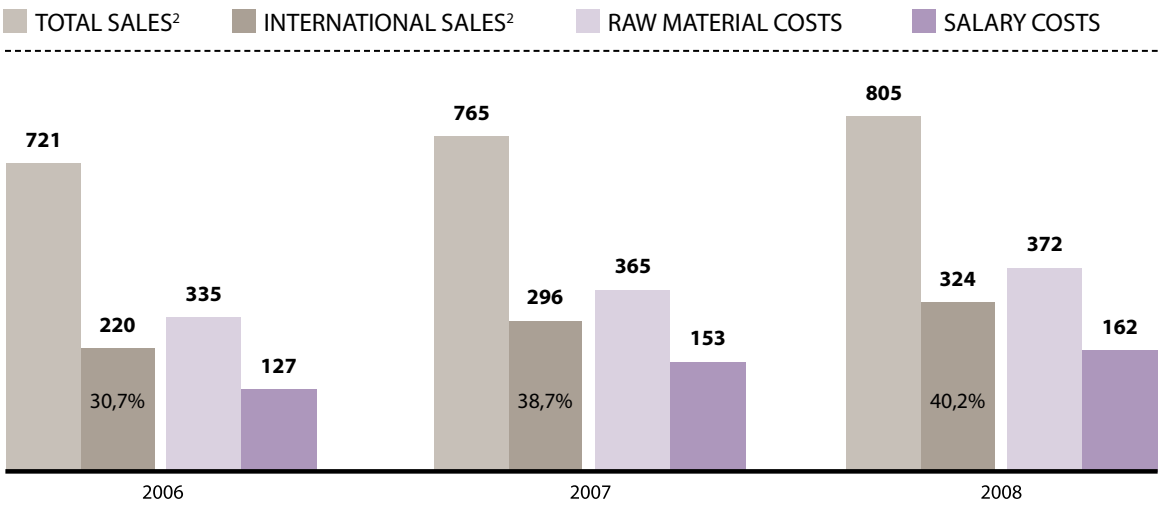

TAXATION 2008**

76

** Consolidated figures (millions of euros).*
*** Does not include the amount for deductions pending from 2008 for R&D.*
[2] Includes 50% of ISDIN.

It should be noted that ESTEVE was the first Spanish pharmaceutical firm to receive an A+ rating from the GRI (Global Reporting Initiative) for its 2007 sustainability report, this having been revalidated in 2008

3.5. Significant changes in activity in 2008

2008 has been a year of intense growth for the company, with ESTEVE carrying out new activities. Here are some of the most significant:

:: Construction of a new chemical production plant in China and setting up the new EHP team (start-up planned for 2009).
:: Transfer and validation of the first products at the new production plant in Jiutepec, Mexico.
:: Take-over of the firm Oximeplus and creation of the joint venture ESTEVE TEIJIN HEALTHCARE S.L. in 2009 to develop and improve home respiratory therapies.
:: Completion and start-up of the Pharmaceutical Innovation facilities at the Martorelles plant.
:: Review of the basic project for building the new R&D facilities and head offices in St. Cugat del Vallès (Barcelona).
:: ESTEVE's generic subsidiary, Pensa Pharma, starting business operations in Turkey and establishing a new subsidiary in Sweden.
:: 74 new products launched, including ethical, OTC and generic products in Spain, Italy, Portugal and Turkey.

3.6. Stakeholders

Our activity entails dealing with numerous and diverse stakeholders, as can be seen in the diagram next page. Our daily work and collaboration with all of these allow us to improve communication channels and dialogue, anticipate new needs, strengthen cooperation mechanisms and, in short, attempt to meet the demands and expectations of each stakeholder as far as possible.

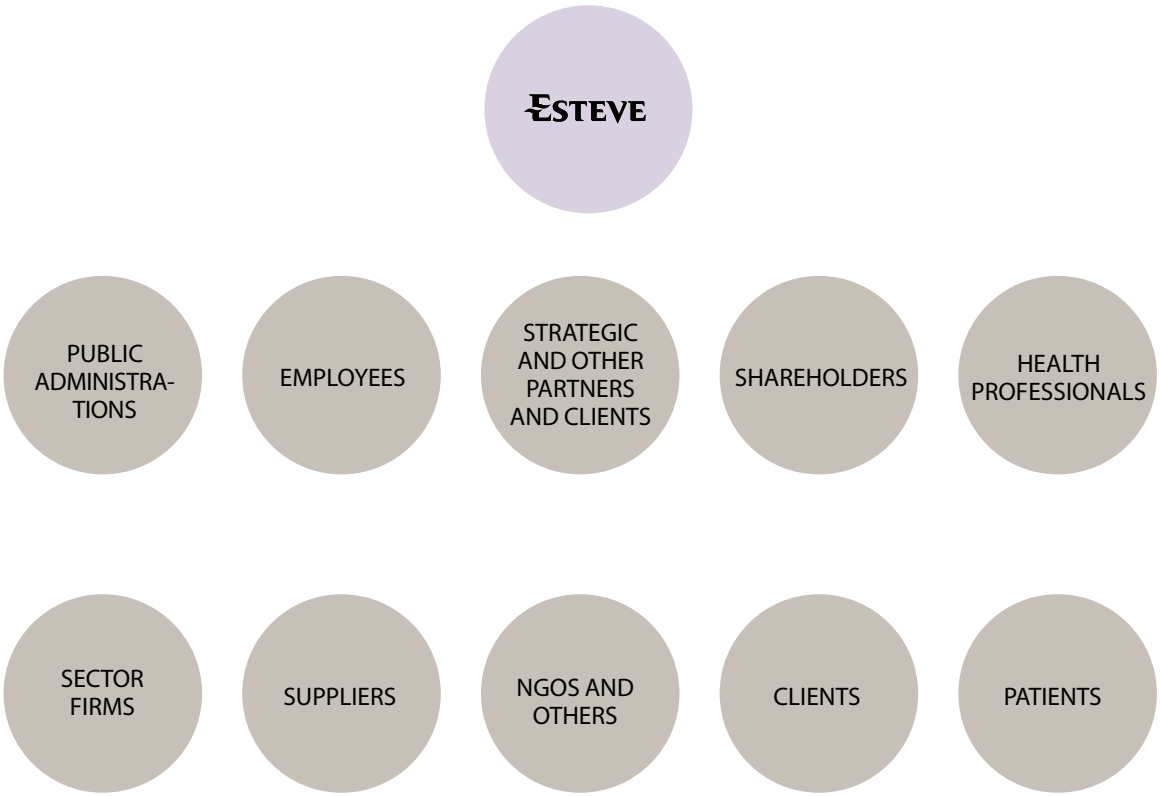

Moreover, one of the objectives of ESTEVE's Corporate Social Responsibility Master Plan (RSE) 2009-2011 is to continue to develop our communication channels and our dialogue with all our stakeholders.

The sustainability report is also an important instrument of communication with all our stakeholders, in addition to the traditional channels. Each section of this report provides details of their demands and expectations, as well as the responses provided by ESTEVE during 2008.

ESTEVE'S MAIN STAKEHOLDERS AND MEANS OF COMMUNICATION	
GROUP	**MEANS OF COMMUNICATION**
SHAREHOLDERS	:: Shareholders' meeting :: Board of Directors :: Regular formal and informal gatherings
EMPLOYEES	:: Through their superiors, HR departments :: Through their legal representatives: Workers' Committees, Health & Safety Committees and Environment Committees :: EVER·net (intranet) :: *En Grupo* (corporate magazine) :: Rest of traditional channels (email, noticeboards, suggestions box, etc.)
HEALTH PROFESSIONALS	:: Through their associations and representatives :: Regular visits by our delegates :: Ongoing scientific training and information by organising high category events :: Via www.esteve.com, our website, allowing a direct and two-way dialogue
PATIENTS	:: Through websites containing relevant information on different pathologies, both at www.esteve.com and also *http://portalpaciente.esteve.com* :: Via the Spanish Forum for patients and patient associations :: Via professionals, whom we provide with data and materials to help patients resolve any doubts and to follow the treatment more closely
CLIENTS	:: Visits to our facilities, audits and verification of good practices :: Client satisfaction surveys :: Specialist seminars and forums
SUPPLIERS	:: Visits to their facilities, audits and verification of good practices :: Specialist seminars and forums
STRATEGIC AND OTHER PARTNERS	:: Visits to their facilities, audits and verification of good practices :: Regular communication
SECTOR FIRMS	:: Active presence in employer associations and other business associations in the chemical and pharmaceutical industries
PUBLIC ADMINISTRATIONS	:: Active involvement with the most representative bodies in the industry :: Direct involvement with public administrations :: Visits to our facilities
NGOs AND OTHERS	:: Dialogue and attending to their requests, offering our collaboration in those cases where the petitions are in accordance with our lines of action :: Specialist seminars and forums :: Visits to their facilities

3.7. Participation in institutions

ESTEVE is committed to society and plays an active role in numerous organizations, projects and initiatives, both in the health sector and also in other areas, such as culture and education, among others.

3.7.1. Participation in organizations

Our involvement is not only financial but also participative. ESTEVE is member of many organizations in the spheres of: chemical & pharmaceutical industry, science, environmental, social and education (see above).

3.7.2. Collaboration with patient associations

ESTEVE is also actively involved in patient associations, as this is one of the key stakeholders for the company. ESTEVE publishes all its collaborations, both financial and non-financial, in compliance with the Spanish Code of Good Practice for Interrelations of the Pharmaceutical Industry with Patient Organizations, passed in 2008.

3.8. Guarantee of professionalism and ethics

At ESTEVE we strive to ensure that all our collaborators' actions are carried out with the utmost respect and professional ethics. To this end we employ internal control instruments on the one hand and, on the other, voluntarily belong to several international initiatives.

:: ESTEVE's corporate identity: given to all those joining the firm and a constant point of reference for the company's actions.

:: With regard to clinical research, the ethical postulates set by ESTEVE are extremely demanding and rigorous, always prioritising patients' rights and their medical care before any other consideration. On the other hand, and concerning transparency, ESTEVE undertakes to publish the Phase II and III clinical trials it promotes on the IFPMA website (International Federation of Pharmaceutical Manufacturers & Associations).

CHEMICAL AND PHARMACEUTICAL INDUSTRY

- Spanish Employers' Association for Biotechnology Firms (*ASEBIO*)
- Spanish Association of Fine Chemical Manufacturers (*AFAQUIM*)
- Spanish Association for Self-Administered Healthcare (*ANEFP*)
- Association of the European Self-Medication Industry (AESGP)
- European Federation of Pharmaceutical Industries and Associations (EFPIA)
- Spanish Employers' Association for the Pharmaceutical Industry (*Farmaindustria*)
- Catalan Business Federation for the Chemical Industry (*FEDEQUIM*)
- International Federation of Pharmaceutical Manufacturers & Associations (IFPMA)

...

SCIENTIFIC AND RESEARCH ORGANIZATIONS

- Academy of Medical Sciences of Catalonia and the Balearic Islands
- Centre for Studies to Promote Research (*CEFI*)
- Bioregion Foundation of Catalonia
- Catalan Research and Innovation Foundation
- Knowledge and Development Foundation (*CYD*)
- Genoma Foundation Spain
- Foundation for Technological Innovation (*COTEC*)

...

:: With regard to clinical research, the ethical postulates set by ESTEVE are extremely demanding and rigorous, always prioritising patients' rights and their medical care before any other consideration. On the other hand, and concerning transparency, ESTEVE undertakes to publish the Phase II and III clinical trials it promotes on the IFPMA website (International Federation of Pharmaceutical Manufacturers & Associations).

:: ESTEVE complies with the ethical codes and codes of good practice for the industries in which it operates, such as the Spanish Code of Good Practice for Promoting Drugs and Interrelations of the Pharmaceutical Industry with Health Professionals and the Spanish Code of Good Practice for Interrelations of the Pharmaceutical Industry with Patient Organizations. Both have been approved or modified by *Farmaindustria* in 2008, via a process in which ESTEVE has played an active role.

ORGANIZATIONS FOR THE ENVIRONMENT AND THE PREVENTION OF OCCUPATIONAL HAZARDS

- *Agenda 21* (Citizen Commitment to Sustainability)
- *CEN* (Council of Companies for Nature) of *AccioNatura*
- *COASHIQ* (Autonomous Commission for Occupational Health & Safety in Chemical and Similar Industries)

...

SOCIAL ORGANIZATIONS

- *ASEPAM* – Global Compact Network Spain
- Catalan Foundation for Sport
- *Edad&Vida* Foundation
- *Integra* Foundation

...

ACADEMIC ORGANIZATIONS

- Barcelona University
- Autonomous University of Barcelona
- ESADE
- IESE

...

:: ESTEVE has belonged to the Global Compact since 2002. This initiative, promoted by the United Nations, entails corporate commitment to the 10 benchmark principles regarding Human Rights, the dignity of working conditions, protection of the environment and the fight against corruption. Every year a Progress Report presents the advances made in each of these areas. Of note is the last report presented (2006), which was classified as "notable reporting" by the Global Compact. In 2008 ESTEVE also joined the *ASEPAM*-Spanish Global Compact Network as a full member.

:: During 2008 ESTEVE continued to build on its commitment to combat counterfeit medicines by technically improving its packaging, as well as supporting initiatives to combat fraud promoted by the pharmaceutical industry.

Economic Sphere

Economic
Sphere

4. Economic sphere

4.1. Management model

ESTEVE's firm commitment to society translates into two broad fields of action. On the one hand, intense innovation aimed at discovering, developing and marketing drugs whose therapeutic value helps to improve patients' health and wellbeing. And, on the other hand, exhaustive control of technical and production procedures to guarantee effective, safe and top quality processes and products that, thanks to the value they afford our stakeholders, provide the appropriate revenue to sustain the level of investment in R&D and industrial assets required in order to ensure the company's sustainability.

4.2. Our R&D activity

Innovation is ESTEVE's *raison d'être* and it extends throughout all its operations, right from the time the company was founded 80 years ago. The research led by its founder, Dr. Antoni Esteve i Subirana, resulted in the company's first products, whose international sales helped ESTEVE's sustained growth, consolidated via an innovative strategy based on diversification within medicines.

One of the strong points of this diversification strategy lies in there being different R&D sections whose aim is to provide products for their own business units and which, together, go to make up a powerful base for global drug development. ESTEVE has R&D units specialising in the following areas:

:: Research & development of new chemical and biological entities as medicines.
:: Development of innovative pharmaceutical forms.
:: Development of new processes to manufacture active pharmaceutical ingredients.
:: Development of medicines for veterinary use.

Overall, ESTEVE invested around 68 million euros in R&D in 2008, with a workforce of more than 300 professionals dedicated to research.

4.2.1. Research and development of new chemical and new biological entities

The new entities R&D unit is the largest and, together with that of pharmaceutical innovation, goes to make up the lion's share of ESTEVE's pharmaceutical R&D, to which the company allocates between 10% and 20% of its sales in ethical drugs. Its total facilities extend over more than 8,000 m² and it is equipped with state of the art technology.

ESTEVE's R&D projects in the field of new chemical entities focus on the discovery stages in pain treatment, complemented with projects in other therapeutic areas developed together with other companies. The following table presents ESTEVE's portfolio of projects for new entities.

PORTFOLIO OF ESTEVE'S RESEARCH PROJECTS INTO NEW CHEMICAL AND BIOLOGICAL ENTITIES

	PHASE	DESCRIPTION	INDICATION	PARTNER
Sigma-1 antagonists	Phase I	Selective sigma-1 antagonists	Pain	ESTEVE original
5-HT7 agonists	Pre-clinical	Selective 5-HT7 agonists	Pain	ESTEVE original
CB1 neutral antagonists	Pre-clinical	Peripheral acting CB1 neutral antagonists	Metabolic syndrome	ESTEVE original
Surfaxin® (lucinactant)	Registration	Synthetic humanised pulmonary surfactant	Respiratory distress syndrome in newly born premature babies	Discovery Labs (USA)
Rencarex®	Phase III	IgG1 hybrid monoclonal antibody	Clear cell renal adenocarcinoma	Wilex (Germany)
Rhucin® (rHC1INH)	Phase III	Recombinant human C1 inhibitor	Hereditary angioedema	Pharming (Holland)

Scientific and technical excellence in the projects is achieved through active collaboration with the best external groups in each field, be they technology-based firms, academic groups, leading institutions or other pharmaceutical companies.

This strategy of active collaboration with external groups of excellence is forming a new model of network research, initiated some years ago with premises at the Barcelona Science Park, where ESTEVE has two laboratories (one chemical and the other pharmacology) and an exclusive area in the animal laboratory. Due to the good results obtained, this strategy is being consolidated and extended to other areas.

Innovative forms of collaboration are also being developed to arrange highly ambitious strategic alliances such as the HIVACAT project (see case study, page 63).

Another example is the company's participation in the CENIT programme via GENIUS PHARMA, the consortium also made up of the firms Almirall, Palau Pharma, Crystax, Enantia and Galchimia, which aims to develop new technological platforms in Spain applicable to drug research and development.

As a company belonging to the European Federation of Pharmaceutical Industries and Associations (EFPIA), ESTEVE also plays an active role in the Innovative Medicines Initiative (IMI) in several fields as part of the work programme for the last IMI call, and also forms part of the Research Director Group.

The projects in which ESTEVE is involved as part of the first IMI call are as follows:
:: Expert Systems for in Silico Toxicity Prediction.
:: Pain Research.
:: European Medicines Research Training Network.
:: Pharmaceutical Medicine Training Programme.

In 2008, another decisive event took place to establish ESTEVE as an important node in the networks of excellence for pharmaceutical research, namely when Dr. Carlos Plata Salamán joined the company, bringing scientific leadership endorsed by an extensive and brilliant academic and professional career in the multinational pharmaceutical industry in Mexico, Japan and the United States of America.

4.2.2. Development of innovative pharmaceutical forms

The Pharmaceutical Innovation unit is responsible for R&D in developing innovative pharmaceutical or galenic forms, as well as developing products with high added value in key areas for the company, such as supporting the R&D pipeline of new chemical entities and added value generics.

With the aim of establishing new technologies of formulation and drug delivery for innovative products, in 2008 this area continued to develop new technological areas for solid forms. These activities have led to new industrial copyrights.

Also in 2008, the Pharmaceutical Innovation area established collaborations with Spanish and international research firms and institutions in key areas for the final characterisation of solid formulated products with innovative analytical techniques.

4 new R&D projects have been started in the last year, as well as 8 innovative generic projects for Europe and the United States.

Also significant in 2008 was the accreditation received from the Spanish Drug Agency for the new pharmaceutical Pilot Plant located at Martorelles, culminating the extension of this facility, which now occupies a total surface area of more than 1,000 m^2.

This new unit can develop innovative products and produce batches for clinical trials of solid pharmaceutical forms, such as pills, coated pills, capsules and formulation intermediates such as pellets that dissolve rapidly or with other modifications. In the analytical area it is authorised to analyse and release batches in total compliance with GMPs (Good Manufacturing Practices).

4.2.3. Development of new production processes for active pharmaceutical ingredients

The unit that develops new production processes for active pharmaceutical ingredients (APIs) focuses on three areas: developing processes for ESTEVE products, developing processes for third parties and processes for the international generics market. Third party business has been strengthened during the last year, growing in new technologies, in investment and also resources, thereby increasing our response capacity. In the area of generics, particular emphasis has been placed on leading with products that offer high added value, as well as on the use of new technologies and on increasing alliances and external collaborations.

4.2.4. Development of medicines for veterinary use

The experimental work for Veterinary R&D is basically carried out through collaboration agreements with third parties, both for carrying out pre-clinical studies (metabolism, bio-availability, tolerance, residue depletion in meat, eco-toxicity, etc.) as well as implementing multi-centre clinical trial protocols.

Over the last few years, ESTEVE's commitment to innovation has been reinforced by a notable internationalisation of our operations, obtaining authorisation to sell specialties developed by Esteve Veterinaria (such as Dinalgen, Otoclean and Danilon) in numerous European countries, and also pending approval in markets as demanding as Japan. Over the last few years our commitment to innovation has also resulted in the company being granted three patents in Europe and the United States, with an application underway for a fourth, for products and administration forms developed by ESTEVE.

4.2.5. Clinical research on animals

In the survey carried out prior to drawing up the report aimed at discovering those areas that awaken most interest, clinical research on animals proved to be an aspect of "great interest" among our audiences.

First of all, we must point out that clinical studies on animals are necessary before carrying out trials on people. These tests on animal models are vital to ensure there are sufficient pre-clinical data on efficacy and safety of the drugs being researched, justifying the start of their clinical trials on people.

ESTEVE has a strong ethical commitment towards protecting the animals used for research and provides the necessary resources to ensure that they are kept in suitable conditions to guarantee their wellbeing, as well as ensuring that animals used for experimentation are always killed using humane methods.

To this end, the company has an Animal Research Ethics Committee, approved by the Catalan government, that safeguards the wellbeing and health of animals used in all experimental procedures, evaluating their appropriateness as well as the methods used to eliminate suffering for the animals. All trials on animals are also notified to the Agriculture Department of the Catalan government and we comply with current legislation on this area[4].

With regard to clinical trials on animals, necessary for the approval of drugs for veterinary use, ESTEVE also complies with current legislation and previously submits all trials of this type for approval to the Spanish Drug and Health Product Agency.

[4] *Spanish Royal Decree 1201/2005, of 10 October, on the protection of animals used for experimentation and other scientific purposes; Spanish Act 32/2007, of 7 November, on the care of animals, their exploitation, transport, experimentation and euthanasia; and Spanish Act 5/1995, of 21 June, and Decree 214/1997, of 30 July, on the protection of animals used for animal experimentation and for other scientific purposes of the Catalan government.*

4.3. ESTEVE's internationalisation in 2008

In 2008, ESTEVE continued to increase its international operations via:

:: Extensive presence in Turkey through the subsidiary Pensa Ilaç, which now has a team of 69 collaborators (central structure plus sales team). 3 new products were launched in 2008.

:: Pensa Pharma also set up new offices in Sweden and has also increased its operations in Italy and Portugal.

:: The new EHP chemical production plant in China is still under construction and production is expected to start in 2009.

:: In 2008 ESTEVE updated its Pharma Quality Policy at an international level, thereby guaranteeing that quality guidelines are applied in all countries where the Group companies operate.

:: With regard to staff internationalisation, professional exchanges are encouraged at an international level to ensure standardised procedures and maintain standards of quality, prevention and protection of the environment at all chemical production plants.

:: With regard to R&D, new drugs are developed with an international perspective so that they can be accessed by all countries in the world. One of the indicators for the internationalisation of R&D is the international scope of the different patents protecting these inventions.

4.4. Client relations

4.4.1. Client health and safety

The chemical and pharmaceutical industry forms part of a highly regulated sector the world over. This means that all business operations and processes are constantly submitted to internal and external audits and very strict reviews to ensure that the products and services are effective, totally safe, of an excellent quality and that they respect the environment.

Our chemical clients (through Esteve Química) are principally intermediary firms or pharmaceutical companies that will transform the product received into drugs, while the end clients for our pharmaceutical operations are patients or consumers who will fundamentally receive our products via a doctor's prescription.

Complying with good practices in chemicals and pharmaceuticals

Each stage in the life cycle of a product, from development to sale, is subject to strict rules that safeguard patients' health and safety. Research stages come under the GLPs (Good Laboratory Practices) and GCPs (Good Clinical Practices). During the production and upscaling stage, GMPs (Good Manufacturing Practices) establish the quality systems that must be followed to ensure the quality of the products and therefore patient safety. During the drug development and registration stage, studies are carried out in order to ensure product efficacy, safety and stability. At a state level, the Spanish drug act (Act 29/2006 on Guarantees and Rational Use of Medicines) also governs the requirements that must be met by pharmaceutical companies in terms of drug quality, safety and efficacy.

Guaranteeing quality in chemicals and pharmaceuticals

The Health Authorities approve products based on the documentation provided for this purpose and the Quality System has different control elements that ensure the quality of processes and products. Among these, of note are the controls we carry out on initial materials before they are used, the quality controls on intermediate and finished products, the official approval of our suppliers, the ongoing training for our collaborators, the documentation system that allows us to establish the procedures to be followed in the different operations carried out at the same time as documenting and tracing these operations, the self-inspection system in the different departments involved in production and control to verify the degree of compliance with GMPs and the periodic inspections by the Health Authorities of the markets in which we sell.

The Quality Guarantee System also contains the following: a deviation system that allows us to trace and investigate the causes and repercussions of a product in the case of deviations in the manufacturing processes or control with regard to what has been established, a complaints system that allows us to attend to complaints of quality, sent by clients and where we can study the causes; and a system for withdrawing products from the market that can be implemented should any drug be found to contain a defect.

In the pharmaceutical area, a new Quality Policy was approved in 2008 whose aim is to establish the requirements to be met in terms of quality by the different Group companies that, due to the company's internationalisation, market products in different countries. The undertaking is to comply with the quality standards established by international regulations and guidelines, as well as to ensure compliance with the different local regulations in this area.

For its part, Esteve Química has developed its Quality Policy by creating a Quality Compliance Director, in charge of quality for all the company's sites (Celrà, Banyeres, Barcelona, Naucalpan, Jiutepec, ZHP and EHP). A specialist unit has also been created (Global Quality Assurance) to support the quality systems of Esteve Química's different plants. The aim is to unify criteria and achieve a single quality standard throughout Esteve Química, as well as working on adapting to regulations set by the authorities and clients' requirements.

Product information

As part of the legislation governing medicines, the information is also regulated that must be included on any printed material that accompanies drugs, such as labels, leaflets and packs.

100% of the labelling information for medicines is approved by the Spanish Drug and Health Product Agency (*AEMPS*)[5].

All advertising for medicines must also be authorised by the Ministry of Health and Consumer Affairs, and information aimed at health professionals must be notified to the Catalan government.

Our pharmaceutical delegates regularly inform health professionals (doctors, pharmacists and veterinary surgeons) of product characteristics, recent studies, new indications, etc.

We also have a service on the website where we present information on our drugs (specifications and leaflet) and a client attention service, both online and by telephone.

Practically all our pharmaceutical specialties already include information in Braille. All new products are gradually being adapted to this code, so vital for the visually-impaired, as changes or adaptations are made to the packaging.

[5] *Spanish Act 29/2006, of 26 July, on Guarantees and Rational Use of Medicines, and Spanish Royal Decrees 1345/2007, of 11 October, on the Authorisation and Registration of Medicines and 1416/1994, of 25 June, Regulating the Advertising of Medicines for Human Use.*

Within the chemical area, both the commercial and technical team provide clients with all the information required using various channels of communication, especially face-to-face meetings.

Drug surveillance

Safety is one of the key principles in drug research and development from its early pre-clinical phases, a long time before reaching the stage of clinical trials. Safeguarding the safety of drugs, called drug surveillance, starts with the beginning of the clinical research and continues even while the drug is available on the market.

The ultimate aim of drug surveillance is to protect patients, which entails the constant monitoring of drug safety so that the appearance of new safety data can be detected quickly.

Our pharmaceutical and veterinary delegates therefore receive regular training on drug vigilance aimed at encouraging them to circulate new safety data for products among the health professionals they come into contact with. Control of compliance with applicable legislation in drug vigilance, with ESTEVE's high quality standard, is achieved by means of a number of annual reports, quarterly reports, ad hoc reports and audits.

4.4.2. Client service and degree of satisfaction

Ongoing improvement is one of our goals and several of our business units have consequently set up regular surveys to get to know and assess our clients' degree of satisfaction and to identify and prioritise together the areas for improvement.

Client satisfaction in the human health pharmaceutical area

Highlighted in the surveys carried out is ESTEVE's capacity for commitment and its thoroughness and desire to improve as its key objectives, and our policies are aimed at reinforcing this positioning.

At PharmaDose, one of ESTEVE's business units whose clients are other pharmaceutical firms, a survey is carried out every two years on key clients. This survey includes aspects such as: quality and punctuality of the documentation provided, evaluation of the client meetings (usefulness, degree of implementation of agreements, etc.), the attitude of ESTEVE's collaborators (problem solving capacity, friendliness, etc.) and the work of the Quality and Production departments with regard to clients. The overall rating obtained was 5.3 out of 6 and no section was rated lower than 4.3.

Client satisfaction in the animal health pharmaceutical area

The annual survey carried out by the Veterinary division of ESTEVE at the end of 2008 highlights, as the most relevant aspects, the commercial relationship (with good human relations, good service, speed, effectiveness and closeness), the product (good quality, good technical support, reliability and suitable supply of new products) and the price (good value for money).

Client satisfaction in the chemical area

Having a relatively small client portfolio means that face-to-face meetings can be held regularly with our clients. In these meetings, which are a great opportunity, clients can express their concerns and, subsequently, we can establish the points for improvement together.

ESTEVE also uses client satisfaction surveys in the chemical area. The results of the indicators (established in the Quality Manual and including aspects such as punctuality of deliveries, number of items returned, etc.) are reviewed every year and serve as the basis for the applicable corrective actions.

Training aimed at health professionals

We carry out a large number of training activities that aim to offer our clients an ongoing, high quality and accredited service that is widely recognised by our associates.

In the area of human health, of note is the "ESTEVE Postgraduate" training, offering accredited courses for health professionals in order for them to complement their training. We also provide access for our clients to congresses, symposiums and other scientific meetings to offer them the latest breakthroughs, trends and scientific advances.

In 2008, ESTEVE's different units held a total of 115 courses and seminars, providing access to meetings of a scientific nature to a total of 32,474 professionals in human health (doctors and pharmacists) and animal health.

Particular mention should be made of the following:

MAIN TRAINING ACTIVITIES IN 2008

DOCTORS/ PHARMACISTS (CLASS-BASED)	MEETINGS ON "INSOMNIA: CAUSES AND TREATMENTS"	II ESTEVE INTERNATIONAL SEMINAR ON PAEDIATRIC DERMATOLOGY	II ESTEVE SYMPOSIUM ON WOMEN'S HEALTH. PRESENT AND FUTURE IN THE MENOPAUSE
	TALKS ON "THE ROLE OF THE PHARMACIST IN THE NEW ERA OF ORAL REHYDRATION"	VIII ESTEVE SYMPOSIUM ON ADVANCES IN VACCINES	ESTEVE INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON ANALGESICS	ESTEVE INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON CARDIOLOGY
DOCTORS/ PHARMACISTS (ONLINE)	INTRODUCTORY PROGRAMME TO IMAGE DIAGNOSIS IN THORACIC PATHOLOGY	ELEMENTARY ELECTROCARDIOGRAPHY	PATIENTS WITH CHRONIC PAIN. MULTIDISCIPLINARY APPROACH AND HEALTH-CARE TOOLS FOR PERSO-NALISED ATTENTION
VETERINARY SURGEONS (CLASS-BASED)	II SEMINAR ON "HOW SHOULD I TREAT MY CANCER PATIENT?" AND "REHABILITATION AND CANINE PHYSIOTHERAPY"	CONFERENCE ON THE CUSHING SYNDROME	

4.4.3. Codes of good practice and commercial sanctions

In 2008, ESTEVE continued to play an active role in updating the Spanish Code of Good Practice for Promoting Drugs and Interrelations of the Pharmaceutical Industry with Health Professionals and in producing, for the first time, a Spanish Code of Good Practice for Interrelations of the Pharmaceutical Industry with Patient Organizations. Both have been drawn up by Farmaindustria, the employers' organization for the pharmaceutical industry.

The mission of ESTEVE's pharmaceutical Commercial Quality Department is to uphold compliance with these new codes and ensure that the information provided to health professionals is complete, immediate and accurate, in order to guarantee the protection and improvement of public health. In 2008, a copy of these new codes was given to all collaborators visiting health professionals (doctors and pharmacists), 2 training sessions were held (in July and December) and all those joining the company were also specifically trained.

No incident or complaint has been received concerning the non-compliance of laws, regulations or voluntary codes related to health or product safety during the product life cycle, nor regarding product information or labelling or regarding privacy or the disclosure of personal data.

Neither has there been any complaint or sanction regarding monopolistic or restrictive practices, nor any violation of marketing, advertising, promotion or sponsorship regulations.

4.5. Risk management

At ESTEVE, we believe that a permanent and ongoing process of risk assessment in the Group, as well as the application of measures aimed at reducing hazards, is vital to guarantee our sustainability.

In 2008, the different sections of ESTEVE's risk map were updated and extended. Specifically, the possible impact of factors associated with the international financial and economic crisis has been updated, as well as the possible consequences for the firm, and different measures have already been proactively implemented to mitigate any possible effects. Work has also started on assessing the risks of subsidiaries that have recently joined the Group, as well as starting projects and implementing measures aimed at acting on and reducing the risks identified.

At ESTEVE we have been capable of establishing a notable number of commercial alliances and agreements...

4.6. Strategic partners

Throughout our history, at ESTEVE we have been capable of establishing a notable number of commercial alliances and agreements that have provided us with a balanced and highly competitive product portfolio, as well as helping us create a series of strategic business units in the most active therapeutic areas in the market.

This is realised through strategic licensing agreements with key multinationals, the co-development of new drugs with biotechnology firms and the production and sale both of active pharmaceutical ingredients and also pharmaceutical products for human and veterinary use the world over.

ESTEVE has 87 licence agreements, including up to 90 licensed products. Most of the licensors have already collaborated with ESTEVE for several years and a large number of drugs have been marketed using this system.

Our commitment to collaborating openly and conscientiously with everyone we deal with has led us to set up ambitious business projects under the formula of joint ventures:

STRATEGIC ALLIANCES		
ISDIN	BETWEEN THE PUIG GROUP AND ESTEVE. OPERATING IN THE SKIN PHARMACY SEGMENT.	50% ESTEVE + 50% PUIG
ZHEJIANG HUAYI PHARMACEUTICAL (ZHP)	BOTH JOINT VENTURES ESTABLISHED WITH THE HUADONG MEDICINE GROUP, ONE OF THE LEADERS IN ITS SECTOR IN CHINA	61% ESTEVE + 39% HUADONG MEDICINE GROUP
ESTEVE HUAYI PHARMACEUTICAL (EHP)		61% ESTEVE + 39% HUADONG MEDICINE GROUP
ESTEVE TEIJIN HEALTHCARE (ETH)	ALLIANCE WITH TEIJIN PHARMA (JAPAN), SET UP EARLY IN 2009. HOME RESPIRATORY THERAPIES	50% ESTEVE + 50% TEIJIN PHARMA

4.7. Supplier relations

In the same way that we have differentiated between our two key activities in terms of clients, namely pharmaceutical and chemical, important suppliers for our operations are also distributed between these two areas and are very different from each other.

However, irrespective of whether a supplier is from the chemical or pharmaceutical area, the selection process is systematised and our supplier risk assessment favours those suppliers with certified management processes, such as the management of Quality (ISO 9001), the Environment (ISO 14001) or of Occupational Health and Safety (OHSAS 18001).

In the pharmaceutical area, most of the investment and projects we manage directly are designed and carried out by suppliers from Spain or from member states of the European Union, so that the risk associated with Human Rights is considered to be non-existent. In all these the pertinent legal rules and requirements are applied within the framework of the EU. These legal requirements form part of the different contracts taken out in order to carry out work. The correct compliance of all requirements is supervised from the project design phase right up to the time the project is completed, in each case certifying compliance with current legislation.

Specifically within the pharmaceutical area and regarding production equipment and packaging material, 100% of the suppliers belong to the European Union while, in relation to raw materials, approximately 70% of the suppliers belong to the European Union, 93% to OECD countries and only 7% are from other countries.

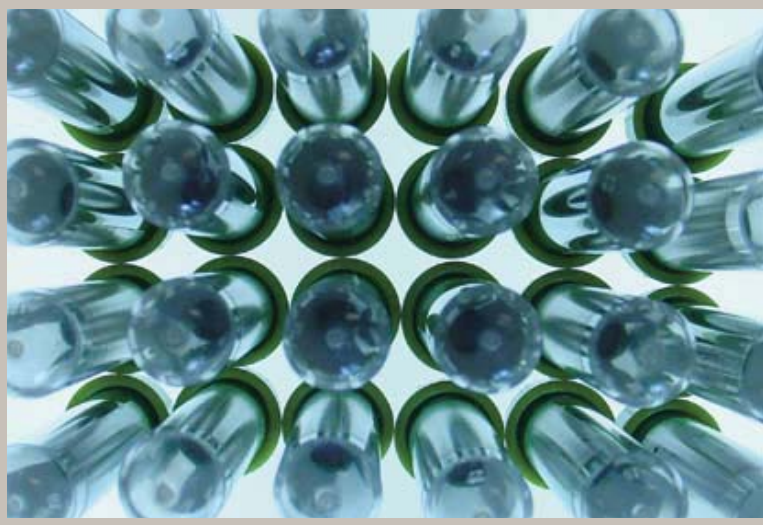

Regarding this 7% of the suppliers, their plants are audited regularly by ESTEVE (every 3 years), ensuring strict compliance with regulations on pharmaceutical production (GMPs) and including a section specifically dedicated to Human Resource Management.

With regards to the chemical area, quality requirements are followed to the absolute letter both for active pharmaceutical ingredients (APIs) and for the rest of the raw and other materials. In officially approving the different suppliers of APIs, GMPs (Good Manufacturing Practices) must be complied with for the EU market and also for the FDA (Food & Drug Administration) in the USA. A number of these suppliers are audited regularly (according to criteria such as the number of complaints, purchase volume, importance of products, etc.). The audit report also provides information on whether the company belongs to the United Nations Global Compact.

4.8. Relations with governments, public administrations and institutions

ESTEVE has always prioritised communication and collaboration with governments (central, regional and local) through its health services, scientific societies and medical and pharmaceutical corporations in order to carry out projects whose aim is to facilitate relations between these professionals and patients, resulting in better care.

ESTEVE has an Institutional Relations Department whose members' main aim is to keep an open and constant dialogue with public administration (of Spain and the autonomous communities). This department constitutes a strategic area for the company that supports and serves the organization with regard to policies for institutional relations and communication, by means of constantly developing institutional relations with authorities and bodies from the central and autonomous administration, professional corporate entities, universities, health-focused scientific societies and patient associations.

The company's opinions are channelled by it taking part in these organizations, especially in Farmaindustria, the Spanish employers' association for the pharmaceutical industry, of which Antoni Esteve (Group President) was president until October 2008.

ESTEVE aims to be a partner of the public administration to tackle the strategic challenges for the country in terms of industrialisation, employment and innovation. The company is also strongly committed to the sustainability of the social and health system in Spain.

4.9. Case study

HIVACAT: ESTEVE and IrsiCaixa join forces in developing an AIDS vaccine

One of ESTEVE's most emblematic projects for the future is undoubtedly the HIVACAT project. At the end of 2008, ESTEVE and the IrsiCaixa AIDS Research Institute, promoted by "la Caixa" Social and Outreach Projects and the Health Department of the Catalan government, signed a collaboration agreement so that ESTEVE might join the research programme.

This initiative, unprecedented in Spain and placing our country at the international forefront of research carried out in this field, has arisen from two established centres in AIDS research: the IrsiCaixa AIDS Research Institute at the Hospital "*Germans Trias i Pujol*" in Badalona and the Infectious Diseases and AIDS Unit of the *Hospital Clínic de Barcelona*.

This project has received a boost thanks to ESTEVE's collaboration, which will invest 6 million euros over the next 4 years. ESTEVE's involvement in the research process will begin in the phase of testing the vaccine on people, taking charge of the subsequent clinical development until the vaccine is marketed. This agreement is the first significant collaboration in this area between public administration, researchers and private business.

More than 33 million people throughout the world are currently infected with the HIV virus and 2.5 million new cases occur each year. In 2007, 2 million people died because of AIDS in the world. In Spain, 74,885 cases of AIDS have been reported since the start of the epidemic (1,464 in 2007) and our country continues to have one of the highest rates of AIDS cases in Europe.

Significant breakthroughs have been achieved over the last 25 years in controlling the HIV virus infection thanks to anti-retroviral treatments. However, these drugs do not get rid of the infection, they are expensive, are not free from side effects and are difficult for most of the world's population to access. Consequently, today one of the great scientific and social challenges is to achieve a vaccine that is effective against HIV.

4.10. Goals achieved in 2008/Goals for 2009

The main financial targets for 2009 are based on the forecast presented below.

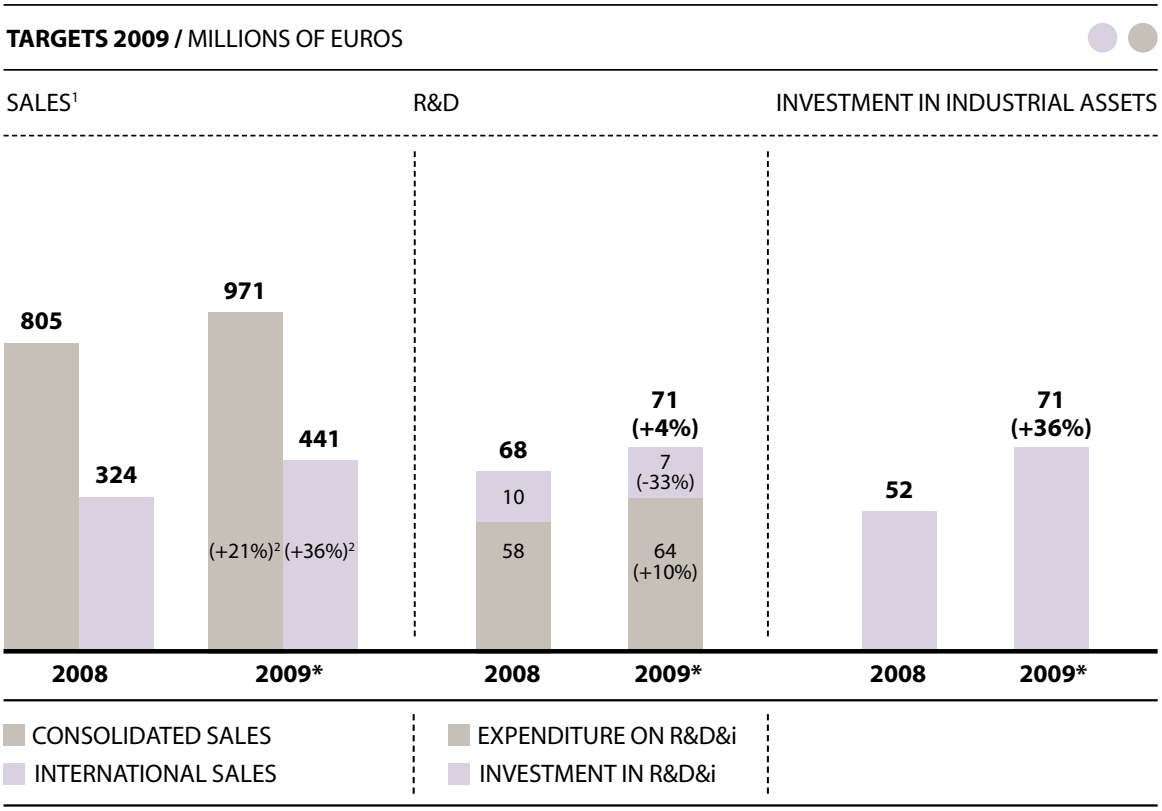

Our goals in corporate terms emanate from our Vision ESTEVE 2015, which has become our guiding light. This vision is divided into four broad objectives:

:: **People**: Maintain and develop an excellent professional team.

:: **Innovation**: Ensure a constant flow of investment in innovation that allows us to provide new solutions in the form of drugs, processes and services.

:: **Internationalisation**: Continue to strengthen our international business so that, by 2015, two thirds of all sales come from our international activity.

:: **Interest**: Understood as the capacity to generate the necessary economic-financial sustainability for the Group.

[1] *Includes 50% of ISDIN.*
[2] *Organic growth (own sales) and inorganic growth (through other companies).*
* *Estimated.*

Social Sphere

Social
Sphere

5. Internal social sphere

5.1. Management model

ESTEVE's commitment to developing its human capital is a value that the company stresses in its Corporate Identity and is realised in management policies aimed at training and develo-ping its staff in professional terms. Within this context, ESTEVE focuses on all those actions aimed at encouraging growth in our staff via partici-pative and transparent management, the stimulus to take on new responsibilities and teamwork. To make this possible, it is necessary to look after the environment where our employees carry out their work and that is why ano-ther management priority is to maintain a good working climate and to improve working conditions on a daily basis, with measures to balance work and home life, company benefits and the prevention of occupational hazards.

ESTEVE's values also entail the most rigorous respect for human rights in each and every Group activity at an international level. In order to be able to ensure that these values are being transmitted and applied strictly in all subsidiaries, these aspects are included in ESTEVE's risk map study. The result has been that no risks related to human rights have been detected, and that the freedom of association and of joining a union are respected, as established in the labour legislation of each country where ESTEVE operates.

5.2. Key workforce indicators

5.2.1. Breakdown of employees by country

ESTEVE's international expansion, with companies in Turkey and Sweden joining the Group, the starting up of production at the new plant at Jiutepec (Mexico) and the consolidation of operations in Spain and Portugal have led, in 2008, to a further increase in 10% with regard to 2007, the number of collaborators, as well as greater diversity in terms of nationality.

BREAKDOWN OF EMPLOYEES BY COUNTRY

NO. OF EMPLOYEES	2006	2007	2008
SPAIN	1,894	1,997	2,127
PORTUGAL	21	19	54
ITALY	10	22	20
MEXICO	98	116	134
CHINA	261	258[6]	256[6]
TURKEY	N.A.	N.A.	69
OTHER (SWEDEN, GERMANY AND THE USA)	N.A.	6	7
TOTAL	**2,284**	**2,418[7]**	**2,667[7]**

5.2.2. Breakdown of employees by gender and age

BREAKDOWN OF THE WORKFORCE BY GENDER

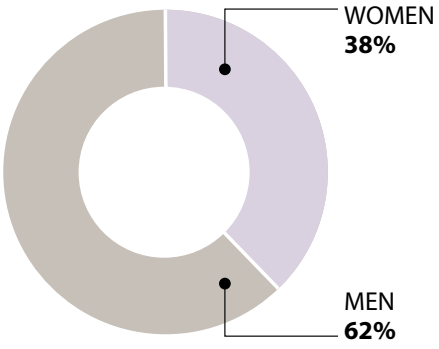

BREAKDOWN OF THE WORKFORCE BY AGE

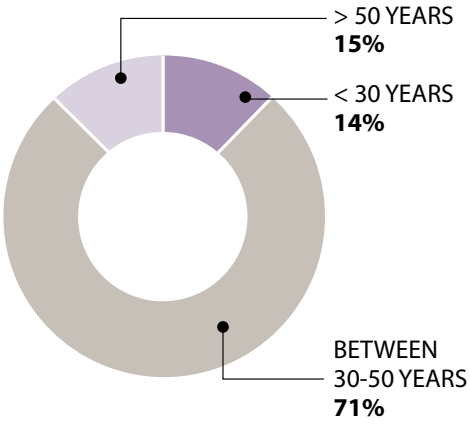

[6] *Not including those people working on setting up the second* ESTEVE *plant in China (*EHP*). The data for this plant have not been included in this report as the plant is not yet operational.*
[7] *Not including the staff at* ISDIN*, as the* HR *management for this firm is separate from that of* ESTEVE*.*

5.2.3. Average staff turnover*

Average staff turnover has remained the same as in previous years, being higher in those countries where ESTEVE is initiating operations. In the breakdown by age, of note is the turnover for staff aged 30 years (16.6%) and, by gender, turnover is slightly lower than average for women (6.1%) and slightly higher for men (9.1%).

5.3. Diversity, equality and non-discrimination policies

Equal opportunities and respect for diversity are inherent in our values and our actions in human resources confirm this.

At ESTEVE, equal opportunities and non-discrimination for reasons of gender are promoted in human resource policies for staff recruitment, training and promotion. Moreover, equal opportunities in terms of salary are total.No complaint or incident has been reported for this reason at any of the Group companies.

Measures to balance work and home life have also been implemented, as well as paid leave so that employees can develop their careers under the same conditions, irrespective of their family situation.

Throughout 2008, ESTEVE has continued to take part in the *Forum Igualem!* (Let's equal!). This forum arose from the Equal project organised by Girona council, with the aim of producing a Guide to Good Practices for Equal Opportunities between men and women in companies. Once this project had finished, towards the end of 2007, Girona Chamber of Commerce decided that it would be a good idea to subsidise the continuation of the Forum during 2008 to provide firms with a platform for exchanging and debating good practices in the area of equality policies. Specifically, during the last year work was carried out on determining indicators to follow up the

**Calculation of the average turnover: number of departures per year / workforce at 31/12/2008 x 100.*

impact of good practices implemented on an organization. Within this context, both Girona Council and Girona Chamber of Commerce were very interested in ESTEVE becoming involved in the project, as it is one of the local firms that has applied most good practices in the area of balancing work and home life.

With regard to the different nationalities, positions of responsibility in the Group companies are mostly occupied by people from the same country where the business is carried out. In fact, in all countries the proportion of top executives from the same country is 100%, except in the case of the production plants in China (9 Chinese executives and 1 Spanish executive) and Mexico (5 Mexican executives and 3 Spanish executives). In these production plants the aim has been to make sure that ESTEVE's know-how, experience and management style are being passed on effectively.

DIVERSITY IN THE MANAGEMENT TEAMS

BREAKDOWN BY GENDER

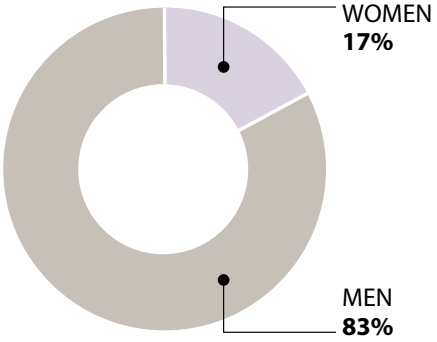

BREAKDOWN BY AGE

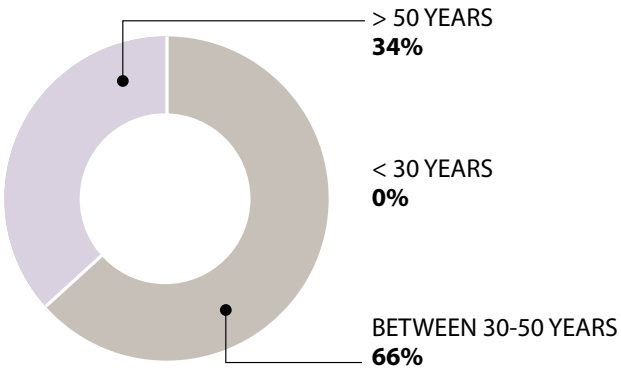

5.4. Professional development at ESTEVE

Professional training and development is one of the strong points in ESTEVE's Human Resources policy, as we believe that good knowledge management is critical in our sector in order to convert the talent of our employees into higher added value in the products and services we offer to our clients.

5.4.1. Professional training as an instrument for innovation and internationalisation

Because of the innovation of our products and services, as well as the concerted internationalisation process the company is undergoing, all our staff need to continually update their knowledge and skills.

An intense training programme over the last three years has resulted in training hours per employee of more than 50 per year.

The total training hours given in the different Group companies has increased compared with the previous year (130,894 hours in 2008[8] compared with 130,248 hours in 2007, a 0.5% rise). However, the percentage of people trained is still above 95%. The data shown are obtained from the data for the whole Group, except for the newest subsidiaries.

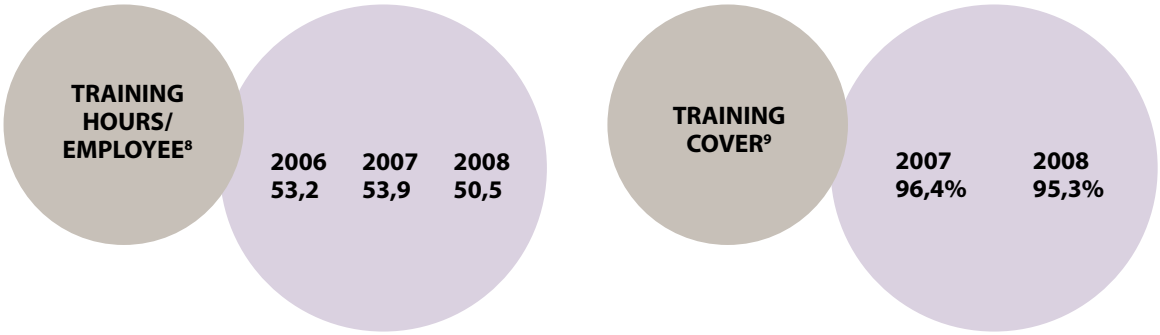

As well as this effort to maintain quality and quantity in ongoing training, the desire to uphold constant learning is also reflected in actions such as the Oz Project.

[8] *Does not include the most recent additions to the Group, i.e. Sweden, USA, Germany and Turkey.*
[9] *Percentage of people who, during one year, have attended at least one course or seminar. Not including the most recent additions to the Group, i.e. Sweden, USA, Germany or Turkey.*

Oz project, period 2003-2008

588 participants

Courses held: languages, IT, master, degrees, specialist subjects, etc.

Programme description: the Oz Project offers all ESTEVE employees in Spain the chance to take courses and/or university studies related to the work of any department in the organization, via the Internet. The company meets the cost of these courses and people can choose their area of study, even when this is not directly related to their own job, undertaking to complete the course of study satisfactorily.

Because of the innovation of our products and services, as well as the concerted internationalisation process the company is undergoing, all our staff need to continually update their knowledge and skills

5.4.2. Development and career

Another of our concerns is people's professional development, and actions are carried out in this respect aimed at making employees feel part of the company's growth. As far as possible, internal promotion takes priority when there are vacancies in positions of responsibility, with horizontal changes involving an enhancement for the person changing in terms of acquiring knowledge and skills also being seen as a promotion. For some time now the company has also encouraged worker involvement in project teams and improvement groups since we believe that, in this way, people acquire a global view of how the company works, as well as being able to contribute their talents to resolving specific problems.

We are also aware of the vital role played by directors and managers in the organization, as they are responsible for passing ESTEVE's values on to our collaborators, as well as being the driving force that ensures each business's targets and strategic plans are achieved. For this reason, in 2008 the programmes and actions aimed at developing management skills continued, helping management to help other collaborators develop their potential.

PROGRAMME NAME / START DATE	TARGET GROUP AND TRAINING GOALS
LEADER COACH DEVELOPMENT PROGRAMME (STARTED IN 2007)	Aimed at directors and managers in the pharmaceutical area (around 50 people) in order to achieve optimum effectiveness in people management by generating autonomy in employees.
DEVELOPMENT PROGRAMME FOR MANAGERS AND SPECIALISTS AT THE MARTORELLES PHARMACEUTICAL PLANT (STARTED IN 2006)	Workshops were held in 2008 to work on skills such as leadership, motivation, communication and conflict management. The programme has been given to around 180 people, who have carried out different itineraries designed according to the needs of 3 distinct groups: project leaders, factory supervisors and department or section heads with a team under them.
GUIDE OF GOOD PRACTICES FOR ESTEVE QUÍMICA MIDDLE MANAGEMENT (SINCE 2006. INITIATIVE IMPLEMENTED ON THE REQUEST OF THE TARGET GROUP)	In 2008, a multidisciplinary think tank summarised the functions and skills of management at Esteve Química and, based on this, a guide was produced, coming out in January 2009. The priority of this programme, aimed at middle management, is to develop two critical skills for this group: active listening and team leadership, using coaching techniques. This coaching programme, which is another of the proposals from the aforementioned think tank, started in October 2008 with a first workshop on group coaching and will continue in 2009, involving around 60 people from the chemical facilities in Barcelona, Celrà and Banyeres del Penedès.

5.4.3. Programmes for collaboration and educational aid

ESTEVE has always supported educational institutions close to the work centres where it opera-tes via donations to primary and secondary schools and also by establishing collaboration agreements in two areas:

:: **Internship agreements:** in 2008, 27 university students carried out internships at different ESTEVE work centres in Spain. In China we also have similar collaboration agreements and, in 2008, 5 students from prestigious Chinese universities carried out internships at the ZHP plant.

INTERNSHIP AGREEMENTS

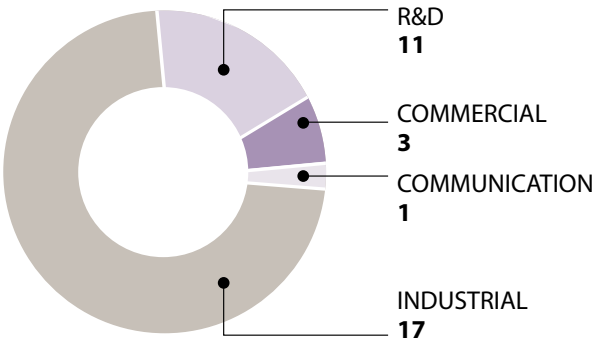

The above diagram shows the different company areas with internship students during 2008 at work centres in Spain and China.

:: **Master in Fine Chemical Experimentation**, an initiative in collaboration with the Autonomous University of Barcelona (*UAB*) and Esteve Química, which started up in the academic year of 2007-2008 (course duration: 2 years). Students take one term of theoretical credits in organic chemistry, analytical chemistry and an introduction to the patent system, given by lecturers from the Chemistry Faculty of the *UAB*, afterwards carrying out experimental work at the facilities of the R&D department of Esteve Química plant in Barcelona for the subsequent terms, supervised by a tutor (a specialist from the R&D team). The subjects and programme have been designed jointly by lecturers from the *UAB* Chemistry Faculty and those in charge of Esteve Química's R&D department and students receive a Master qualification. In 2008, 4 students from the 1st Master completed their first year of studies and a further 5 students have enrolled on the course, forming part of the 2nd Master.

5.5. Labour relations

Since our company was founded, it has been characterised by a particular sensitivity towards labour relations, aimed at the successful handling of negotiations with workers' representatives, involving them in the management's goals and challenges for the future and thereby reaching agreements that are satisfactory for both parties. This same philosophy is now being applied to the labour legislation of each country where ESTEVE has production plants or work centres. No complaint has been received nor has any fine been paid due to the violation of labour laws in the different countries where the company operates.

5.5.1. Employee participation in collective agreements

The percentage of employees included in the collective agreements has remained stable over the last few years, at around 95%.

5.5.2. Notifying changes in organization and/or structure

The workers' representatives on the Works Council are always notified of any organizational changes before these are made public. The extent of this advance notice depends on whether a specific change affects the workers directly and to what degree.

In 2008, work continued on reconverting the ESTEVE centre at C/ Caracas (Barcelona) from a production plant to the main R&D centre for chemicals. Applying the agreement reached with the Works Council in November 2007[10], during the first six months of 2008 the contracts ended for the last workers affected by this process. This agreement has been implemented satisfactorily and without incident.

In 2008 the reorganization and integration of the finance areas of the different Group companies was started. The Works Council was the first group to be notified of the start of this process. All those people in the area in question were informed 3 months in advance and open, transparent communication has been maintained throughout the whole process, which will be completed in 2009 (see case study Chapter 5.8).

[10] *More information is provided on this process in the 2007 sustainability report.*

5.6. Company benefits

ESTEVE's employees have company benefits such as restaurant vouchers or a company canteen, life insurance and other measures, applied depending on the cultural differences of each country, such as a bonus for getting married or having a baby, help with schooling, help for disabled children, gifts at certain dates (Christmas, Chinese New Year, etc.).

ESTEVE's philosophy is that these measures that are currently applied in Spain, Mexico, China, Portugal and Italy should be gradually rolled out, as far as possible, to all its subsidiaries, and a study is underway of implementing these benefit systems in the newest subsidiaries, taking into account both the cultural specifics of each country as well as the size of the workforce.

5.7. Preventing occupational hazards. Health and safety

5.7.1. Management model

ESTEVE applies its management model for Health and Safety at work in accordance with the principles of sustainable development, which include both looking after people and the environment. As a consequence, ESTEVE has defined and implemented a Policy of Prevention of Occupational Hazards and Environmental Management that extends this commitment beyond compliance with current legislation, applying the following principles:

:: To carry out our operations respecting both people and the environment.
:: To comply with current legislation and any other obligations we may undertake in all countries where we operate.
:: To prevent work-related accidents and illnesses, pollution, and to reduce our impact on the environment.
:: To consider the hazards and environmental impact involved in our operations, both of products and processes, and to ensure ongoing improvement.
:: To provide information to and train our employees so that they can do their work safely and in accordance with environmental good practices.
:: To promote the commitment of each ESTEVE employee to applying these principles.
:: To promote and extend this Prevention and Environment Policy to our suppliers, subcontractors and other external collaborators.
:: To collaborate with the authorities, clients, public bodies and other third parties involved in the environment and prevention.

:: To periodically revise this policy, communicating it to our employees and making it availa-ble to society.
:: To secure the human and material resources required to comply with these principles.

The challenge of this model, in addition to operational results, is to promote commitment among every one of our collaborators to applying these principles, as well as disseminating them among our suppliers, subcontractors and other external collaborators, also working together with public administrations, clients, renowned entities and other third parties interested in environmental and prevention issues.

At ESTEVE, our commitment has taken the form of an Integrated Management System (*SIG* in Spanish) for the Prevention of Occupational Hazards and Environmental Management, as an instrument to systemise and formalise the challenges of the management model, from ESTEVE's Prevention and Environment Policy to the development of General Procedures and Technical Instructions. The following were particularly significant in 2008:

:: ESTEVE's pharmaceutical work centres in Spain passed their corresponding external certification audits. We should also note that, in the case of pharmaceutical business, the legal audit was also passed for these work centres, in accordance with the Spanish Act on the Prevention of Occupational Hazards 31/95.
:: The active pharmaceutical ingredients production plant located in China, ZHP (Zhejiang Huayi Pharmaceutical Co, Ltd.) was successfully certified in 2008 according to the standard OHSMS 18000, valid for the period 2008-2011.
:: The certification process has been initiated at the plants located in Mexico (Naucalpan and Jiutepec) by carrying out the diagnostic audit, a process that will continue throughout 2009.

The Management System includes formal procedures and associated records to help investigate work-related accidents and illnesses. The workers themselves are involved in this process via committees and formal representatives from the company. The key functions of these formal or organizational Committees/Commissions are to be involved in health and safety issues, promote initiatives to circulate the existing standards at each centre and make study proposals to improve working conditions.

Collaborators are also involved in the whole process through improvement groups, suggestions for improvement and risk communiqués.

ESTEVE sponsors the Higher School for the Prevention of Occupational Hazards to encourage the training of professionals in this area, being the only corporate sponsor in our industry.

5.7.2. Accident indicators

ESTEVE analyses and investigates all work-related incidents and accidents in order to analyse the causes and propose preventative measures to ensure these are not repeated. To carry out this analysis, the accident rates for all ESTEVE companies are evaluated every quarter and indexed to the figures from the sector in Spain in order to compare ESTEVE with the rest of similar firms in the country.

The most representative indicators for analysing accidents are the Index of Gravity[11] and the Index of Average Duration[12].

As can be seen in the next graph page, and although the Jiutepec plant is included in the report for the first time this year, the Index of Gravity has fallen significantly compared with the previous year, falling below the COASHIQ figure (Autonomous Commission for Work Safety and Hygiene in Chemical and Similar Industries), as has the Index of Average Duration.

[11] *Relates the number of days lost in accidents involving sick leave with the real hours worked.*
[12] *Provides information on the average number of days lost due to accident.*

TRENDS IN THE INDICES (2006-2008)

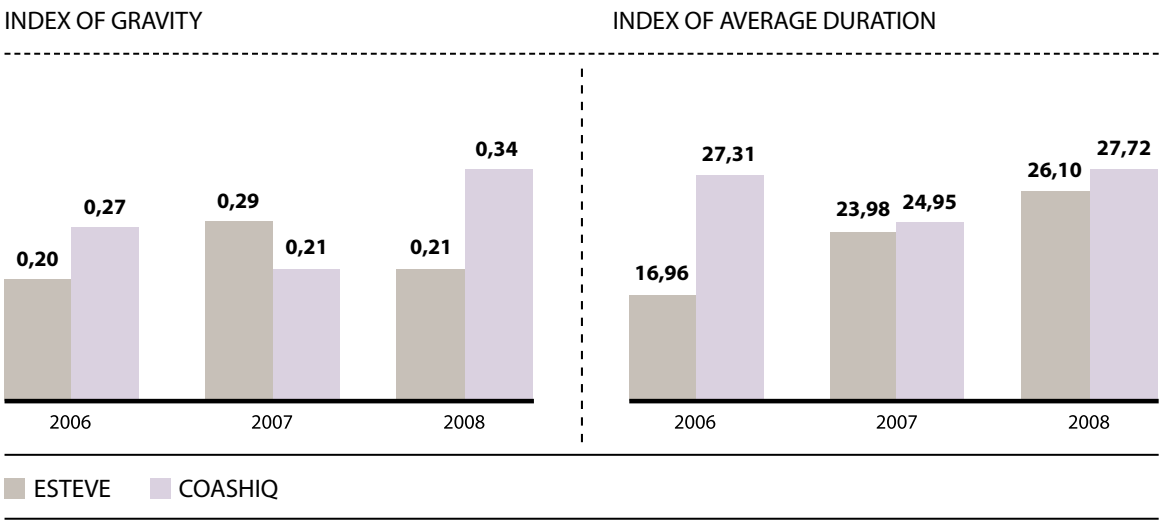

5.7.3. Goals achieved in 2008/Goals for 2009

Below are the goals achieved in the area of preventing occupational hazards in 2008:

:: Consolidation of the Integrated Management System for the Prevention of Occupational Hazards and Environmental Management in the Pharmaceutical Area in accordance with the technical standard OHSAS 18001:2007. In 2009 we will continue to strengthen this System, verifying it via external follow-up audits.

:: A multidisciplinary working group has been set up in the pharmaceutical area that has defined actions to help to reduce accident rates, of note being a communication/awareness-raising plan. As a result, along a communication campaign has been defined jointly by all centres with the slogan "Work intelligently. Work safely", which will be implemented during 2009.

:: Regular follow-up meetings have been held by the management team. Actions proposed by improvement groups have been implemented, aimed both at identifying possible ergonomic improvements in the pharmaceutical plant as well as integrating prevention in the chemical area. These meetings will be maintained during 2009.

:: A checklist has been drawn up to assess and rate the basic safety elements and those affecting the environment regarding ESTEVE's fleet vehicles. This checklist has been included as another selection criterion when choosing the vehicle fleet during 2009, and will affect other actions to be carried out in 2009 regarding the following objectives:

· Reduce CO_2 emissions at ESTEVE.
· Reduce vehicle accident rates by 15% for ESTEVE's commercial fleet.

Sustainability criteria have been incorporated into the design phase of the construction project for ESTEVE's new head offices and research centre (Sant Cugat), including integration into the landscape, measures to ensure the building is energy efficient and the re-use of water.

:: The ESTEVE OEL (Occupational Exposure Limit) has been established for its active pharmaceutical ingredients. In 2009, a study will be carried out to improve the current levels of containment, minimising people's exposure to these substances.

:: In 2008 an electronic document management system was set up to improve system effectiveness and help reduce paper consumption, as well as to improve access to information on prevention and the environment.

:: Work has continued on promoting the management of knowledge among Prevention and the Environment employees in different countries, of note being the 2-month residence of those in charge of Prevention and the Environment from ESTEVE's centres in China in the Spanish sites.

:: The Health and Safety standards have been defined that must be established in all international subsidiaries, this system being implemented in Italy in 2008 and continuing in 2009 with Portugal and Turkey.

5.8. Case study

Reorganise and integrate the financial area

In 2008, we started up a process to reorganise and integrate the corporate support functions in response to the Group's growth and internationalisation, adding value to the businesses and taking advantage of synergies that help to achieve the goals contained in vision ESTEVE 2015.

The department of Administration and Finances has been the first to start this process in 2008 and the Human Resources and Information Technologies and Communications departments will follow in 2009.

The programme for organizational integration has the following objectives:

:: Successfully tackle the future challenges of our activity.
:: Provide support, with guarantees, for our international expansion.
:: Simplify our organization and optimise resources.

To date, these support areas have had separate departments that are basically managed independently by each business unit, so that this ambitious integration project means reorganising the functions of each area under the same corporate management to the same support policies are applied across the board. One of the differentials of this Programme is the careful process being followed to manage this change in order to ensure it is implemented successfully.

Involving everyone in the financial area has also been key to the whole process. To this end, various meetings have been held outside the company premises that combine work with outdoor activities, so that those involved can get to know each other, reflect and share the opportunities offered by this new organizational model, as well as the importance of having a well-prepared and powerful finance team, crucial to future of ESTEVE.

The needs conveyed by our internal clients have been taken into account in designing the organization for the first level of the Financial Function, as well as requirements for the future and an external "benchmark" on how companies similar to ESTEVE are organised. Once this organizational design was agreed, in order to assess the best person-post combination, both the company's internal point of view and also the support of an external consultant have been taken into consideration, the latter adding objectivity to the process.

The key factors in successfully integrating the Corporate Finance Functions can be summarised into the following three points:

1/ A clear, transparent, direct and timely line of communication; i.e. explanations have been provided at each moment concerning which project phase was underway and what would be the next steps, as well as providing feedback to each of the people involved within the established deadlines.

2/ Systematic follow-up of the project's implementation; i.e. we have not limited ourselves to appointing people but have defined the roles/responsibilities of each new post, the structure and resources that will have be assigned, any new key procedures and a migration plan for responsibilities between posts so that the change can actually be implemented.

3/ The human factor at ESTEVE, where everyone's enthusiasm and commitment towards this project and the organization has been evident.

In short, the Integration Programme for Corporate Support Functions is a project for the businesses, in order to achieve the goals of the vision 2015, and is a project for everyone and by everyone.

5.9. Goals achieved in 2008/Goals for 2009

In line with the goals for 2008, the reorganization and integration process began of the Financial Area, this being one of the prime areas of corporate support.

Promotion has also continued for international exchanges between ESTEVE's production centres to facilitate the global management of the plants and guarantee homogeneous criteria in the standards.

The HR goals for the ESTEVE Group in 2009 can be summarised into three broad areas:

1/ Continue to reorganise and integrate the Corporate Support Functions to allow us to respond to the Group's growth and internationalisation, adding value to the businesses and taking advantage of synergies that help to achieve the goals contained in vision ESTEVE 2015.

2/ Continue with the Leadership Development programmes for our Directors and Managers, so that ESTEVE's management stands out for its superior professional and personal quality, manifest in extensive achievement of the goals and a good working climate in the business units.

3/ Define the Human Resources management model in the areas of knowledge management and learning, talent management, payment and compensation, both in Spain and abroad, to respond to the new organizational needs and the strategic challenges of the future.

6. External social sphere

6.1. Management model

At ESTEVE, we strive to achieve sustainable and socially responsible business. This commitment forms part of the company's mission, as well as its values and Corporate Identity.

ESTEVE's responsibility to society, beyond our chemical and pharmaceutical operations, takes the form of a wide range of collaborations with people and institutions of a business, public and non-profit nature (see the map of stakeholders, pg. 28). One of our aims is to strengthen and develop this collaborative culture.

6.2. The Dr. Antonio Esteve Foundation

The Dr. Antonio Esteve Foundation was created in 1983 by the children of Dr. Antonio Esteve i Subirana to honour the memory of their father. The Foundation operates with total independence from ESTEVE's companies and its main aim is to stimulate progress in pharmaceutical therapy by means of communication and scientific discussion. To this end, it organises scientific activities and coordinates different kinds of publications.

Of particular note among its activities are the round tables involving international professionals. A fundamental part of these round tables is the discussion of the different presentations, all of which, in addition to the discussions, are published in the "*Monografías Dr. Antonio Esteve*" (Dr. Antonio Esteve Monographs), distributed free to a number of academic and hospital libraries. To date, the Foundation has held a total of 26 round tables.

One of the activities that has most helped to promote the Foundation abroad is its symposiums. These last three days and their participants often stress the rewarding scientific discussions as an exceptional feature of these events. The language of the symposiums is always English. A total of 13 international symposiums have been held, with their corresponding publications.

The Dr. Antonio Esteve Foundation also regularly organises training seminars on particular subjects. These last two days and include both theoretical presentations as well as group discussions. Each training seminar on a specific subject is repeated

several times at different locations in Spain. To date, the subjects covered in these training courses have ranged from developing the skills to act as a member of an ethical committee to more specific subjects such as problem-based learning. How to draw up a scientific article and how to make oral presentations have been other training seminars carried out over the last few years by the Dr. Antonio Esteve Foundation. Between 2001 and 2008, a total of 33 training seminars were held in collaboration with different assistance, academic and scientific institutions.

The Research Awards of the Dr. Antonio Esteve Foundation, at a value of 18,000 euros, are given every two years to Spanish authors. Authors of articles already published in any scientific journals within the specific period for each Award can also apply. The quality of the work received is evaluated by an international panel that is regularly renewed. To date, 10 Research Awards have been granted over the last few years.

In the area of publications, in addition to the monographs and symposiums already mentioned above the Foundation also publishes other formats, such as the Foundation's "*Cuadernos*" (Notebooks) that contain different types of articles not related to the Round Tables, including both debates and reviews, activities and other kinds of content. The last edition published in 2008 was *Cuaderno 16*, entitled "*El enfermo como sujeto activo en la terapéutica*" (The patient as an active subject in therapy). We should also mention the series Pharmacotherapy Revisited which collects together documents that have played a primary role in developing the different branches of a medical specialty. In each case, an expert draws up a list of scientific articles that, in his or her opinion, were key to developing his or her discipline. A total of 7 books have been published in this series.

Over the last few years, the Dr. Antonio Esteve Foundation has particularly reinforced its website (**www.esteve.org**). This has a practical, user-friendly format to access its different activities and publications (for many the full text), as well as other informative and complementary sections.

By means of these communication activities and scientific discussion, together with all the corresponding publications, the Dr. Antonio Esteve Foundation continuously strives to achieve its key objective: fostering progress in pharmacotherapy.

6.3. Social action

An important part of ESTEVE's policy of corporate social responsibility (CSR) is developed through our social action. By means of these activities, the company supports different social and environmental projects promoted by non-profit organizations.

ESTEVE's social action is made up of donations of money and goods (see section 6.3.1, Drug donations). The financial contribution in 2008 totalled 2,241,441 euros, distributed as follows:

FINANCIAL CONTRIBUTION. CLASSIFIED BY AREA OF ACTIVITY
IN EUROS

SECTOR	2006	2007	2008
SOCIETY	343,942	515,271	546,271
HEALTH	839,527	998,686	928,065
SCIENCE-EDUCATION	767,933	743,822	696,604
OTHER	26,117	51,800	70,501
TOTALS	**1,977,519**	**2,309,579**	**2,241,441**

Below are some specific examples of how ESTEVE collaborates with organizations from the Tertiary Sector (NGOS).

6.3.1. Making the right to health universal and humanitarian aid

At ESTEVE we believe it is necessary to ensure that the right to health is universal and, although governments are primarily responsible for this, we are convinced that the pharmaceutical industry can and must also perform a significant part of this work. In this respect, ESTEVE has carried out the following initiatives:

GEOGRAPHICAL DISTRIBUTION OF ESTEVE'S DRUG DONATIONS IN 2008

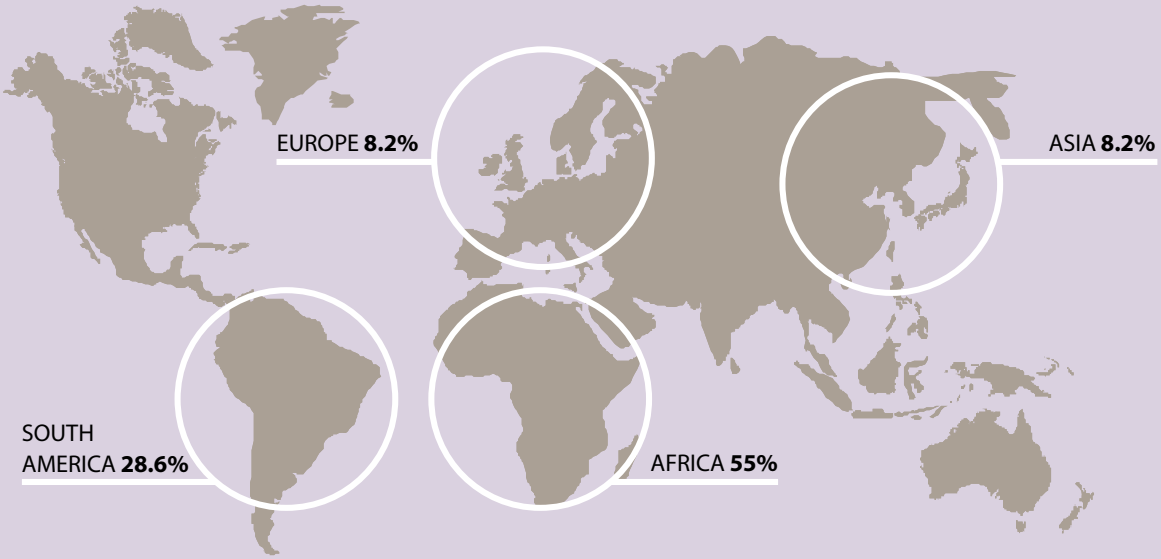

:: **Drug donations.** During 2008, ESTEVE received 35 applications for drug donations from NGOs (most of which work in collaboration with a local counterpart), 26 of which were covered as they met all the established requirements. The company has a procedure to guarantee transparency and ensure that all the drugs donated are used appropriately, by complying with certain requirements (related to health, legal aspects, etc.).

:: ***CUIDA'M* Programme.** ESTEVE joined the *CUIDA'M* Programme (Take care of me Programme) as a sponsor in October 2008. Thanks to this initiative, since 2004 around 80 children have received vital medical treatment that was impossible to get at their place of origin. Each of these children has travelled to Barcelona together with a relative and has undergone specialist surgery (cardiovascular, orthopaedic, ophthalmological, etc.), in all cases with highly satisfactory results. At the end of their period of convalescence, the children returned to their homes with an incomparably better quality of life and life expectancy. ESTEVE has undertaken to sponsor the *CUIDA'M* Programme for 3 years, promoted in 2004 by the *Hospital Sant Joan de Déu*, the company DKV Seguros, the *El Somni dels Nens* Foundation and the Welfare Projects of the *Germans de Sant Joan de Déu*.

At ESTEVE we believe it is necessary to ensure that the right to health is universal

:: GAVI **Business Alliance for Child Vaccination** (see case study, pg.95).

:: **Humanitarian aid.** ESTEVE is sensitive to situations of humanitarian emergency, generally caused by natural disasters. We are members of the Emergency Humanitarian Aid Fund (*FAHE* in Spanish) of *FARMAMUNDI* which, in 2008, sent medicine and medical material to those affected by floods in Ecuador, the Nargis typhoon in Myanmar, the earthquake in the Chinese province of Szechuan and the victims of sexual violence in the Congo. Additionally, in 2008 ESTEVE also made extraordinary contributions to provide help for victims of humanitarian emergencies in Myanmar (through the *Entreculturas* Foundation) and of the earthquake in the Chinese province of Szechuan. Specifically, during the month of June 2008, ESTEVE contributed to humanitarian aid with different financial contributions (both at a corporate level and also from the Chinese production plants of EHP and ZHP), via the organizations Shaoxing Charity Federation and Yiwu Charity Foundation.

6.3.2. Promoting society

In the area of society, in 2008 we should particularly note our collaboration with the Food Bank, whose mission is to recover all foodstuffs that cannot be sold but that can still be consumed, and distribute them among those who need them. In 2007, more than 100,000 people from the area of Barcelona were able to improve their basic nutrition thanks to this organization, which is supported by 63 volunteers.

6.3.3. Promoting health

In the area of health, we should highlight ESTEVE's collaboration with the Josep Carreras International Foundation to Combat Leukaemia. This organization has several areas of action, including support for research, managing the Bone Marrow Donor Register (*REDMO* in Spanish), aid for hospitals and social services. The Foundation has allocated more than 7.5 million euros to research, funding more than 150 scientific projects.

6.3.4. Promoting science

Finally, regarding the scientific area, we should note ESTEVE's annual contribution to the Genoma Spain project, whose aim is to promote genome and proteome research in order to improve citizens' health and quality of life. Some of the Foundation's main objectives are: to achieve more competitive and more internationally visible genome research; to improve technology transfer and encourage the creation of new firms; to mobilise public and private resources towards research; to be a point of contact for Spanish and foreign investors.

6.3.5. Results achieved in the social sphere

Social projects are often measured by the resources invested (human, financial or in kind) while they are being carried out, rather than by the results actually achieved. Aware of this situation, at ESTEVE we have attempted to measure their real impact on society in terms of the number of people benefitting from such projects.

Although this has not been an easy task given the large number and diversity of the organizations we collaborate with, the aggregate data indicate that, **in 2008, the number of beneficiaries of ESTEVE's social action totalled 30,659 people**.

These data have been compiled based on the following criteria:
:: Recurrent financial collaboration.
:: Of an annual nature.
:: As from 3,000 euros.

Applying these criteria, we have received replies from 74% of the social organizations ESTEVE collaborates with, whose volume of resources accounts for 75% of all these organizations.

6.4. Recognition

:: **Corporate Social Responsibility Diploma 2007-2008** for support and collaboration in the "University of Patients" project, awarded by the Autonomous University of Barcelona (*UAB*) and the Josep Laporte Foundation.

:: **Favourites in the health network**, in the category of "Best pathology website" in the patients section, by the website *www.lavidasigue.com*, awarded by the publications *Diario Médico* and *Correo Farmacéutico*.

:: **Pensa Ilaç**, ESTEVE 's subsidiary in Turkey, has been recognised as one of the leading firms in its sector by the financial newspaper *Dünya*.

:: ZHP-**High Tech Enterprise**, at the end of 2008, ESTEVE's chemical plant in China renewed, for a period of 3 years, the certificate accrediting it as a "high technology enterprise" (2009-2011), allowing it to benefit from more favourable fiscal conditions. In 2006 this plant had already obtained the same certificate (2006-2008).

:: EHP-**Key project in Shaoxing**, in 2008, ESTEVE's second chemical plant in China was named the "key project 2008 for the city of Shaoxing", a distinction that entitles it to a public subsidy related to the acquisition of new fixed assets.

:: **A+ from the** GRI (Global Reporting Initiative), for the 2007 sustainability report.

6.5. Volunteers

:: ***"Descobreix el riu"*** **(Discover the river)** (see Environment case study, pg. 110).

:: ESTEVE **2008 campaign to collect toys.** In the month of December, the company organised its traditional campaign to collect toys, for the first time at all its offices. In total there were 14 collection points and 684 toys were collected. The toys had to be new, unrelated to war or fighting, unwrapped and for children aged between 0 and 14. The toys were then sent to 11 different Spanish hospitals.

:: ***St. Jordi Solidari 2008*** **campaign to collect books**. Based on an initiative by the Solidarity Committee of the Works Council at the Martorelles plant, ESTEVE organised a campaign to collect books at its sites in Martorelles and Mare de Déu de Montserrat, 221. In total, 794 books were collected (for children, teenagers and adults) and were handed over to four NGOs: ADSIS, *Associació CEDRE*, *Casal dels Infants del Raval* and *Club Social la LLum*.

:: **Blood donation campaign.** In February and March 2008, the Blood and Tissue Bank organised its annual blood donation campaign through the different ESTEVE sites. 167 donations were made in total.

6.6. Case study

GAVI Business Alliance

In 2008 and by means of a financial contribution, ESTEVE joined the GAVI Business Alliance for Child Vaccination as a "gold sponsor".

A large part of the world's population still does not have any guaranteed right to health. This worrying situation led to the creation, in 2000, of the GAVI Alliance (www.gavialliance.org) with the specific mission to "save children's lives and protect people's health by increasing access to immunisation in poor countries". The work carried out by the GAVI Alliance focuses on the 72 poorest countries in the world (with a gross national income per capita below US$1,000), aimed at combating the key causes of avoidable death by vaccinating children under five: pneumococcal illnesses, measles, rotavirus, hib vaccine, whooping cough and tetanus.

GAVI is the largest global health initiative and is made up of:
:: Governments of developing countries.
:: Governments of industrialised countries.
:: The World Bank.
:: WHO.
:: UNICEF.
:: Vaccine manufacturers in developing countries.
:: Vaccine manufacturers in industrialised countries.
:: Technical and health research institutes.
:: Civil organizations.
:: Private individuals.
:: The Bill and Melinda Gates Foundation.

In order to accelerate the accomplishment of the Millennium Development Goals (established by the United Nations for 2015) on the part of poorer countries, GAVI's aid covers periods longer than one year and is given in line with the national health and immunisation plans of each country. In fact, most of GAVI's aid is guaranteed until 2015. One of GAVI's key principles is to increase the effectiveness of aid by encouraging transparency and responsibility among all those concerned. This is achieved by:

:: Involving the countries in the immunisation programmes.
:: Compulsory co-payment as part of any aid programme.
:: Aid over several years, coordinated with the national health and immunisation plans.
:: Capacity to ensure that the vaccines will be accessible in the long-term by moulding the market and assuring supply.

All aid is accounted for in the national budgets and accounts and in an increasingly transpa-rent way.

According to data from the WHO, between 2000 and 2007 around 176 million children have been immunised with vaccines funded by GAVI, significantly reducing the global burden of illness and avoiding close on 2.8 million premature deaths.

6.7. Goals achieved in 2008/Goals for 2009

In 2008, ESTEVE included all its social action projects within its corporate view of CSR, prioritising the health sector and those countries in which the company has offices. It has also made a significant effort to measure and quantify the impact and results actually achieved by its social action. Secondly, ESTEVE has continued to develop its basic collaboration criteria with social organizations (shared values, affinity of work methodology, cooperation potential, etc.) with a medium and long-term view and in order to achieve long-lasting alliances of benefit to both parties. Finally, the company has also attempted to foster a feeling of belonging and motivation among its internal collaborators by means of the volunteer actions described in section 6.5.

The goals for 2009 are:

1/ Develop stakeholder relations in the external social sphere in accordance with the CSR Master Plan 2009-2011.

2/ Reinforce collaboration with those non-profit organizations with the greatest future potential for cooperation with ESTEVE.

3/ Continue to perfect the management systems for ESTEVE's social action (focusing on the health sector, evaluating objectives and measuring the impact achieved).

Environmental Sphere

Environmental Sphere

7. Environmental sphere

7.1. Management model

ESTEVE applies its management model for the environment in accordance with sustainable development, which involves caring for both people and the environment. As a consequence of this commitment, ESTEVE has defined and implemented a Prevention and Environment Policy, contained in point 5.7 of this report.
Our management model is the instrument that allows us to make environmental compliance compatible with business excellence, and it acts as a support for taking fast, efficient decisions on the kind of actions, prioritisation of investment and measures to be adopted at any particular time.

In 2008 the centres with environmental certification according to ISO 14001:2004 carried out the following annual audits for follow-up or re-certification:

:: Active pharmaceutical ingredients production plant located in Celrà, Girona (Spain).
:: Active pharmaceutical ingredients production plant located in Banyeres del Penedès, Tarragona (Spain).
:: Active pharmaceutical ingredients production plant located in Zhejiang China, ZHP (Zhejiang Huayi Pharmaceutical Co, Ltd.).
:: Pharmaceutical production plant located in Martorelles, Barcelona (Spain).

Our management entails implementing an Integrated Management System (SIG in Spanish) for the Prevention of Occupational Hazards and Environmental Management.

Every year, ESTEVE defines targets related to prevention and the environment, integrated and coordinated with all areas in the company, always with the aim of improving the quality of life, respecting people and the environment as much as possible.

7.2. Minimising environmental impact

7.2.1. Climate change and ecological footprint

With regard to climate change, although none of our activities is affected by the Kyoto protocol, in 2008 a study was carried out to incorporate criteria of environmental efficiency and pollution as a decisive factor in choosing the vehicle models for the company's commercial fleet, and a four-year training plan has been developed to encourage good practices in driving. Work has also started on producing a Manual of Efficient Driving and Sustainable Mobility, which will contain principles to reduce emissions and drive safely.

ESTEVE has a target for 2009 that involves reducing CO_2 emissions, including the study and identification of other CO_2-emitting points by emission group, analyzing and implementing systems to measure and calculate emissions and, if applicable, to reduce them, collecting and exploiting data and identifying opportunities for improving our level of emissions.

The initial objective is to identify and measure the impact of emissions, principally those coming from journeys made by ESTEVE's commercial vehicles, in order to offset them. The ultimate aim is to evaluate the overall impact of our activity on the planet and to be able to introduce the ecological footprint as a new environmental indicator.

7.2.2. Environmental investment

ESTEVE continuously allocates financial resources to environmental investments, an indication of our commitment and responsibility towards the environment.

ESTEVE'S ENVIRONMENTAL EXPENDITURE & INVESTMENT (EUROS)

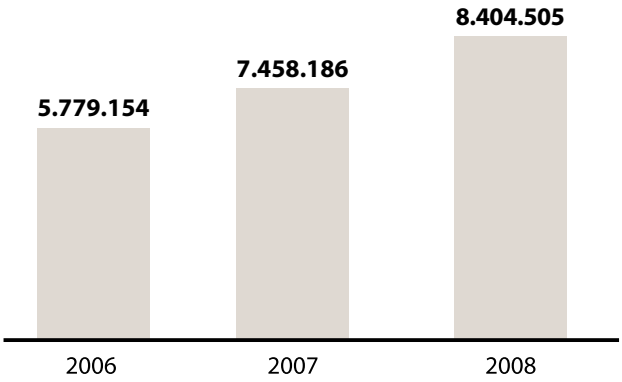

In 2008, the investment and expenditure related to the following actions have been particularly significant:

:: Main active ingredient production plant in Celrà (Girona, Spain): equipment to minimize the environmental impact of our processes. Particulary important is the investment being carried out to install and start up a treatment plant for volatile organic compounds.

:: Fine chemicals processes development centre in Barcelona (Barcelona, Spain): extension and improvement of R&D facilities, incorporating advanced technology in safety and environmental protection in order to carry out new processes.

:: Active ingredient plant in Banyeres del Penedès (Tarragona, Spain): investment aimed at environmental improvements to treat emissions and manage waste generated at its production facilities.

:: Active ingredient plant at Jiutepec (Mexico): significant investment to improve safety and the environment at the plant.

:: Pharmaceutical plant at Martorelles (Barcelona, Spain): investment to adapt to safety and environmental requirements in the extension work for the plant, both in the Pharmaceutical Innovation area and also in the general services areas (canteen, offices, etc.).

:: Active ingredient plant at ZHP (Yiwu, China): renewal of the vacuum system at the plant to reduce emissions, completion of reforms on the boiler to eliminate emissions and improvements made to the water treatment plant.

7.2.3. Attention to biodiversity

The care and conservation of the environment at the sites where ESTEVE operates is one of the aspects to which particular attention is devoted and that is why none of our production plants is located next to protected natural areas.

ESTEVE has helped to protect and restore the woodland next to the river at Celrà and in Martorelles. This is made up of willow, alder and poplar groves and these habitats are of interest at a European Union level.

ESTEVE is a member of the Natura Foundation's Council of Companies for Nature (*CEN* in Spanish) and takes part in projects to preserve our natural heritage. As part of these projects, the following have been protected and restored: Nature Reserve at *El Planelón* and *Belchite* (Zaragoza), *Estepas de Poniente* in Balaguer (LLeida), a protected sea area in El Garraf (Barcelona) and Sacosta mountain (Girona).

TOTAL CONSUMPTION

TOTAL CONSUMPTION: RAW MATERIALS (TN)

TOTAL CONSUMPTION: ELECTRICITY (KWH)

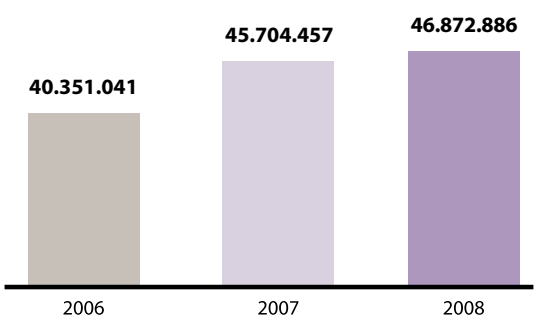

7.3. Eco-efficiency and consumption

Since 1991, ESTEVE has applied measures aimed at improving its eco-efficiency at the different sites where it operates, as contained in our previous sustainability reports. Here we would like to highlight the following in particular:

:: Reduction in the idle time required for the "hibernation/minimum energy consumption" mode for ESTEVE's laptops and terminals, leading to a reduction of 4 tonnes of CO_2 per year. This is equivalent to planting 572 trees.

:: Installation of solar panels at the Martorelles plant to generate hot water in one of the production sections (pills-granulates). This is expected to save a total of 28,779 kwh/year, equivalent to a reduction of 9 tonnes of CO_2 per year.

:: Replacement of fluorescent tubes in the meeting rooms of the Martorelles plant with LEDs, longer lasting and minimal energy consumption.

:: Installation of control valves in the cold water circuits so that the pumps can be adjusted during operation, leading to average savings of 15 kw/h.

:: Modification of the installations at the chemicals plant of Celrà in Girona (Spain) to improve the condensation of halogenated organic compounds.

TOTAL CONSUMPTION

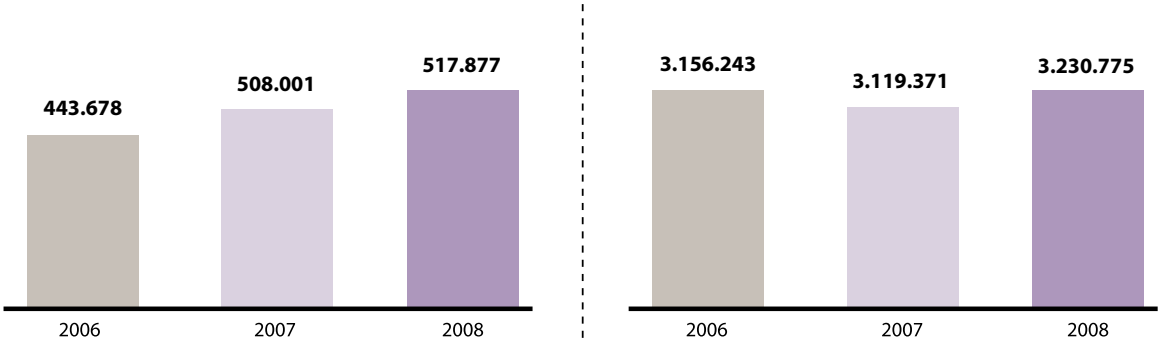

7.3.1. Consumption of raw materials, water and energy

Variations in terms of raw materials consumption, electricity, gas and water are due to the incorporation of the Jiutepec plant (Mexico), as well as to the increase in overall production, which in 2008 rose by 5.6% compared with 2007 production.

7.3.2. Emissions into the atmosphere and effluents

At ESTEVE we thoroughly manage and monitor each environmental vector.

Emissions into the atmosphere

The plants have gas and vapour piping systems in the production processes that lead to 'scrubbers', which purify the gases. At the Celrà plant (Girona, Spain) these emissions are led to a gas treatment plant to convert them into carbon dioxide and water vapour.

Every year, information is provided as required by the EPER (European Pollutant Emission Register) on the mass emissions of each of our facilities in Catalonia.

There are gradual plans yearly revised, to replace coolant and/or heating gases and equipment affected by greenhouse gas regulations.

Effluents

All the company's production plants exhaustively monitor the effluent parameters established by their local legislation. ESTEVE revises the processes in all its plants and work centres and implements measures to optimize the quality of waste water. Our production plants have water treatment systems that allow us to ensure control and compliance with the waste water limits established in each country.

For ESTEVE's seven production plants in operation, in 2008 two administrative sanctions have been received for environmental issues, from the Yiwu Environmental Bureau, at our ZHP fine chemicals production plant at Yiwu (China), totalling RMB 90,000 (approx. 9,000 euros), for exceeding the organic load limits in the effluent parameters. Internal corrective measures have been implemented which are operating satisfactorily.

7.4. Waste management

We manage waste, in accordance with its characteristics and the management possibilities, with each of the authorized waste treatment or management facilities in those countries where we are present. However, in spite of ESTEVE's good waste management, the fact that the Jiutepec plant has been included in this report and in the annual production mix means that the resulting values for total waste in absolute terms is higher than in previous years. Similarly, the waste/end product produced ratio has gone from 3 kg of waste produced for every kg of final ESTEVE product in 2007 to a figure of 4 in 2008.

WASTE CLASSIFICATION (TN)

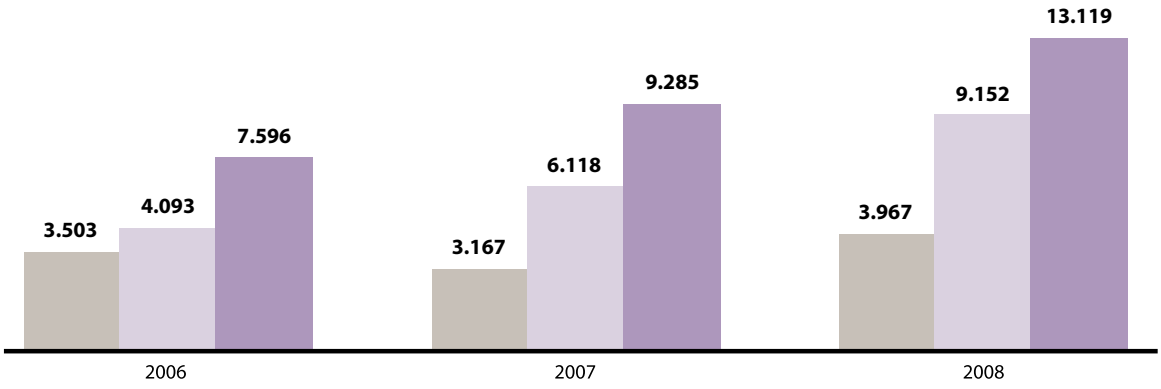

WASTE MANAGEMENT (TN)

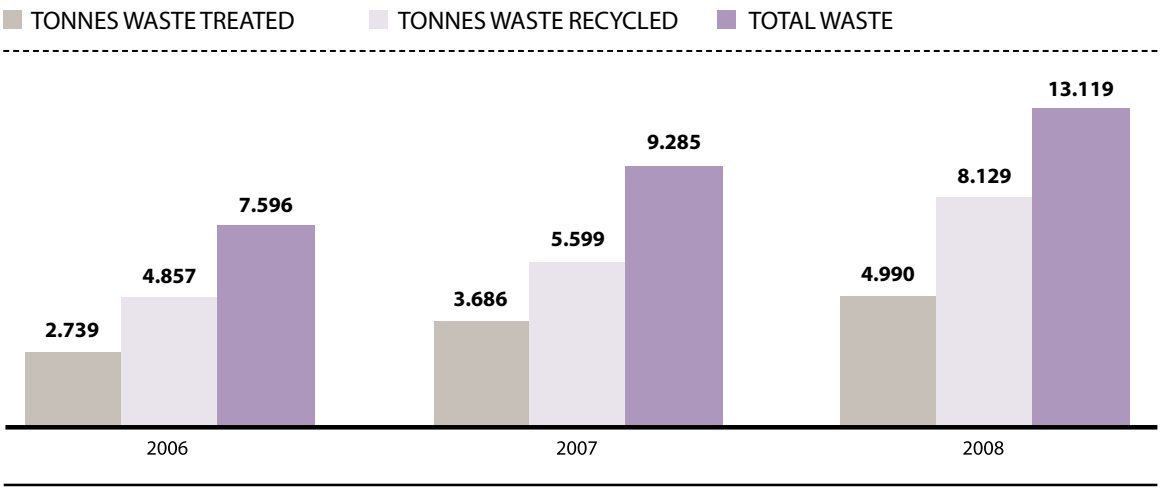

With regard to pharmaceutical activity, it should be noted that, at the Martorelles plant (the only production centre for pharmaceuticals), the pharmaceutical waste generated per unit produced has improved on previous years. Another aspect that highlights ESTEVE's improvement in waste management is the recycling rate for the whole Group.

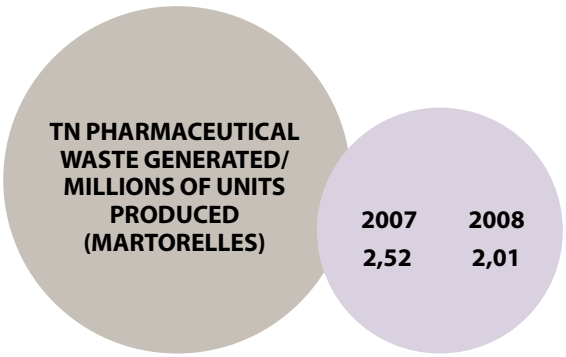

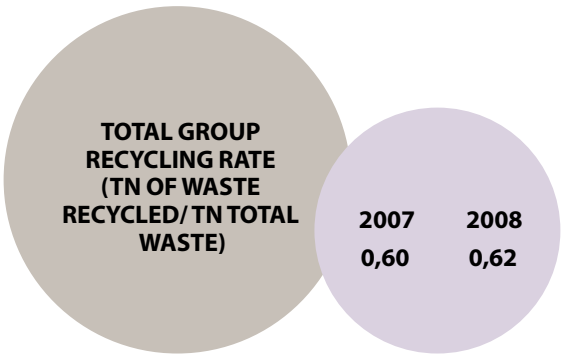

To minimize waste at source, the production plants carry out follow-up actions, of particular note in 2008 being:

:: The optimisation of process stages in order to re-use solvents at the chemical plants.

:: Optimisation of the pharmaceutical production process at the end of the line in order to minimise waste in situ at the plant.

:: ESTEVE's Group recycling rate in 2008 was 62%.

:: 67% re-use of cardboard boxes to prepare orders in pharmaceuticals.

:: 100% re-use of pallets from suppliers in the case of pharmaceuticals.

ESTEVE belongs to *SIGRE*, the Integrated System of Drug Packaging Recovery promoted by the pharmaceutical industry that, in addition to a system to collect pharmaceutical products in pharmacies and hospitals, has also set up a Prevention Management Plan to ensure packaging is minimised.

ESTEVE also belongs to ECOEMBES, another integrated system of packaging recovery for pharmaceutical products aimed at animal consumption. In 2008, ESTEVE was audited by third parties to verify compliance with the ECOEMBES management system.

7.5. Case study

***"Descobreix el riu"* (Discover the river)**

On 19 April 2008, a volunteers day was held at the Esteve Química plant in Celrà (Girona). The aim of this activity, organised in collaboration with the ecology organization *Associació Hàbitats*, was to increase people's knowledge and awareness of the environment. The proposal was to explore the River Ter where it passes through Celrà, along a stretch of approximately half a kilometre. The activity, also opened to collaborators' families, was carried out by 48 adults and 13 children. 3 adult groups were formed and one of children, each of which had to take three different workshops given by an educator: basic inspection of the river (measuring the width and

depth, water colour, state of the river banks…), analysis of the water's physical and chemical characteristics (temperature, pH, presence of nitrites and nitrates…) and studying the life in the river (invertebrates, aquatic plants, fish, birds…). The measurements and observations recorded during the day, added to those carried out by a further 800 groups of volunteers in spring and autumn, have helped to produce a Report on the State of Rivers in Catalonia 2008. The activity carried out by ESTEVE's volunteers lasted all morning and ended with lunch at a local restaurant and, on the whole, was rated very positively by its participants.

7.6. Goals achieved in 2008/Goals for 2009

Below is a report on the goals achieved in 2008 and those proposed for 2009.

:: Actions have been carried out aimed at reducing energy consumption and at the use of renewable energy sources, as mentioned in point 7.3, which will continue throughout 2009.

:: Emissions have been reduced into the atmosphere of volatile organic compounds with regard to newly consumed solvent at all ESTEVE's chemical production plants. Particularly of note are the actions carried out at the Celrà plant during 2008, which will continue in 2009 with the installation and start-up of the high efficiency thermal oxidation system with a treatment plant at the end of the line, which will transform organic compound emissions into carbon dioxide and water.

:: Equipment and/or coolant has been gradually replaced. It must be substituted by 2010 because it operates with coolant gases classified as harmful to the ozone layer.

:: With regard to climate change, in 2008 a study was carried out to incorporate criteria of environmental efficiency and work has started on producing a Manual of Efficient Driving and Sustainable Mobility, which will contain principles to reduce CO_2 emissions and drive safely.

:: In 2009 we will continue to work on gradually implementing integrated management systems for health & safety and environmental management in order to continue receiving ISO 14001 certification in all countries where we operate.

:: In 2009, ESTEVE has a management target aimed at reducing CO_2 emissions that includes the study and identification of other points of emission and the analysis and implementation of systems to measure, calculate and reduce emissions, if applicable, in order to gather and exploit data and identify opportunities for action and improvement regarding our emissions. Among these actions is that of making more use of videoconferencing, which will reduce CO_2 emissions by lowering the number of trips by plane, train and car.

:: In 2009, ESTEVE will carry out an analysis to improve the management of equipment and material, aimed at recycling and re-use.

:: In 2009, a water contingency plan will be drawn up, which will involve the study of points that consume water at ESTEVE's facilities, the management of which is aimed at ensuring the proper use of water.

Characte-ristics of the report

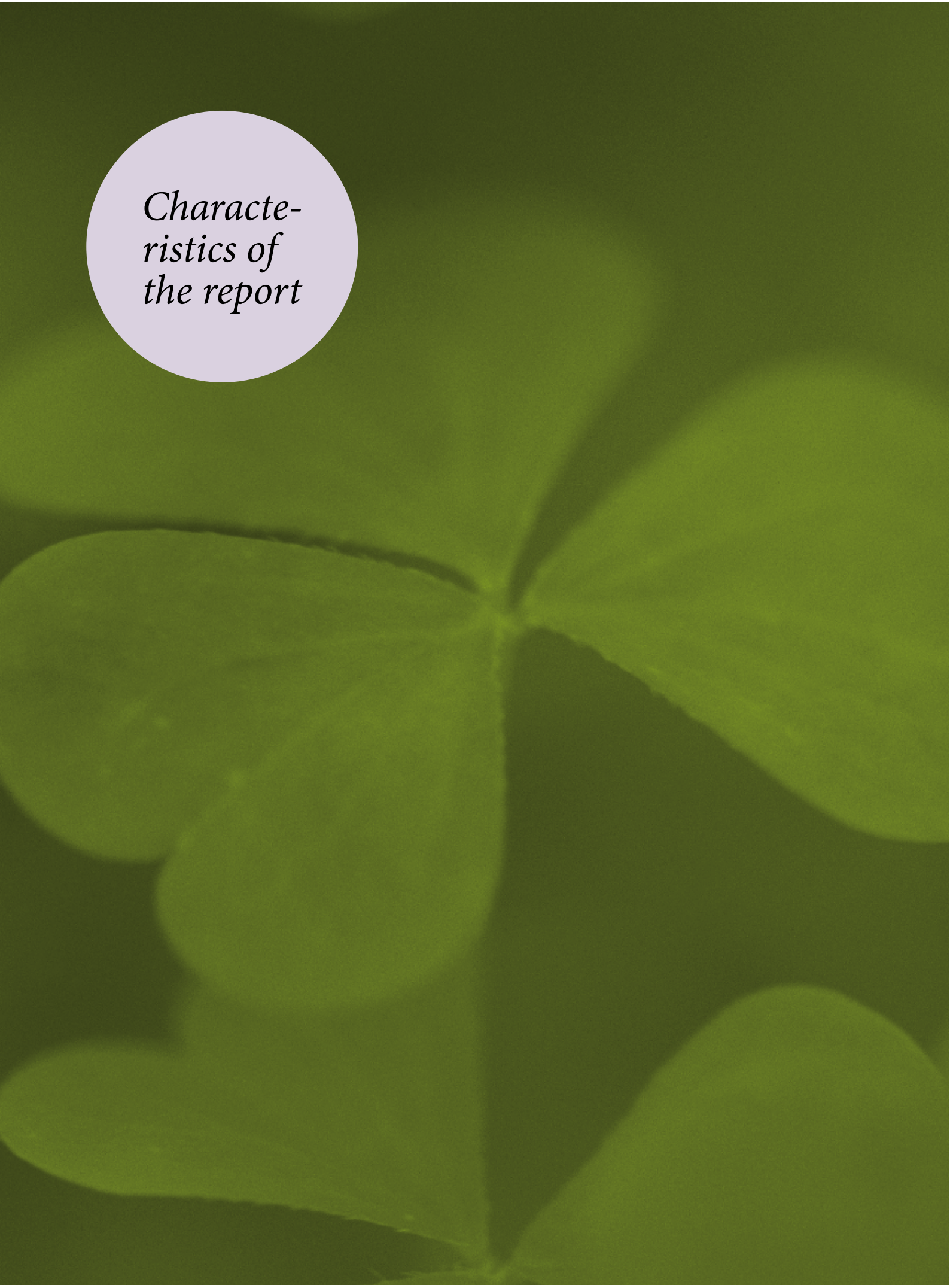

Characte-ristics of the report

8. Characteristics of the report

8.1. Parameters of the report: profile, scope and coverage

This edition of the ESTEVE sustainability report for the year 2008 includes information from the period 2006-2008. The document has been produced based on the main conclusions from the materiality study carried out at the end of 2008. This study helps to accurately define the company's stakeholders, as well as the most relevant aspects on which this sustainability report should provide information, based on stakeholders' demands and expectations. The aim of this document is to convey a balanced and reasonable view of ESTEVE's performance regarding sustainability, taking into account the economic situation and the context within which the firm operated in 2008.

This report has been prepared following the criteria established by the Global Reporting Initiative (GRI-G3), which can be consulted at the website: www.globalreporting.org. These criteria include aspects regarding the company's strategy and profile, its management focus and performance indicators corresponding to level "A".

Assuming the principle of transparency and with the aim of making this report as reliable as possible, for the second year running it has also been verified externally by KPMG Spain, an independent external firm, and has been rated A+ by the GRI.

Year after year, ESTEVE wishes to increase the report's coverage, making it a true instrument of global management and communication on all the Group's activities worldwide.

The scope of the report has been established according to the relevance of the company's activities, taking into account the diversity of the chemical and pharmaceutical areas and also valuing the different impact resulting from its production plants and its distribution and sales networks. The second chemical production plant in China, EHP, has been excluded as its construction is not yet complete.

The report's scope is as follows:

:: The economic-financial information includes data from all companies that form part of the ESTEVE Group.

:: The HR information includes activities carried out at: the headquarters, the production plants and the sales delegations in Spain; the two chemical production plants in Mexico; the ZHP chemical production plant in China; and the sales delegations in Portugal, Italy, Turkey, Germany, USA and Sweden, except for training, which has excluded these last 4 countries due to them only recently joining the ESTEVE Group.

:: The information on preventing occupational hazards refers to all the workforce data for Spain; that of the two chemical plants in Mexico (Naucalpan and also, for the first time, Jiutepec); the ZHP chemical production plant in China; and the sales delegation in Italy.

:: Finally, the chapter on the environment includes data corresponding to all activities in Spain; the two chemical production plants in Mexico (Naucalpan and, for the first time, Jiutepec); the ZHP chemical production plant in China; and the sales activity in Italy.

Companies included in this Report:
The ESTEVE Group is made up of different companies that operate principally in the fields of fine pharmaceutical chemicals and drugs for human and veterinary use. The following companies are included in this report:

Pharmaceutical area:
:: Laboratorios Dr. Esteve, S.A. (Spain), dedicated to research into and the development of new drugs. It produces and markets drugs for human and veterinary use.

:: Esteve Farma Lda. (Portugal) and Esteve S.p.A. (Italy). ESTEVE's two European subsidiaries located in Lisbon and Milan, respectively, dedicated to marketing drugs for human consumption and veterinary use.

:: Pensa Pharma, S. A. (Spain). Company dedicated to marketing generic drugs.

:: Pensa Pharma S.p.A. (Italy) and Pensa Ilaç (Turkey). Generic drugs for the Italian and Turkish market respectively.

:: Euracon Pharma GmBh (Germany). Subsidiary of Veterinaria Esteve.

:: Esteve USA Inc., subsidiary in the USA.

:: Pensa Pharma, AB. Subsidiary in Sweden for generic drugs.

Chemical area:

:: Esteve Química, S.A. (Spain), dedicated to developing new processes and developing and producing active pharmaceutical ingredients.

:: Sintenovo, S.A. de C.V. (Mexico). Mexican subsidiary.

:: Zhejiang Huayi Pharmaceutical, Ltd. Chinese subsidiary dedicated to developing, producing and marketing main active ingredients. This company is also partly owned by the Hangzhou East China Pharmaceutical Group Co., Ltd.

The 2008 sustainability report has been drawn up by ESTEVE's annual report committee, thanks to the collaboration of a large number of professionals from the different areas of the company.

For any issues regarding the sustainability report for 2008 you can contact: CSR Area. Avda. Mare de Déu de Montserrat 221, 08041 Barcelona, Spain, telephone: +34 93 446 60 00 or via the following address on our website: www.esteve.com/memoriasostenibilidad.

8.2. GRI Guide Application Levels

	REPORT APPLICATION LEVEL	C	C+	B	B+	A	A+
STANDARD DISCLOSURES	G3 PROFILE	REPORT ON: 1.1, 2.1-2.10, 3.1-3.8, 3.10-3.12, 4.1-4.4, 4.14-4.17	REPORT EXTERNALLY ASSURED	REPORT ON ALL CRITERIA LISTED FOR LEVEL C PLUS: 1.2, 3.9-3.13, 4.5-4.13, 4.16-4.17	REPORT EXTERNALLY ASSURED	SAME AS REQUIREMENTS FOR LEVEL B	REPORT EXTERNALLY ASSURED
	G3 MANAGEMENT APPROACH	NOT REQUIRED		MANAGEMENT APPROACH FOR EACH INDICATOR CATEGORY		MANAGEMENT APPROACH FOR EACH INDICATOR CATEGORY	
	G3 PERFORMANCE INDICATORS & SECTOR SUPPLEMENT INDICATORS	REPORT ON A MINIMUM OF 10 PERFORMANCE INDICATORS, INCLUDING AT LEAST ONE FROM EACH OF: ECONOMIC, SOCIAL AND ENVIRONMENTAL		REPORT ON A MINIMUM OF 20 PERFORMANCE INDICATORS, AT LEAST ONE FROM EACH OF: ECONOMIC, ENVIRONMENTAL, HUMAN RIGHTS, LABOUR, SOCIETY, PRODUCT RESPONSIBILITY		REPORT ON EACH CORE G3 AND SECTOR SUPPLEMENT INDICATOR WITH DUE REGARD TO THE MATERIALITY PRINCIPLE BY EITHER: A) REPORTING ON THE INDICATOR OR B) EXPLAINING THE REASON FOR ITS OMISSION	

		C	C+	B	B+	A	A+
MANDATORY	SELF DECLARED		REPORT EXTERNALLY ASSURED		REPORT EXTERNALLY ASSURED		
OPTIONAL	THIRD PARTY CHECKED						
	GRI CHECKED						

8.3. Table of GRI Indicators

INDICATOR CODE	DESCRIPTION OF G3 INDICATORS	SECTION OF THE REPORT	PAGE NO.
1. STRATEGY AND ANALYSIS			
1.1	Statement from the most senior decision-maker of the organization (e.g., CEO, chairman or equivalent senior position) about the relevance of sustainability to the organization and its strategy	Chapter 1	11
1.2	Description of key impacts, risks and opportunities	Chapter 1	11

INDICATOR CODE	DESCRIPTION OF G3 INDICATORS	SECTION OF THE REPORT	PAGE NO.
2. PROFILE OF THE ORGANIZATION			
2.1	Name of the organization	3.1	27
2.2	Primary brands, products and/or services	3.3.2	29
2.3	Operational structure of the organization, including main divisions, operating companies, subsidiaries and joint ventures	3.3.1, 3.3.2, 4.6	28, 29, 59
2.4	Location of the organization's headquarters	3.3	28
2.5	Number of countries where the organization operates, and names of countries with either major operations or that are specifically relevant to the sustainability issues covered in the report	3.3.4	31
2.6	Nature of ownership and legal form	3.2	27
2.7	Markets served (including geographic breakdown, sectors served and types of customers/beneficiaries)	3.3.2, 3.3.4	29, 31
2.8	Scale of reporting organization, including: number of employees, net sales, total capitalization broken down into terms of debt and net assets and number of products or services provided	3.4, 5.2.1	34, 69
2.9	Significant changes during the reporting period regarding size, structure or ownership, including: the location of activities or changes occurring therein, openings, closures or extension of facilities and changes in the structure of the share capital and other kinds of capital, maintenance thereof and operations to modify the capital (for private sector organizations)	3.5	36
2.10	Awards and distinctions received during the reporting period	6.4	93

INDICATOR CODE	DESCRIPTION OF G3 INDICATORS	SECTION OF THE REPORT	PAGE NO.
3. REPORT PARAMETERS			
3.1	Reporting period (e.g. fiscal/calendar year) for the information contained in the report	8.1	117
3.2	Date of most recent previous report (if any)	8.1	117
3.3	Reporting cycle (annual, biennial, etc)	8.1	117
3.4	Contact point for questions regarding the report or its contents	8.1	117
3.5	Process for defining report content, including: determining materiality, priority of aspects included in the report, identification of those stakeholders the organization expects to use the report	8.1	117
3.6	Boundary of the report (e.g. countries, divisions, subsidiaries, leased facilities, joint ventures, suppliers)	8.1	117
3.7	Limitations of the scope or boundary of the report	8.1[a]	117
3.8	Basis for reporting on joint ventures, subsidiaries, leased facilities, outsourced operations and other entities that could significantly affect comparability between periods and/or organizations	8.1[a]	117
3.9	Data measurement techniques and the bases of calculations, including assumptions and techniques underlying estimations applied to the compilation of the indicators and other information in the report	8.1[a]	117
3.10	Explanation of the effect of any re-statements of information provided in earlier reports and the reasons for such re-statement (e.g. mergers and take-overs, changes in reporting periods, nature of business or evaluation methods)	8.1	117
3.11	Significant changes from previous reporting periods in the scope, boundary, or measurement methods applied in the report	8.1	117
3.12	Table identifying the location of the Standard Disclosures in the report	8.1	117
3.13	Policy and current practice with regard to seeking external assurance for the report. If the verification report is not included in the sustainability report, the scope and basis of any other external verification must be explained. The relationship between the reporting organization and the supplier or suppliers of the verification must also be clarified	8.1	117

[a] *These aspects are specified in each case throughout the whole report.*

INDICATOR CODE	DESCRIPTION OF G3 INDICATORS	SECTION OF THE REPORT	PAGE NO.
4. GOVERNANCE, COMMITMENTS AND STAKEHOLDER ENGAGEMENT			
4.1	Governance structure of the organization, including committees under the highest governance body responsible for specific tasks, such as setting strategy or organizational oversight	3.3.1	28
4.2	Indicate whether the chairman of the highest governance body is also an executive officer (and, if this is the case, his or her function within the management of the organization and the reasons for this)	3.3.1	28
4.3	For organizations that have a unitary board structure, state the number of members of the highest governance body that are independent and/ or non-executive members	3.3.1	28
4.4	Mechanisms for shareholders and employees to provide recommendations or direction to the highest governance body	3.3.1, 3.6	28, 36
4.5	Linkage between compensation for members of the highest governance body, senior managers and executives (including departure arrangements) and the organization's performance (including social and environmental performance)	3.3.1	28
4.6	Processes in place for the highest governance body to ensure conflicts of interest are avoided	3.3.1	28
4.7	Process for determining the qualifications and expertise of the members of the highest governance body for guiding the organization's strategy on economic, environmental, and social topics	3.3.1	28
4.8	Internally developed statements of mission or values, codes of conduct and principles relevant to economic, environmental and social performance and the status of their implementation	3.3, 3.2, 3.8	28, 27, 39
4.9	Procedures of the highest governance body for overseeing the organization's identification and management of economic, environmental, and social performance, including relevant risks and opportunities, and adherence or compliance with internationally agreed standards, codes of conduct, and principles	3.3.1, 3.6	28, 36
4.10	Procedures for evaluating the highest governance body's own performance, particularly with respect to economic, environmental and social performance	3.3.1	28

INDICATOR CODE	DESCRIPTION OF G3 INDICATORS	SECTION OF THE REPORT	PAGE NO.
4. GOVERNANCE, COMMITMENTS AND STAKEHOLDER ENGAGEMENT			
4.11	Explanation of whether and how the precautionary approach or principle is addressed by the organization	3.8	39
4.12	Externally developed economic, environmental and social charters, principles or other initiatives to which the organization subscribes or endorses	3.8	39
4.13	Memberships in associations (such as industry associations) and/or national/international advocacy organizations: if present on governing bodies, participates in projects or committees, provides significant funding that exceeds members' obligations and has strategic considerations	3.7	39
4.14	List of stakeholder groups engaged by the organization	3.6	36
4.15	Basis for identification and selection of stakeholders with whom to engage	8.1	117
4.16	Approaches to stakeholder engagement, including frequency of engagement by type and by stakeholder group	3.6	36
4.17	Key topics and concerns that have been raised through stakeholder engagement and how the organization has responded to those key topics and concerns, including through its reporting	3.6	36

INDICATOR CODE	PRINCIPLE / ADDITIONAL	DESCRIPTION OF G3 INDICATORS	SECTION OF THE REPORT	PAGE NO.
ECONOMIC PERFORMANCE				
MANAGEMENT MODEL			4.1	45
EC1	MAIN	Direct economic value generated and distributed, including revenues, operating costs, employee compensation, donations and other community investments, retained earnings, and payments to capital providers and governments	3.4, 6.3	34, 89
EC2	MAIN	Financial implications and other risks and opportunities for the organization's activities due to climate change	7.2.1	102
EC3	MAIN	Coverage of the organization's defined benefit plan obligations	5.6	78
EC4	MAIN	Significant financial assistance received from government	3.4	34
EC6	MAIN	Policy, practices and proportion of spending on locally-based suppliers at significant locations of operation	4.7	60
EC7	MAIN	Procedures for local hiring and proportion of senior management hired from the local community at locations of significant operations	5.3	71
EC8	MAIN	Development and impact of infrastructure investments and services provided primarily for public benefit through commercial, in kind or pro bono undertakings	3.5	36
EC9	ADDITIONAL	Understanding and describing significant indirect economic impacts, including the extent of impacts	3.5	36

INDICATOR CODE	PRINCIPLE / ADDITIONAL	DESCRIPTION OF G3 INDICATORS	SECTION OF THE REPORT	PAGE NO.	COMMENTS
ENVIRONMENTAL PERFORMANCE					
MANAGEMENT MODEL			7.1	101	
EN1	MAIN	Materials used by weight or volume	7.3.1	106	
EN2	MAIN	Percentage of materials used that are recycled materials	7.4	107	
EN3	MAIN	Direct energy consumption by primary energy source	7.3.1	106	
EN4	MAIN	Indirect energy consumption by primary source	7.3.1	106	
EN8	MAIN	Total water withdrawal by source	7.3.1	106	
EN11	MAIN	Description of land adjacent to or located within protected natural areas or non-protected areas of great biodiversity. Indicate the location and size of land owned, leased or managed that is of great biodiversity value in zones outside protected areas	7.2.3	104	
EN12	MAIN	Description of significant impacts of activities, products, and services on biodiversity in protected natural areas and non-protected areas of high biodiversity value	7.2.3	104	
EN13	ADDITIONAL	Habitats protected or restored	7.2.3	104	
EN14	ADDITIONAL	Strategies or actions implemented and future plans for managing impacts on biodiversity	7.2.3	104	
EN16	MAIN	Total direct and indirect greenhouse gas emissions by weight	7.3.2	104	In 2008, ESTEVE estimated CO_2 emissions based on the consumption of electricity and gas, reaching a figure of 20,432 tonnes. One of the objectives of the company's environmental management for 2009 consists of quantifying and managing CO_2 emissions
EN17	MAIN	Other relevant indirect greenhouse gas emissions by weight	7.3.2	104	The measurement and management of CO_2 emissions related to journeys made by collaborators form part of ESTEVE's environmental goals for 2009. These data will be reported in the company's next sustainability reports
EN18	ADDITIONAL	Initiatives to reduce greenhouse gas emissions and reductions achieved	7.2	102	

INDICATOR CODE	PRINCIPLE / ADDITIONAL	DESCRIPTION OF G3 INDICATORS	SECTION OF THE REPORT	PAGE NO.	COMMENTS
ENVIRONMENTAL PERFORMANCE					
EN19	MAIN	Emissions of ozone-depleting substances by weight	7.3.2	106	The emissions of greenhouse gases at ESTEVE are not significant as they would only be generated in the case of accidental leaks. However, it should be noted that the company has gradual plans to replace, in accordance with that established in Regulation (EC) 2037/2000, before 1 January 2010, all coolant gases and equipment containing this kind of substance
EN20	MAIN	NO, SO, and other significant air emissions by type and weight	7.3.2	106	In the area of ESTEVE's production facilities for chemicals in Spain, the emission values by weight and type are as follows: :: NOx emissions = 2,170 kg/year :: SOx emissions = 597 kg/year :: Non-metallic volatile organic compound emissions = 32,388 kg/year :: Particle emissions = 705,50 kg/year In the area of pharmaceuticals at the Martorelles Production Plant, the only significant emissions are those from the centre's steam boilers which, for 2008, have been estimated at 342 kg/year for NOx emissions
EN21	MAIN	Total water discharge by quality and destination	7.3.2	106	
EN22	MAIN	Total weight of waste by type and disposal method	7.4	107	
EN23	MAIN	Total number and volume of significant spills	7.3.2	106	
EN26	MAIN	Initiatives to mitigate environmental impacts of products and services and extent of impact mitigation	7.2	102	
EN27	MAIN	Percentage of products sold and their packaging materials that are reclaimed after their useful life, by product category	7.4	107	
EN28	MAIN	Monetary value of significant fines and total number of non-monetary sanctions for non-compliance with environmental laws and regulations	7.3.2	106	
EN30	ADDITIONAL	Total environmental protection expenditures and investments by type	7.2.2	102	

INDICATOR CODE	PRINCIPLE / ADDITIONAL	DESCRIPTION OF G3 INDICATORS	SECTION OF THE REPORT	PAGE NO.
LABOUR PRACTICES AND DECENT WORK PERFORMANCE				
MANAGEMENT MODEL			5.1	69
LA1	MAIN	Breakdown of workforce by employment type, employment contract and region	5.2.1	69
LA2	MAIN	Total number and average employee turnover rate by age group, gender and region	5.2.2, 5.2.3	70, 71
LA3	ADDITIONAL	Benefits provided to full-time employees that are not provided to temporary or part-time employees, by main operation	5.6	78
LA4	MAIN	Percentage of employees covered by collective bargaining agreements	5.5.1	77
LA5	MAIN	Minimum notice period(s) regarding organizational changes, including whether this is specified in collective agreements	5.5.2	77
LA7	MAIN	Rates of absenteeism, occupational illnesses, lost days, and number of work-related fatalities by region	5.7.2	80
LA8	MAIN	Education, training, counselling, prevention and risk-control programmes in place to assist workforce members, their families or community members regarding serious illnesses	5.7.3	81
LA9	ADDITIONAL	Health and safety topics covered in formal agreements with trade unions	5.7.1	78
LA10	MAIN	Average hours of training per year per employee by employee category	5.4.1	73
LA11	ADDITIONAL	Programmes for skills management and lifelong learning that support the continued employability of employees and assist them in managing the end of their careers	5.4.2	75
LA13	MAIN	Composition of governance bodies and breakdown of employees per category according to gender, age group, minority group membership, and other indicators of diversity	5.2.2	70
LA14	MAIN	Ratio of basic salary of men to women by professional category	5.3	71

INDICATOR CODE	PRINCIPLE / ADDITIONAL	DESCRIPTION OF G3 INDICATORS	SECTION OF THE REPORT	PAGE NO.
SOCIETY PERFORMANCE				
MANAGEMENT MODEL			6.1	87
SO1	MAIN	Nature, scope and effectiveness of any programmes or practices that assess and manage the impacts of operations on communities, including the company entering, operating and exiting	6.1, 6.7	87, 97
SO2	MAIN	Percentage and total number of business units analyzed for risks related to corruption	4.4.3, 4.5	58
SO3	MAIN	Percentage of employees trained in organization's anti-corruption policies and procedures	4.5	58
SO4	MAIN	Measures taken in response to incidents of corruption	4.5	58
SO5	MAIN	Public policy positions and participation in public policy development and lobbying	4.8	62
SO7	ADDITIONAL	Total number of legal actions for anticompetitive behaviour, anti-trust, and monopoly practices and their outcomes	4.4.3	58
SO8	MAIN	Monetary value of significant fines and total number of non-monetary sanctions for non-compliance with laws and regulations	4.4.3	58

INDICATOR CODE	PRINCIPLE / ADDITIONAL	DESCRIPTION OF G3 INDICATORS	SECTION OF THE REPORT	PAGE NO.
HUMAN RIGHTS PERFORMANCE				
MANAGEMENT MODEL			5.1	69
HR1	MAIN	Percentage and total number of significant investment agreements that include human rights clauses or that have undergone human rights screening	4.5	58
HR2	MAIN	Percentage of significant suppliers and contractors that have undergone screening on human rights and measures taken as a consequence	4.7	60
HR4	MAIN	Total number of incidents of discrimination and measures taken	5.3	71
HR5	MAIN	Company operations in which the right to exercise freedom of association and collective bargaining may be at significant risk and measures taken to support these rights	3.8, 5.1, 5.5	39, 69, 77
HR6	MAIN	Operations identified as having significant risk for incidents of child labour and measures taken to contribute to the elimination of child labour	4.5	58
HR7	MAIN	Operations identified as having significant risk for incidents of forced or compulsory labour and measures taken to contribute to the elimination of forced or compulsory labour	4.5	58

INDICATOR CODE	PRINCIPLE / ADDITIONAL	DESCRIPTION OF G3 INDICATORS	SECTION OF THE REPORT	PAGE NO.
PRODUCT RESPONSIBILITY PERFORMANCE				
MANAGEMENT MODEL			4.1	45
PR1	MAIN	Life cycle stages of products and services in which their health and safety impact is assessed for improvement, and percentage of significant product and service categories subject to such procedures	4.1, 4.4.1	45,52
PR2	ADDITIONAL	Total number of incidents of non-compliance with regulations and voluntary codes concerning health and safety impacts of products and services during their life cycle, by type of outcomes	4.4.3	58
PR3	MAIN	Type of product and service information required by current procedures and percentage of significant products and services subject to such information requirements	4.4.1	52
PR4	ADDITIONAL	Total number of incidents of non-compliance with regulations and voluntary codes concerning product and service information and labelling, by type of outcomes	4.4.3	58
PR5	ADDITIONAL	Practices related to customer satisfaction, including results of surveys measuring customer satisfaction	4.4.2	55
PR6	MAIN	Programmes for compliance with laws or adhesion to standards and voluntary codes, mentioned in marketing communications, including advertising, promotion and sponsorship	4.4.1	52
PR7	ADDITIONAL	Total number of incidents of non-compliance with regulations and voluntary codes concerning marketing communications, including advertising, promotion, and sponsorship by type of outcomes	4.4.3	58
PR8	ADDITIONAL	Total number of substantiated complaints regarding breaches of customer privacy and losses of customer data	4.4.3	58
PR9	MAIN	Monetary value of significant fines for non-compliance with laws and regulations concerning the provision and use of products and services	4.4.3	58

9. Verification letter

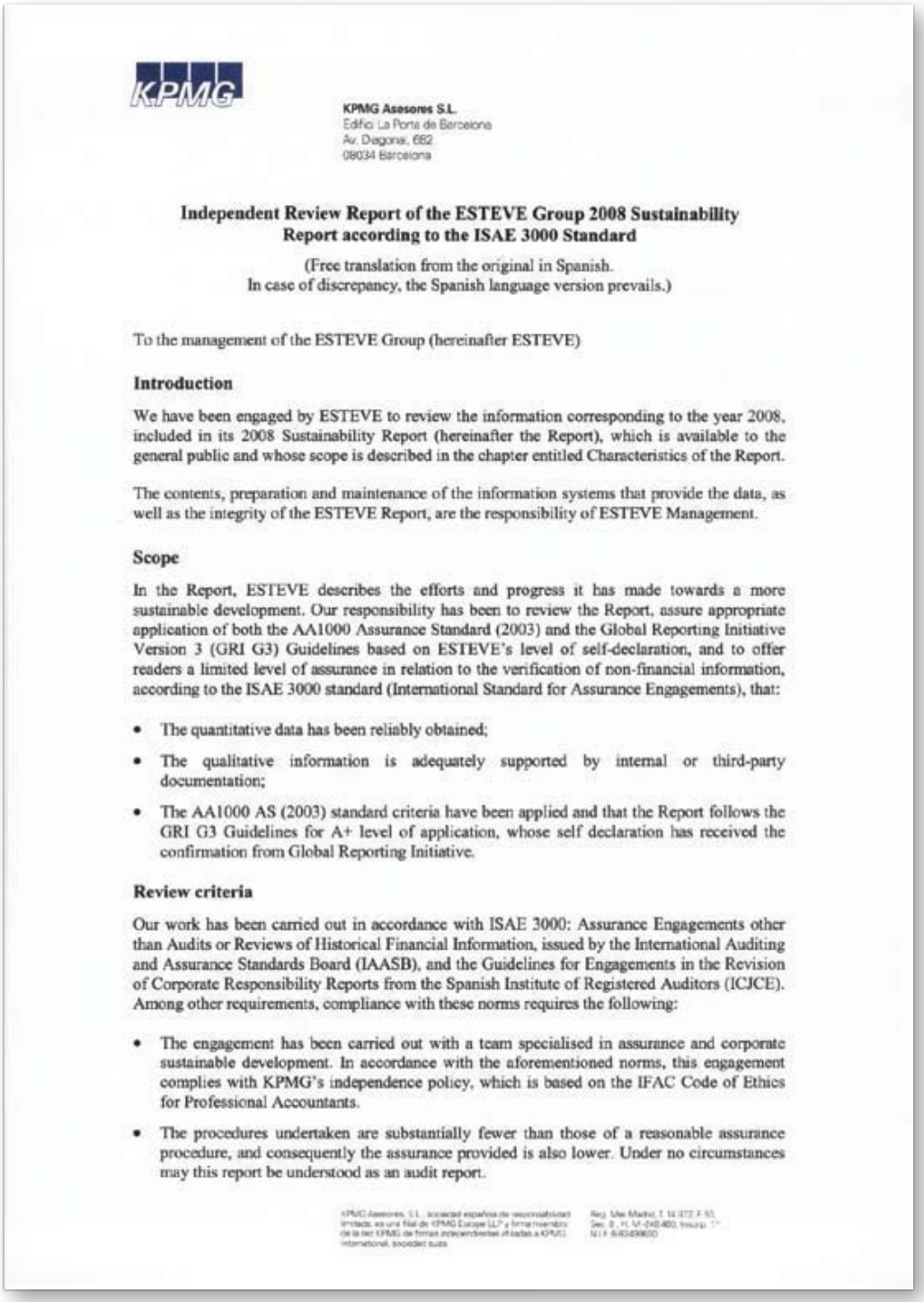

KPMG

KPMG Asesores S.L.
Edificio La Porta de Barcelona
Av. Diagonal, 662
08034 Barcelona

Independent Review Report of the ESTEVE Group 2008 Sustainability Report according to the ISAE 3000 Standard

(Free translation from the original in Spanish.
In case of discrepancy, the Spanish language version prevails.)

To the management of the ESTEVE Group (hereinafter ESTEVE)

Introduction

We have been engaged by ESTEVE to review the information corresponding to the year 2008, included in its 2008 Sustainability Report (hereinafter the Report), which is available to the general public and whose scope is described in the chapter entitled Characteristics of the Report.

The contents, preparation and maintenance of the information systems that provide the data, as well as the integrity of the ESTEVE Report, are the responsibility of ESTEVE Management.

Scope

In the Report, ESTEVE describes the efforts and progress it has made towards a more sustainable development. Our responsibility has been to review the Report, assure appropriate application of both the AA1000 Assurance Standard (2003) and the Global Reporting Initiative Version 3 (GRI G3) Guidelines based on ESTEVE's level of self-declaration, and to offer readers a limited level of assurance in relation to the verification of non-financial information, according to the ISAE 3000 standard (International Standard for Assurance Engagements), that:

- The quantitative data has been reliably obtained;
- The qualitative information is adequately supported by internal or third-party documentation;
- The AA1000 AS (2003) standard criteria have been applied and that the Report follows the GRI G3 Guidelines for A+ level of application, whose self declaration has received the confirmation from Global Reporting Initiative.

Review criteria

Our work has been carried out in accordance with ISAE 3000: Assurance Engagements other than Audits or Reviews of Historical Financial Information, issued by the International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB), and the Guidelines for Engagements in the Revision of Corporate Responsibility Reports from the Spanish Institute of Registered Auditors (ICJCE). Among other requirements, compliance with these norms requires the following:

- The engagement has been carried out with a team specialised in assurance and corporate sustainable development. In accordance with the aforementioned norms, this engagement complies with KPMG's independence policy, which is based on the IFAC Code of Ethics for Professional Accountants.
- The procedures undertaken are substantially fewer than those of a reasonable assurance procedure, and consequently the assurance provided is also lower. Under no circumstances may this report be understood as an audit report.

KPMG Asesores, S.L., sociedad española de responsabilidad limitada, es una filial de KPMG Europe LLP y firma miembro de la red KPMG de firmas independientes afiliadas a KPMG International, sociedad suiza.

Reg. Mer. Madrid, T. 14.372, F. 93, Sec. 8, H. M-240.400, Insc. 1ª
N.I.F. B-82/29680

In our review we have followed ESTEVE's criteria for application of the AA1000 AS (2003) standard and GRI G3 principles, as described in the chapter entitled Characteristics of the Report.

Work performed

a) Quantitative data and other qualitative information included in the Report

We have reviewed the reliability of the quantitative data and other qualitative information included in the Report as described in the scope, basing our review on the following activities:

- Interviews with personnel responsible for the systems providing information included in the Report.
- Review of the systems used to generate, aggregate and facilitate the data.
- Analysis of the scope and manner in which information is presented.
- Review by sampling of the calculations carried out at corporate level and their consistency.
- Verification that other information included in the Report is adequately supported by internal or third-party documentation.

Our work in relation to the financial information has been limited to verifying that it has been audited by independent third parties.

b) Review of the alignment of criteria and principles for defining the contents of the Report and its scope based on AA1000 AS (2003) and GRI G3 Guidelines

Documentation of the criteria and procedures used to define the contents of the Report has been reviewed in accordance with the scope described.

The criteria for presentation of the aforementioned information in terms of scope, including possible scope limitations, significance, and data integration and aggregation methods based on ESTEVE's interests in the different Group companies, are described in general in the chapter Characteristics of the Report and specifically in the different chapters of the Report.

Conclusions

Based on the work described above, we have not observed circumstances indicating that the data included has not been obtained by reliable means, that the information is not fairly stated. We have also not identified any significant omissions or differences in the information reviewed.

KPMG Asesores, S.L.

(Signed)

José Luis Blasco Vázquez
Partner

28 May 2009

©Esteve, 2009 (Barcelona)
Edition: June 2009
Printed on recycled paper and ecological

ESTEVE
Av. Mare de Déu de Montserrat 221
08041 Barcelona [Spain]
www.esteve.com

www.esteve.com